

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Diplomová práce

2024

Bc. Tereza Gastová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

**Uplatnění konstruktivního žurnalismu při referování
o globální energetické krizi pohledem vybraných českých
novinářů**

Diplomová práce

Autorka práce: Bc. Tereza Gastová

Studijní program: Žurnalistika

Vedoucí práce: PhDr. Václav Moravec, Ph.D. et Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 30. 4. 2024

Bc. Tereza Gastová

Bibliografický záznam

GASTOVÁ, Tereza. *Uplatnění konstruktivního žurnalismu při referování o globální energetické krizi pohledem vybraných českých novinářů*. Praha, 2024. 156 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce PhDr. Václav Moravec, Ph.D. et Ph.D.

Rozsah práce: 397 608 znaků

Abstrakt

Tato diplomová práce se zaměřuje na novinářský přístup konstruktivní žurnalistiky a na možnost jeho uplatnění ve zpravodajské praxi. Fenomén je zkoumán na případu globální energetické krize, období mezi lety 2021 až 2022, kdy se v řadě zemí světa prudce zvyšovaly ceny energií. Práce se zabývá perspektivou šesti českých zpravodajských novinářů, kteří tuto událost zpravodajsky pokrývali. Formou případové studie práce mapuje, jak vybraní novináři k referování o dané události přistupovali a zda při své práci uplatnili některé z atributů konstruktivní žurnalistiky. Teoretická část práce čtenáře seznamuje s fenoménem konstruktivní žurnalistiky a s prací novinářů v krizových situacích. Věnuje se rovněž negativitě ve zpravodajství, problematice odlivu zpravodajských publik a klesající důvěře v mainstreamová média. Výzkumná část práce se skládá z tematické analýzy polostrukturovaných rozhovorů a z obsahové analýzy vybraných zpravodajských příspěvků. Výzkum popisuje, jak se novináři ve zkoumaném období snažili publiku vysvětlit složité energetické jevy a zasazovat je do správných souvislostí. Přitom kladli důraz na žurnalistické zásady, jako je přesnost a jednoznačnost a také na naplňování kritické role novináře. Práce přináší zjištění, že na konstruktivní žurnalistiku vybraní novináři pohlížejí spíše jako na možný doplněk své práce. Z reflexí jednotlivých novinářů vyplývá, že fenomén konstruktivní žurnalistiky v praxi naráží na různé ideologické i organizační bariéry.

Abstract

The following master's thesis is focused on the emerging journalistic approach constructive journalism and its possible usage in the news coverage. The phenomenon is further examined through the case of the global energy crises – period between 2021 and 2022, when energy prices increased steeply in several countries around the world. The thesis explores constructive journalism through the eyes of the six Czech journalists who covered this event in different news media outlets. Through a case study approach, the thesis delivers an insight into how the selected journalists approached reporting on the global energy crisis and whether their work included some of the attributes of constructive journalism. The theoretical chapters of the thesis introduce readers to the phenomenon of constructive journalism and the work of news media in crisis situations. It also addresses negativity in journalism, the trend of news avoidance and declining trust in mainstream media. The research consists of two qualitative methods, thematic analysis of semi-structured interviews and content analysis of selected news articles. The research part describes how the interviewed journalists attempted to explain the complex energetic phenomena to their audiences and place the information in context. It also reflects how they emphasized values such as accuracy and clarity, as well as fulfilling the critical role of journalism. The thesis finds that the selected journalists view constructive journalism more as a potential complement to their work. Reflections from individual journalists suggest that the phenomenon of constructive journalism in practice meets various ideological and organizational barriers.

Klíčová slova

konstruktivní žurnalistika, krizové zpravodajství, postavení žurnalistiky ve společnosti, odliv zpravodajských publik, důvěra ve zpravodajská média

Keywords

constructive journalism, crisis news coverage, role of journalism in society, news avoidance, trust in news media

Title

Applying Constructive Journalism in Global energy crisis reporting: Perspective of selected Czech journalists

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své práce PhDr. Václavu Moravcovi, Ph.D. et Ph.D, za jeho vstřícnost, podnětné rady a připomínky. Velké díky patří také všem respondentům – bez jejich otevřenosti a inspirativních postřehů by výzkumná část práce nemohla vzniknout. Poděkovat bych chtěla také své mamince, která mi po celou dobu vysokoškolského studia byla oporou a podporovala mě ve všem, co mi v danou chvíli dávalo smysl.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:
Gastová Tereza

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:
2021

Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta:
17072217@fsv.cuni.cz

Studijní program/forma studia:
Žurnalistika/prezenční

Razítko podatelny:

Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd	
Došlo dne:	22-03-2023 -1-
Čj:	136 Příloh:
Přiděleno:	

Název práce v češtině:
Uplatnění konstruktivního žurnalismu při referování o globální energetické krizi pohledem vybraných českých novinářů

Název práce v angličtině:
Applying Constructive Journalism in Global energy crisis reporting: Perspective of selected Czech journalists

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023)
(diplomovou práci je možné obhajovat nejdříve šest měsíců od schválení tezí)
ZS 2023/2024

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):
Konstruktivní žurnalismus lze charakterizovat jako přístup k novinářské práci, který se oproti konvenčnímu zpravodajskému pokrývání vyznačuje snahou zaměřit se i na pozitivní aspekty událostí a možná řešení problémů, které s nimi souvisí. Cílem tohoto přístupu, který vychází z pozitivní psychologie, není pouze popisovat negativní situace, ale informovat publikum v souvislostech a pokud možno co nejkomplexněji.
Zvláště přínosným se konstruktivní novinářský přístup ukazuje být v rozsáhlejších krizových situacích s celospolečenským dopadem, kdy má publikum tendenci se od dlouhodobě negativně laděného zpravodajství odvracet. Za takovou situaci je možné označit i strmé navyšování cen elektřiny a plynu, s nímž se v posledním roce a půl – zvláště pak po napadení Ukrajiny Ruskou federací – musela potýkat většina Evropy i řada neevropských zemí. Energetická krize se stala každodenní součástí i české mediální agendy – ať už v podobě zvyšujících se výdajů domácností, dlouhodobých dopadů na provoz firem, nebo dalších přidružených jevů jako je zdražování nebo problematika energetické chudoby. Na tématu, které je do této míry celospolečensky závažné, lze proto vhodně ilustrovat, jakou alternativu může konstruktivní žurnalismus oproti konvenčnímu pokrývání událostí nabízet.
Nejsilnější tradici má konstruktivní žurnalismus v severských zemích, kde byl přibližně před dvaceti lety poprvé podrobněji definován. V současnosti funguje jako zastřešující pojem hned pro několik dílčích přístupů, které spojuje orientace na řešení a pozitivní emoci. Dosud nejdál jsou v aplikaci konstruktivních metod média ve Spojených státech a západní Evropě, kde na dané téma vzniklo i nejvíce odborných článků a studií.
Principy konstruktivního žurnalismu si v poslední době ve stále větší míře osvojují i české redakce, v porovnání se zahraničím se nicméně jedná o poměrně nový jev. Ať už čeští novináři o konstruktivním přístupu mají povědomí či nikoliv, chybí zejména odborná diskuse, která by jej teoreticky ukotvila.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):
Cílem této práce bude zanalyzovat, jakým způsobem s konceptem konstruktivního žurnalismu pracovali vybraní čeští novináři, kteří ve zkoumaném období (říjen 2021–říjen 2022) informovali české publikum o globálním trendu prudkého navyšování cen elektřiny a plynu. Práce se pokusí zmapovat, jaké je povědomí českých novinářů o fenoménu konstruktivního žurnalismu a zda se jej v souvislosti s tématem snažili aplikovat. Cílem bude zjistit, do jaké míry jsou čeští novináři seznámeni s jednotlivými metodami a principy konstruktivního žurnalismu a zda jej vnímají jako perspektivní

nástroj využitelný při výkonu jejich profese.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod – V úvodu práce autorka zdůvodní svou motivaci k výběru tématu, uvede čtenáře do problematiky, nastíní strukturu práce a její zpracování.

Teoretická část – Teoretická část práce definuje a vymezí klíčové pojmy na základě odborné literatury. Věnovat se bude jednak zpravodajskému pokrývání krizových situací, jednak konceptu konstruktivní žurnalistiky a aplikaci jejích metod a principů při referování o energetické krizi (přínosy a úskalí tohoto přístupu, práce s jazykovými prostředky, příklady úspěšného užití konstruktivních metod v zahraničních médiích).

Výzkumná část – Na základě dat z hloubkových rozhovorů s vybranými českými novináři bude vypracována případová studie. Jejím cílem bude zmapovat, jaký byl styl práce českých moderátorů a redaktorů při referování o energetické krizi a jejích důsledcích pro společnost, a současně jakým způsobem se do jejich práce promítly metody konstruktivního žurnalismu. Případovou studii doplní obsahová analýza několika vybraných výstupů z daného období (říjen 2021–říjen 2022), na nichž se autorka pokusí své hypotézy a poznatky získané od respondentů demonstrovat.

Závěr – Reflexe a shrnutí získaných poznatků z teoretické i praktické části, sdělení vlastních tvrzení na jejich základě.

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Práce bude ve své výzkumné části čerpat z hloubkových rozhovorů se šesti vybranými českými novináři, kteří v období od října 2021 do října 2022 informovali české publikum o pozadí, průběhu i možných dalších důsledcích rychlého zvyšování cen energií. Zkoumané období je ohraničeno pro téma dvěma stěžejními událostmi: z jedné strany pádem českého dodavatele elektrické energie a zemního plynu Bohemia Energy, který budoucí problémy na trhu s energiemi odstartoval. Ze strany druhé vládním rozhodnutím o zastropování cen energií pro domácnosti a malé či středně velké firmy, kterým vyústilo dramatické zdražování energií způsobené válkou na Ukrajině a zdrojovou závislostí na Ruské federaci.

Dalším podkladovým materiálem budou vybrané výstupy z daného období, jejichž autory budou respondenti hloubkových rozhovorů.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Výzkum bude mít v souvislosti s tématem podobu případové studie. Jejím cílem bude přiblížit práci českých novinářů, kteří se věnovali tématu energetické krize a zjistit, jaké je jejich povědomí o fenoménu konstruktivní žurnalistiky a možnostech aplikování jednotlivých principů při referování o dané problematice.

Součástí výzkumu bude kvalitativní obsahová analýza vybraných mediálních výstupů, jejichž autory jsou titíž reportéři dotazováni v hloubkových rozhovorech. Cílem této analýzy bude doplnit poznatky získané v rozhovorech a současně na nich demonstrovat, jak se zpovídaným autorům s konceptem konstruktivní žurnalistiky dařilo ve zkoumaném období pracovat.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

FLICK, Uwe. *The Sage handbook of qualitative research design*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, 2022. ISBN 1-5297-7027-0.

Publikace zasvěcená metodám kvalitativního výzkumu, titul stěžejní pro získání přehledu ke zkonstruování výzkumné části vědecké práce. Publikace čtenáře podrobně seznamuje se základními teoriemi, funkcemi a přístupy kvalitativního výzkumu. Nabízí hlavní metody sběru dat, vysvětluje, jak data kódovat, vyhodnocovat a následně interpretovat.

HAAGERUP, Ulrik. *Constructive News: How to Save the Media and Democracy with Journalism of Tomorrow*. Aarhus University Press, 2017. ISBN: 978-3906501079.

Stěžejní dílo konstruktivního žurnalismu, které svým vydáním odstartovalo mezinárodní diskusi na toto téma. Autor se v knize zabývá tím, jak působí negativní zpravodajství na publikum, jakým způsobem

ovlivňuje veřejnou diskusi i demokracii jako celek. Současně hledá způsoby, jak změnit zažité zpravodajské návyky a nabízí praktické návody, jak toho dosáhnout. Kniha zároveň přináší příklady z autorovy praxe, kdy byl výkonným ředitelem dánského veřejnoprávního vysílání DR.

HEINRICHS, Ellen, HADERLEIN Alexandra. *Solutions, perspectives, dialogue: Why constructive journalism pays off for the media and societies* [online]. Bonn, 2022 [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: https://www.bonn-institute.org/cms-assets/files/220407_bi_Solutions-perspectives-dialogue_vza.pdf?v=1659535446, Bonn Institute.

Odborná studie věnovaná fenoménu konstruktivní žurnalistiky a možnostem jeho uplatnění v každodenní novinářské praxi. Na příkladu globální pandemie covidu-19 autoři ilustrují, jakým způsobem se proměnilo chování publika, konzumace zpravodajských mediálních obsahů i samotná mediální krajina. Změny autoři dokládají daty z odborných studií, mediálních výzkumů i rozhovorů s novináři.

MC INTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School, 2015.

Disertační práce zkoumající vliv konstruktivní žurnalistiky na psychiku a prožívání recipientů mediálních obsahů. Autorka chápe konstruktivní žurnalistiku jako interdisciplinární koncept, akcentuje zejména její napojení na techniky z oblasti pozitivní psychologie. Práce nabízí možnosti, jak konstruktivní žurnalismus implementovat v praxi, ale současně upozorňuje na jeho limity.

ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide In Qualitative Research in Psychology*. Taylor & Francis, 2014. ISSN 1478-0887.

Článek, který se zabývá samplingem – neboli výběrem dat pro kvalitativním výzkum – který je založený na rozhovorech. Autoři v textu představují čtyřfázový přístup: od metodiky výběru vzorku, přes zvolení jeho kritérií, stanovení velikosti vzorku a určení způsobu, jakým bude sběr dat proveden. Autoři zdůrazňují, že způsob, jakým jsou tyto čtyři aspekty zohledněny, má následně vliv na koherenci, transparentnost i důvěryhodnost celého výzkumu.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

GOLASOVSKÁ, Kateřina. *Solutions Journalism v českých médiích*. Praha, 2020. 131 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

VRANÁ, Kateřina. *Pozitivní psychologie jako teoretické východisko pro konstruktivní žurnalismus*. Praha, 2022. 134 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra žurnalistiky. Vedoucí diplomové práce Ing. Mgr. Marek Vranka

Datum / Podpis studenta/ky

13. 3. 2023

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzují, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Obsah

Úvod	14
1 Teoretická část	18
1.1 Odklon publika od zpravodajství na pozadí rozpadu společenské důvěry	18
1.1.1 Rozpad společenské důvěry	23
1.1.2 Negativní předpojatost zpravodajských médií	27
1.2 Konstruktivní žurnalistika	29
1.2.1 Geneze konstruktivní žurnalistiky a její předchůdci	32
1.2.2 Konstruktivní žurnalistika jako svébytný novinářský přístup	34
1.2.3 Normativní rámec konstruktivní žurnalistiky	37
1.2.4 Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem	41
1.2.5 Techniky konstruktivní žurnalistiky	46
1.2.6 Kritika konstruktivní žurnalistiky	49
1.2.7 Konstruktivní žurnalistika v zahraničí	51
1.2.8 Konstruktivní žurnalistika v českých médiích	54
1.3 Krize jako zpravodajská událost	57
1.3.1 Funkce zpravodajských médií v krizových situacích	59
1.3.2 Mediální interpretace krize	61
1.3.3 Proměna žurnalistických rolí při pokrývání krize	65
1.3.4 Kritické aspekty a dilemata krizového zpravodajství	68
1.4 Globální energetická krize 2021–2023	72
1.4.1 Průběh krize s energiemi v České republice	75
2 Metodologie výzkumu	79
2.1 Kvalitativní výzkum	80
2.1.1 Případová studie	82
2.1.2 Polostrukturovaný rozhovor	85
2.1.3 Kvalitativní obsahová analýza	87
2.2 Realizace výzkumných metod	89
2.2.1 Výběr výzkumného vzorku polostrukturovaných rozhovorů	89
2.2.2 Scénář a realizace polostrukturovaných rozhovorů	93
2.2.3 Představení participantů polostrukturovaných rozhovorů	96
2.2.4 Kritéria kvalitativní obsahové analýzy dokumentů	98
3 Výzkumná část	100
3.1 Fenomén konstruktivní žurnalistiky a povědomí o něm	100
3.1.1 První asociace a chápání fenoménu	101
3.1.2 Osobní zkušenost s konstruktivní žurnalistikou	103
3.1.3 Možné ideologické bariéry pro aplikaci konstruktivního přístupu	105
3.2 Přístup novinářů k pokrývání globální energetické krize	106
3.2.1 Důraz na přesnost	107
3.2.2 Kontext jako klíčový atribut při pokrývání energetické problematiky	108
3.2.3 Kritická práce se zdroji informací	109
3.2.4 Mobilizace veřejných činitelů	110
3.2.5 Krize jako profesní výzva a příležitost	111
3.2.6 Vyvracení nepřesností a dezinformací	112
3.3 Práce s atributy konstruktivní žurnalistiky	113
3.3.1 Orientace na řešení a budoucnost	114
3.3.2 Vysvětlování, praktické rady a zmocňování publika	116
3.3.3 Práce s daty a datová vizualizace	117
3.3.4 Inspirace a pozitivní emoce	118

3.4	Negativita a senzacechtivost ve zpravodajství	120
3.4.1	Negativita a konflikt tvoří základ zprávy	121
3.4.2	Tón referování úměrný závažnosti situace	122
3.4.3	Různé pohledy na clickbait	125
3.4.4	Vyjádření politiků jako zdroj společenské skepse a paniky	126
3.5	Potenciál konstruktivní žurnalistiky v budoucí perspektivě novinářské profese	128
3.5.1	Konstruktivní žurnalistika jako doplněk, ne plošný přístup	128
3.5.2	Vliv ekonomického modelu médií	130
3.5.3	Konstruktivní přístup jako řešení odlivu zpravodajských publik	132
3.6	Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků	134
3.6.1	Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy	135
3.6.2	Proč cenu elektřiny určuje plyn? Na burze rozhoduje i „poslední“ elektrárna	136
3.6.3	Norská výhra v loterii	138
3.6.4	Evropa hledá cestu, jak zkrotit drahé energie	139
3.6.5	Bez ruské ropy a plynu bude mít Česko problém. Hlavně u plynu je na Rusku zcela závislé	140
3.6.6	Vývoj cen elektřiny	141
3.7	Diskuse	142
Závěr		150
Summary		154
Použitá literatura		157
Seznam příloh		171
Přílohy		172

Úvod

Zejména v dobách společenských krizí a nejistoty se od žurnalistiky očekává, že bude veřejnosti přinášet aktuální a přesné informace. V posledních letech se pokrývání událostí závažného či mimořádného charakteru stalo pro práci novinářů po celém světě příznačným: většinu roku 2020 plnily zpravodajské relace mainstreamových médií informace o globální covidové pandemii, k nimž se následně přidalo referování o ruské invazi na Ukrajinu, o prudkém zdražování energií a růstu spotřebitelských cen. Na první pohled by se mohlo zdát, že poptávka po spolehlivých informacích v kontextu vyjmenovaných událostí poroste. Některé mediální průzkumy nicméně poukazují na opačný trend – od covidové pandemie dle výzkumníků začíná v řadě zemí přibývat jedinců, kteří se zpravodajství cíleně vyhýbají. A to často zejména s odůvodněním, že jsou zprávy příliš negativní.¹

Vedle rostoucí nedůvěry v mainstreamová média, eskalujících tržních tlaků a rychlého technologického vývoje je odliv zpravodajských publik přitom jen dílčí výzvou, s níž se žurnalistická profese v éře *síťových digitálních médií*² musí potýkat. Co ale konkrétně mohou zpravodajská média udělat pro to, aby se jim nepříznivé trendy podařilo zvrátit a zůstala pro dnešní publikum relevantní?

Tato diplomová práce se zabývá novinářským přístupem, který se zformoval jako reakce na některé popsané problémy, zejména na rostoucí negativitu a senzacechtivost ve zpravodajství. Je jím *konstruktivní žurnalistika*. O přístupu lze uvažovat jako o sadě „*praktických nástrojů, technik a metod, které si novináři – ti budoucí, kteří jsou stále v učebnách, i ti současní, kteří již působí ve zpravodajských newsroomech – mohou osvojit*“³. Přestože může v duchu konstruktivní žurnalistiky pracovat každý novinář, bývají možnosti přístupu vztahovány zejména ke zpravodajským médiím. Na zpravodajský pilíř žurnalistiky se

¹ Například viz NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. 2023. *Digital News Report 2023*; VILLI, Mikko; AHARONI, Tali; TENENBOIM-WEINBLATT, Keren; BOCZKOWSKI, Pablo J.; HAYASHI, Kaori et al. 2022. *Taking a Break from News: A Five-nation Study of News Avoidance in the Digital Era*; BETAKOVA, Dominika; BOOMGAARDEN, Hajo; LECHERER, Sophie a SCHÄFER, Svenja. 2024. *I Do Not (Want To) Know! The Relationship Between Intentional News Avoidance and Low News Consumption*.

² Jak uvádí například Moravec, termín „*síťová digitální média*“ odkazuje k médiím založeným na digitálních počítačových technologiích, respektive sítích. Tato práce operuje s následujícím termínem, v odborné literatuře se rovněž objevují další pojmy jako „*síťová média*“, „*nová média*“ či „*digitální média*“, která mají synonymický význam. Viz MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. Praha: Academia, 2016. s. 29. ISBN 978-80-200-2572-2.

³ BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 507. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-11].

zaměřuje i následující práce. S tím se pojí i konkrétní termíny, s nimiž se v textu operuje⁴.

Fenoménu konstruktivní žurnalistiky, jehož teoretické základy byly zformulovány před více než dekádou v zemích severní Evropy, se již podařilo etablovat v řadě zahraničních zpravodajských médií. Příkladem může být britská veřejnoprávní *BBC* či americký deník *New York Times*. Postupně se konstruktivní žurnalistice daří pronikat také do středoevropského prostoru, zejména sousedního Německa. I přes své ambice být v ideálním případě „(...) zahrnuta do veškeré žurnalistické práce“⁵ zůstává konstruktivní žurnalistika spíše alternativním přístupem, který zpravodajská média neaplikují plošně, ale jen v dílčích rubrikách či pořadech. Stoupencům konstruktivního přístupu se dosud některé mediální teoretiky ani novináře nepodařilo přesvědčit, že je jejich koncept v souladu se všemi profesními principy a standardy, které vyznává mainstreamová novinářská praxe.

Hlavním cílem této diplomové práce bude konfrontovat fenomén konstruktivní žurnalistiky – zejména jeho relevanci a možnost aplikace dílčích technik – s perspektivou vybraných českých novinářů působících ve zpravodajství. V odborné zahraniční literatuře již vznikla řada prací⁶, které se věnují hlubšímu teoretickému vymezení přístupu a jeho komparaci s mainstreamovou žurnalistickou praxí. Výzkum se rovněž soustředil na zkoumání účinků, jež má zpravodajský obsah vytvořený v duchu konstruktivního žurnalistiky na publikum.⁷ Množství literatury – zvláště té tuzemské – která by zmapovala pohled mediálních profesionálů na tento fenomén, je ale stále poměrně limitované.⁸ Jak čeští zpravodajští novináři na konstruktivní žurnalistiku nahlízejí? Jsou podle nich principy, které tento přístup prosazuje, slučitelné s každodenním výkonem jejich profese? Vnímají jeho jednotlivé techniky jako zpravodajsky hodnotné? Snaží se některými z nich sami řídit? A naráží podle nich aplikace přístupu v praxi na nějaká úskalí? To jsou jen některé otázky, které se tato práce v kontextu uplatnitelnosti

⁴ Jedná se o termíny *novinář*; *žurnalista*; *žurnalistika*; *žurnalistická praxe*; *příjemce*; *recipient*; či *publikum*. Totéž platí i pro termíny *média* či *mainstreamová média*, ačkoli se autorka snaží důsledně pracovat s přívlastkem *zpravodajská*.

⁵ Viz MCINTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Online. 2015. s. 9. Dostupné z: <https://doi.org/10.17615/g6sg-8p47>. Disertace. Chapel Hill, University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School. [cit. 2024-03-10].

⁶ Například viz MCINTYRE, Karen. 2015. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*; HAAGERUP, Ulrik; SCHMIDT Helmut a Michael MØLLER. 2017. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*; BRO, Peter. 2019. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*.

⁷ Například viz MCINTYRE, Karen a LOUGH, Kyser. 2023. *Evaluating the effects of solutions and constructive journalism: A systematic review of audience-focused research*; OVERGAARD, Christian Staal Bruun. 2021. *Constructive Journalism in the Face of a Crisis: The Effects of Social Media News Updates About COVID-19*.

⁸ Odnoži konstruktivního žurnalistiky – *žurnalistice orientované na řešení* neboli *solutions journalism* – a jejímu rozšíření v České republice se ve své práci věnovala například Kateřina Golasovská. Viz GOLASOVSKÁ, Kateřina. 2020. *Solutions Journalism v českých médiích*.

konstruktivního přístupu ve zpravodajské praxi pokusí zodpovědět.

Jak již bylo předesláno, konstruktivní žurnalismus jeho stoupenci prezentují jako možné řešení negativity, která je ve zpravodajství přítomná. Možnosti přístupu jsou proto zkoumány v kontextu rozsáhlé krizové situace – *globální krize na trhu s energiemi* – která zejména v letech 2021 až 2022 spolu s *ruskou agresí na Ukrajině* udávala tematickou agendu zpravodajských médií po celé Evropě. Zkoumané období ohraničila autorka práce dvěma, pro téma práce klíčovými, tuzemskými událostmi. Tou první byl pád alternativního dodavatele energií *Bohemia Energy* 13. října 2021, na nějž lze pohlížet jako na první projev energetické krize v České republice. V druhém případě se jednalo o vládní *rozhodnutí o cenových stropech na energie pro domácnosti a vybrané firmy* 5. října 2022, k němuž došlo ve chvíli, kdy v Česku krize na trhu s energiemi kulminovala. V době vzniku této práce měla energetická krize nicméně rozvíjející se charakter a informanti zapojení do výzkumu reflektovali své zkušenosti s jejím pokrýváním i mimo vymezené období. Konkrétní zjištění proto mohou zkoumané období přesahovat.

Jádrem této diplomové práce je analýza polostrukturovaných rozhovorů. Zrealizovány byly se šesti vybranými českými novináři, kteří ve zkoumaném období zpravodajsky pokrývali tematiku energetické krize. Jako doplňková výzkumná metoda byla zvolena kvalitativní obsahová analýza, již jsou podrobeny vybrané zpravodajské příspěvky vyprodukované zpovídanými novináři. Práce je subjektivní reflexí několika vybraných mediálních profesionálů a vzhledem ke zvoleným kvalitativním metodám si neklade za cíl formulovat nové teorie, které by byly zobecnitelné na širší populaci. O to hlubší vhled do zkoumané problematiky se pokusí nabídnout. Fenomén konstruktivní žurnalistiky pracuje s premisou, že plošná aplikace jejích dílčích technik ve zpravodajství může být klíčem k řešení dopadů negativity. Obstojí ale přístup ve chvíli, kdy je konfrontován s realitou každodenních redakčních rutin, zejména pak v krizové situaci?

Oproti schváleným tezím byla diplomová práce v teoretické části rozšířena o kapitoly věnované problematice odlivu zpravodajských publik, z nichž následně čerpá i výzkumná část. Konkrétně pokles zájmu o zprávy, negativní tonalitu zpravodajství a oslabování důvěry ve zpravodajská média se práce snaží představit jako vzájemně provázané fenomény, jež jsou nejen východisky konstruktivní žurnalistiky, ale obecně zdrojem odborných a novinářských úvah o tom, kam by se žurnalistická profese měla do budoucna ubírat a zda není potřeba novinářské řemeslo reformovat. Na propojení s konceptem společenské důvěry je ilustrováno, že výzvy, jimž zpravodajská média aktuálně čelí, jsou spíše než izolovaným jevem mnohvrstevným celospolečenským problémem. Následně je v práci přiblížen koncept

konstruktivního žurnalismu – představeny jsou jeho hlavní myšlenky, normativní rámec, principy a techniky, vývoj v čase v kontextu příbuzných novinářských přístupů či konkrétní novinářské osobnosti, které jej pomohly zpopularizovat a vymezit jeho teoretické základy. Zmíněna je také nejčastější kritika, která ze strany některých odborníků ve vztahu k přístupu zaznívá, nebo příklady zahraničních a tuzemských médií či iniciativ, které přístup uvedly do praxe nebo se o něm snaží rozšířit povědomí. Třetím tematickým celkem teoretické části je krizové zpravodajství. Ten přibližuje, jakou společenskou funkci zpravodajská média plní v krizových situacích, jak se v krizi proměňuje dynamika práce redaktora ve zpravodajství či s jakými dilematy se v takových momentech výkon novinářské profese setkává. Teoretická část je uzavřena přiblížením zkoumané události – období od podzimu 2021 do podzimu 2022 – kdy domácnosti i firmy ve většině zemích světa čelily bezprecedentnímu nárůstu cen elektřiny a zemního plynu.

Metodologická část následně prezentuje východiska zvolených výzkumných metod i samotnou realizaci výzkumu. Přiblížen je zde postup, jakým byl konstruován výzkumný vzorek, scénář polostrukturovaných rozhovorů i průběh jejich realizace. Zahrnuta jsou zde také kritéria pro realizaci kvalitativní obsahové analýzy, jíž jsou podrobeny vybrané zpravodajské příspěvky. Na vymezené výzkumné otázky se následně snaží odpovědět tematická analýza polostrukturovaných rozhovorů rozdělená do pěti okruhů, která představuje hlavní analytickou část práce. Analýza vybraných zpravodajských příspěvků, v nichž jsou sledovány předem definované atributy konstruktivní žurnalistiky, v práci figuruje jako doplňková metoda, která by měla tematickou analýzu podpořit. Zjištění jsou následně shrnuta v závěru práce, kde se autorka rovněž pokouší zhodnotit, zda se podařilo zodpovědět na všechny výzkumné otázky, jaké jsou limity jejího výzkumu a jakým směrem by se případně studium zkoumané problematiky mohlo ubírat do budoucna.

1 Teoretická část

1.1 Odklon publika od zpravodajství na pozadí rozpadu společenské důvěry

Recipienti mají v éře digitálních síťových médií možnost se informovat z velkého množství zdrojů, stejně tak ale mohou některá zpravodajská média z vlastního rozhodnutí cíleně ignorovat nebo se zpravodajství vyhnout úplně. Mediální teoretici v posledních letech poukázali na různé proměnné, které s fenoménem *vyhýbání se zprávám* (angl. *news avoidance*) mohou souviset. Rozhodnutí odpojit se od zpráv mohou ovlivňovat individuální charakteristiky jedince (například socioekonomický status, politická přesvědčení) stejně jako vlivy, které jsou spíše kontextuální a proměnlivé (aktuální společenská nálada či událost).⁹ V obou případech by mělo být snahou novinářů porozumět tomu, co recipienty k rozhodnutí odpojit se od zpráv motivuje. Jak poznamenává v úvodu své knihy trojice autorů Rasmus K. Nielsen s Benjaminem Toffem a Ruth Palmerovou „žurnalistika existuje v kontextu svého publika“.¹⁰ Z pohledu legitimacy profese i její ekonomické udržitelnosti je podle nich ztráta zájmu o zpravodajství pro budoucnost žurnalistiky problematická.¹¹

K rozhodnutí cíleně vyhýbat se zprávám nemusí docházet okamžitě. Jak uvádí například Neill Fitzpatrick, předcházet mu může takzvaná *únava ze zpravodajství* (z angl. *news fatigue*). Jedná se o jev, který odborníci sledují u mediálních publik po celém světě a charakterizují jej jako „*potřebu konzumovat méně zpráv s cílem zachovat si duševní zdraví*“.¹²

Únava ze zpravodajství není podle některých akademiků problémem sama o sobě: „*Jedná se pouze o signál, že tělo i mysl potřebují mentální pauzu. Zkonzumovali jste příliš mnoho informací a váš mozek se potřebuje restartovat předtím, než začne absorbovat další.*“¹³ Jak uvádí například Johan Lindell s Else Mikkelsen Bågeovou, problém vyvstane ve chvíli, kdy se únava přetaví v dlouhodobé a cílené vyhýbání se zprávám. „*Z normativního hlediska je to znepokojivé, konzumace zpráv je totiž spojena s politickou participací a znalostmi. Když budou*

⁹ ANDERSEN, Kim; SHEHATA, Adam; SKOVSGAARD, Morten a STRÖMBÄCK, Jesper. *Selective News Avoidance: Consistency and Temporality*. Online. *Communication research*. 2024. s. 2. ISSN 0093-6502. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00936502231221689>. [cit. 2024-02-12].

¹⁰ NIELSEN, Rasmus Kleis; PALMER, Ruth a TOFF, Benjamin. *Avoiding the news: reluctant audiences for journalism*. New York: Columbia University Press, 2023. s. 5. ISBN 0-231-55588-1. Dostupné z: <https://doi.org/10.7312/toff20518>. [cit. 2024-02-12].

¹¹ Ibidem, s. 5–6.

¹² FITZPATRICK, Neill. *No News is Not Good News: The Implications of News Fatigue and News Avoidance in a Pandemic World*. Online. In: *Athens Journal of Mass Media and Communications*. 2022. s. 145. ISSN 2407-9499. Dostupné z: <https://doi.org/10.30958/ajmmc.8-3-1>. [cit. 2024-02-08].

¹³ MOOREFIELD, Nicole. *News fatigue: what it is and how to avoid it*. Online. The University of North Carolina at Chapel Hill. 2022. Dostupné z: <https://www.unc.edu/discover/news-fatigue-what-it-is-and-how-to-avoid-it/>. [cit. 2024-03-08].

lidé méně sledovat aktuální dění prostřednictvím profesionální žurnalistiky, hrozí, že budeme čelit demokratickému deficitu.“¹⁴

V posledních letech na cílený odklon publika od zpráv a klesající zájem o aktuální dění upozorňují například výroční zprávy *Digital News Report* vydávané *Institutem Reuters pro studium žurnalistiky*. Již v roce 2017 se k „častému či občasnému vyhýbání se zpravodajství“ podle výzkumníků přihlásila bezmála třetina (29 %) celosvětového publika.¹⁵ Dosud k historicky nejvyšší hranici se pak tento trend dostal v roce 2022, kdy tímto způsobem odpovídalo 38 % dotazovaných.¹⁶ Příčin odklonu od zpráv zjistili výzkumníci u těchto respondentů několik: Nejvíce dotazovaných (celkem 43 %) odpovědělo, že příliš mnoho zpráv se týká politiky a onemocnění covid-19; druhým nejčastěji zmiňovaným faktorem (odpovědělo takto 36 % respondentů) bylo, že zprávy negativně ovlivňují jejich náladu.¹⁷ Respondenti dále zmiňovali otupělost z množství dostupných zpráv nebo nedůvěryhodnost a názorovou předpojatost médií. Část dotazovaných rovněž uvedlo, že je zpravodajská témata v osobním životě vedou k výměnám názorů, kterým by se raději vyhnuli nebo že v souvislosti s pokrývanými problémy pocítují bezmoc.¹⁸

Další ve výzkumech reflektovanou veličinou, která s odklonem zpravodajských publik souvisí, je *klesající důvěra v média*. V roce 2023 podle *Digital News Report* věřilo „většině zpravodajských médií většinu času“ v průměru 40 % celosvětového publika, tedy o 4 % méně, než tomu bylo v roce 2018.¹⁹ Výrazný propad lze potom sledovat v *Grafu 1* na příkladu Německa nebo Velké Británie, kde mezi lety 2015 až 2023 došlo k oslabení důvěry ve zpravodajská média o více než 15 %.²⁰

¹⁴ LINDELL, Johan a MIKKELSEN BÅGE, Else. *Disconnecting from digital news: News avoidance and the ignored role of social class*. Online. In: *Journalism* (London, England). 2023, roč. 24, č. 9, s. 1981. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849221085389>. [cit. 2024-02-08].

¹⁵ NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Craig T. ROBERTSON, Kirsten EDDY a Rasmus Kleis NIELSEN. *Digital News Report 2022*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2022. s. 13. ISBN 978-1-907384-98-1. Dostupné z: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf. [cit. 2024-02-10].

¹⁶ Otázku *Snazíte se v současné době aktivně vyhýbat zprávám?* pokládali výzkumníci z Institutu Reuters v roce 2022 všem respondentům z celkem 46 zemí, které se do výzkumu zapojily. *Ibidem*.

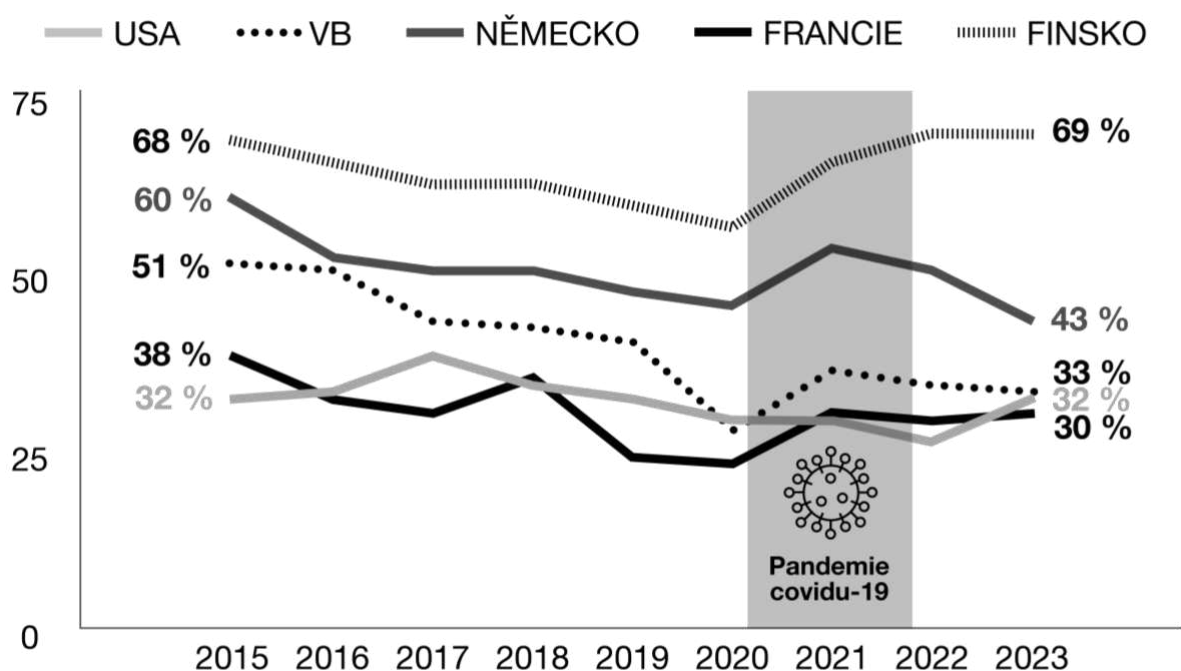
¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. *Digital News Report 2023*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. s. 24. ISBN 9781914566073. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>. [cit. 2024-02-15].

²⁰ *Ibidem*, s. 25.

Graf 1 Důvěra publika ve zpravodajská média ve vybraných zemích

Zdroj: *Digital News Report 2023*²¹

Na *Grafu 1* můžeme rovněž pozorovat, jak ve všech vyobrazených zemích došlo v letech 2020 až 2021 ke krátkodobému výkyvu směrem k posílení důvěry. Dočasná změna podle výzkumníků odráží mimořádnost v rané fázi covidové pandemie, kdy se řada lidí upínala k mainstreamovým médiím jako ke zdroji spolehlivých informací. Výkyv podle nich ilustruje fakt, že důvěru v média do značné míry vždy ovlivňují aktuální společenské události.

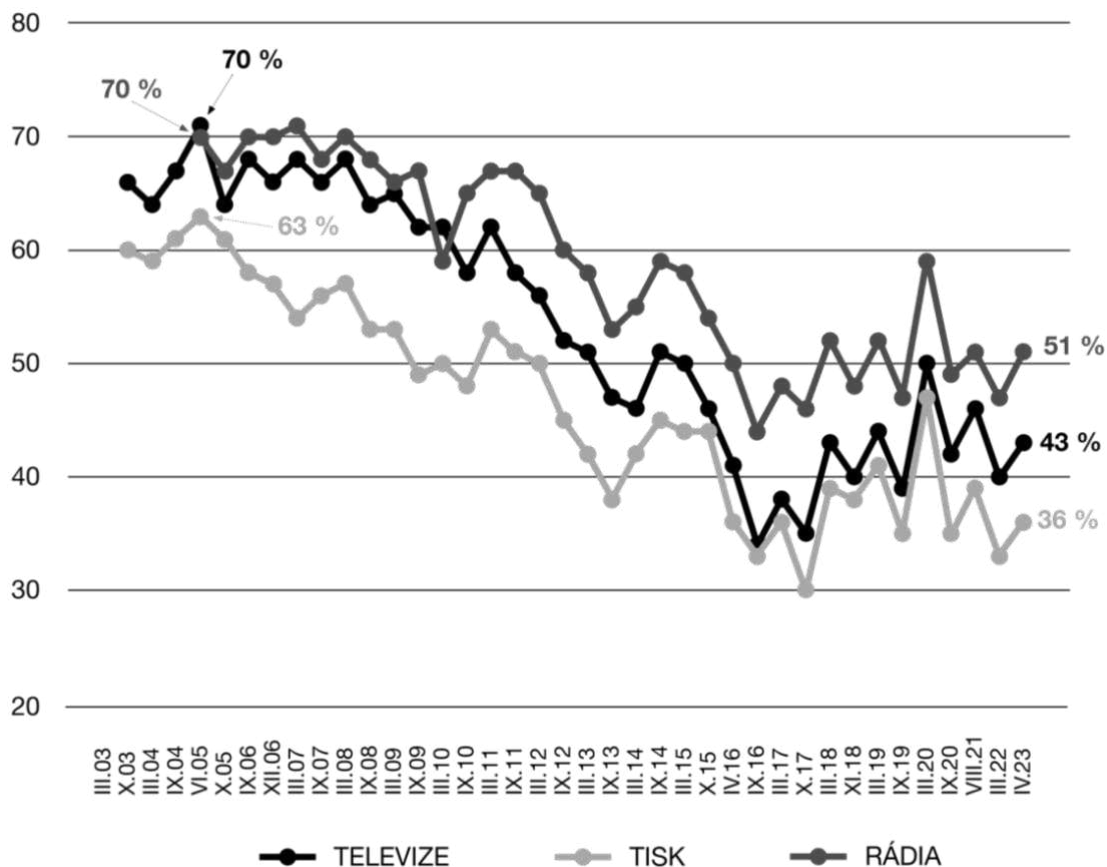
V Česku se trendem důvěry ve vybrané instituce včetně tradičních médií zabývá například *Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM)* v pravidelném výzkumu *Naše společnost*. Jak ukazuje *Graf 2*, v případě tisku, televize a rádií pozorují výzkumníci „kontinuální mírný pokles důvěry“ přibližně od roku 2005.²² Podobně jak *Reuters Institut*

²¹ NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. *Digital News Report 2023*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. s. 25. ISBN 9781914566073. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>. [cit. 2024-02-15].

²² V červnu 2005 mělo televizi a rozhlasu podle průzkumu CVVM důvěřovat shodně 70 % respondentů, v případě tisku šlo o 63 %. V dubnu 2023 rozhlasu důvěřovalo 51 % respondentů, televizi 43 % a tisku 36 % dotazovaných. Viz CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – duben / květen 2023*. Online. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2023. s. 5. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5646/f9/po230609.pdf. [cit. 2024-02-12].

i tuzemský výzkum upozorňuje na to, že je trend rozkolísaný a „silně podmíněný“ současným děním ve společnosti.²³

Graf 2 Vývoj důvěry v tradiční média v ČR

Zdroj: CVVM²⁴

Jak bylo naznačeno již v úvodu této práce, problematika soudobých výzev pro zpravodajská média je komplexní, a bylo by proto chybou ji redukovat pouze na dva trendy popsané v této kapitole. Jak na odliv zpravodajských publik, tak na pokles důvěry v média je potřeba nahlížet v kontextu hlubší transformace mediálního prostředí, kterou někteří mediální

²³ I v České republice došlo v jarních měsících roku 2020 – bezprostředně po vypuknutí covidové pandemie – ke skokovému nárůstu důvěry v tisk, rozhlas a televizi. Následně však v září toho roku důvěra opět výrazně oslabila. Viz CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – duben / květen 2023*. Online. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2023. s. 5. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5646/f9/po230609.pdf. [cit. 2024-02-12].

²⁴ CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. *Důvěra k vybraným institucím veřejného života a mezilidská důvěra – duben / květen 2023*. Online. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2023. s. 4. Dostupné z: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5646/f9/po230609.pdf. [cit. 2024-02-12].

teoretici²⁵ spojují s rozmachem síťových technologií, potažmo nástupem éry *síťové společnosti*²⁶ (z angl. *network society*). V souvislosti s různými výzvami, které síťové technologie novinářům přináší, někteří autoři mluví o stavu, který metaforicky označují jako *profesní krize mainstreamových médií*²⁷. Aktuální pohled na problematiku nabízí například kniha Rogera Patchinga a Martina Hirsta *Žurnalistická etika na křižovatce: Demokracie, fake news a krize zpravodajských médií* z roku 2022. Kromě klesající důvěry publik v mainstreamová média jsou dle autorů nejvýraznějšími výzvami soudobé žurnalistiky také rozpad tradičních obchodních modelů mediálního průmyslu, dopady dynamického rozvoje digitálních technologií nebo boj novinářů s *dezinformacemi*^{28, 29}

Rostoucí obliba alternativních přístupů k novinářské profesi není nahodilá – do značné míry ji lze chápat jako odpověď na problémy představené výše. Následující dvě podkapitoly se je pokusí zasadit do širšího kontextu. Ta první rozebere *erozi společenské důvěry* jako zdroj rostoucí skepse vůči tradičním zpravodajským médiím. Následně bude vysvětlen koncept *negativní předpojatosti médií*, která bývá ve výzkumech označována za jednu z příčin odlivu zpravodajských publik a která je současně samostatným východiskem konstruktivní žurnalistiky.

²⁵ Viz například ALEXANDER, Jeffrey C. 2023. *The Crisis of Journalism Reconsidered: Cultural Power*.

²⁶ *Síťová společnost* se podle Hermanse s Drokem začala utvářet na přelomu 20. a 21. století „na pozadí probíhajícího technologického, ekonomického a socio-kulturního vývoje“. Změny, které éra přinesla, se uskutečňují v několika rovinách: v té ekonomické se z trhu, který je takřka monopolní, stává trh s mnoha konkurenty jako jsou občanští novináři, online zpravodajské platformy a agregátory zpráv. Nedostatek informací se mění v informační přetížení a masové publikum nahrazují specializované cílové skupiny. V rovině technologické síťovou společnost charakterizuje digitální struktura navzájem propojených počítačových sítí. Stěžejními koncepty se stávají interaktivita a konektivita. V rovině občanské dochází k oslabování vztahu občana s institucemi a úřady, veřejnost se více soustředí na osobní vztahy a konkrétní politické reprezentanty. Tradiční sociální struktury fragmentují a jsou nahrazovány moderními, často virtuálními alternativami. Viz HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 682–683. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-22].

²⁷ Podle dvojice mediálních teoretiků Jaromíra Volka a Maríny Urbánkové se termín vztahuje ke globálnímu fenoménu komplexních změn na poli tradičních médií, která staví na principech liberální demokracie. Je výsledkem působení různých ekonomických, politických a technologických tlaků na média, které oslabují autonomii žurnalistické profese. VOLEK, Jaromír a URBÁNIKOVÁ, Marína. *Čeští novináři v komparativní perspektivě: hybridní, virtuální a mizející žurnalisté v post-transformační fázi*. Praha: Academia, 2017. s. 30–31. ISBN 978-80-200-2699-6.

²⁸ Lživá, nepravdivá či zkreslená informace, která je šířena záměrně s cílem uvést publikum v omyl. Viz CAMBRIDGE DICTIONARY. *Meaning of disinformation in English*. Online. © 2024. Cambridge Dictionary. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation>. [cit. 2024-03-08].

²⁹ PATCHING, Roger a HIRST, Martin. *Journalism ethics at the crossroads: democracy, fake news, and the news crisis*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022. s. 14. ISBN 0-429-24289-1.

1.1.1 Rozpad společenské důvěry

Pokud bychom hledali společného jmenovatele pro současné globální problémy jako je rostoucí *polarizace společnosti*³⁰, vzestup antisystémových politických stran či zpochybňování vědeckých poznatků, byla by jím patrně eroze důvěry v systém a společenské instituce.

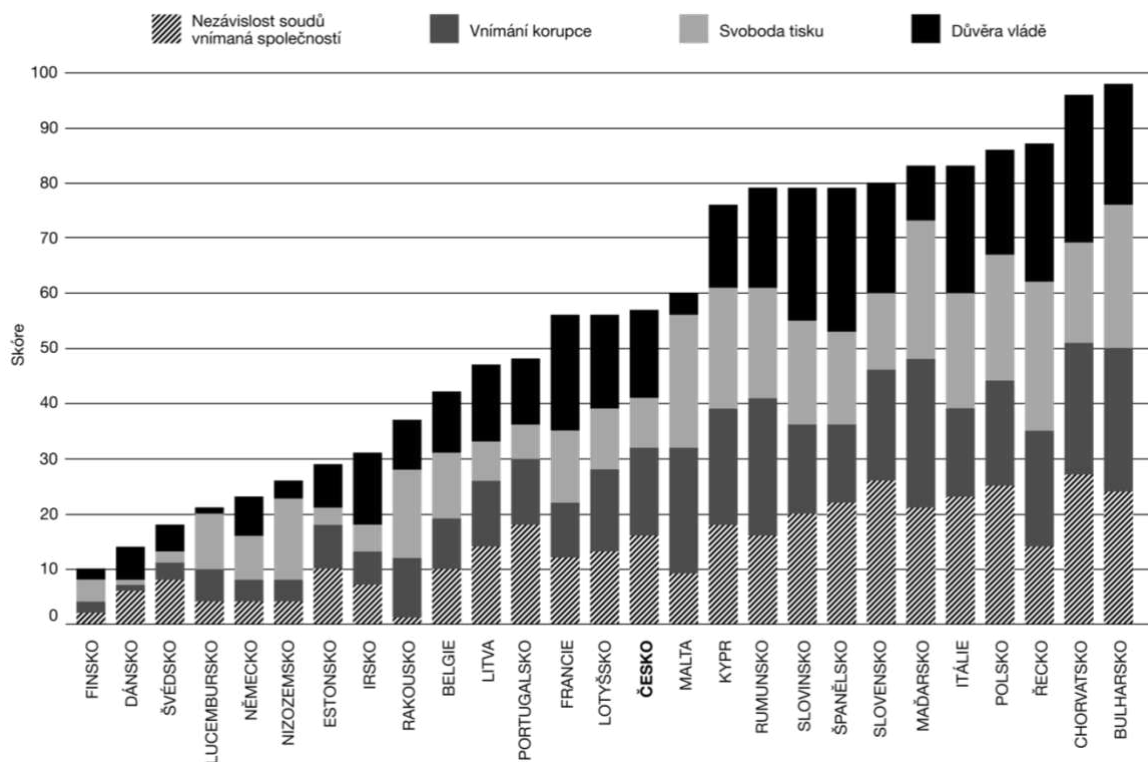
Nízké důvěry v některé instituce napříč Evropskou unií si všímá například loňský *Index prosperity a finančního zdraví*, který se zabývá různými parametry prosperity včetně důvěry ve vládu či nezávislosti soudů. Z výzkumu vyplývá, že v Evropské unii přibližně jen 3 z 10 občanů věří svým vládním představitelům.³¹ V případě Česka je míra takové důvěry dokonce mírně nižší.³² Pokud se kromě důvěry ve vládu zaměříme i na další parametry, které výzkumníci pojí s důvěrou ve veřejné instituce, umístí se Česko v porovnání s ostatními unijními zeměmi na 15. příčce. Jak lze pozorovat na *Grafu 3*, čím nižší má každý stát celkové skóre, tím lepší je jeho celkové umístění.

³⁰ Například Rittenberg s Tewksburrym popisují *společenskou polarizaci* jako proces názorového vzdalování dvou a více skupin ve společnosti, při kterém dochází k prohlubování odlišných perspektiv na různé aspekty veřejného života (například politiku, společenské události a problémy). Etymologie slova naznačuje, že názory polarizovaných skupin se vyvíjejí v opozici (narativ oni vs. my). K prohlubování polarizace podle dvojice přispívají i síťová digitální média. Viz TEWKSBURY, David a RITTENBERG, Jason. *News on the Internet: Information and Citizenship in the 21st Century*. Oxford University Press, 2012. s. 14–15. ISBN 0195391969. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780195391961.003.0007>. [cit. 2024-02-22].

³¹ INDEX PROSPERITY A FINANČNÍHO ZDRAVÍ. *Češi jsou podle Indexu prosperity a finančního zdraví 8. nejvíce solidárním národem EU. Ochotu pomáhat posílila i invaze*. Online. Index prosperity Česka. Dostupné z: <https://www.indexprosperity.cz/index-prosperity-a-financniho-zdravi-cesi-jsou-podle-indexu-prosperity-a-financniho-zdravi-8-nejvice-solidarnim-narodem-eu-ochotu-pomahat-posilila-i-invaze/>. [cit. 2024-02-22].

³² V České republice míra důvěry ve vládu v průměru za posledních 10 let činila 27,5 %. Viz ibidem.

Graf 3 Důvěra ve vybrané společenské instituce v zemích EU

Zdroj: Index prosperity a duševního zdraví³³

Jak uvádí hned v úvodu své knihy Vian Bakirová s Davidem M. Barlowem, skutečnost, že se důvěra, poťážmo hodnoty, jako je společenský konsenzus, vzájemná solidarita nebo ochota spolupracovat, ve společnostech rozpadající, je značně problematická – právě úroveň důvěry je podle dvojice důležitým indikátorem společenské, politické i hospodářské prosperity, kterou daná společnost disponuje.³⁴ Erodující důvěra ve společnosti je pak s odklonem od zpráv přímo spojená: Média reprezentují jednu z klíčových institucí veřejné sféry – ve chvíli, kdy společenská důvěra v instituce klesá, upadá rovněž důvěra v masmédiá.³⁵

Jedním z prvních autorů, který studium důvěry posunul z roviny mezilidských vztahů (*interpersonální důvěra*) do roviny vztahů neosobních (*systemová důvěra*) byl německý sociolog a filozof Georg Simmel. Autor se ve svém díle *Filozofie peněz* věnuje penězům jako společenskému fenoménu a jejich roli v moderní společnosti. Právě důvěra společnosti

³³ INDEX PROSPERITY A FINANČNÍHO ZDRAVÍ. Češi jsou podle Indexu prosperity a finančního zdraví 8. nejvíce solidárním národem EU. Ochotu pomáhat posílila i invaze. Online. Index prosperity Česka. Dostupné z: <https://www.indexprosperity.cz/index-prosperity-a-financniho-zdravi-cesi-jsou-podle-indexu-prosperity-a-financniho-zdravi-8-nejvice-solidarnim-narodem-eu-ochotu-pomahat-posilila-i-invaze/>. [cit. 2024-02-22].

³⁴ BAKIR, Vian a BARLOW, David M. *Communication in the age of suspicion: trust and the media*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007. s. 3. ISBN 978-0-230-00254-8.

³⁵ *Ibidem*, s. 5.

v instituci peněz je podle něj důležitým aspektem – jejich přijetím lidé vyjadřují jednak důvěru vládě, která peníze vydává, jednak samotným penězům, tedy jejich trvalosti, směnitelnosti a budoucí stabilitě.³⁶

Podle dalšího autora věnujícího se fenoménu důvěry Anthonyho Giddense je právě systémová důvěra jedním ze základních mechanismů fungování pozdně moderní společnosti. Giddens mluví konkrétně o důvěře v *abstraktní systémy*, které jsou reprezentovány expertními systémy a symbolickými znaky (např. právě penězi).³⁷ V éře pozdní modernity, pro kterou je podle Giddense charakteristické rozpojení jednoty času a prostoru, fungují abstraktní systémy jako stabilizační prostředek sociálních vztahů.³⁸ Na rozdíl od předmoderní éry, kdy tuto funkci plnily tradice či příslušnost k místní komunitě, se důvěra člověka obrací mimo jiné k aparátu společenských institucí. Charakteristickým rysem důvěry v moderní společnosti je podle Giddense nedostatek úplných informací. Jedinec jinými slovy věří ve správnost principů a mechanismů, které jsou v rukou institucí a o nichž jako laik zpravidla nic nebo příliš mnoho neví.³⁹

O počátcích oslabování jak mezilidské, tak systémové důvěry v demokratickém světě se podle Bakirové s Barlowem nejčastěji hovoří v souvislosti s nástupem éry 80. let 20. století, pro niž je charakteristická deregulace a privatizace ekonomického života a větší důraz na individualistické pojetí jedince. Další pohled nabízí mediální teoretik Michael Redley, který se v souvislosti s oslabením důvěry v instituce odkazuje již k válečné propagandě za 1. světové války. Záměrná manipulace s veřejnými informacemi, jíž se prostřednictvím médií dopouštěly vlády na obou stranách konfliktu, podle Redleyho poprvé významně oslabila společenskou důvěru v instituce jako takové.⁴⁰

V širší rovině se proměně důvěry v moderní společnosti se ve svém díle věnuje také sociolog Zygmunt Bauman. Podle autora se soudobá společnost nachází v *éře tekuté modernity*, pro niž je charakteristické „rozpouštění“ dřívějších sociálních norem a pevného řádu, který byl zdrojem bezpečí a jistoty. Nové sociální formy se podle Baumana nestíhají ustálit a jsou

³⁶ SIMMEL, Georg; VÁŇA, Milan a SOKOL, Jan. *Filosofie peněz*. Praha: Academia, 2011. s. 176–178. ISBN 978-80-200-1920-2.

³⁷ GIDDENS, Anthony; MÜLLER, Karel a PETRUSEK, Miloslav. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: SLON, 2003. s. 70. ISBN 80-86429-15-6.

³⁸ *Ibidem*, s. 83.

³⁹ *Ibidem*, s. 73.

⁴⁰ REDLEY, Michael In: BAKIR, Vian a BARLOW, David M. *Communication in the age of suspicion: trust and the media*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007. s. 33–38. ISBN 978-0-230-00254-8.

neustále nahrazovány.⁴¹ Rozklad tradičních společenských hodnot a vazeb v éře tekuté modernity podle Baumana souvisí mimo jiné se silnou individualizací – od členů společnosti se očekává, že se budou „svobodně rozhodovat“, klíčovou vlastností již není jejich konformita (schopnost přizpůsobit se pravidlům), ale flexibilita (rychlá reakce na změnu). Dalším faktorem, který k erozi hodnot podle Baumana přispěl, je odluka moci od státu, k níž dochází v důsledku globalizace – slábnoucí politické instituce se stávají pro občany stále méně relevantními, společnost nevěří, že jí stát může poskytnou ochranu.⁴² S globalizací, o níž autor hovoří jako o *negativní*, rovněž spojuje „(...) *nový individualismus, rozvolňování mezilidských vazeb a uvádání solidarity*“.⁴³

Rozpadu společenského řádu a norem se nicméně věnovali již sociologové před Baumanem. Pro stav, kdy přestávají ve společnosti platit existující zákony a hodnoty, zavedl francouzský sociolog Émile Durkheim na konci 19. století pojem *anomie*⁴⁴. Poprvé se termínu Durkheim dotkl ve své studii *Dělba práce ve společnosti* z roku 1893, kde jej vykreslil jako určitý stav chybějící společenské soudržnosti a solidarity, který v moderní společnosti vyvolala dělba práce. O čtyři roky později se Durkheim k vysvětlení anomie vrátil v díle *Sebevražda*. V textu se rozlišuje sebevražda *egoistická*, *altruistická* a *právě anomická*, která je důsledkem nedostatečné sociální regulace.⁴⁵ Anomie je zde chápána jako „*úzkost z nekonečna*“, která je dána „(...) *neomezeným množstvím lidských přání a neurčitostí cílů, kterých by mělo být dosaženo*“. Úzkost souvisí se ztrátou či neexistencí pravidel, které by regulovaly lidské jednání.⁴⁶

⁴¹ BAUMAN, Zygmunt a ŠOLCOVÁ, Helena. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vydání druhé. Praha: Academia, 2017. s. 9. ISBN 978-80-200-2740-5.

⁴² *Ibidem*, s. 9–11.

⁴³ *Ibidem*, s. 28.

⁴⁴ Pojem vychází z řec. *a = ne*; *nomos = zákon*. Objevoval se již v pozdně středověké teologické literatuře, kdy označoval „bezzákonný stav“ nejen v právním, ale i morálním smyslu. Viz SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIÉ. *Anomie*. Online. Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Poslední aktualizace: 21. 9. 2020. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Anomie>. [cit. 2024-02-22].

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ BOUDON, Raymond; BESNARD, Philippe; CHERKAoui, Mohamed; LÉCUYER, Bernard-Pierre a JOCHMANN, Vladimír. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. s. 12. ISBN 80-244-0735-3.

1.1.2 Negativní předpojatost zpravodajských médií

Negativní předpojatost médií (z angl. *negative bias*) lze – slovy mediálního teoretika a profesora žurnalistiky Perryho Parkse – definovat jako tendenci novinářů „(...) *nepoměrně zdůrazňovat negativní projevy humanity, přírody a dalších událostí a vytvořit konflikt, pokud již není přítomen*“.⁴⁷

Co ale novináře k výběru negativních událostí primárně motivuje a na základě jakých kritérií postupují? Jak bude v této kapitole ilustrováno, podle odborníků preference pro konfliktní narativy do značné míry pramení z potřeby naplnit *zpravodajské hodnoty*⁴⁸.

Dvojice norských výzkumníků Mari Holmboe Rugeová a Johan Galtung, jejichž klasifikace zpravodajských hodnot z roku 1965 patří dodnes k těm nejcitovanějším, jmenuje negativitu jako jeden ze 12 základních faktorů⁴⁹, podle kterých lze určit, zda bude událost zpravodajsky zpracována. Negativní událost má dle jejich interpretace potenciál proniknout do zpravodajství snadněji než ta pozitivní mimo jiné proto, že lépe splňuje kritérium četnosti, v níž se může ve zpravodajství objevit: „(...) *negativní událost se mnohem snadněji dokáže rozvinout mezi dvěma vydáními novin nebo dvěma zpravodajskými přenosy – u pozitivní zprávy je to složitější a specifitější*.“⁵⁰

Negativní vyznění zpravodajství nelze nicméně přičítat pouze novinářům a mediální logice. Například podle Brosiusové a van der Meera inklinaci k publikování obsahu s negativní tonalitou vysvětlují i preference publika: „*Současný výzkum ukazuje jak negativní, strach vyvolávající obsah bývá obecně vnímán jako více relevantní, informačně hodnotný i novinářsky důkladněji zpracovaný*.“⁵¹

K podobnému závěru docházejí i výzkumníci z *Institutu Reuters* v již citované výroční zprávě *Digital News Report* z roku 2023. Podle nich jsou recipienti často přitahováni

⁴⁷ PARKS, Perry. *Naturalizing negativity: how journalism textbooks justify crime, conflict, and "bad" news*. Online. *Critical studies in media communication*. 2019, roč. 36, č. 1, s. 75-91. s. 77. ISSN 1529-5036. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15295036.2018.1533990>. [cit. 2024-02-23].

⁴⁸ *Zpravodajské hodnoty* (z angl. *news values*) lze chápat jako sadu kritérií či vlastností, na jejichž základě novináři rozhodují o tom, zda má událost potenciál stát se zprávou. Viz HALADA, Jan a OSVALDOVÁ, Barbora. *Slovník žurnalistiky*. Karolinum Press, Praha. 2017. s. 275. ISBN 9788024637525.

⁴⁹ Autoři dále jmenují hodnoty jako je frekvence, kontinuita, předvídatelnost, kulturní blízkost nebo vztah k elitním osobnostem a národům. Viz GALTUNG, Johan a RUGE, Mari Holmboe. *The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers*. Online. *Journal of peace research*. 1965, roč. 2, č. 1, s. 70. ISSN 0022-3433. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>. [cit. 2024-02-22].

⁵⁰ *Ibidem*, s. 69.

⁵¹ VAN DER MEER, Toni G.L.A. a BROSIOUS, Anna. *Credibility and shareworthiness of negative news*. Online. *Journalism* (London, England). 2022. s. 2. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849221110283>. [cit. 2024-02-22].

„negativním a emočně vypjatým obsahem“, ačkoli mohou sami tvrdit opak. Do jisté míry paradoxní trend odklonu od zpráv si pak vysvětlují tím, že v určitý moment je už pro příjemce negativních zpráv příliš: „(...) s postupem času jsou lidé stále prázdnější a méně spokojení, což může vést k podryvání jejich spojení s médii a současně v oslabování důvěry v ně.“⁵² Obsah, který je méně senzacechtivý, méně negativní a více se soustředí na vysvětlení problému, by dle jejich odhadů mohl zafungovat přinejmenším u té části publika, která se k odklonu od zpráv otevřeně hlásí.⁵³

Na aktivní roli publika v rozhodování o tom, jaká zpráva je relevantní, upozorňuje i studie *Co jsou to zprávy?* Tonyho Harcupa a Deirdre O’Neillové z roku 2017, která se zabývá poplatností zpravodajských hodnot v digitální éře. Autoři zdůrazňují, že díky okamžité zpětné vazbě recipientů, kterou digitální technologie umožňují, mají novináři velmi rychle představu o tom, zda se jejich výběr prezentovaných událostí potkává s představami publika, či nikoliv.⁵⁴ Svou úlohu pak podle studie sehraje i uživateli generovaný obsah, který „(...) vysokou měrou promlouvá do zpráv, které se k nám dostávají.“⁵⁵

Dle zastánců konstruktivního přístupu není problematické referování o krizích a konfliktech jako takové, nýbrž právě jejich disproportní zastoupení na úkor ostatních témat. Takový stav podle nich neodráží společenskou realitu a může být zdrojem zkreslených a příliš pesimistických představ publika o okolním světě: „(...) Lidé hodnotí výkonnost svých společností mnohem hůř, než jaká ve skutečnosti je. To se potom projevuje ve způsobu jejich života, v tom, jak volí a jak se chovají jeden k druhému.“⁵⁶

Podle stoupenců konstruktivní žurnalistiky tedy negativní předpojatost médií nesnižuje pouze zájem části veřejnosti o zpravodajství, ale ovlivňuje také chod samotné společnosti. Jak poznamenává například Liesbeth Hermans a Nico Drok, zvláště u rozdělovacích témat přispívá

⁵² NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. *Digital News Report 2023*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. s. 24. ISBN 9781914566073. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>. [cit. 2024-02-15].

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ HARCUP, Tony a O’NEILL, Deirdre. *What is News?: News values revisited (again)*. Online. Journalism studies (London, England). 2017, roč. 18, č. 12. s. 1474. ISSN 1461-670X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1150193>. [cit. 2024-03-22].

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

mediální zdůrazňování konfliktu k „*rostoucí polarizaci, poklesu společenské angažovanosti a vzájemnému porozumění*“.⁵⁷

1.2 Konstruktivní žurnalistika

Konstruktivní přístup k žurnalistice je – slovy dvojice mediálních teoretiků a stoupců konstruktivního přístupu Karen McIntyreové s Kyserem Loughem – „*(...) reportování, které má ambici jít dál, než jen upozornit na konflikt či problém.*“⁵⁸ V posledních zhruba deseti letech nabyla definice konstruktivního žurnalistiky v odborné literatuře různých podob; akcentování problému, střetu, konfliktu či celkově *negativní tonality zpravodajství* bývají mezi nejčastěji jmenovanými příznaky konvenčního zpravodajství, vůči nimž se chce konstruktivní žurnalistika vymezit.

Inklinaci k negativitě ve své definici konstruktivní žurnalistiky adresuje také organizace *The Constructive Institute (Institut konstruktivní žurnalistiky)*⁵⁹ sídlící v dánském Aarhusu. Přístup charakterizuje jako „*(...) odpověď na vzrůstající tabloidizaci, senzacechtivost a negativní předpojetí v dnešních médiích, která se zabývají aktualitami a investigativními kauzami.*“⁶⁰

Konstruktivní žurnalistika si klade za cíl u samotného problému či střetu nezůstávat, přestože se jej primárně nesnaží popřít nebo jej ze sdělení vypustit. Slovy jedné z jeho hlavních popularizátorek Catherine Gyldenstedové, přístup „*(...) pátrá po příležitostech, rozporuplné jevy zkoumá ze všech stran a současně naznačuje možná řešení. Problémy neignoruje a netrivializuje; místo toho se soustředí na to, jak je vyřešit.*“⁶¹ Záměrem konstruktivní žurnalistiky je tedy popisovat konfliktní situace kriticky a pokud možno v co nejširším a relevantním kontextu.⁶² V momentě, kdy je to možné, se navíc publiku pokouší představit

⁵⁷ HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. Placing Constructive Journalism in Context. Online. *Journalism practice*. 2018, roč. 12, č. 6. s. 685. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-22].

⁵⁸ LOUGH, Kyser a MCINTYRE, Karen. *A systematic review of constructive and solutions journalism research*. Online. *Journalism (London, England)*. 2023, roč. 24, č. 5. s. 1069. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849211044559>. [cit. 2024-02-23].

⁵⁹ *The Constructive Institute* je organizace založená v roce 2017 dánským novinářem Ulrichem Haagerupem. Jejím cílem je šířit povědomí o fenoménu konstruktivní žurnalistiky a informovat o možnostech jeho uplatnění v novinářské praxi. V konstruktivních metodách zároveň školí a vzdělává novináře z celého světa.

⁶⁰ LUND JØRGENSEN, Kristina a RISBRO Jakob. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 4. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

⁶¹ GYLDENSTED, Cathrine. *From mirrors to movers*. Online. Ggroup Publishing, 2015. s. 7. ISBN 9781514777497. Dostupné z: https://issuu.com/cathrinegyldensted1/docs/from_mirrors_to_movers_pdf_full. [cit. 2024-02-23].

⁶² Ibidem.

způsob, jak se s problémem vypořádat, a rovněž se snaží naznačit, jak by se událost mohla vyvinout do budoucna.⁶³

Konstruktivní žurnalistika pracuje s argumentem, že je společenská realita často daleko různorodější, než jak je v mainstreamových zpravodajských médiích prezentována. Disproporčně vyšší zastoupení negativních zpráv na úkor těch s pozitivních tonalitou podle stoupenců konstruktivního přístupu přispívá k tomu, že lidé „*hrubě přeceňují negativa, a naopak podceňují jakýkoliv pokrok, kterého se v dané oblasti podařilo dosáhnout.*“⁶⁴ Stejně jako v případě problémů a konfliktů proto konstruktivní žurnalistika publiku zprostředkovává příznivé trendy a příběhy, které jsou odrazem pozitivních změn ve společnosti.⁶⁵ Záměrem nemá být recipienty ukonejšit, ale „*posílit postavení čtenářů, posílit důvěru v žurnalistiku a podpořit veřejný dialog, čímž je současně přispíváno k demokracii.*“⁶⁶

Konstruktivní žurnalismus je přístupem orientovaným na společnost a její potřeby. Pokrývá „*důležitá společenská témata, která zasuje do širšího rámce a obohacuje je o relevantní kontext*“.⁶⁷ Podle některých autorů řada současných médií – primárně v důsledku rostoucího tlaku na co nejrychlejší publikování zpráv – rezignovala na to, aby publikum informovala komplexně a podporovala jej v aktivní veřejné debatě.⁶⁸ Aby mohla veřejnost dělat informovaná rozhodnutí, potřebuje podle zastánců přístupu dostatek faktů, které jsou nejen přesné, ale současně i různorodé.⁶⁹ Oproti konvenční žurnalistické praxi proto ta konstruktivní „*(...) klade větší důraz na rozmanitost a inkluzivitu ve zdrojích a perspektivách a posiluje rámce orientované na řešení. Vybírá takové informace, které lidé budou moci využít nejen ve veřejném, ale i soukromém životě.*“⁷⁰

⁶³ GYLDENSTED, Cathrine. *From mirrors to movers*. Online. Ggroup Publishing, 2015. s. 7. ISBN 9781514777497. Dostupné z: https://issuu.com/cathrinegyldensted1/docs/from_mirrors_to_movers_pdf_full. [cit. 2024-02-23].

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ POORT, Marije. *Constructive journalism: An answer to the negativity of the news?* Online. Stockholm, 2018. s. 4. Diplomová práce. Södertörns University, Institute of Journalism. Vedoucí práce Liudmila Voronova. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1215584/FULLTEXT01.pdf>. [cit. 2024-02-23].

⁶⁶ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Constructive Journalism Works*. Online. 2023. Constructive Institute. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/research-overview-effects/>. [cit. 2024-02-22].

⁶⁷ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

⁶⁸ HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6. s. 683. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-23].

⁶⁹ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

⁷⁰ HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6. s. 684. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-22].

Konstruktivní žurnalistika se zabývá emočním účinkem mediálního sdělení na recipienta. Zdůrazňuje, že novináři sehrávají aktivní roli v mediální konstrukci reality, a měli by se proto zabývat nejen obsahem, který vyprodukuje, ale i dopadem, který zpráva zanechá na jednotlivci, který ji konzumuje, potažmo na celé společnosti.⁷¹ Uplatňování konstruktivních rámců a práce s pozitivními emocemi má podle zastánců přístupu jednak potenciál zlepšit náladu publika, jednak probouzet jeho ztracený zájem o společenské dění.⁷²

Konstruktivní žurnalistika nemá být dle svých stoupců⁷³ chápána jako alternativní přístup, nebo dokonce jako protiklad k mainstreamové novinářské profesi. Dle jejich interpretace – i navzdory výše uvedenému – s běžnou žurnalistickou praxí ta konstruktivní sdílí tytéž profesní zásady, jako je například důraz na přesnost, pravdivost a diverzitu. Přístup má být proto spíše *doplněním* každodenních redakčních rutin nástroji, které mají ambici novinářské řemeslo pozvednout a současně přispět k tomu, že budou novináři lépe zastávat své závazky vůči společnosti.⁷⁴ Slovy již citované McIntyreové: „*Konstruktivní žurnalistiku můžeme chápat jako specializovanou formu žurnalismu, v konečném důsledku ji ale není potřeba od mainstreamové praxe oddělovat. V ideálním případě by konstruktivní způsoby shromažďování a produkce zpráv měly být součástí každé novinářské práce.*“⁷⁵

V následujících podkapitolách bude fenomén konstruktivní žurnalistiky rozebrán podrobněji: představena budou jednak jeho teoretická východiska, jednak názorové proudy, které se kolem tohoto přístupu v posledních přibližně dvou dekadách utvořily. Na stručné genezi bude ilustrováno, v jakých formách se s aspektem konstruktivnosti v žurnalistice operovalo před tím, než fenomén nabyl podobu svébytného přístupu k novinářské práci. Představeny budou i přidružené novinářské přístupy, které staví na stejných či podobných základech. Další z podkapitol detailněji představí konkrétní principy a nástroje, které

⁷¹ HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4. s. 536. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

⁷² HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. *Journalism practice*. 2018, roč. 12, č. 6. s. 685. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-22].

⁷³ Například viz HAAGERUP, Ulrik; SCHMIDT Helmut a Michael MØLLER. 2017. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*; MCINTYRE, Karen. 2015. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*.

⁷⁴ HEINRICHS, Ellen a HADERLEIN Alexandra. *Solutions, perspectives, dialogue: Why constructive journalism pays off for the media and societies*. Online. Bonn, 2021. s. 21. Dostupné z: https://www.bonn-institute.org/cms-assets/files/220407_bi_Solutions-perspectives-dialogue_vza.pdf?v=1659535446. [cit. 2024-02-21].

⁷⁵ MCINTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Online. North Carolina, 2015. s. 9. Disertační práce. Chapel Hill, NC: University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School. Dostupné z: <https://doi.org/10.17615/g6sg-8p47>. [cit. 2024-02-23].

konstruktivní přístup aplikuje. V neposlední řadě budou zmíněny konkrétní příklady zahraničních i českých médií, která konstruktivní přístup implementovala do praxe.

1.2.1 Geneze konstruktivní žurnalistiky a její předchůdci

Rozmach konstruktivní žurnalistiky bývá spojován s druhou dekadou 21. století, konkrétně s její ranou částí. Jak si všímá například Hermansová s Drokem – a jak bylo rovněž ilustrováno v předchozích kapitolách této práce – přístup prakticky „vyrostl na základech“ všech ekonomických, socio-kulturních i ekonomických změn, které postupně transformovaly společnost od nástupu nového milénia.⁷⁶

Autoři, kteří se studiu konstruktivní žurnalistiky věnují, nicméně podotýkají, že myšlenka „konstruktivnosti“ coby základního profesního požadavku sahá nejméně o století dál. Peter Bro v této souvislosti cituje amerického novináře a pedagoga Waltera Williamse, který v roce 1908 v rámci Univerzity v Missouri založil první katedru žurnalistiky na světě. Williams v témže roce sepsal – původně jako součást sylabu k jednomu z předmětů – dnes již proslulou deklaraci novinářských univerzálií *Journalist's Creed (Novinářské krédo)*. V té mimo jiné uvádí, že konstruktivní přístup k práci je jedním z klíčových předpokladů úspěšného žurnalistu.⁷⁷

Bro ve svém výčtu nezapomíná ani na dalšího vlivného Williamsova současníka Josepha Pulitzerera. Zatímco Williams konstruktivnost přímo zmiňoval ve svém *Novinářském krédu*, Pulitzer ji podle Broa prakticky naplňoval způsobem, jakým vedl své noviny v New Yorku a St. Louis.⁷⁸ Americkému novináři a vydavateli s maďarskými kořeny bývá historie médií přičítáno, že se nechával – přinejmenším v části své kariéry – strhávat přílišnou soutěživostí s ostatními vydavateli a že inklinoval k senzacionalismu.⁷⁹ Co ale Pulitzerovi neupírají, je orientace na čtenáře a jeho potřeby, potažmo prosazování myšlenky, že média mají poskytovat službu veřejnosti. Tisk byl pro Pulitzerera nástrojem k prosazování společenských reforem – noviny měly čtenáře srozumitelně informovat o věcech, které se jich bezprostředně

⁷⁶ HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 684. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-23].

⁷⁷ Více viz BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 504. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

⁷⁸ Ibidem, s. 506.

⁷⁹ Viz například MORRIS MCGRATH, James. 2010. *Man of the World*.

týkají, a probouzet v nich chuť společensky se angažovat.⁸⁰ Tento přístup je podle Broa příkladem *akční žurnalistiky (action journalism)*, který na přelomu 19. a 20. století nepraktikoval pouze Pulitzer a někteří jeho konkurenti ze Spojených států, ale i novináři v Evropě.⁸¹ Ačkoliv není konstruktivní žurnalistika synonymem té akční, Bro podotýká, že orientace na společnost a snaha aktivně ji zapojit do řešení problémů je jedním z rysů, které mají tyto směry společné.⁸²

Na další „rané“ formy konstruktivní žurnalistiky ve své práci upozorňují také Tanja Aitamurtová s Anitou Varmovou. Autorky zmiňují například studii amerického historika Davida Marka Chalmerse z konce 50. let 20. století *Muckrackeri a růst korporátní moci: Studie konstruktivního žurnalismu*, v níž se již samotný termín objevuje.⁸³ Dvojice autorek potom vysvětluje, v čem byla podle Chalmerse role takzvaných *muckrackerů*⁸⁴ konstruktivní – ti totiž pouze neupozorňovali na patologické společenské jevy, ale snažili se veřejnosti rovněž ukázat, jak se k problémům postavit a znovu tak získat kontrolu „nad vlastními záležitostmi“.⁸⁵

Závěrem této kapitoly je potřeba zmínit, že konstruktivní žurnalistika měla i několik přímých předchůdců. Jedná se o směry, které se již na přelomu 20. a 21. století zformovaly jako reakce na klesající důvěru publika a na oslabující vztah mezi novinářem a recipientem. Ulrich Haagerup o těchto směrech mluví jako o „*experimentech*“, pro které se vžila řada přívlastků⁸⁶, a již měly společné to, že se snažily aplikovat více reportování zaměřeného na problémy.⁸⁷ Směr, který se nazývá *veřejná žurnalistika* (z angl. *public journalism*), se podle Broa v 90.

⁸⁰ MORRIS MCGRATH, James. *Man of the World*. The Wilson quarterly. Online. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2010, 34(1), s. 32. ISSN 0363-3276. [cit. 2024-02-23].

⁸¹ Bro dále uvádí příklad anglického novináře Williama Thomase Steada, který podobně jako Pulitzer upozorňoval na společensky problematické jevy. Viz BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 509. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

⁸² Ibidem, s. 508–509.

⁸³ AITAMURTO, Tanja a VARMA, Anita. *The Constructive Role of Journalism: Contentious metadiscourse on constructive journalism and solutions journalism*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 700. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1473041>. [cit. 2024-02-23].

⁸⁴ Jedná se o vybrané americké novináře z první poloviny 20. století, kteří se zabývali odkrýváním korupce a nápravou společenských problémů.

⁸⁵ AITAMURTO, Tanja a VARMA, Anita. *The Constructive Role of Journalism: Contentious metadiscourse on constructive journalism and solutions journalism*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 700. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1473041>. [cit. 2024-02-23].

⁸⁶ Haagerup zmiňuje anglické termíny jako je *public, civic, citizen* nebo *solution-based journalism*. V českém překladu se nicméně u některých z nich obtížněji formují přesné ekvivalenty. Termín *občanský žurnalismus (citizen journalism)* odkazuje k participativní formě žurnalistiky tvořené amatéry bez účasti profesionálů. Termín *civic* lze rovněž přeložit jako *občanský*, ale není v tomto případě synonymem k obsahu, který je tvořen uživateli.

⁸⁷ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 137. ISBN 87-7184-485-6.

letech 20. století utvořil jako odpověď na kritiku, že žurnalistika se až příliš sbližuje s politikou, a naopak se vzdaluje lidem, jimž je primárně určena. Veřejná žurnalistika proto propagovala myšlenku „člena publika jako občana“ a „možného účastníka veřejného dění“ spíše než pasivního příjemce. Novinář měl v jejím pojetí více přispívat k řešení společenských problémů, a ne o nich pouze nezaujatě informovat.⁸⁸ Podle Broa vzbudila veřejná žurnalistika ve své době podobný nárůst popularity mezi novináři jako v současnosti konstruktivní žurnalistika. Že byla nakonec vytlačena jinými směry, si autor vysvětluje zejména velmi nejasnými definicemi přístupu a jeho konceptuální nejednoznačností.⁸⁹

1.2.2 Konstruktivní žurnalistika jako svébytný novinářský přístup

Do soudobého mediálního diskurzu vstoupila konstruktivní žurnalistika před necelými dvěma dekádami a od té doby se jí v odborných pracích věnovala již celá řada akademiků a novinářů. Snaha zastánců přístupu podrobně jej definovat patrně souvisí i s tím, co bylo popsáno v úplném závěru předchozí kapitoly. Pokud bychom měli hledat hlavní průkopníky přístupu, byli by jimi patrně dva dánští novináři: Ulrich Haagerup a Catherine Gyldenstedová. Jak uvádí například Bro, oba autoři začali přibližně ve stejné době upozorňovat na problémy, jako je klesající důvěra publika a slábnoucí zájem o zpravodajství. Za hlavní spouštěč tohoto trendu shodně označili příliš mnoho negativních zpráv, které se ve zpravodajských relacích objevují na úkor těch s neutrální nebo pozitivní tonalitou.⁹⁰ Haagerup bývá spojován s termínem *konstruktivní zpráva*, zatímco Gyldenstedová spíše s pojmem *konstruktivní žurnalistika*. Poznání, k němuž oba autoři došli, je ale veskrze totožné: Konvenční žurnalistická praxe až příliš disproporčně soustředí pozornost na negativní události, publikum se v důsledku toho odvrací od zpráv a média se dostávají do stále hlubších existenčních problémů. Východiskem má být více vybalancované, na řešení orientované zpravodajství, které lidem zprostředkuje nejen podrobný obraz světa konfliktů, ale přinese současně inspirativní příběhy, které jsou odrazem pozitivních změn ve společnosti.⁹¹

⁸⁸ BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 510. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

⁸⁹ Ibidem, s. 510–511.

⁹⁰ Ibidem, s. 507.

⁹¹ Ibidem, s. 506–507.

Ulrich Haagerup tezi *konstruktivních zpráv* formuloval poprvé v roce 2008, kdy byl již rok ředitelem dánského veřejnoprávního vysílání *DR*.⁹² V komentáři *Constructive News*⁹³ pro dánský deník *Politiken* tehdy napsal, že by do budoucna mělo tradiční novinářské hodnoty doplnit navíc kritérium konstruktivnosti, tak aby „(...) zprávy o smrti, destrukci a neštěstí vyvažovaly příběhy o tom, co se podařilo vyřešit, co je inspirující, a dalšími příběhy s konstruktivními rámci“.⁹⁴

Širší debatu mezi novináři následně otevřela stejnojmenná Haagerupova kniha *Konstruktivní zprávy*, která vyšla v roce 2012 v dánském originále a dva roky nato v několika dalších světových jazycích včetně angličtiny. V publikaci autor rozvíjí myšlenku, že se konvenční zpravodajská média až příliš zaměřují na konflikt a mají tendenci být bulvární navzdory tomu, že se považují za seriózní. Řešením má být doplnění zpravodajských hodnot o *konstruktivní kritérium* – o nástroj, který přispěje k vyvážení negativity ve zprávách a novinářům pomůže posílit důvěru publika.⁹⁵ Funkčnost jednotlivých konstruktivních technik Haagerup osobně otestoval ve vysílání *DR* v době, kdy se veřejnoprávní médium snažilo zareagovat na odliv publika ve prospěch komerční konkurence. V roce 2012 *DR* zredukovalo množství kriminálních a senzacechtivých reportáží, a naopak začalo investovat do kvalitní zpravodajské produkce. Jedním z důvodů, proč se v té době začalo publikum k vysílání *DR* vracet, bylo podle Haagerupa také implementování konstruktivních elementů napříč zpravodajstvím: „Každý den jsme se snažili přijít alespoň s jedním příběhem, který bude inspirovat – ať už tím, že se zaměříme na věci, které fungují, nebo na lidi, společnosti či státy, které věci dělají odlišně.“⁹⁶

Na Haagerupovu knihu lze zjednodušeně pohlížet jako na praktickou příručku pro mediální organizace, které si chtějí osvojit metody konstruktivní žurnalistiky podobně jako dánská *DR*. Příklady úspěšných reportáží s konstruktivními elementy slouží jako inspirace redakcím, autorovy zkušenosti z pozice ředitele zpravodajství mohou zase lidé v obdobných

⁹² HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 88. ISBN 87-7184-485-6.

⁹³ Viz HAAGERUP, Ulrik. *Konstruktive nyheder*. Online. *Politiken*. 6. 12. 2008. Dostupné z: <https://politiken.dk/debat/kroniken/art5471819/Konstruktive-nyheder>. [cit. 2024-02-23].

⁹⁴ BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 506. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

⁹⁵ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 56–58. ISBN 87-7184-485-6.

⁹⁶ *Ibidem*, s. 75.

funkcích využít jako návod, jak tento přístup úspěšně obhájit a implementovat v praxi. Autor v knize nicméně poznamenává, že transformace redakční kultury nepřichází okamžitě a že bez součinnosti newsroomu s managementem není snadno proveditelná. Jinými slovy – změny podle něj vyžadují nejen osvědčené manažery, ale i pochopení ze strany redakcí, proč k nim má vůbec dojít.⁹⁷

Zatímco Haagerup v knize *Konstruktivní zprávy* promlouval z pozice praktikujícího novináře k médiím, Gyldenstedová soustředila svoji pozornost na to, jakým způsobem negativita ve zpravodajství ovlivňuje publikum. Dánská novinářka strávila stejně jako Haagerup několik let také ve vysílání *DR*, kde působila jako zahraniční zpravodajka. Jak sama později vysvětlila, jedním z důvodů, proč se po zhruba 15 letech rozhodla novinářskou praxi opustit, byla nespokojenost s tím, jak se mainstreamová žurnalistika provozuje.⁹⁸ V roce 2010 Gyldenstedová zahájila studium pozitivní psychologie na americké *Pensylvánské univerzitě*, kde se začala zabývat emočním dopadem negativity ve zpravodajství na recipienty. V dánském sborníku *Konstruktivní zpravodajský příběh* publikovaném v roce 2012 pak blíže představila výsledky svého výzkumu: Zatímco „konvenčně“ prezentované negativní reportáže podle ní vyvolaly ve většině publika pocity beznaděje, ty s konstruktivním elementem dokázaly publikum inspirovat a probudit v nich zaujetí.⁹⁹ Gyldenstedová na téma konstruktivní žurnalistiky následně publikovala řadu odborných textů a publikací. Stěžejní je zejména její kniha *Od zrcadel k hybatelům: Pět elementů pozitivní psychologie v konstruktivní žurnalistice* z roku 2015. Autorka zde shrnuje své poznatky ze studia na *Pensylvánské univerzitě* a představuje konkrétní techniky pozitivní psychologie, s jejichž pomocí mohou novináři vytvářet obsah, který „(...) zapojuje a inspiruje čtenáře, (...) přináší více perspektiv a dává lidem příležitost jednat.“¹⁰⁰

Oba autoři se i v současnosti snaží rozšiřovat povědomí o konstruktivní žurnalistice mezi veřejností a zpravodajskými newsroomy. Haagerup v roce 2017 založil organizaci *The*

⁹⁷ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 125. ISBN 87-7184-485-6.

⁹⁸ GYLDENSTED, Cathrine. *From mirrors to movers*. Online. Ggroup Publishing, 2015. s. 9–11. ISBN 9781514777497. Dostupné z: https://issuu.com/cathrinegyldensted1/docs/from_mirrors_to_movers_pdf_full. [cit. 2024-02-23].

⁹⁹ BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 507. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

¹⁰⁰ GYLDENSTED, Cathrine. *From mirrors to movers*. Online. Ggroup Publishing, 2015. s. 9–11. ISBN 9781514777497. Dostupné z: https://issuu.com/cathrinegyldensted1/docs/from_mirrors_to_movers_pdf_full. [cit. 2024-02-23].

Constructive Institute (Institut konstruktivní žurnalistiky), která školí novináře z celého světa v technikách konstruktivního žurnalismu a upozorňuje na příklady médií, v nichž se je podařilo zavést do praxe.¹⁰¹ Gyldenstedová zase přispěla k posílení odbornosti konstruktivní žurnalistiky v akademickém prostředí – v roce 2016 začala působit na katedře žurnalistiky *Windesheimské univerzity* v Nizozemsku, kde měla za úkol zapracovat výuku konstruktivní žurnalistiky do tamních osnov.¹⁰²

1.2.3 Normativní rámec konstruktivní žurnalistiky

Jak již bylo v této práci dříve uvedeno,¹⁰³ konstruktivní žurnalistika nechce být apriori vnímána jako alternativa k „mainstreamové“ žurnalistické tradici. I proto se řada jejích stoupců snaží demonstrovat, že má přístup pevné normativní základy, které s mainstreamovou praxí sdílí. I přesto je vnímání toho, jakou úlohu by měla zpravodajská média ve společnosti sehrávat, v pojetí konstruktivní žurnalistiky v řadě ohledů odlišné.

Nejvhodněji lze sebepojetí konstruktivních novinářů ilustrovat na koncepci *žurnalistických rolí*¹⁰⁴. Pokud bychom měli vyjít z teorie Bernarda Cecila Cohena z roku 1963, novinář volí mezi pozicí *neutrálního, nezaujatého pozorovatele* na jedné straně a *participantem* na straně druhé. V rámci neutrální role má novinář za úkol primárně zprostředkovávat informace o tom, co se událo. Druhý typ žurnalisty má podle autora zúčastněným stylem práce moc ovlivňovat dění ve společnosti.¹⁰⁵ Obdobným způsobem jako Cohen rozdělil v roce 1975 novinářské role i Morris Janowitz. Dle jeho klasifikace, kterou uvádí například i Denis McQuail, je novinář buď *gatekeeperem*, nebo *advokátem*.¹⁰⁶ Role *gatekeepera* staví zejména na principu objektivitě a nestrannosti – podobně jako Cohenův *neutrální pozorovatel* nemá

¹⁰¹ Ulrich Haagerup je i v současnosti ředitelem této organizace.

¹⁰² *Windesheimská univerzita* byla první školou, která přijala profesora/lektora vyučujícího konstruktivní žurnalistiku. Viz BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 508. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

¹⁰³ Viz podkapitolu 1.2 *Konstruktivní žurnalistika*. Hlavní stoupcem konstruktivního přístupu jako je Catherine Gyldenstedová či Ulrich Haagerup ve svých textech opakovaně uvádějí, že konstruktivní techniky mají tradiční novinářské principy a postupy spíše doplňovat, než aby je popíraly či nahrazovaly.

¹⁰⁴ Koncept *žurnalistické role* souvisí s pozicí, kterou média plní ve společnosti. V normativní rovině *role* odkazuje k univerzálním záměrům a hodnotám, které mají novinářům sloužit jako „návod“ k výkonu jejich profese. Rovina empirická pak zahrnuje skutečné pracovní úkoly a procesy. Do koncepce *žurnalistické role* se podle McQuaila promítají i myšlenky samotných novinářů o tom, jaký má žurnalistika smysl a jaká je její odpovědnost vůči společnosti. Viz MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 120. ISBN 8024630931.

¹⁰⁵ COHEN, Bernard C. *The Press and foreign policy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963. s. 20.

¹⁰⁶ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 120. ISBN 8024630931.

žádnou konkrétní politiku pro výběr událostí, které budou publiku zprostředkovány, a řídí se především základními zpravodajskými hodnotami, jako je závažnost situace a relevance pro dané publikum. Oproti tomu *advokát* je otevřeným podporovatelem určité kauzy nebo zájmu, a ačkoliv může sám tvrdit, že jedná v zájmu veřejnosti, jeho role již z principu nemůže být objektivní, jako je tomu u *gatekepera*.¹⁰⁷

Tomu, kde přesně stojí na kontinuu angažovanosti konstruktivní žurnalistika, se věnoval například dánský profesor žurnalistiky Peter Bro. Pozici přístupu ilustroval na modelu, který pojmenoval *žurnalistický kompas*. S ohledem na *účel*, který má žurnalistika ve společnosti naplňovat, Bro rozlišuje mezi aktivním a pasivním novinářským přístupem.¹⁰⁸ Druhou linií kompasu je potom *perspektiva* žurnalistiky, která je dle autora buď deliberativní, nebo reprezentativní.¹⁰⁹ Bro následně srovnává postoje dvou nejvýraznějších stoupců konstruktivní žurnalistiky – Haagerupa a Gyldenstedové – a dochází k závěru, že pozice tohoto přístupu je v podstatě někde na pomezí. Zatímco Haagerup podle Broa směřuje spíše k pasivnímu pólu kompasu, Gyldenstedová, která vybízí novináře k tomu, aby „*posouvali svět vpřed*“, naopak k jeho aktivní části.¹¹⁰ Co má oba autory spojovat, je, že se zabývají jak deliberativní, tak i reprezentativní perspektivou žurnalistiky. Jinými slovy, Gyldenstedová a Haagerup se ve svém díle neřeší pouze to, jak konstruktivní přístup ovlivňuje publikum, ale taky co znamená pro odborníky, politiky, decision-makers i samotné novináře.¹¹¹

Abychom mohli pozici konstruktivních žurnalistů lépe ukotvit v teorii, je potřeba zmínit nejen úroveň neutrality a zaujetí, ale i rozmanitost úloh, které novináři v rámci své profese vykonávají. Vyjít lze například z taxonomie Clifforda Christianse a kolektivu autorů z roku 2009, kteří rozlišili celkem 4 základní žurnalistice role: (1) *monitorovací*¹¹²;

¹⁰⁷ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 120. ISBN 8024630931.

¹⁰⁸ Na pasivní straně stojí novinář, který se příliš nezabývá dopadem zprávy, kterou publikoval. „*Aktivní*“ typ novináře se podle Broa bude událostí dál aktivně zabývat „*(...) ve snaze zajistit, že problémy, které odhalil, budou vyřešeny.*“ Viz BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 512. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

¹⁰⁹ Novinář, který zaujímá reprezentativní perspektivu, se podle Broa soustředí především na osobnosti či organizace, které zastupují společnost nebo její části. V deliberativní perspektivě se naopak více zaměří „*(...) na soukromé občany než decision-makers s autoritou.*“ Viz ibidem.

¹¹⁰ Ibidem, s. 514.

¹¹¹ Ibidem, s. 516.

¹¹² Souvisí s úlohou shromažďovat a šířit informace, které jsou pro publikum relevantní. Novinář vychází z různorodých zdrojů jako jsou politické a veřejné instituce, soukromé osoby i komerční subjekty. Monitorovací role v sobě zahrnuje myšlenku sledování širšího okolí, na jehož základě jsou publiku zprostředkovány vědomosti, doporučení nebo varování, které pro něj mohou být užitečné. Viz CHRISTIANS, Clifford G.; GLASSER, Theodore; MCQUAIL Denis; NORDENSTRENG Karlee a Robert A. WHITE. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Online. Urbana: University of Illinois Press, 2009. s. 30.

(2) *nápomocnou*¹¹³; (3) *radikální*¹¹⁴ a (4) *spolupracující*¹¹⁵. Dle autorů se jednotlivé role vzájemně překrývají, přestože některé z nich – zejména radikální a spolupracující – jsou v určité kontradikci.¹¹⁶

Z taxonomie Christianse a kolektivu autorů vychází ve své knize *Žurnalistika a společnost* i McQuail, který popisuje, jaké role v novinářích v liberálně demokratických systémech rezonují nejvíce. Ústřední rolí se zde podle autora do značné míry stala ta monitorovací, jelikož patrně nejlépe reprezentuje ambice a úlohy novinářské práce. V liberálně demokratických systémech podle něj převládá všeobecná podpora „*neutrálního, objektivního modelu založeného na informování a faktech*“ jak ze strany veřejnosti, tak i ze strany samotných novinářů.¹¹⁷ Obdobnou důležitost potom podle autora novináři i veřejnost přikládají roli „*nestranného hlídacího psa*“, která v mnoha ohledech koresponduje s Christiansovou rolí radikální.¹¹⁸

Konstruktivní žurnalistika – na rozdíl od právě popsané mainstreamové tradice – opouští zavedenou premisu, že úkolem zpravodajských médií má být pouze monitorovat a „*zrcadlit svět*“.¹¹⁹ Klíčové žurnalistické principy jako je „*objektivní reportování*“, zaujetí role „*nestranného pozorovatele*“ nebo „*hlídacího psa*“ podle Gyldenstedové s Hermansovou nejsou jako takové problematické, v praxi ale podle nich vytvářejí odstup mezi médii

Dostupné z:

<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=569662&lang=cs&site=ehost-live>. [cit. 2024-02-23].

¹¹³ Odkazuje ke skutečnosti, že média jsou coby hlavní kanál veřejných informací zapletena do široké škály společenských a politických procesů. Mnoho institucí na média spoléhá jako na platformu, pomocí které mohou důležité informace ve věcech zdraví, vzdělání, politiky nebo sociální péče doručovat publiku. Média proto poskytují některým řečníkům „*přístup k pozornosti publika*“ za předpokladu, že nedojde k ohrožení jejich důvěryhodnosti, nezávislosti a integrity. Viz CHRISTIANS, Clifford G.; GLASSER, Theodore; MCQUAIL Denis; NORDENSTRENG Karlee a Robert A. WHITE. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Online. Urbana: University of Illinois Press, 2009. s. 31. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=569662&lang=cs&site=ehost-live>. [cit. 2024-02-23].

¹¹⁴ Na rozdíl od nápomocné role se vyznačuje jasným distancem od spolupráce s autoritou. Souvisí s úlohou *hlídacího psa* a kritickými atributy práce novináře. Média ji aplikují, když poskytují platformu pro hlasy a názory, které jsou vůči autoritě kritické. Podle autorů taxonomie je uplatňování radikální role médií nezbytným předpokladem pro naplnění principů participativní demokracie. Ibidem, s. 31.

¹¹⁵ Váže se ke vztahu médií se zdroji politické či ekonomické moci. Navzdory požadavku nezávislosti se od médií v určitých situacích očekává, že budou s autoritami spolupracovat, například v dobách krize a potenciálních hrozeb pro společnost. Ibidem, s. 31–32.

¹¹⁶ Ibidem, s. 32.

¹¹⁷ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 104. ISBN 8024630931.

¹¹⁸ Ibidem, s. 114.

¹¹⁹ HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 540. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

a publikem. Autorky zdůrazňují, že novináři jsou „aktivními aktéry v mediální konstrukci reality“ a že způsob, jakým formují zprávy, ovlivňuje rozhodování i každodenní život veřejnosti.¹²⁰ Konstruktivní přístup proto klade vyšší důraz na uplatňování nápomocné role médií. Prosazování „aktivnějšího“, na „publikum orientovaného“ přístupu podle Gyldenstedové s Hermansovou souvisí s přijetím odpovědnosti za dopad, který žurnalistika na recipienty má.¹²¹

Vyšší úroveň angažovanosti přitom v pojetí konstruktivní žurnalistiky nemá znamenat, že by byla „advokátem“ konkrétního zájmu. Jak naznačil předchozí odstavec, pozornost je upírána na publikum jako celek. Například Ulrich Haagerup přidává argument, že aktivní pozice více koreluje s normativní představou médií coby „čtvrtého stavu ve společnosti“^{122, 123}. V této koncepci se podle něj nemá žurnalistika omezovat na popis příkoří, ale současně má být „arbitrem ve veřejné debatě o řešení problémů, kterým jako společnost čelíme“.¹²⁴

Myšlenku, že konstruktivní přístup není pouze alternativou k mainstreamové žurnalistice, v práci *Konstruktivní role žurnalistiky* rozvedly také Aitamurtová s Varmovou. Autorky zde vycházejí z výše uvedené kategorizace novinářských rolí podle Christianse a doplňují ji o pátou pozici – konstruktivní: „Nezávislejší než spolupracující role, angažovanější než monitorovací role, specifitější než agnostická role nápomocná a nestrannější než ta radikální, konstruktivní žurnalistika přispívá jako samostatná pátá normativní role tisku, která se orientuje na naději, potenciál ke změně a – v rámci pozorování okolí – také na společnost a její problémy.“¹²⁵

Závěrem této kapitoly je potřeba zmínit, že způsob, jakým zastánci konstruktivní žurnalistiky uvažují o úloze médií ve společnosti, do značné míry koreluje s dalším normativním konceptem. Zdůrazňování role publika a produkování zpráv tak, aby se cítilo

¹²⁰ HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 540. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

¹²¹ Ibidem.

¹²² Teorie čtvrtého stavu bývá využívána k „charakteristice role tisku v procesu demokratického vládnutí“. Tisk je podle ní zdrojem moci obdobně jako moc legislativní, exekutivní a soudní, i když nemá v ústavě žádný formální status. Podle McQuaila jsou v rámci této teorie odpovědná za: artikulaci zájmů všech lidí; nezávislost na vládě a odvahu se ozvat; schopnost přimět vládu a ostatní držitele moci k odpovědnosti, a to prostřednictvím publikování informací a zastávání se slabších; poskytování obousměrného komunikačního kanálu mezi vládou a občany; vytváření fóra pro vyjádření veřejného mínění. Viz MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 57. ISBN 8024630931.

¹²³ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 113. ISBN 87-7184-485-6.

¹²⁴ Ibidem, s. 76.

¹²⁵ AITAMURTO, Tanja a VARMA, Anita. *The Constructive Role of Journalism: Contentious metadiscourse on constructive journalism and solutions journalism*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 699. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1473041>. [cit. 2024-02-23].

společensky angažované, souvisí s *teorií společenské odpovědnosti tisku*¹²⁶. Ve svém článku se k tomuto konceptu odkazují například Gyldenstedová s McIntyreovou, které hovoří o tom, že principy jako „hledání možných řešení na sociální problémy“ nebo „evokování pozitivních emocí v recipientech“ přímo souvisí s „(...) povinností zvažovat nejlepší zájmy společnosti, když jsou zprávy vytvářeny.“¹²⁷

1.2.4 Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem

Přestože povědomí o konstruktivním přístupu v posledních letech mezi akademiky i novináři roste, pojem stále doprovází určitá definiční nejednoznačnost. Situace je v jistých ohledech podobná té z konce 20. století, kdy se pro *veřejnou žurnalistiku* (z angl. *public journalism*) začaly vžívat různá synonymická označení (*civic, citizens' journalism*). Tyto přístupy – byť se zdály být podobné ve svých vizích – vyznávaly mnohdy odlišné principy a hodnoty.¹²⁸ Podle Broa se začalo s definicí veřejné žurnalistiky operovat natolik volně, že nakonec ztratila jasné ukotvení.¹²⁹

V posledních letech jsme obdobně svědky slučování *konstruktivní žurnalistiky* s *žurnalistikou orientovanou na řešení* (z angl. *solutions journalism*) v jeden fenomén. Tato tendence se projevuje nejen mezi novináři, ale i akademiky, kteří se výzkumu těchto stále relativně nových novinářských směrů věnují.¹³⁰ Přestože oba přístupy mohou na první pohled působit přinejmenším velmi podobně, autoři jako Haagerup nebo Bro upozorňují na skutečnost,

¹²⁶ Jako první byla *teorie společenské odpovědnosti* formulována ve 40. letech 20. století v USA *Komísí pro svobodu tisku* – iniciativou, která byla ustavena kvůli pochybnostem ohledně fungování tamního mediálního trhu (senzacečnost, monopolizace, politická nevyváženost ...). V rámci této teorie měla být svoboda médií pouze podmíněným právem – média se měla neformálně zavázat k tomu, že budou veřejnost dostatečně a svobodně informovat v profesionálním duchu, a ne pouze uspokojovat její aktuální požadavky. Základní principy *teorie společenské odpovědnosti* poté v roce 1956 v knize *Čtyři teorie tisku* rozvedl mediální analytik Theodore Peterson – zdůrazněny byly principy jako „ochrana norem a kulturních hodnot“, „závazek ke kvalitě neurčené trhem“, ale i možné „podřízení se národním potřebám“ či „nezisková finanční struktura“. Viz MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 59–62. ISBN 8024630931.

¹²⁷ GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 29. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹²⁸ BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. *Journalism* (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 510–511; 517. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

¹²⁹ Definiční otevřenost podle autora vedla k tomu, že začali kritici přístup spojovat s hodnotami a postupy, k nimž se veřejná žurnalistika nehlásila. Viz *ibidem*, s. 517.

¹³⁰ Svědčí o tom například práce Aitamurtové s Varmovou *The Constructive Role of Journalism*. V samotném úvodu mluví autorky o „konstruktivní žurnalistice – rovněž takzvané žurnalistice orientované na řešení“. Viz AITAMURTO, Tanja a VARMA, Anita. *The Constructive Role of Journalism: Contentious metadiscourse on constructive journalism and solutions journalism*. Online. *Journalism practice*. 2018, roč. 12, č. 6, s. 695. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1473041>. [cit. 2024-02-23].

že některé jejich techniky jsou odlišné, a že by vzhledem k předchozím zkušenostem s *veřejnou žurnalistikou* neměly být vnímány jako synonyma.¹³¹

Ve snaze vytýčit termínu jasné definiční hranice charakterizovaly Gyldenstedová s McIntyreovou v roce 2017 konstruktivní žurnalistiku jako zastřešující pojem. Autorky ve svém odborném článku vyšly z dřívější definice McIntyreové, která zde zdůrazňovala „*uplatňování technik pozitivní psychologie v procesech zpravodajské tvorby a produkce*“. Jelikož podle dvojice autorek i další novinářské přístupy čerpají z pozitivní psychologie, mají být vnímány jako „*odvětví*“ či specifické „*formy*“ konstruktivní žurnalistiky. Jejich vzájemný vztah ilustruje převzaté *Schéma 1*:

Schéma 1 Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem

Zdroj: dle Gyldenstedové a McIntyreové¹³²

¹³¹ Například viz BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 517. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

¹³² GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: The Journal of Media Innovations. Online. 2017. s. 24. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

Jak bylo rozvedeno již v předešlých kapitolách této práce,¹³³ své kořeny má podle autorek konstruktivní přístup ve *veřejné / občansky orientované žurnalistice*, která zaznamenávala popularitu na konci předchozího milénia. Ze *Schématu 1* vyplývá, že jako specifické formy konstruktivní žurnalistiky vnímají autorky *žurnalistiku mírovou, prospektivní, orientovanou na řešení* (také *solutions journalism*) a *restorativní narativ*. Ve struktuře jsou vyobrazeny i takzvané *pozitivní zprávy* – podle dvojice to ale neznámá, že by byly součástí konstruktivní žurnalistiky jako ostatní čtyři přístupy. Zařazeny byly naopak z toho důvodu, aby bylo patrné, co je od zpráv z konstruktivním elementem odlišuje a novináři neměli tendenci tyto pojmy zaměňovat.¹³⁴ *Pozitivní zprávy* podle autorek aplikují některé metody pozitivní psychologie, na rozdíl od zbylých čtyř přístupů ale neuplatňují tradiční novinářské standardy při své produkci a mají obecně nižší informační hodnotu: „(...) zprávy na webech s pozitivním obsahem jsou vysoce emotivní a zábavné, ale postrádají základní elementy, jako je konflikt a dopad, které jsou neodmyslitelnou součástí mainstreamového zpravodajství.“¹³⁵

Ze čtyř výše jmenovaných příbuzných novinářských „forem“ bývá s konstruktivní žurnalistikou nejčastěji spojována ta *orientovaná na řešení*. Podle americké organizace *Solutions Journalism Network*¹³⁶ jde o přístup, který „(...) se soustředí na pokrývání reakcí na společenské problémy i na to, jak se z jednotlivých úspěchů i selhání lze přiučit.“¹³⁷ McIntyreová poznamenává, že minimálně mezi americkými novináři existuje povědomí o *solutions journalism* již více než dvě dekády a že produkování reportáží v tomto duchu se i v tamních důležitých mainstreamových médiích stává běžnou praxí. Příkladem mohou být americké deníky *New York Times*, *Los Angeles Times* nebo *Washington Post*.¹³⁸ Zprostředkování příběhu, který v sobě nese řešení společenského problému, je podle Gyldenstedové s McIntyreovou jednou z důležitých metod pozitivní psychologie, nikoli však tou jedinou,

¹³³ Více viz podkapitolu 1.2.1 *Geneze konstruktivní žurnalistiky a její předchůdci*.

¹³⁴ GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 26. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ *Solutions Journalism Network* je nezisková organizace založená roku 2013 novináři Davidem Bornsteinem, Tinou Rosenbergovou a spisovatelkou Courtney E. Martinovou. Šíří povědomí o *solutions journalism* mezi novináři a veřejností, sdružuje média, která přístup uplatňují v praxi a současně školí budoucí i stávající novináře v jeho metodách. V některých ohledech se jeho činnost překrývá s *Institutem konstruktivní žurnalistiky* sídlícím Aarhusu Viz SOLUTIONS JOURNALISM NETWORK. *Who We Are*. Online. Solutions Journalism Network. © 2024. Dostupné z: <https://www.solutionsjournalism.org/who-we-are>. [cit. 2024-02-23].

¹³⁷ *Ibidem*.

¹³⁸ MCINTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Online. 2015. s. 31–32. Dostupné z: <https://doi.org/10.17615/g6sg-8p47>. Disertace. Chapel Hill, University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School. [cit. 2024-03-10].

kteřou konstruktivní přístup využívá. Jinými slovy, pokud reportáž aplikuje jiné techniky pozitivní psychologie, nemusí nutně obsahovat řešení, aby byla považována za konstruktivní.¹³⁹

Druhým odvětvím konstruktivního přístupu je podle autorek *prospektivní žurnalistika*, která se – zjednodušeně řečeno – zaměřuje na budoucnost. Její psychologické základy vycházejí „(...) z relativně nového konceptu *prospekce*, který zahrnuje mentální reprezentaci a hodnocení možné budoucnosti (...).“¹⁴⁰ Prospekce pracuje s myšlenkou, že upírat pozornost k budoucnosti a novým cílům je pro lidskou psychiku přínosnější než pouze rekapitulovat minulost. Jednotlivce učí předvídat, plánovat a pracovat s různými scénáři budoucnosti, což má ve výsledku pozitivně ovlivňovat jeho emoce a motivovat jej. Novináři mohou uplatňovat prospekci tím, že se na možný budoucí vývoj událostí zaměří v komunikaci se svými zdroji: „Dotazy mohou směřovat k tomu, jak by se daly řešit konkrétní problémy, jak mohou lidé mezi sebou spolupracovat nebo v čem konkrétně dotazovaní odborníci vidí možný pokrok.“¹⁴¹ Na rozdíl od žurnalistiky zaměřené na řešení se ta *prospektivní* v mainstreamových médiích příliš často neobjevuje. McIntyreová s Gyldenstedovou nicméně upozorňují na nizozemský zpravodajský web *De Correspondent*, který se svým čtenářům snaží zprostředkovávat právě i příběhy orientované na budoucnost, hledání kompromisu a možnosti spolupráce mezi stranami.¹⁴²

Přístup, který se s dvěma výše představenými v mnoha ohledech překrývá, je *žurnalistika mírová*. Podle jejího hlavního průkopníka, norského sociologa Johana Galtunga, média volí mezi dvěma cestami, jak informovat o konfliktu. Ta první – dominantní – vnímá konflikt jako „*souboj dvou stran*“, jakousi „*sportovní arénu*“, ve které je potřeba identifikovat vítěze a poraženého. Pozornost se upírá na viditelné dopady násilí jako jsou mrtví, zranění či materiální škody. Posilován je *narativ „oni versus my“*, přičemž jednu ze stran (tu nepřátelskou) mají média tendenci odlidšřovat.¹⁴³ Mírová cesta naopak pracuje s tezí, že o konfliktu lze informovat i nenásilně – střet se snaží uchopit jako „*otevřený prostor*“, ve kterém se střetává mnohdy i několik stran s různými zájmy a vlastními problémy. Na konflikt je nahlíženo transparentněji a komplexněji – novináři se snaží informovat o historickém pozadí problému,

¹³⁹ GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 24. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹⁴¹ *Ibidem*.

¹⁴² *Ibidem*.

¹⁴³ GALTUNG, Johan. *Peace Journalism*. Online. *Media Asia*. 2003, roč. 30, č. 3. s. 178. ISSN 0129-6612. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01296612.2003.11726720>. [cit. 2024-02-23].

prostor vyjádřit se dostávají všechny strany, důraz je kladen na vyšší empatii a pochopení. Problematizovány jsou i „*neviditelné škody konfliktu*“ – míroví žurnalisté se zajímají například o to, jak velké trauma střet zanechá ve společnosti nebo jak významně ovlivní místní kulturu.¹⁴⁴ Se *solutions journalism* žurnalistiku mírovou spojuje orientace na hledání či zobrazování řešení, s *prospektivní* zase pohled na budoucí možný vývoj toho, jak se daný konflikt či krize může vyvíjet do budoucna (například jak předejít dalším válkám, jak rekonstruovat konfliktem oslabenou společnost a její struktury).

Restorativní narativ je do značné míry obdobou mírového žurnalistiky s užším geografickým a obsahovým záběrem. Přístup pokrývá důsledky konfliktů a problémů na lokální úrovni – zprostředkovává příběhy komunit či konkrétních lidí a ukazuje, jak se jim daří se s krizovými situacemi vypořádat.¹⁴⁵ Restorativní narativ jde podle Gyldenstedové s McIntyreovou proti trendu takzvané *padákové žurnalistiky*, kdy novinář zpravidla na krátký časový úsek přijíždějí reportovat na místo konfliktu, aniž by znal dané prostředí a širší souvislosti problému. Smyslem restorativního narativu je naopak pokrývat „(...) *hlubší kořeny konfliktů, stejně jako snahy o obnovu, která je následuje.*“¹⁴⁶

Přístupy, které byly v této kapitole představeny, v současném mediálním diskurzu nezaznamenávají identickou pozornost. Na schématu se autorky snažily zejména ilustrovat rozmanitost forem, kterých konstruktivní praxe může nabýt. V textu je současně zdůrazněno, že jednotlivé přístupy mají v některých ohledech tendenci se překrývat, a vzájemně se proto nevyklučují: „*Reportáž, která aplikuje restorativní narativ, může být rovněž vnímána jako příklad žurnalistiky orientované na řešení. Přístupy se mohou lišit svými specifickými procesy a cíli, ale současně mohou užívat stejné nebo podobné techniky zpravodajského vyprávění.*“¹⁴⁷

¹⁴⁴ GALTUNG, Johan. *Peace Journalism*. Online. Media Asia. 2003, roč. 30, č. 3. s. 178. ISSN 0129-6612. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01296612.2003.11726720>. [cit. 2024-02-23].

¹⁴⁵ GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 25. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ *Ibidem*, s. 25-26.

1.2.5 Techniky konstruktivní žurnalistiky

Stejně jako v případě literatury, která se snaží konstruktivní žurnalistiku ukotvit v teorii, existuje i mnoho pohledů na to, jak by novináři měli postupovat, aby vytvářeli *konstruktivní zprávy*.

Catherine Gyldenstedová s Karen McIntyreovou, které přístup charakterizovaly jako zastřešující pojem, propojují jednotlivé konstruktivní techniky s pozitivní psychologií. Zohledňována může být ve všech fázích zpravodajského procesu od sběru informací, jejich zpracování až po distribuci „hotových“ zpráv směrem k publiku.¹⁴⁸ Jednou z hlavních technik, která má podle autorek pomoci probudit zájem publika, je práce s pozitivními emocemi. Dvojice se zde opírá o koncept *osobní pohody* (z angl. *well-being*), který definoval americký psycholog Martin Seligman. Pozitivní emoce jsou pro něj jedním z pilířů duševní pohody či štěstí, které rovněž označuje jako *vzkvétání* (z angl. *flourishing*).¹⁴⁹ Autorky se dále odkazují k poznatkům americké psycholožky Barbary Fredricksonové, podle které mohou pozitivní emoce v jednotlivcích pomoci probouzet zájem „*objevovat a konzumovat nové informace*“ a současně „*zmírňovat dopady negativních emocí*“.¹⁵⁰ V práci s pozitivními emocemi by se podle dvojice mělo v ideálním případě uplatnit také pravidlo vrcholu a závěru¹⁵¹ a Seligmanův psychologický model *PERMA*¹⁵². Dalšími metodami, které novináři mohou využít, je

¹⁴⁸ GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 26. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹⁴⁹ *Ibidem*, s. 27.

¹⁵⁰ *Ibidem*, s. 27.

¹⁵¹ Podle psychologického pravidla „*vrcholu a závěru*“ ovlivňuje celkový prožitek jednotlivce to, jak se cítil v nejvíce intenzivním okamžiku dané události a na jeho konci. Pozitivní emoce v rámci zpravodajského příběhu mají být proto směřovány k nejvíce intenzivním momentům děje a současně k jeho závěru, aby zpráva v recipientovi zanechala kladný dojem (pocit inspirace, zaujetí, naděje). Viz *ibidem*, s. 27.

¹⁵² Seligmanův model *PERMA* je akronymem anglických termínů *positive emotions* (pozitivní emoce), *engagement* (zaujetí), *good relationships* (kladné vztahy), *meaning* (smysluplnost) a *accomplishment* (dosažení cíle). Těchto pět elementů je podle amerického psychologa určitým základem pro spokojený život. Podle Gyldenstedové s McIntyreovou mají novináři model *PERMA* a všechny jeho aspekty zohledňovat v přípravné fázi své práce, kdy přemýšlejí o tom, jak zpravodajský příběh uchopit a odprezentovat publiku. Viz *ibidem*, s. 28

konstruktivní vedení rozhovoru¹⁵³, hledání či zobrazení řešení problému¹⁵⁴, potažmo nastínění možných scénářů toho, jak by se událost mohla vyvinout do budoucna (prospekce)¹⁵⁵.

Další perspektivu potom nabízí *Institut konstruktivní žurnalistiky*, podle kterého by konstruktivní novinářská praxe měla stát na třech pilířích. Těmi jsou fokus na řešení, pokrývání nuancí a podpora demokratické debaty.¹⁵⁶

První pilíř zdůrazňuje, aby novináři informovali vyváženě o problémech stejně jako o pokroku, kterého se v dané události podařilo dosáhnout. Zpravodajská média mají pokrývat „(...) reakce na široce zdokumentované problémy a posouvat ohnisko příběhu z problému samotného na úsilí, jak jej vyřešit.“¹⁵⁷ Ke klasickým zpravodajským otázkám definovaným pravidlem takzvaných 5 W (*Who?, What?, When?, Where?, Why? / Kdo? Co? Kdy? Kde? Proč?*) se má podle konstruktivní žurnalistiky přidat také *What Now? (Co teď?)*.¹⁵⁸ V rámci fokusu na řešení novinář nejen dokumentuje, jak se problém snaží vyřešit společnost, ale případně sám aktivně vyhledává způsoby, jak by k případnému řešení šlo přispět. Klást by si měl přitom otázky jako „*Kdo už řešil podobný problém?*“; „*Funguje to všude?*“; „*Kdo může problém vyřešit?*“; „*Nabízejí zúčastněné strany nějaká řešení?*“.¹⁵⁹

¹⁵³ Role dotazujícího má být oproti „konvenčnímu“ dotazování „zvídavá“ a „otevřená“. Novinář nemá pokládat „návodné“ otázky, jejichž cílem je potvrdit již existující mediální narativ nebo vlastní hypotézu. Konstruktivní dotazování současně nemá obsahovat novinářova stanoviska, která zužují respondentův prostor na spontánní odpověď a vlastní reflexi. Dotazující se má vyhnout provokativním formulacím a zveličování problému. Otázky mají být směřovány k řešení konfliktu (*Jak problém vyřešit? Kdo k řešení může přispět? Co byste konkrétně navrhol? Máte konkrétní příklad toho, kde se toto řešení podařilo uplatnit?*), případně k pokrytí všech nuancí dané problematiky (*Jak se tento problém vyvinul v čase? Na jakém pozadí se odehrává? Jaké je podle vás jeho hlavní dilema?*) Viz LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 13–14. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

¹⁵⁴ Podle zastánců konstruktivní žurnalistiky mají média poté, co publikum „(...) konfrontují s informací o konfliktu či jiné kontroverzi, představit recipientům cesty, jak na to, co právě četli, poslouchali nebo zhlédli, produktivně reagovat nebo jak se v dané věci angažovat.“ Viz GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 29. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹⁵⁵ Prospektivní žurnalistika jako odvětví té konstruktivní byla představena v podkapitole 1.2.4 *Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem*.

¹⁵⁶ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 5. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

Druhý pilíř zdůrazňuje tradiční hodnoty profesionální žurnalistiky, která je „*vyvážená, spravedlivá a nesezacechtivá*“.¹⁶⁰ Novinář, který chce být konstruktivní, volí umírněný tón – aktivně nevyhledává skandály a potenciální střety, nemá tendenci obsah bulvarizovat, aby přilákal pozornost publika. Událost zpravodajsky zpracovává tak, aby složitá realita nepůsobila zjednodušeně: „*Konstruktivní žurnalistika zahrnuje komplexnost – s vírou, že publikum upřednostní ucelený příběh se všemi nuancemi před jeho zredukovanou verzí.*“¹⁶¹ Konkrétní úlohou novináře je pracovat s kontextem a pokud možno perspektivami všech stran, aby byl recipientovi zprostředkován co nejvěrnější obraz reality.¹⁶²

Třetí pilíř organizace spojuje se „*službou demokracii*“ a „*bojem proti politické polarizaci*“. Novináři mají publikum více zapojovat do veřejné debaty, probouzet v nich zájem o aktuální dění, a posilovat tím důvěru v média jako taková. Samotnému zpracování zpravodajské události má v pojetí konstruktivní žurnalistiky předcházet diskuse s veřejností – novináři se lidí ptají, jaké konkrétní problémy řeší, a na co by se podle nich měli soustředit.¹⁶³ Média současně nemají zneužívat rozdělujících témat a rozdmýchávat konflikty, ale být platformou „*(...) pro kritickou debatu o tom, jak lze daný problém vyřešit a posunout jej dál.*“¹⁶⁴ Do dialogu mají být v ideální případě aktivně zahrnuty všechny strany – veřejnost, odborníci i autority – aby mohly společně diskutovat o „*složitých tématech*“, odkrývat nuance a hledat možná řešení problému.¹⁶⁵

Určitou „*syntézu*“ dvou výše představených konceptů potom nabízí klasifikace *6 základních elementů konstruktivní žurnalistiky*, které v roce 2016 identifikovala katedra žurnalistiky na *Windesheimské univerzitě aplikovaných věd v Nizozemsku*. Ta kromě (1) *orientace na řešení*; (2) *orientace na budoucnost*; (3) *inkluzi a diverzity ve zdrojích*; (4) „*zmocňování*“ publika a (5) *spoluvytváření mediálních obsahů spolu s veřejností* zmiňuje

¹⁶⁰ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 5. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

¹⁶³ Ibidem, s. 6.

¹⁶⁴ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

¹⁶⁵ LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 6. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

navíc takzvanou (6) *Roslingovu metodu*¹⁶⁶, která novináře nabádá k tomu, aby zprávy vysvětlovali s pomocí dat a „jasných infografik“ a vytvářeli tak potřebný kontext.¹⁶⁷

1.2.6 Kritika konstruktivní žurnalistiky

Podobně jako u jiných „alternativních“ přístupů k žurnalistice bývá i v případě té konstruktivní poukazováno na některé možné nedostatky, které se k jejímu praktikování vážou. Bro podobně jako například Hermansová s Drokem si ve svých pracích všímají toho, že se přístup potkává s podobnou konceptuální kritikou jako *veřejná žurnalistika* před přibližně třemi dekádami: „*Kritici se obávají, že přílišná sociální angažovanost novinářů zvýší riziko identifikace s konkrétním zájmem; že se na veřejnost orientovaný přístup vyvine v populismus či provincialismus; že se přístup zaměřený na řešení až příliš zredukuje na konsenzus a bude v důsledku toho popírán konflikt.*“¹⁶⁸

Od myšlenky, že by konstruktivní žurnalistika byla dalším alternativním přístupem, se chtějí její stoupenci spíše distancovat. Svědčí o tom už jen teze, že přístup nemá být chápán jako „*hnutí*“, které stojí v opozici proti konvenční žurnalistice, ale jako určité „*doplnění*“ či „*soubor nástrojů*“, se kterým by měl pracovat každý profesionální novinář.¹⁶⁹

Jednou z nejčastěji napadaných normativních představ konstruktivního přístupu, je podle Hermansové s Drokem ta, že by žurnalistika měla přispívat k řešení společenských problémů. V této souvislosti podle nich kritici poukazují na ztenčující se hranici mezi profesí novináře a aktivismem a také na to, že může docházet ke střetu s jednou z nejzákladnějších profesních hodnot žurnalistiky – objektivitou. Na spojování konstruktivní žurnalistiky s aktivismem reaguje Haagerup ve své knize tím, že přístup neprosazuje žádnou konkrétní agendu. Novináře upomíná aby „*nebyli politiky*“ a „*nepřekračovali hranici subjektivity*“. V souvislosti s objektivitou uvádí, že se konstruktivní novináři naopak snaží předcházet „*falešné*

¹⁶⁶ Techniku univerzita pojmenovala podle švédského statistika Hanse Roslinga. Viz HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 539. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

¹⁶⁷ *Ibidem*, s. 538–539.

¹⁶⁸ HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 687. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-23].

¹⁶⁹ Viz například HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. 2017. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*; MC INTYRE, Karen. 2015. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*.

vyváženosti“, která se stala příznačnou pro některá mainstreamová média.¹⁷⁰ Poplatnost konceptu absolutní objektivity v posledních dekadách již řada odborníků zpochybnila s tím, že se jedná o nedosažitelný ideál, který má svoje limity. Například mediální teoretička Karen Johnson-Karteenová poukázala na to, že ve snaze dostat „vyváženosti“ novináři vyhledávají expertní zdroje s protichůdnými názory, aniž by se soustředili na to, zda stojí na prokazatelných vědeckých či historických faktech.¹⁷¹ Paradoxním výsledkem může být naopak zkreslení reality nebo eskalování společenské polarizace.¹⁷²

Konstruktivní žurnalistika je rovněž kritizována za svou vysokou úroveň orientace na společnost, potažmo za zdůrazňování myšlenky, že jsou média zodpovědná za dopad zprávy na publikum. Podle Hermansové s Drokem může skepse některých odborníků souviset s obavami, že bude práce novinářů nekritická a dojde k omezení jejich profesní autonomie.¹⁷³ V nedemokratických režimech pak podle odborníků navíc hrozí, že bude „*myšlenka společenské zodpovědnosti*“ zneužita ve prospěch politické propagandy.¹⁷⁴ Stoupenci přístupu se snaží pochyby vyvrátit s tím, že být konstruktivní neznamená rezignovat na kritickou úlohu žurnalistiky. Jak uvádí například Hermansová s Gyldenstedovou „*(...) Kritický přístup novinářů se nijak nemění, kritický ale neznamená být cynický ani že se novináři budou dívat jen na to, co nefunguje.*“¹⁷⁵

Kriticky je současně nahlíženo i na snahy vyhnout se negativní předpojatosti, což si někteří odborníci mohou spojovat s přehlížením konfliktu nebo zneužíváním moci. Další asociací je pak transformace žurnalistiky v show se „*šťastnými*“ nebo „*pozitivními*“

¹⁷⁰ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 141–146. ISBN 87-7184-485-6.

¹⁷¹ JOHNSON-CARTEE, Karen S. *News narratives and news framing: constructing political reality*. Lanham: Rowman & Littlefield publishers, 2005. s. 119. ISBN 978-0-7425-3663-0.

¹⁷² Na polarizaci názorů v důsledku hledání vyváženosti poukazuje ve své studii například Pierre Le Morvan. Viz LE MORVAN, Pierre. 2020. *Journalistic Balance, Unintended Pyrrhonism, and Political Polarization*.

¹⁷³ HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 687. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-23].

¹⁷⁴ KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Disertační práce. Online. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 28. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

¹⁷⁵ HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 546. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

zprávami.^{176 177} Problematice pozitivních zpráv a jejich spojování s konstruktivní žurnalistikou se v roce 2014 věnoval například odborný magazín *Columbia Journalism Review*. V článku s titulkem *Dobré zprávy jsou dobrým businesssem, ale ne všelékem žurnalistiky* novinářka Lene Bech Silesen popisuje, že zprávy s pozitivním vyzněním jsou spíš rychlým zdrojem financí pro média nežli řešením problémů, kterým společnost čelí. Autorka nepopírá přínos konstruktivní žurnalistiky či solutions journalism oproti pozitivním zprávám. Problematická je podle ní skutečnost, že jsou přístupy kvůli neusazeným definicím poměrně často zaměňovány – a to jak novináři, tak i samotnými čtenáři.¹⁷⁸

Vzhledem k výše popsanému je do jisté míry pochopitelné, proč se řada novinářů staví k zavádění konstruktivních technik skepticky. Ve vztahu k německým médiím se toho ve své studii dotýká například Ellen Heinrichsová, zakladatelka *Bonnského institutu pro žurnalistiku a konstruktivní dialog*. Autorka poukazuje na příklad Floriana Harmse, někdejšího šéfredaktora německého zpravodajského webu *Der Spiegel Online*, jehož vizí bylo začít portál orientovat více „konstruktivním směrem“.¹⁷⁹ Šéfredaktorův záměr podle Heinrichsové následně narazil na odpor většiny editorů, kteří viděli svou novinářskou misi v „konvenčním“ pokrývání neštěstí a společenských problémů.¹⁸⁰

1.2.7 Konstruktivní žurnalistika v zahraničí

Navzdory nedůvěřivosti některých novinářů se již ve světě k technikám konstruktivní žurnalistiky přihlásila řada významných mainstreamových médií. Databáze *Solutions Story Tracker* americké organizace *Solutions Journalism Network* evidovala v březnu 2024 15 900 příspěvků od 9000 novinářů z 2000 médií a 90 zemí, které obsahovaly prvky typické právě pro *solutions journalism*.¹⁸¹

¹⁷⁶ GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 26. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

¹⁷⁷ Jak se proti spojování s pozitivními zprávami snaží konstruktivní žurnalistika vymezit, blíže ilustruje podkapitola 1.2.4 *Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem*.

¹⁷⁸ BECH SILESENS, Lene. *Good news is good business, but not a cure-all for journalism*. Online. *Columbia Journalism Review*. 29. 9. 2014. Dostupné z: https://www.cjr.org/behind_the_news/good_news_is_good_business_but.php. [cit. 2024-02-23].

¹⁷⁹ HEINRICHS, Ellen a HADERLEIN Alexandra. *Solutions, perspectives, dialogue: Why constructive journalism pays off for the media and societies* [online]. Bonn, 2021. s. 24. Dostupné z: https://www.bonn-institute.org/cms-assets/files/220407_bi_Solutions-perspectives-dialogue_vza.pdf?v=1659535446. [cit. 2024-02-21].

¹⁸⁰ Ibidem.

¹⁸¹ SOLUTIONS JOURNALISM NETWORK. *Solutions Story Tracker*. Online. Solutions Journalism Network. © 2024. Dostupné z: <https://storytracker.solutionsjournalism.org/>. [cit. 2024-03-15].

V souvislosti s rozmachem konstruktivních formátů je nicméně potřeba říct, že se zpravidla nejedná o přeorientování celého média tímto směrem. Novináři svému publiku přinášejí konstruktivní příběhy spolu s „konvenčními“ reportážemi, jinými slovy takovými, jež se centrují kolem problému. Příklad takové mediální organizace – dánského veřejnoprávního vysílatele DR pod vedením Ulricha Haagerupa – už představila tato práce v jedné z předchozích kapitol.¹⁸²

Druhou kategorií jsou potom média, která konstruktivním příspěvkům dedikovala oddělené rubriky či projekty. Zde je dost možná nejvýraznějším příkladem rubrika *Fixes* amerického deníku *The New York Times*. Tu v roce 2010 zakládala dvojice novinářů Tina Rosenbergová spolu s Davidem Bornsteinem, který stál i za vznikem organizace *Solutions Journalism Network*. V rubrice, která v *New York Times* fungovala přibližně 11 let, se autoři pravidelně zaměřovali na příběhy „řešení společenských problémů a tomu, proč tato řešení fungují“.¹⁸³ Ke konci roku 2021 navázal americký deník na rubriku projektem *Headway*, který se podobně jako *Fixes* – slovy svých tvůrců – snaží soustředit na „důležitá národní i globální témata“ optikou řešení a pokroku a zprostředkovávat „živou veřejnou debatu“.¹⁸⁴ V konstruktivním duchu je veden například i projekt *The Homeless* deníku *The Seattle Times*, který se snaží upozorňovat na to „(...) co funguje, a co naopak nefunguje, ve vztahu k otázce bezdomovectví“.¹⁸⁵ Večerní zpravodajský pořad *PBS News Hour* stejnojmenného veřejnoprávního vysílatele (PBS) zase od roku 2014 vysílá sérii reportáží *Agents for Change* (*Hybatelé změn*), která upozorňuje na příběhy komunit a jednotlivců usilujících o nápravu globálních společenských i environmentálních problémů, jako je chudoba nebo důsledky klimatických změn.¹⁸⁶ S konstruktivními formáty experimentovaly i další výrazné americké deníky jako například *Los Angeles Times* nebo *The Washington Post* se svou rubrikou *The Optimist*.¹⁸⁷

¹⁸² Viz podkapitolu 1.2.2 *Konstruktivní žurnalistika jako svébytný novinářský přístup*.

¹⁸³ THE NEW YORK TIMES. *Fixes*. Online. The New York Times. Poslední aktualizace: 17. 7. 2021. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/column/fixes>. [cit. 2024-02-23].

¹⁸⁴ THE NEW YORK TIMES COMPANY. *Introducing the Headway Team*. Online. The New York Times Company. 28. 9. 2021. Dostupné z: <https://www.nytc.com/press/introducing-the-headway-team/>. [cit. 2024-03-23].

¹⁸⁵ THE SEATTLE TIMES. *About Project Homeless*. Online. The Seattle Times. © 2024. Dostupné z: <https://www.seattletimes.com/about-project-homeless/>. [cit. 2024-02-23].

¹⁸⁶ PBS. *Agents for Change*. Online. PBS News Hour. Poslední aktualizace: 10. 5. 2023. Dostupné z: <https://www.pbs.org/newshour/world/agents-for-change>. [cit. 2024-02-23].

¹⁸⁷ KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Disertační práce. Online. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 2. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-02-11].

V Evropě se konstruktivní žurnalistika těší popularitě především v severských zemích. *Institut konstruktivní žurnalistiky* vedle již zmiňovaného dánského *DR* zmiňuje například národní švédskou veřejnoprávní televizi *SVT (Swedish national public television broadcaster)*, dánskou regionální televizní stanici *TV2 Fyn* nebo lokální dánský deník *Midtjyllands Avis*.¹⁸⁸

Rubriku věnovanou konstruktivní žurnalistice představil v roce 2018 také zpravodajský web britského deníku *The Guardian*. Sekce pojmenovaná *The Upside* zpravodajská formou týdenních newsletterů mapovala pozitivní společenské změny z celého světa a snažila se „*inspirovat čtenáře*“.¹⁸⁹ Příspěvky, které propojuje orientace na řešení, na svém webu pravidelně publikuje i britský veřejnoprávní vysílatel *BBC*, a to v rubrice s názvem *BBC Future*. Tvůrci se zaměřují na témata z oblasti vědy, technologií, zdraví, životního prostředí a společnosti, přičemž jednotlivé příběhy se vždy snaží stavět nejen na „*poutavém vyprávění*“ a „*neotřelém přemýšlení*“, ale i „*analýze podložené důkazy*“.¹⁹⁰ Z technik konstruktivního žurnalistiky rovněž čerpala debatní série jménem *Crossing Divides*, kterou *BBC* vysílala od března 2019 do března 2020.¹⁹¹

Popularita konstruktivní žurnalistiky roste i v sousedním Německu. Mezi celostátními médii se její techniky uplatňují na zpravodajském webu *Der Spiegel Online* nebo *Die Zeit*.¹⁹² Heinrichsová pak ve své studii zmiňuje saský regionální deník *Sächsische Zeitung*. Implementaci konstruktivního přístupu podle autorky inicioval současný šéfredaktor titulu Uwe Vetterick, jehož záměrem bylo posunout pozornost od pouhého pokrývání problémů k mapování toho, jak je lze řešit.¹⁹³ Za několika německými organizacemi stojí v neposlední

¹⁸⁸ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *For Journalists*. Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/journalists-newsrooms/>. [cit. 2024-02-23].

¹⁸⁹ THE GUARDIAN. *The Upside*. Online. *The Guardian*. Poslední aktualizace: 21. 4. 2021. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/series/the-upside>. [cit. 2024-02-23].

¹⁹⁰ BBC. *What is BBC Future?* Online. BBC Future. 1. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.bbc.com/future/article/20151016-welcome-to-a-home-for-the-insatiably-curious>. [cit. 2024-02-23].

¹⁹¹ V rámci série *Crossing Divides* oslovila *BBC* mladé diváky a posluchače ze 190 zemí, které následně párovala ve 20minutových debatách na současná národní i globální společensky rozdělovající témata jako je migrace, projevy environmentální krize či dopady Brexitu. V jednotlivých dílech se střetávali řečníci s protichůdnými názory – debata měla přispět k vzájemnému pochopení, rozšíření perspektiv řečníků a k hledání konsenzu. Viz GRANGER, Jacob. *BBC 'Crossing Divides' creates conversations between conflicting groups*. Online. Journalism. 4. 3. 2019. Dostupné z: <https://www.journalism.co.uk/news/bbc-crossing-divides-season-returns-to-bring-divided-communities-into-one-room-and-report-solutions/s2/a735493/>. [cit. 2024-02-24].

¹⁹² KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Disertační práce. Online. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 23. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

¹⁹³ HEINRICH, Ellen a HADERLEIN Alexandra. *Solutions, perspectives, dialogue: Why constructive journalism pays off for the media and societies* [online]. Bonn, 2021. s. 23. Dostupné z: https://www.bonn-institute.org/cms-assets/files/220407_bi_Solutions-perspectives-dialogue_vza.pdf?v=1659535446. [cit. 2024-02-21].

řadě i nedávný vznik *Bonnského institutu pro žurnalistiku a konstruktivní dialog*. Podobně jako *Institut konstruktivní žurnalistiky* v Aarhusu organizace vychází z předpokladu, že média musí změnit své zaběhlé rutiny, aby zůstala pro svá budoucí publika relevantní. Organizace se tak prostřednictvím různých aktivit¹⁹⁴ snaží propagovat konstruktivní přístup mezi novináři a studenty žurnalistiky.¹⁹⁵

1.2.8 Konstruktivní žurnalistika v českých médiích

V českém mediálním prostředí se konstruktivní přístup zatím netěší takové popularitě jako v zahraničí. I přesto již v tuzemsku vznikla – a nadále vzniká – řada mediálních výstupů a projektů, které svými rysy naplňují jeho principy.

Prvním z takových příkladů jsou multimediální projekty zpravodajského webu *Aktuálně.cz*. Patrně dosud nejvýraznější byl výstup pětice autorů pod vedením novináře Nikity Poljakova *Nejsi sám*, který se věnoval sebevraždám mužů v Česku. V projektu je ilustrován nepříznivý sociální trend pomocí grafů a schémat, čtenářům jsou rovněž zprostředkovány příběhy konkrétních mužů, kterých se problematika dotýká. Výstup navíc obsahuje příklady úspěšných řešení sebevražedných sklonů z Česka i ze zahraničí.¹⁹⁶ V duchu konstruktivní žurnalistiky pak *Aktuálně.cz* zpracovalo i další multimediální série – mezi nimi projekt *Chudé Česko 21* o přehlížených problémech tuzemské společnosti¹⁹⁷, *Jsmo banánové děti* o životě mladých Vietnamců v Česku¹⁹⁸, nebo *Ztracená generace Z* o tom, jak mladí Češi přemýšlejí o politice, ekologii, budoucnosti i každodenním životě¹⁹⁹.

¹⁹⁴ *Bonnský institut* šíří povědomí o technikách konstruktivní žurnalistiky jednak publikací studií a praktických příruček, jednak organizací workshopů, přednášek a školení pro současné i budoucí novináře. Viz BONN INSTITUTE. *Our Concept*. Online. Bonn Institute. 2024. Dostupné z: <https://www.bonn-institute.org/en/concept>. [cit. 2024-02-23].

¹⁹⁵ *Ibidem*.

¹⁹⁶ Projekt získal ocenění *Novinářská cena 2019* v kategorii *Žurnalistika zaměřená na řešení (Solutions Journalism)*. Více viz GABERLE, David; FENDRYCHOVÁ Simona; KROPÁČEK Jiří; POLJAKOV Nikita a SCHEINOST, Vojtěch. *Nejsi sám: Projekt Aktuálně.cz o sebevraždách mužů v Česku*. Online. Aktuálně.cz. 2019. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/nejsi-sam/r~8a29017a2e3511e9b73eac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-02-24].

¹⁹⁷ KLIMEŠ, David; OČENÁŠKOVÁ, Adéla; TRUHLÁ, Helena; ENDRŠTOVÁ, Michaela; ČECHLOVSKÁ, Magdalena et al. *Chudé Česko 21*. Online. Aktuálně.cz. 2021. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/chude-cesko-21/r~91669aec713111eb9caf1f6b220ee8/>. [cit. 2024-02-24].

¹⁹⁸ PROS, Marek; DAŇKOVÁ, Magdaléna; MACA, Tomáš; MEDKOVÁ, Magdaléna a ZANGA, Clara. *Jsmo banánové děti*. Online. 2020. Aktuálně.cz. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/jsmo-bananove-deti/r~7daad216f68411eaa6f6ac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-02-24].

¹⁹⁹ PROS, Marek; DAŇKOVÁ, Magdaléna; MACA, Tomáš; *Ztracená generace Z*. Online. Aktuálně.cz. 2020. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>. [cit. 2024-02-24].

Výstupy, které uplatňují některé principy konstruktivní žurnalistiky, lze najít také na zpravodajském online serveru *Českého rozhlasu iROZHLAS*. V roce 2019 redakce na webu dokonce vytvořila tematický štítek *konstruktivní žurnalistika* – články, které pod něj byly umístěny, obsahovaly informační box s vysvětlením, co je to *solutions journalism* a jakými principy se řídí.²⁰⁰ Další příspěvky, které splňují některá kritéria konstruktivní žurnalistiky, se pak nacházejí v rubrice *Interaktivní vizualizace Českého rozhlasu*. Články v této sekci se opírají o grafy, schémata a interaktivní mapy a v pojetí rozhlasu jsou spíše výsledkem žurnalistiky datové. Jak nicméně popsala kapitola 1.2.5 *Techniky konstruktivní žurnalistiky* v této práci, právě srozumitelná vizualizace dat je jedním z požadavků konstruktivního přístupu. Konkrétní ukázkou může být článek *Konec blbé nálady. Češi v pocitu životního štěstí dohnali Západ*, kde novináři s využitím dostupných dat a výsledků průzkumu veřejného mínění ukazují, že se Čechům v porovnání s předešlou dekádou daří lépe a jsou celkově šťastnější.²⁰¹

S formáty, které se snaží komplexněji vysvětlit složitý společenský problém, se v posledních letech experimentuje také ve zpravodajství veřejnoprávní *České televize (ČT)*. Za zpracováním témat tímto způsobem stojí často redaktori *Vědecké redakce ČT24*. Výstupy mají zpravidla podobu vstupů ze studia u širokoformátové projekční stěny, na níž je promítána infografika dokreslující redaktorův výklad. Jako příklad lze uvést několikadílnou mimořádnou sérii *Země v nouzi*, kterou televize na zpravodajském kanále *ČT24* vysílala v letech 2020 až 2021. Pořad s přibližně dvouhodinovou stopáží se podrobně věnuje společenským dopadům koronavirové pandemie a radí divákům, jak ve světě s novým virovým onemocněním fungovat – zahrnuje debaty s odborníky, reportáže i již zmíněné vstupy redaktorů a moderátorů ze studia, jejichž cílem je divákovi vysvětlit složitou problematiku.²⁰² Na podobné bázi fungoval také zpravodajský infoservis *Epicentrum ČT24*, který v několika minutách vysvětloval aktuální vládní opatření a věnoval se otázkám publika.²⁰³ Další podobný projekt s názvem *Drahé Česko, ...?* televize začala vysílat na konci října 2022 v reakci na dopady ruské invaze na

²⁰⁰ Sekce obsahuje pouze čtyři tematicky příbuzné články věnované problematice šikany na školách, jež byly zpracovány jedním autorem – redaktorem Václavem Štefanem. Od roku 2019 nebyla sekce aktualizována. Viz IROZHLAS. *Konstruktivní žurnalistika*. Online. iROZHLAS. 2019. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-tag/konstruktivni-zurnalistika>. [cit. 2024-02-24].

²⁰¹ Viz ZLATKOVSKÝ, Michal a CIBULKA, Jan. *Konec blbé nálady. Češi v pocitu životního štěstí dohnali Západ*. Online. iROZHLAS. 20. 3. 2017. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/stesti/>. [cit. 2024-02-24].

²⁰² KARLÍK, Tomáš. *Země v nouzi poradila, jak žít s koronavirem i jak se dá léčit*. Online. ČT24. 18. 11. 2021. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/veda/zeme-v-nouzi-poradila-jak-zit-s-koronavirem-i-jak-se-da-lecit-27059>. [cit. 2024-02-24].

²⁰³ ČESKÁ TELEVIZE. *Epicentrum ČT24*. Online. iVysílání, Česká televize. 2021. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/14073202440-epicentrum/>. [cit. 2024-02-24].

Ukrajinu. Pořad divákům předával „(...) formou rozhovorů, reportáží i přehledné grafiky rady, jak zvládnout nelehkou ekonomickou situaci.“²⁰⁴

Analytické články, které komplexně mapují společenské problémy a pokrývají jejich možná řešení, zařazuje také týdeník *Respekt*. Nejčastěji je čtenáři najdou v rubrice *Téma*. Že jsou příspěvky nadstandardně novinářsky zpracované, dokazuje i skutečnost, že jsou pravidelně oceňovány *Novinářskou cenou*²⁰⁵. Naposledy – v roce 2023 – porota vybrala jako *Nejlepší analyticko-investigativní příspěvek* článek s názvem *Kdo zabil Dorotu Š.*, jehož autorem je Petr Třešňák. Text podle poroty „(...) popisuje systémové selhání péče o duševně nemocné, které autor zpracoval srozumitelně, poutavě a lidsky.“ Porotci také ocenili, že autor „(...) nastínil řešení problému a vytvořil tlak na transformaci systému.“²⁰⁶ Pravidelnými příspěvateli v rubrice *Téma* jsou potom novináři Tomáš Brolík s Ondřejem Kundrou²⁰⁷ – i oni si v roce 2023 odnesli *Novinářskou cenu* za svou reportáž *Cesta před boží soud*, kde autoři slovy porotců „systematicky a věcně“ popsali práci vyšetřovatelů válečných zločinnů na Ukrajině.²⁰⁸

O šíření povědomí o konstruktivní žurnalistice se v Česku zasloužilo i několik organizací. Tou první je globální organizace *Ashoka*, která v různých zemích světa „vyhledává, podporuje a sdružuje sociální inovátory“.²⁰⁹ Česká pobočka *Ashoky* v minulých letech uspořádala několik přednášek a workshopů na téma *solutions journalismu* se zahraničními novináři²¹⁰ a podpořila některé mediální projekty jako například zmíněný *Nejsi sám od Aktuálně.cz*.

²⁰⁴ ROŽÁNEK, Filip. *ČT24 poradí divákům se životními náklady, spouští projekt Drahé Česko*. Online. Lupa.cz. 21. 10. 2022. Dostupné z: https://www.lupa.cz/aktuality/ct24-draha-cesko-ceny-energie-infocentrum-daniel-stach-vladimir-piskala/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu. [cit. 2024-02-24].

²⁰⁵ Soutěž, kterou od roku 2010 pořádá nadace *Open Society Fund Praha (OSF)*. Porota v několika kategoriích každoročně oceňuje nejlepší novinářské počiny z uplynulého roku. Více viz NADACE OSF. *Novinářská cena*. Online. Nadace OSF. © 2023. Dostupné z: <https://osf.cz/co-delame/novinarska-cena/>. [cit. 2024-02-24].

²⁰⁶ KROUPOVÁ, Zuzana. *Soutěž Novinářská cena 2022 zná své vítěze: Tematickou dominantou se stala válka na Ukrajině*. Online. Nadace OSF. 3. 5. 2023. Dostupné z: <https://osf.cz/2023/05/03/soutez-novinarska-cena-2022-zna-sve-viteze-tematickou-dominantou-se-stala-valka-na-ukrajine/>. [cit. 2024-02-24].

²⁰⁷ V souvislosti s konstruktivní žurnalistikou lze zmínit mimo jiné Kundrův a Brolíkův analytický článek *V čem se Putin přepočítal*, v němž autoři podrobně a v kontextu popisují tehdejší dosavadní vývoj rusko-ukrajinského konfliktu, který vypuknul v únoru 2022. Viz BROLÍK, Tomáš a KUNDRA, Ondřej. *V čem se Putin přepočítal*. *Respekt*. 2023, 34(8). s. 14–21.

²⁰⁸ KROUPOVÁ, Zuzana. *Soutěž Novinářská cena 2022 zná své vítěze: Tematickou dominantou se stala válka na Ukrajině*. Online. Nadace OSF. 3. 5. 2023. Dostupné z: <https://osf.cz/2023/05/03/soutez-novinarska-cena-2022-zna-sve-viteze-tematickou-dominantou-se-stala-valka-na-ukrajine/>. [cit. 2024-02-24].

²⁰⁹ ASHOKA ČESKO & SLOVENSKO. *Ashoka tvoří svět, kde se může každý plnohodnotně podílet na jeho dalším směřování*. Online. Ashoka Česko & Slovensko. 2024. Dostupné z: <https://www.ashoka.org/cs-cz/ashoka-ve-sv%C4%9Bt%C4%9B>. [cit. 2024-02-24].

²¹⁰ Hosty byli například novináři David Bornstein a Tina Rosenbergová – zakladatelé organizace *Solutions Journalism Network*. Více viz ASHOKA ČESKO & SLOVENSKO. *Perspektiva a řešení v novinářské praxi: solutions journalism*. Online. Ashoka Česko & Slovensko. 18. 10. 2018. Dostupné z: <https://www.ashoka.org/cs-cz>

Dalším popularizátorem konstruktivního přístupu je nezisková organizace *Transitions (TOL)*. Ta se snaží prostřednictvím školení, přednášek a workshopů budovat nezávislou a profesionální žurnalistiku v postkomunistických zemích.²¹¹ Organizace také na svém webu publikuje analytické články psané v duchu *žurnalistiky orientované na řešení*. Texty řeší často „okrajová“ společenská témata, kterým mainstreamová média nevěnují dostatečnou pozornost.²¹² *Transitions* společně s *Ashokou* se navíc zasloužily o zařazení samostatné kategorie *Solutions Journalism* do již zmiňované soutěže *Novinářská cena*.²¹³

1.3 Krize jako zpravodajská událost

Informovat včasně a pravdivě veřejnost je jedním ze základních poslání seriózní žurnalistiky.²¹⁴ Možná o něco naléhavěji se tento požadavek na novináře uplatňuje ve chvíli, kdy se informování týká možných či již existujících hrozeb a rizik pro společnost. Krize může mít podobu mimořádné události globálních rozměrů, ale i menšího incidentu, který bude mít spíš lokální dopad – s reportováním o krizích jsou nicméně novináři v určité formě v kontaktu neustále. Podle Olssonové je proto i neočekávaná krizová událost pro média jistou formou rutinního reportování – uplatňují se při ní totiž zásady práce, které zpravidla vycházejí z předchozích zkušeností s podobnými situacemi.²¹⁵ Smyslem této kapitoly bude objasnit některé základní pojmy spojené s fenoménem krize a současně přiblížit, jak se s jejím příchodem stává z každodenní práce novináře krizové zpravodajství.

Moravec krizové situace definuje jako „*mimořádné události (...) při kterých je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu nebo válečný stav*“. Dochází při nich k ohrožení lidských životů, cenných a chráněných hodnot (např. majetku), vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku. Moravec krizi spojuje s termínem bezpečnost, který má vyjadřovat stav

[cz/story/perspektiva-%C5%99e%C5%A1en%C3%AD-v-novin%C3%A1%C5%99sk%C3%A9-praxi-solutions-journalism](https://story.perspektiva-%C5%99e%C5%A1en%C3%AD-v-novin%C3%A1%C5%99sk%C3%A9-praxi-solutions-journalism). [cit. 2024-02-24].

²¹¹ TRANSITIONS MEDIA. Online. Transitions. © 2024. Dostupné z: <https://transitionsmedia.org/>. [cit. 2024-02-24].

²¹² TRANSITIONS. Online. Transitions. © 2024. Dostupné z: <https://tol.org/>. [cit. 2024-02-24].

²¹³ *Cenu za Solutions Journalism – žurnalistiku zaměřenou na řešení* porota uděluje od roku 2016. Prvním laureátem byl redaktor Tomáš Lindner z týdeníku Respekt oceněný za sérii textů o průběhu uprchlické krize v Německu. Viz WITTICHOVÁ, Markéta. *Známe vítěze Novinářské ceny 2015*. Online. Nadace OSF. 4. 5. 2016. Dostupné z: <https://osf.cz/2016/05/04/zname-viteze-novinarske-ceny-2015/>. [cit. 2024-02-24].

²¹⁴ O pravdivosti a „*důvěryhodném a dostatečně úplném záznamu relevantních aspektů reality*“ jako o základních principech žurnalistické produkce mluví například McQuail v knize *Žurnalistika a společnost*. Viz MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 72. ISBN 8024630931.

²¹⁵ OLSSON, Eva Karin. *Defining Crisis News Events*. Online. Nordicom review. 2010, roč. 31, č. 1, s. 88. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0122>. [cit. 2024-02-10].

klidu a při kterém například člověka, komunitu, firmu nebo stát nic bezprostředně neohrožuje.²¹⁶ Podle Argentiho je krize „významnou katastrofou“, která nastává buď přirozeně, nebo důsledkem lidské chyby, zásahu nebo zlého úmyslu. Jejím důsledkem pak mohou vznikat hmotné ztráty v podobě obětí na životech a materiálních škod, ale i ty nehmotné, jako je například ztráta důvěry a společenské reputace.²¹⁷ Mírně odlišný pohled na krizi nabízí interpretace Stevena Finka, která naznačuje, že krize nemusí mít pouze negativní následky. Autor ji vnímá spíše jako bod obratu k lepšímu či horšímu s tím, že efektivní řešení krize může mít i příznivé dopady pro společnost, komunitu nebo jednotlivce.²¹⁸

Dle míry a dosahu lze krizové situace členit na malého, středního, velkého, mezinárodního a globálního rozsahu. V prvních třech případech se jedná o takové krize, jež se odehrávají v mantinelech jednoho státu a na jejichž řešení se podílí (pokud to situace vyžaduje) národní bezpečnostní systém. Zbylé dvě kategorie se týkají již několika států a vyžadují intervenci bezpečnostního systému v mezinárodním nebo globálním prostředí (může jít o zemětřesení a následnou vlnu tsunami, která zasáhne více států nebo např. globální šíření virové epidemie).²¹⁹

Podobně jako Argenti člení krize podle jejich příčin i Moravec. První kategorií jsou *přírodní – živelní (naturogenní) události*, které jsou způsobené živou či neživou přírodou (např. rychlé vymírání druhů či rozsáhlé nákazy organismů, povodně, zemětřesení). Druhým pólem jsou potom *antropogenní mimořádné události*, které způsobil člověk. Ty autor dále dělí na *technogenní, sociogenní a agrogenní situace* podle toho, jaké oblasti lidské činnosti se dotýkají.²²⁰

Podle Argentiho jsou pro krizi příznačné celkem 4 hlavní rysy: Tím prvním je *moment překvapení*, tedy že se hrozba objeví neočekávaně a zastihne oběti nepřipravené. Následuje *limitované* nebo *nedostatečné množství informací*, které autoritám i zasaženým komplikuje udělat informované rozhodnutí. Třetím rysem je *rychlý sled událostí*, který obětem neumožňuje bezprostředně reagovat a se situací se vypořádat. Posledním znakem je *element kontroly*, který přichází ze strany autorit i společnosti po vzniku krizové situace a souvisí s hledáním viníka,

²¹⁶ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. s. 267. ISBN 978-80-200-3111-2.

²¹⁷ ARGENTI, Paul A. In: M. A., Sanjeev; PANDE, Neerja a P. K., Santhosh Kumar. *Role of effective crisis communication by the government in managing the first wave Covid-19 pandemic – A study of Kerala government's success*. Online. Journal of Public Affairs. 2021, roč. 21, č. 4, s. 2. ISSN 1472-3891. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/pa.2721>. [cit. 2024-02-10].

²¹⁸ FINK, Steven. *Crisis communications: the definitive guide to managing the message*. New York: Mc Graw Hill, 2013. s. 7. ISBN 978-0-07-179921-8.

²¹⁹ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. s. 268. ISBN 978-80-200-3111-2.

²²⁰ Ibidem.

potazmo vyvozením odpovědnosti.²²¹

Konečně můžeme krizové situace členit i podle stupně vývoje, ve kterém se právě nacházejí. Například Coombs rozlišuje mezi fází (1) *před-krizovou*, která zahrnuje detekci krizových signálů, pokusy o zvrácení události a případnou přípravu na krizi; (2) *krizovou*, při níž dochází k rozpoznání hrozby a odpovědi na ni; závěrečnou fází je etapa (3) *post-krizová*, která přináší prošetření situace a opatření spojená s nápravou škod.²²²

1.3.1 Funkce zpravodajských médií v krizových situacích

I v krizových situacích zůstává v platnosti, že média vykonávají své funkce především s ohledem na to, co je aktuální potřebou publika. Podle Liho mohou média v krizi fungovat jednak jako informátor, jednak jako autorita, která v nepřehledné situaci poskytuje vedení nebo útěchu. S tím, jak se krize vyvíjí, se zpravidla proměňují i potřeby veřejnosti a úloha médií v ní.²²³

Graberová tyto funkce rozlišuje na základě tří fází. Jak bylo již konstatováno, bezprostředně poté, co krize vypukne, musí média především rychle informovat publikum a upozornit jej na možná další rizika. V této fázi se podle autorky stává veřejnost prakticky odkázanou na média, jelikož se jejich prostřednictvím dostává k informacím od odborníků a veřejných autorit. Informace z médií mohou být zdrojem orientace také pro veřejné činitele, kteří jsou angažováni v řešení vzniklé situace. Pro první fázi krizového zpravodajství je rovněž příznačné, že média často přecházejí do režimu *mimořádných zpráv* (z angl. *breaking news*), aby mohla své publikum nepřetržitě informovat o tom, jak se událost vyvíjí. Zprávy jsou pro svůj nepředvídatelný charakter nepřetržitě aktualizovány a doplňovány. Jelikož vznikají pod silným tlakem na rychlé publikování, jsou také náchylnější k narušení některých profesně etických principů a zásad.²²⁴

²²¹ ARGENTI, Paul A. In: M. A., Sanjeev; PANDE, Neerja a P. K., Santhosh Kumar. *Role of effective crisis communication by the government in managing the first wave Covid-19 pandemic – A study of Kerala government's success*. Online. Journal of Public Affairs. 2021, roč. 21, č. 4. s. 2. ISSN 1472-3891. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/pa.2721>. [cit. 2024-02-10].

²²² COOMBS, Timothy. In: M. A., Sanjeev; PANDE, Neerja a P. K., Santhosh Kumar. *Role of effective crisis communication by the government in managing the first wave Covid-19 pandemic – A study of Kerala government's success*. Online. Journal of Public Affairs. 2021, roč. 21, č. 4. s. 2. ISSN 1472-3891. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/pa.2721>. [cit. 2024-02-10].

²²³ LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media. 2007, roč. 51, č. 4, s. 671. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

²²⁴ GRABEROVÁ, Doris A. In: LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media.

Rané okamžiky krizí jsou podle Olssonové klíčovým momentem, ve kterém mají mediální organizace prostor k úspěchu, ale i k selhání. Média jsou v této fázi pod drobnohledem veřejnosti, mediálních kritiků i konkurence a „úspěšné zvládnutí“ situace se stává důležitým předpokladem pro udržení či posílení jejich organizační legitimacy. V opačném případě může dojít k jejímu oslabení, poškození veřejné image, potažmo k narušení sebedůvěry média samotného. Schopnost na mimořádné události pohotově a adekvátně reagovat a rychle jim – v případě televize či rozhlasu – umět přizpůsobit programové schéma, podle autorky částečně souvisí s předchozími zkušenostmi s krizovými situacemi, které již médiem pokrývalo.²²⁵ Každá nově vzniklá krize se ale do značné míry posuzuje intuitivně. Pro mediální management, který rozhoduje o struktuře vysílání či organizaci práce v redakci, je tak v rané fázi krize největší výzvou správně odhadnout míru závažnosti dané situace a současně posoudit i význam, který jí bude přikládat publikum. V situaci, kdy zpravodajské médium selže v adekvátním pokrytí, může čelit ztrátě zmíněné legitimacy. Jak ukázala například pandemie covidu-19, naopak schopnost v mimořádných situacích pohotově reagovat může přinést zvýšený zájem ze strany publika i nárůst důvěry.²²⁶

Druhá fáze pokrytí krizové situace podle Graberové souvisí s porozuměním mimořádné události a přijetím opatření, která pomohou zmírnit její následky. Média v této fázi tlumočí vyjádření autorit a současně přinášejí analýzy nezávislých odborníků, jejichž cílem je příčinám i následkům krize lépe porozumět. Média adresují potřeby obětí a zabývají se opatřeními, kterých bude potřeba k nápravě případných škod. Třetí fáze se podle autorky s předchozími dvěma překrývá – v této etapě jsou již zažehnána bezprostřední rizika a média se snaží krizi zasadit do širšího kontextu. V médiích dostávají prostor hlubší analýzy a diskuse, které pátrají po příčinách krize, zabývají se jejími možnými dlouhodobými důsledky ale i dalšími opatřeními, která by do budoucna mohla podobnou situaci odvrátit nebo zmírnit její průběh. Tímto způsobem média prakticky vytvářejí tlak na veřejné činitele, aby tématu i nadále věnovali

2007, roč. 51, č. 4, s. 671. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

²²⁵ Studie, které se věnují mediálnímu pokrytí krizí, poměrně frekventovaně uvádějí teroristické útoky z 11. září 2001. Jak píše například Olssonová, událost otestovala schopnost světových médií reagovat na rozsáhlou krizovou situaci v reálném čase. Pro některá média byly teroristické útoky ze září 2001 výchozím bodem k organizačním změnám, které jim v nadcházejících krizích měly pomoci reagovat pohotověji (v případě televize např. efektivně pracovat s kontinuálním vysíláním). Viz OLSSON, Eva Karin. *Defining Crisis News Events*. Online. Nordicom review. 2010, roč. 31, č. 1, s. 95. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0122>. [cit. 2024-02-10].

²²⁶ Raná období krizí s celospolečenským dopadem spojují někteří analytici s nárůstem důvěry v tradiční média. Tento trend napříč trhy zaznamenal například *Digital News Report* z roku 2021 nebo český průzkum důvěry ve vybrané instituce *Naše společnost* od CVVM z jara 2023.

pozornost a například alokovali dostatek zdrojů, jichž je k řešení situace potřeba.²²⁷

1.3.2 Mediální interpretace krize

Ne každé krizové události se v médiích dostává identické pozornosti – některé jsou novináři pokrývány extenzivně, zatímco jiné zůstávají před očima veřejnosti skryty. Jakým kritériím výběr krizové události podléhá? A jak způsob, jímž o krizi novináři referují, dokáže ovlivnit veřejné mínění?

Prizmatem *teorie sociální konstrukce reality*²²⁸ neexistuje každodenní realita sama o sobě, ale utváří se až v sociálních interakcích, jazykem a kulturním kontextem. Analogicky média nejsou pouhým informačním kanálem, nýbrž aktérem, který se na jejím utváření aktivně podílí.²²⁹ Jinými slovy lze říct, že skutečnost je *mediálně konstruovaná*. Tento přístup se stává důležitým východiskem k porozumění tomu, proč je mediální interpretaci krizových situací přikládána pozornost – skrze média se nejen předávají informace o krizích, ale také se aktivně formují významy, potažmo hodnoty a postoje veřejnosti k nim.²³⁰

K mediální konstrukci reality podle Yanové dochází ve dvou rovinách – tou první je mediální „*filtrování událostí*“, jinými slovy proces „*informační selekce*“. Druhá rovina pak podle autorky obnáší rozhodování novinářů o tom, *jakým způsobem budou informace interpretovány publiku*.²³¹ Fakt, že jsou novináři z množiny objektivní reality „nuceni“ vybírat jen některé události a následně je určitým způsobem interpretovat, podle Yanové souvisí se skutečností, že médii zprostředkovaná realita nikdy nebude zcela objektivní. Oba zmíněné procesy navíc podléhají řadě profesních a mimoprofesionálních, potažmo organizačních či

²²⁷ GRABEROVÁ, Doris A. In: LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media. 2007, roč. 51, č. 4, s. 671-672. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

²²⁸ *Teorie sociální konstrukce reality* je sociologickým konceptem uplatňovaným v mediální teorii. Repräsentován je zejména americkými sociology Peterem L. Bergerem a Thomasem Luckmanem – autory díla *Sociální konstrukce reality* z roku 1966. Hlavní myšlenkou dvojice je tvrzení, že lidé sami produkují svůj sociální realitu a přitom zapomínají, že jde o jejich vlastní konstrukt, nikoliv objektivní skutečnost. V návaznosti na autory jsou masová média jedním z významných konstruktérů sociální reality. Viz BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas; SVOBODA, Jiří a MARADA, Radim. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury CDK, 1999. s. 147–151. ISBN 80-85959-46-1.

²²⁹ *Ibidem*.

²³⁰ BUTUROIU, Dana Raluca a VOLOC, Ana-maria. *Media Coverage in Times of Crisis. Intermedia Agenda-setting of COVID-19 – related Topics*. Online. Revista Română de comunicare și relații publice. 2021, roč. 23, č. 2, s. 8. ISSN 1454-8100. Dostupné z: <https://doi.org/10.21018/rjcp.2021.2.323>. [cit. 2024-02-10].

²³¹ YAN, Fengmin. *Image, Reality and Media Construction: A Frame Analysis of German Media Representations of China*. Singapore: Springer Singapore Pte. Limited, 2019. s. 42. ISBN 9789813290754. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/978-981-32-9076-1>. [cit. 2024-02-28].

ideologických vlivů.²³²

K mediální konstrukci reality se váže několik stěžejních teoretických konceptů, které budou v této podkapitole podrobněji představeny. Ty, které souvisejí s procesem informační selekce, jsou *teorie gatekeepingu*²³³ a *uplatňování zpravodajských hodnot*²³⁴. Jak uvádí například i Yanová, oba tyto koncepty spadají do množiny standardizovaných selekčních mechanismů, které novinářům pomáhají efektivně zpracovat a hierarchicky uspořádat velké množství informací v relativně krátkém čase.²³⁵ Krizové události podle Moravce reprezentují vybrané zpravodajské hodnoty (nečekanost, překvapivost, negativita, srozumitelnost nebo jednoznačnost) lépe než jiné události, a proto je jim v médiích většinou přikládána vyšší míra pozornosti.²³⁶

Jak již bylo zmíněno, selekcí a interpretací informací mají zpravodajská média nejen schopnost ovlivnit, jaké informace o krizích se dostanou do veřejného prostoru. Vliv mají také na to, *jak* o nich bude veřejnost následně přemýšlet. O této problematice pojednává další klíčový koncept, jímž je *teorie nastolování agendy*²³⁷ (z angl. *agenda-setting*). Ústřední myšlenkou teorie je tvrzení, že „*témata, na něž je kladen důraz ve zprávách, bude postupem času vnímat jako důležitá také veřejnost*“. Jinými slovy lze říct, že agenda médií dokáže ovlivnit, co bude součástí veřejné agendy.²³⁸ Důležité je zmínit také druhý stupeň nastolování agendy, jímž je *nastolování agendy atributů* – v tomto pojetí má každé téma „*množinu vlastností či charakteristik*“, které utvářejí jeho celkový obraz. Atributy, které budou v médiích zvýrazněny, bude následně s vysokou pravděpodobností pokládat za důležité i veřejnost.²³⁹

²³² YAN, Fengmin. *Image, Reality and Media Construction: A Frame Analysis of German Media Representations of China*. Singapore: Springer Singapore Pte. Limited, 2019. s. 42–43. ISBN 9789813290754. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/978-981-32-9076-1>. [cit. 2024-02-28].

²³³ *Gatekeeper* (z angl. *dveřník, vrátný, strážce brány*); Teorie *gatekeepingu* pojednává o rozhodovacím procesu novinářů (mediálních pracovníků) o tom, jaká událost bude zpravodajsky zpracována a v jaké formě se dostane k publiku. Gatekeeperovi je přisuzována moc určit, zda má informace potenciál proniknout do zpráv za pomyslnou bránu, či nikoliv. Gatekeeper nicméně rozhoduje pod vlivem okolních faktorů jako jsou komunikační rutiny v rámci dané mediální organizace či tlaky vyvíjené zvenčí. TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. s. 38–41. ISBN 80-7367-096-8.

²³⁴ Koncept zpravodajských hodnot již popsala podkapitola *1.1.2 Negativní předpojatost zpravodajských médií*.

²³⁵ YAN, Fengmin. *Image, Reality and Media Construction: A Frame Analysis of German Media Representations of China*. Singapore: Springer Singapore Pte. Limited, 2019. s. 41. ISBN 9789813290754. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/978-981-32-9076-1>. [cit. 2024-02-28].

²³⁶ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. s. 268. ISBN 978-80-200-3111-2.

²³⁷ Termín do mediálních studií zavedla dvojice amerických mediálních teoretiků Maxwell McCombs a Donald Shaw, kteří se v roce 1968 zabývali vlivem médií na důležitost politických témat v rámci předvolební kampaně v americkém městě Chapel Hill v Severní Karolině. Viz MCCOMBS, Maxwell E.; KAČER, Tomáš a NEČAS, Vladimír. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. s. 29–30. ISBN 978-80-7367-591-2.

²³⁸ *Ibidem*, s. 30.

²³⁹ *Ibidem*, s. 111–113.

Nastolování agendy atributů není nicméně jediným konceptem, který se věnuje způsobu interpretace událostí skrze média. O tom, že určité aspekty událostí mají média tendenci ve sdělení zdůrazňovat na úkor jiných, pojednává také *teorie rámcování* (angl. *framing*). Samotný termín *rámec* má interdisciplinární povahu – v sociologii a psychologii funguje jako *organizující princip* či *interpretační schéma*, které člověku pomáhá se strukturováním společenského světa a s orientací v něm.²⁴⁰ V kontextu médií je pak rámec „*organizační myšlenkou zpravodajského obsahu, který mu dává kontext a napovídá, co je tématem, a to tak, že selektuje, zdůrazňuje, zamlčuje a komentuje*“.²⁴¹ McCombs o mediálním rámci mluví jako o zvláštním typu „*komplexního atributu*“, který poutá naši pozornost k dominantní perspektivě pohledu na daný objekt (téma). Rámec dokáže „*(...) strukturovat naše myšlení, ovlivňovat, jak přemýšlíme o politických tématech, kandidátech či jiných objektech ve zprávách*“.²⁴²

Podle Roberta M. Entmana mediální rámcování funguje na principech *selekce* a *zvýznamnění* (angl. *salience*). Prostřednictvím rámce je podle autora (1) *definován problém*; (2) *určena příčina problému*; (3) *zformulován morální soud* a (4) *navržena řešení problému*.²⁴³ Tyto čtyři prvky společně poutají pozornost recipienta k určitým aspektům medializované události.²⁴⁴

Nastolování agendy a rámcování sehrávají v krizových situacích podstatnou roli – podle Panttiové mimo jiné proto, že existuje souvislost mezi mediální reprezentací krize a tím, jaká jí bude přikládána důležitost veřejnými činiteli, případně jak velké zdroje budou alokovány na nápravu škod.²⁴⁵ Některé obecné mediální rámce, které v krizových situacích v médiích dominují, ve své práci uvádějí Anová s Gowerovou. Autorky ve svém výčtu uvádějí: (1) *rámec*

²⁴⁰ GOFFMAN, Ervin. In: MCCOMBS, Maxwell E.; KAČER, Tomáš a NEČAS, Vladimír. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. s. 229. ISBN 978-80-7367-591-2.

²⁴¹ TANKARD, James W. In: MCCOMBS, Maxwell E.; KAČER, Tomáš a NEČAS, Vladimír. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. s. 133. ISBN 978-80-7367-591-2.

²⁴² MCCOMBS, Maxwell E.; KAČER, Tomáš a NEČAS, Vladimír. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. s. 135. ISBN 978-80-7367-591-2.

²⁴³ ENTMAN, Robert M. *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Online. *Journal of Communication*. 1993, roč. 43, č. 4, s. 52. ISSN 0021-9916. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>. [cit. 2024-02-11].

²⁴⁴ *Ibidem*, s. 51.

²⁴⁵ PANTTI, Mervi. *Crisis and Disaster Coverage*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, 2018. s. 3–4. ISBN 1118841670. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0202>. [cit. 2024-02-10].

*lidského zájmu*²⁴⁶; (2) *rámec konfliktu*²⁴⁷; (3) *morální rámec*²⁴⁸; (4) *ekonomický rámec*²⁴⁹ a (5) *rámec vyvození odpovědnosti*²⁵⁰.

Podle Liho média v krizích operují nejfrekventovaněji s *rámcem vyvození odpovědnosti* a s *rámcem konfliktu*, záleží podle něj ale i na povaze krize. Například během mimořádné události s vysokým počtem obětí podle autora může převážit *rámec lidského zájmu*. Současně také podotýká, že proces není statický, ale proměňuje se s jednotlivými fázemi krizových událostí a s funkcemi, které v nich média zastávají²⁵¹. U událostí, které se dynamicky vyvíjí, je podle něj pravděpodobné, že se bude měnit typ dominantního rámce spolu s mírou pozornosti prisuzované jednotlivým atributům vzniklé situace.²⁵² V první fázi krize podle Liho převažují rámce *deskriptivní* povahy, které mají uspokojit potřebu publika po informacích. V druhé fázi dominují rámce *atributivní*, které souvisejí s porozuměním situaci – spadá sem například rámec *politický* či *náboženský*. Ve třetí fázi média kladou důraz na porozumění události z dlouhodobého hlediska, a primárně se v ní proto vyskytují rámce *afektivní*, které řeší mimo jiné dopady krize na hospodářství, životní prostředí, bezpečnost státu či na život lidí v zasažené oblasti.²⁵³

Je rovněž důležité uvést, že tón a interpretace událostí podléhá i dalším faktorům – například tomu, o jaký typ média se jedná. *Bulvární média* mají podle Haseové s Engelkeovou v krizových situacích sklon více působit na emoce publika než média seriózní: projevuje se to zejména tendencí k *senzacečnosti*²⁵⁴ a dramatisací situace, používáním expresivních

²⁴⁶ Rámec, který popisovaný problém či krizi zlidšťuje, prostřednictvím konkrétních příběhů obětí či zasažených situací dodává emoční rozměr; rámec následně ovlivňuje emoční prožitek publika a zpravidla jej vede k zaujetí negativního postoje ke krizi a k jejímu odsouzení. Viz AN, Seon-Kyoung a GOWER, Karla K. *How do the news media frame crises? A content analysis of crisis news coverage*. Online. Public relations review. 2009, roč. 35, č. 2, s. 108. ISSN 0363-8111. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2009.01.010>. [cit. 2024-02-11].

²⁴⁷ Rámec reflektuje odlišné pohledy jednotlivců, skupin či organizací na krizi, její řešení či vyvození odpovědnosti z ní. Ibidem.

²⁴⁸ Krize je konceptualizována ve vztahu k morálce, společenským pravidlům a náboženství; média s tímto rámcem operují spíše nepřímo (např. prostřednictvím citací), aby neporušili zásadu objektivitu. Ibidem.

²⁴⁹ Krize je nahlížena z hlediska ekonomických důsledků na jednotlivce, skupiny, organizace či státy; ve zpravodajství se hojně uplatňuje i mimo krizové události. Ibidem.

²⁵⁰ Rámec se věnuje připsání odpovědnosti za krizi a jejímu řešení ve vztahu k jednotlivcům, organizacím i autoritám; dle autorek má buď individuální dimenzi (vinu nese jednotlivec), nebo organizační (viníkem a odpovědným za řešení krize je organizace, firma, stát, společnost). Ibidem.

²⁵¹ Jednotlivé fáze krizových událostí a funkce médií v nich rozebírají podkapitoly *1.3 Krize jako zpravodajská událost* a *1.3.1 Funkce médií v krizových situacích*.

²⁵² LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media. 2007, roč. 51, č. 4, s. 683-684. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

²⁵³ Ibidem, s. 677.

²⁵⁴ *Senzacečnost* (také *senzacionalismus*) v seriózních médiích podle Wangové souvisí s využíváním prvků typických pro bulvární média. Zahrnuje například využívání expresivních výrazů a clickbaitových titulků, nebo zesilování konfliktních či kontroverzních rysů pokrývaného tématu. Cílem je zapůsobit na emoce publika a

jazykových prostředků, které v recipientovi vyvolávají strach, nebo personalizováním krize. Oproti tomu *média seriózní* volí spíše umírněný tón a deskriptivní styl práce, přičemž se více zaměřují na hospodářské a společenské dopady události. Jejich práce navíc zpravidla podléhá i striktnějšími etickým regulacím. I přesto ani toto členění není striktní, jelikož i v seriózních médiích může v krizových situacích docházet k aplikaci bulvárních prvků.²⁵⁵

Jak uvádí například Jiráček s Köpplovou, pro konečnou podobu mediálního obsahu může být určující i *agenda samotné veřejnosti*, která té mediální konkuruje.²⁵⁶ Zejména v síťové éře může docházet k oslabení role médií v nastolování agendy a rámcování podobně, jako je tomu například u procesu *gatekeepingu*. U rozsáhlých krizí, o nichž je referováno globálně, si toho všímá i Panttiová – dle autorky se díky síťovým technologiím a platformám výrazně rozšiřují možnosti komunit v zasažených oblastech sdílet své prožitky z krize bez účasti profesionálních novinářů nebo humanitárních organizací. Podobu dominantního diskurzu o krizích podle autorky nadále definují státní autority, mezinárodní humanitární organizace a mainstreamová média. S dalším technologickým vývojem se podle ní dá nicméně očekávat, že míra vlivu jednotlivců zasažených krizí na profesionální rámcovací procesy bude vzrůstat.²⁵⁷

1.3.3 Proměna žurnalistických rolí při pokrývání krize

Mnohé krize – zejména ty rozsáhlé a bezprecedentní – mohou být pro redakce i jednotlivé žurnalisty profesní výzvou. Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, citelně se při nich proměňuje dynamika práce ve zpravodajských newsroomech a vlivem časového nátlaku se může umenšovat důležitost některých profesních standardů. Novináři v některých krizích taktéž – ať už záměrně, či nevědomě – vystupují ze svých zavedených profesních rolí²⁵⁸.

Jednou z řady změn, k níž v průběhu krize dochází, je opuštění role neutrálního pozorovatele. K rozhodnutí novinářů dobrovolně opustit ideu neutrálního reportování podle Schudsona přispívají tři faktory. Jsou jimi: (1) *tragická událost*; (2) *moment ohrožení veřejné*

získat jeho pozornost. WANG, Tai-li. *Presentation and impact of market-driven journalism on sensationalism in global TV news*. Online. The international communication gazette. 2012, roč. 74, č. 8, s. 713–714. ISSN 1748-0485. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1748048512459143>. [cit. 2024-03-10].

²⁵⁵ HASE, Valerie a ENGELKE, Katherine M. *Emotions in Crisis Coverage: How UK News Media Used Fear Appeals to Report on the Coronavirus Crisis*. Online. *Journalism and Media*. 2022, roč. 3, č. 4, s. 637. ISSN 2673-5172. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/journalmedia3040042>. [cit. 2024-02-10].

²⁵⁶ JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. s. 353. ISBN 978-80-7367-466-3.

²⁵⁷ PANTTI, Mervi. *Crisis and Disaster Coverage*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, 2018. s. 7. ISBN 1118841670. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0202>. [cit. 2024-02-10].

²⁵⁸ Konceptu žurnalistických rolí včetně představení některých významných typologií se podrobněji věnuje podkapitola 1.2.3 *Normativní rámec konstruktivní žurnalistiky*.

bezpečnosti a (3) hrozba pro národní bezpečnost.²⁵⁹ Autor se přitom odkazuje k teroristickým útokům z 11. 9. 2001, kdy podle něj byly přítomny všechny tři zmíněné aspekty, které se k opuštění ideálu neutrality vážou. Pokrytí události se podle něj rychle odklonilo od zaběhlé tradice „*vyváženého a objektivního reportování*“ k vyzdvihování zasahujících hasičů, policistů či amerického prezidenta coby národních hrdinů, a to s cílem chránit jednotu společnosti. O teroristech se naopak referovalo jako o určité antitezi k národnímu či západnímu *my*. Autor situaci rovněž popisuje jazykem mediální teorie, kdy se neutrální reportování, jež je příznačné pro *sféru legitimní kontroverze*, přesouvá do *sféry konsenzu*. O hrozbě či nepříteli – v tomto případě o teroristech – je pak pojednáváno ve *sféře deviace*²⁶⁰.²⁶¹ Krizové situace, jako byly teroristické útoky ze září 2001 podle Schudsona ukazují, že média v nich nefigurují pouze jako informátoři či analytici, ale zároveň jako stěžejní zdroj útěchy a ujištění v momentech, které jsou pro veřejnost dramatické, potažmo nepřehledné.²⁶²

V podobném duchu pak o roli médií v krizích mluví i Hermanová – proces „*zotavení z celospolečenského traumatu*“ podle ní sestává ze 3 fází, v nichž důležitou roli sehrávají právě i mainstreamová média. Autorka konkrétně mluví o: (1) *obnovení bezpečnosti*; (2) *zapojení se do vzpomínání a truchlení* a (3) *opětovném návratu k běžnému životu*. Teprve s třetí fází podle Hermanové dochází k obnově ideálu „*(...) vyváženého zpravodajství, které zahrnuje kritický pohled vůči autoritám a jejich vyvození odpovědnosti za řešení vzniklé situace*.“²⁶³

Relevantní pohled na proměnu žurnalistických rolí v době krize nabízí rovněž studie Klemmové s Dasovou a Hartmanem. Autoři vyzpovídali 22 novinářů, kteří v letech 2014 až 2015 pokrývali různé zdravotnické krize. Cílem bylo zjistit, jak oni sami vnímali svoji profesní úlohu. Dle trojice autorů některé „*univerzální*“ role – zejména *role šířitele ověřených, přesných*

²⁵⁹ SCHUDSON, Michael. In: JØRNDRUP, Hanne. *News Framing in a Time of Terror: A Study of the Media Coverage of the Copenhagen Shootings*. Online. Nordicom review. 2016, roč. 37, č. 1. s. 88. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0025>. [cit. 2024-02-09].

²⁶⁰ *Sféra legitimní kontroverze, konsenzu a deviace* jsou pojmy definované mediálním teoretikem Danielem Hallinem v roce 1986. Jedná se o tři základní oblasti žurnalistického světa v rámci autorova modelu, který se zabývá ideologickou rolí médií ve společnosti. Ve sféře konsenzu má být novinář obhájcem společensky dohodnutých rolí. V rámci sféry legitimní kontroverze, která pojednává zejména o politických otázkách, má být zase cílem žurnalistů dosáhnout co nejvyšší možné objektivitu a vyváženosti. Následuje sféra deviace, do které spadají jedinci „mimo hlavní proud společnosti“ porušující dohodnuté společenské normy nebo politický konsenzus. V jejich případě novináři odstupují od zásady objektivitu a poskytnutí rovného prostoru k vyjádření. Viz TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. s. 166. ISBN 80-7367-096-8.

²⁶¹ SCHUDSON, Michael. In: JØRNDRUP, Hanne. *News Framing in a Time of Terror: A Study of the Media Coverage of the Copenhagen Shootings*. Online. Nordicom review. 2016, roč. 37, č. 1. s. 88. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0025>. [cit. 2024-02-10].

²⁶² Ibidem.

²⁶³ HERMAN, Judith. In: JØRNDRUP, Hanne. *News Framing in a Time of Terror: A Study of the Media Coverage of the Copenhagen Shootings*. Online. Nordicom review. 2016, roč. 37, č. 1. s. 89. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0025>. [cit. 2024-02-10].

a vyvážených informací – zůstaly i v mimořádných situacích relevantní. Při referování o šíření nemocí pak respondenti silněji inklinovali k naplnění *role interpreta*, což v rozhovorech zdůvodňovali silnějším pocitem odpovědnosti vůči společnosti. V praxi tuto roli naplňovali kladením důrazu na analýzy a komentáře, jejichž cílem bylo pomoci publiku lépe se v situaci zorientovat a porozumět jí. Řada dotazovaných pak zmínila i dodržování klasické *kritické role* médií.²⁶⁴

K významnějšímu posunu oproti rutinnímu reportování podle trojice docházelo zejména v přijetí role *hybatele veřejnosti* (angl. *public mobilizer*). To – podobně jako u *role interpreta* – souviselo s pocitem novinářů, že mají v krizi vyšší míru společenské odpovědnosti. Tendence mobilizovat se podle výzkumu u některých dotazovaných novinářů projevovala jednak vedením recipientů k tomu, že mají chránit svoje zdraví, jednak upozorňováním na rizikové chování, které by mohlo ohrozit ostatní. Slovy autorů, „(...) *většina dotazovaných pociťovala, že má povinnost poskytovat rady a doporučení související s potřebnými opatřeními.*“²⁶⁵ Trojice dále pozorovala, že se novináři snažili klást vyšší důraz na vyhodnocování rizik, která šíření daného onemocnění skutečně přinášela. Dotazovaní novináři nabývali dojmu, že některá rizika onemocnění společnost v porovnání s jinými nemocemi často disproportionálně nadhodnocovala – vědecké a zdravotnické informace se tak snažili zasazovat do širšího kontextu, aby nedocházelo k nepochopení nebo k šíření paniky.²⁶⁶ Poslední důležitou změnou byl dle autorů posun médií od *kritické role* směrem k té *spolupracující*. Většina respondentů – zejména v akutních fázích šíření nemoci – měla vyšší tendenci spolupracovat s autoritami. K oslabení *kritické role* se nicméně dotazovaní stavěli odlišně – někteří respondenti se stále snažili klást důraz na její dodržování nebo svou pozici prezentovat přinejmenším jako neutrální.²⁶⁷ Autoři rovněž došli k poznání, že posuny v rolích byly patrnější zejména u těch novinářů, kteří se v rámci své profese specializují na pokrývání zdravotnických témat. Citelněji se u nich projevovala identifikace s misí „*chránit veřejné zdraví*“, a proto byli i otevřenější spolupracovat s autoritami a šířit osvětu ohledně prevence.²⁶⁸

²⁶⁴ KLEMM, Celine; DAS, Enny a HARTMANN, Tilo. *Changed priorities ahead: Journalists' shifting role perceptions when covering public health crises*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 9. s. 1229. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884917692820>. [cit. 2024-02-10].

²⁶⁵ Ibidem.

²⁶⁶ Ibidem, s. 1231–1232.

²⁶⁷ Ibidem, s. 1232–1233.

²⁶⁸ Ibidem, s. 1234.

1.3.4 Kritické aspekty a dilemata krizového zpravodajství

Jak bylo již řečeno v jedné z předešlých kapitol²⁶⁹, úspěšné pokrytí krize může médiím zprostředkovat řadu výhod – dokáže přispět k pozvednutí prestiže mediální organizace, ke zvýšení zájmu a důvěry publika v ni, potažmo může posílit důvěru ve zpravodajská média jako taková. Reportování o krizových situacích s sebou současně nese ale i řadu stinných stránek – individuální i organizační selhání totiž mohou média stejnou měrou oslabit či v očích publika zdiskreditovat.

První sporná oblast souvisí s proměnou profesních rolí, zejména s *opuštěním idey neutrálního či vyváženého reportování*. Vedle již citované studie Klemmové a kolektivu se problematice věnovali například Olssonová s Nordem – ti se ve své studii zabývali tím, jak z krizových situací mohou za přispění médií těžit političtí aktéři. Coby „*schopní krizoví manažeři*“ mají politici v mimořádné situaci prostor posílit své voličské preference či prosadit konkrétní agendu. Dle autorů se jedná o vědomý proces, který nazývají termínem *využití/vytěžení krize* (angl. *crisis exploitation*).²⁷⁰ Obdobně jako ve stavu bezpečí fungují média v krizové situaci jako určitá aréna, na jejíž ploše mají politici prostor komunikovat svou agendu směrem k veřejnosti. Problematická je dle autorů skutečnost, že média mají v krizích tendenci přistupovat k politickým lídrům méně kriticky a vykreslovat je spíše jako důvěryhodné krizové manažery nežli strategicky smýšlející aktéry.²⁷¹ Zejména v akutních fázích, kdy média spolupracují s autoritami a spoléhají se na ně jako na klíčový zdroj informací, je podle nich pohled na politické lídry méně vyvážený a méně kritický.²⁷²

Na spolupráci s autoritami zpětně kriticky pohlíželi i někteří novináři zpovídání ve studii Klemmové a kolektivu autorů, jež se věnovala pokrytí zdravotnických krizí. Respondenti reflektovali skutečnost, že v některých momentech byla součinnost s úřady sporná, jelikož mohla přispívat k *omezení novinářské autonomie*. Vybraní respondenti například zmínili, že se z některých novinářů stávaly „*hlásné trouby*“ autorit ve zdravotnictví, například když nekriticky přejímali jejich postoje k problému či konkrétní agendu.²⁷³ Na to, že by informace z oficiálních zdrojů měly podléhat „*důkladné kritické reflexi*“, aby média nepodlehla

²⁶⁹ Viz podkapitolu 1.3.1 *Funkce zpravodajských médií v krizových situacích*.

²⁷⁰ OLSSON, Eva-Karin a NORD, Lars W. *Paving the way for crisis exploitation: The role of journalistic styles and standards*. Online. Journalism. 2015, roč. 16, č. 3, s. 342. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884913519032>. [cit. 2024-02-10].

²⁷¹ Ibidem.

²⁷² Ibidem, s. 353.

²⁷³ KLEMM, Celine; DAS, Enny a HARTMANN, Tilo. *Changed priorities ahead: Journalists' shifting role perceptions when covering public health crises*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 9, s. 1224. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884917692820>. [cit. 2024-02-10].

manipulaci, upozorňuje například i Moravec – prostřednictvím zpráv se mohou například bezpečnostní složky snažit napravovat vlastní škody nebo přesvědčovat veřejnost, že nepodcenily s krizí spojená bezpečnostní rizika.²⁷⁴

Dalším možným zdrojem oslabení autonomie a kredibility žurnalistiky v krizových situacích je *narušení každodenních redakčních rutin a standardů*. Mimořádné a překvapivé stojí proti každodennímu v opozitu – i proto je například podle Olssonové s Nordem pro krizi charakteristické, že jsou během ní „*klíčové profesní atributy*“ podrobovány zkoušce: „*Když se krize objeví, zpravodajská pracoviště potřebují čas, aby si vybudovala kompetence, dokázala využít veškeré sítě zdrojů a nabídnout publiku rozmanité pohledy na vzniklou situaci.*“²⁷⁵ Jak již bylo zmíněno, i v krizích si média postupně budují určité rutinní postupy, které jim pomáhají na danou situaci co nejpohotověji reagovat. Čím více je ale událost neočekávaná a bezprecedentní, čím významnější je její společenský dopad a tlak na rychlé informování, tím větší výzvu pro zpravodajská média taková situace představuje.²⁷⁶ K oslabení rutinních postupů může dojít v rané fázi krize například v procesu *gatekeepingu* – některá média kvůli nadstandardní poptávce po nových informacích zvolí takzvaný *přístup otevřených bran* (angl. *open gate approach*), při kterém selekce nemusí podléhat stejně striktním kritériím jako ve stavu bezpečí. Spolu s tím jde ruku v ruce i snížená rozmanitost zdrojů informací v počátečních fázích krize, kdy novináři, jak již bylo výše popsáno, často spoléhají na vládní autority a úřady jako na svůj hlavní informační zdroj.²⁷⁷

Mimořádné události jsou rovněž momenty, kdy jsou novináři náchylnější dělat eticky sporná rozhodnutí. Moravec některá z nich demonstruje na příkladu teroristických útoků a válečných konfliktů. Vedle již zmíněné závislosti na oficiálních zdrojích autor dále upozorňuje také na: senzacechtivost a bulvarizaci; reportování v přímém přenosu, kdy publikováním detailů mohou novináři mařit záchranné operace; využívání platform participativní žurnalistiky k získání a přebírání vizuálních materiálů, které explicitně zobrazují důsledky teroristických činů nebo užívání nepřesných jazykových prostředků s emocionálním

²⁷⁴ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. s. 275. ISBN 978-80-200-3111-2.

²⁷⁵ OLSSON, Eva Karin a NORD, Lars W. *Paving the way for crisis exploitation: The role of journalistic styles and standards*. Online. Journalism. 2015, roč. 16, č. 3. s. 353. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884913519032>. [cit. 2024-02-10].

²⁷⁶ OLSSON, Eva Karin. *Defining Crisis News Events*. Online. Nordicom review. 2010, roč. 31, č. 1. s. 88–89. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0122>. [cit. 2024-02-10].

²⁷⁷ OLSSON, Eva Karin a NORD, Lars W. *Paving the way for crisis exploitation: The role of journalistic styles and standards*. Online. Journalism. 2015, roč. 16, č. 3. s. 345. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884913519032>. [cit. 2024-02-10].

nábojem, které mohou přispět k šíření strachu.²⁷⁸ Ve vztahu k válečným konfliktům Moravec upozorňuje na další eticky sporný jev, jímž je komodifikace konfliktu, kdy je krize „přiživována“ či „podněcována“ kvůli zvýšenému zájmu publika o zprávy.²⁷⁹

K etickým dilematům krizového zpravodajství se do značné míry pojí také způsob rámcování krizí. V různých fázích mimořádných situací se média uchylují k využívání rámců s negativním nábojem²⁸⁰ – jaké účinky v publiku může negativita zanechat, již ostatně ilustrovala jedna z úvodních částí této práce²⁸¹. Jak uvádí například i Trampota, prostřednictvím šíření informací o krizích mohou zpravodajská média posilovat účinky těchto událostí, a to v podobě nákazového efektu a paniky.²⁸² V některých situacích dle autora zprávy spouštějí nejen „účinek kognitivního charakteru“ (např. že se informace bude rychle šířit mezi recipienty), ale i „okamžitý behaviorální účinek“, kdy bude sdělení „(...) vyvolávat neočekávané jednání buď jednotlivých příjemců, nebo celých skupin“.²⁸³ Jako konkrétní příklady autor zmiňuje různé společenské nepokoje, sociální bouře, nebo vlny „panického skupování“ určitého druhu zboží. S odkazem na McQuaila přitom dodává, že panika může být způsobena „(...) alarmujícími, neúplnými nebo zkreslenými informacemi“, které se k publiku dostávají skrze média.²⁸⁴

V kontextu šíření obav či strachu skrze média je potřeba představit také koncept *morální paniky*, který v 70. letech 20. století zpopularizoval britský sociolog Stanley Cohen²⁸⁵. Podle

²⁷⁸ MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. s. 272–276. ISBN 978-80-200-3111-2.

²⁷⁹ Ibidem, s. 279.

²⁸⁰ Například podle Fatimy jsou pro krizové zpravodajství typické následující negativní rámce a jejich konkrétní charakteristiky: (1) *rámec přisuzování odpovědnosti* – využívání jazykových prostředků, které se vztahují k označování viníka; (2) *konfliktní rámec* – zaměření se na konflikt a odlišnosti v názorech na něj z pohledu zainteresovaných autorit; (3) *rámec důsledků* – soustředění se na negativní dopady krize; (4) *rámec senzacechtivosti* – využívání expresivních, nadhodnocujících jazykových prostředků a formulací v souvislosti s krizí; (5) *rámec nejistoty* – akcentování atributů, které souvisí s nejistotou ohledně krizové situace; (6) *rámec oni versus my* – dichotomické členění konfliktu dle protichůdných názorů zainteresovaných stran, zdůrazňování rozdílů, eskalování polarizace; (7) *rámec popření* – popírání závažnosti krize, odmítání přijetí zodpovědnosti za její řešení; Viz FATIMA, Syeda Shehreen. *Constructive Journalism: An answer to the negativity of the news?* Online. Stockholm. School of Social Sciences. 2020. s. 12. Dostupné z: <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1447292/FULLTEXT01.pdf>. [cit. 2024-02-11].

²⁸¹ Účinkům negativity ve zpravodajství se podrobněji věnují podkapitoly 1.1 *Odklon publika od zpravodajství na pozadí rozpadu důvěry* a 1.1.2 *Negativní předpojatost médií*.

²⁸² TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. s. 110. ISBN 80-7367-096-8.

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ MCQUAIL, Denis. In: TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. s. 110. ISBN 80-7367-096-8.

²⁸⁵ Své hypotézy o morálních panikách autor ověřil na případu pouličních potyček dvou mládežnických subkultur – Mods a Rockers – v britském městě Clacton v polovině 60. let. Ve své studii popisoval, jak postupně docházelo ke stupňování sociálních reakcí britské společnosti na lokální událost, která měla spíš zanedbatelný celospolečenský dopad. Ke vzniku morální paniky významně přispěla i mainstreamová média, která měla

autora již samotný termín implikuje, že sociální reakce není úměrná závažnosti dané situace či potenciální hrozby. Jinými slovy, odpověď společnosti je zpravidla vždy významnější (přehnanější, iracionálnější) než událost samotná.²⁸⁶ Ke vzniku morální paniky pak podle Cohena dochází, když je určitý společensky deviantní objekt (jednotlivec, skupina lidí, určitý aktuální stav) náhle „(...) *definován jako hrozba pro existující společenské hodnoty a zájmy*“ a následně „(...) *prezentován stylizovaným a stereotypním způsobem masovými médii*“.²⁸⁷

Morální paniku Cohen charakterizuje s pomocí pěti elementů, jimiž jsou: (1) *obavy z potenciální či domnělé hrozby*; (2) *nevraživost nebo morální pohoršení vůči deviantním aktérům, kteří ztělesňují problém*; (3) *širší společenský konsensus na tom, že je hrozba reálná a „něco by se s ní mělo dělat“*; (4) *disproporční nadhodnocování rozsahu hrozby či rizik, které se k ní pojí* a (5) *volatilita události, kdy panika mnohdy rychle propukne a podobně rychle opět zmizí*.²⁸⁸

Podle Volka je klíčovým indikátorem morální paniky zejména neadekvátní reakce všech aktérů včetně zpravodajských médií. Ta mají podle něj sklon k vyšší míře emocionality a přehánění některých „*kvantitativních ukazatelů*“ dané hrozby či krize. Tímto způsobem pak mohou být legitimizovány potenciální zákroky represivních složek vůči strůjčům krizové situace. Dále je podle Volka problematická skutečnost, že jsou během morálních panik označovány za deviantní i takové jevy, které by normálně zůstaly bez povšimnutí. Slovy autora, „(...) *tato vypjatá senzitivita vede k rychlé identifikaci nepřítele, respektive označení obětních beránků, jejichž jednání je připsáno deviantní status*“.²⁸⁹ Připsání deviantního statusu je jedním z prostředků sociální kontroly, který mohou mainstreamová média uplatnit vůči objektům reprezentujícím společenskou hrozbu. Konstrukce *mediální paniky* je proto úzce spojená s mechanismem *mediálního nálepkování* (z angl. *labelling*), kdy je takový objekt médií symbolicky „*vystaven na pranýř*“ a označen jako něco, co by mělo být veřejností i politickými aktéry odsouzeno či eliminováno.²⁹⁰

tendenci význam události nadhodnocovat. Viz COHEN, Stanley. *Folk devils and moral panics: the creation of the mods and rockers*. 3rd ed. London: Routledge, 2002. s. 67–69. ISBN 0-415-26712-9.

²⁸⁶ Ibidem, s. 34.

²⁸⁷ Ibidem, s. 45.

²⁸⁸ Ibidem, s. 70-71.

²⁸⁹ VOLEK, Jaromír. *Konstrukce morální paniky jako mechanismus sociální exkluze*. Online. In: Sociální exkluze a nové třídy. Sociální studia. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 3. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287206157_KONSTRUKCE_MORALNI_PANIKY_JAKO_MECHANISMUS_SOCIALNI_EXKLUZE#fullTextFileContent. [cit. 2024-02-22].

²⁹⁰ Ibidem.

Fenomén morálních panik není problematický pouze ve vztahu k „akutnímu“ šíření nepřiměřeného pocitu strachu mezi publikem, ale i kvůli dlouhodobým sociálním dopadům, které za sebou může zanechávat. Zatímco některé případy morálních panik podle Cohena pominou a zůstávají spíš jen v podvědomí veřejnosti, jiné jsou schopny iniciovat změnu legislativních i společenských norem či posílit nevraživost a diskriminační chování vůči sociálním skupinám, které byly vykreslovány jako deviantní.²⁹¹

1.4 Globální energetická krize 2021–2023

V období mezi lety 2021 až 2023 pocítovaly domácnosti a firmy po celém světě důsledky takzvané energetické krize. Podobně jako jiné krizové situace s širokým dopadem na společnost se i krize na trhu s energiemi stala klíčovým tématem pokrývaným masmédií. Smyslem této kapitoly bude stručně nastínit okolnosti vzniku krize a rovněž její průběh a následky, které měla na spotřebitele.

Dvojice James L. Williams s Anasem F. Alhajjim definují energetickou krizi jako situaci „(...) při které se národ potýká s výpadky energetických zásob, jež jsou doprovázeny rychlým nárůstem cen energií ohrožujícím ekonomickou a národní bezpečnost.“ Ohrožení ekonomické bezpečnosti může konkrétně spočívat ve *zpomalení hospodářského růstu, v rostoucí inflaci a míře nezaměstnanosti* či ve *ztrátách miliardových investic*. Z hlediska národní bezpečnosti se krize projevuje neschopností vlád *provádět různá zahraničněpolitická řešení*, a to zejména ve vztahu k zemím, které disponují významnými energetickými zásobami.²⁹²

Energetických krizí, které ekonomicky ovlivnily více než jeden stát, proběhlo v novodobé historii již několik – jmenovitě šlo o prudké nárůsty cen na trhu s ropou v letech 1973, 1978 a následně v roce 2003 a 2008.²⁹³ Ačkoliv podle *Mezinárodní agentury pro energii (IEA)* současná krize sdílí některé paralely s těmi ze 70. let, jedná se o první „*skutečně globální krizi*“, jelikož zahrnuje veškerá fosilní paliva. Ekonomiky jednotlivých států jsou v současnosti mnohem víc propojené než před 50 lety, což krizi podle *IEA* ještě umocnilo.²⁹⁴

Podle studie Petersona K. Oziliho s Ercanem Ozenem byla poslední, současná krize startující rokem 2021, zapříčiněna třemi hlavními faktory: Tím prvním byla dle autorů

²⁹¹ COHEN, Stanley. *Folk devils and moral panics: the creation of the mods and rockers*. 3rd ed. London: Routledge, 2002. s. 45. ISBN 0-415-26712-9.

²⁹² ALHAJJI, A.F. a James L. WILLIAMS. *The Coming energy crisis?* Oil & Gas Journal. Online. 2003. s. 1. Dostupné z: <https://grist.org/wp-content/uploads/2008/09/energycrisis.pdf>. [cit. 2024-03-10].

²⁹³ IEA. *Global Energy Crisis*. Online. IEA. 2021. Dostupné z: <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis>. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁴ Ibidem.

celosvětová iniciativa na podporu snížení emisí skleníkových plynů z fosilních zdrojů energie, která začala již na počátku 21. století. Druhým bylo narušení celosvětového dodavatelského řetězce v průběhu pandemie covidu-19. Posledním faktorem se stal nedostatek zásob fosilních paliv, který by uspokojil rostoucí poptávku. Ta podle dvojice zesílila ve chvíli, kdy země po celém světě začaly rušit covidové restriktce. Poptávku, která v té době – zejména v evropských zemích²⁹⁵ – rychle vzrostla, se z nedostatečných zásob fosilních zdrojů nedařilo pokrýt. Vzniklá nerovnováha na trhu následně vedla k prudkému nárůstu cen.²⁹⁶

Problém s nedostatkem fosilních paliv a vysokými cenami energií následně akcelerovala ruská invaze na Ukrajinu, k níž došlo 24. února 2022. Evropská unie a USA na tuto událost reagovaly uvalením sankcí na Ruskou federaci a některé evropské země následně oznámily svůj záměr postupně zcela utlumit dovoz ruského zemního plynu. Mezitím samotné Rusko, které byla v té době největším světovým exportérem fosilních paliv, reagovalo na západní sankce omezováním až přerušením nasmlouvaných dodávek.²⁹⁷ V Evropě byla přítom role ruských fosilních paliv klíčová – pokrývala zde přibližně čtvrtinu veškeré energetické spotřeby.²⁹⁸ Náhradu ruského zemního plynu musely evropské země hledat u alternativních dodavatelů jako je Norsko, Alžírsko či Ázerbájdžán nebo v zemním plynu zkapalněném (LNG). Jelikož cena zemního plynu zvyšuje i cenu elektřiny, došlo i v jejím případě k rekordnímu zvýšení.²⁹⁹ Nejdůležitější milníky krize vyobrazuje *Časová osa 1*:

²⁹⁵ Podle studie energetického think-tanku Ember Climate z října 2021 došlo v některých evropských zemích v průběhu jednoho roku až k čtyřnásobnému navýšení cen plynu a elektřiny. Viz BROWN, Sarah. *Soaring fossil gas costs responsible for EU electricity price increase*. Online. Ember Climate. 14. 10. 2021. Dostupné z: <https://ember-climate.org/insights/research/soaring-fossil-gas-costs-responsible-for-eu-electricity-price-increase/>. [cit. 2024-02-10].

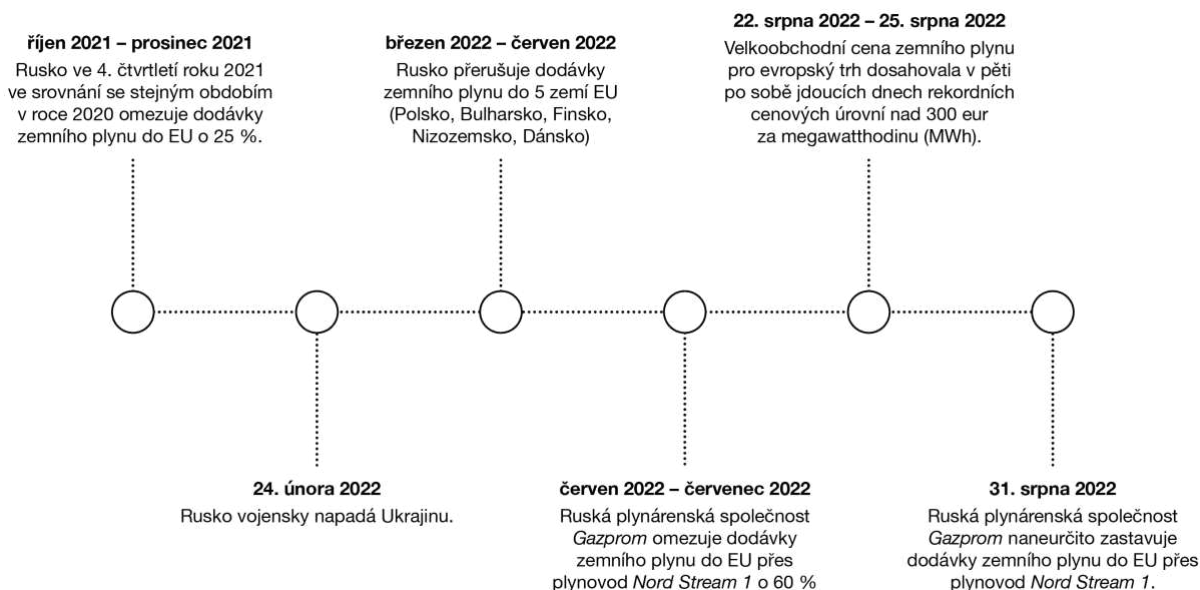
²⁹⁶ OZILI, Peterson K. a Ercan OZEN. *Global Energy Crisis: Impact on the Global Economy*. Online. In: SSRN Electronic Journal. 2023. s. 2. ISSN 1556-5068. Dostupné z: <https://doi:10.2139/ssrn.4309828>. [cit. 2024-02-10].

²⁹⁷ IEA. *Global Energy Crisis*. Online. IEA. 2021. Dostupné z: <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis>. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁸ Před únorovou invazí na Ukrajinu pokrývalo Rusko 40 % spotřeby zemního plynu v EU, v případě ropy šlo o 36 %. Viz ibidem.

²⁹⁹ Rekordních hodnot –přes 300 eur za megawatthodinu (Mwh) – ceny plynu v EU dosáhly v několika po sobě jdoucích dnech v srpnu 2022. V porovnání s předchozí dekádou, kdy se jeho cena průměrně pohybovala v rozmezí od 5 do 35 eur za MWh, došlo tedy krátkodobě až k 1000% nárůstu cen. Viz CONSILIUM EUROPA EU. *Infografika – Tržní mechanismus k omezení prudkého nárůstu cen plynu*. Online. Consilium Europa EU. Poslední aktualizace: 8. 2. 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/a-market-mechanism-to-limit-excessive-gas-price-spikes/>. [cit. 2024-02-10].

Časová osa 1 Průběh globální energetické krize 2021–2023

Zdroj: dle dat IEA³⁰⁰

Podle analýzy *Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)* se k ruské invazi navíc přidaly dopady sucha, které v tom roce zasáhly část Evropy. Sucho způsobilo mimo jiné nízký průtok některých řek, což následně zkomplikovalo chlazení části bloků jaderných a uhelných elektráren. Klima mělo dopad i na výrobu elektřiny z vodních zdrojů a komplikovalo říční dopravu „importovaného uhlí do německých elektráren“.³⁰¹ Energetická krize se následně projevila zejména zdražením životních nákladů domácností a provozních nákladů podniků prakticky ze všech odvětví.³⁰² Inflace, k níž vysoké ceny energií přispěly a která se promítla do cen potravin, nájmu a dalšího zboží i služeb, dosáhla v EU v říjnu 2022 vrcholné hodnoty 11,5 %.³⁰³ K řešení energetické krize na unijní úrovni vzniklo několik legislativních iniciativ³⁰⁴,

³⁰⁰ IEA. *Global Energy Crisis*. Online. IEA. 2021. Dostupné z: <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis>. [cit. 2024-03-10].

³⁰¹ SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 6. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].

³⁰² IEA. *Global Energy Crisis*. Online. IEA. 2021. Dostupné z: <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis>. [cit. 2024-03-10].

³⁰³ V meziročním srovnání šlo o více než 7% nárůst. Viz EUROSTAT. *Data browser: HICP – monthly data (annual rate of change)*. Online. Poslední aktualizace: 1. 2. 2024. Eurostat. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_HICP_MANR_custom_3761882/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=4ad27e6f-358a-4a3d-82a0-587d69a833eb. [cit. 2024-02-10].

³⁰⁴ Například v březnu 2022 vydala Evropská komise nařízení, které členskými zemím ukládalo před zimou 2022/2023 naplnit své zásobníky plynu minimálně z 80 % jejich kapacity, a následně z 90 % pro nadcházející zimní období. Viz SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*.

kteře měly přispět k posílení energetické účinnosti a bezpečnosti a současně pomoci zmírnit dopady zdražování na domácnosti a firmy.³⁰⁵

V Evropě poslední energetická krize mimo jiné otevřela otázku rychlejšího přechodu na obnovitelné zdroje energií.³⁰⁶ Podle Oziliho s Ozenem každopádně odhalila také slabá místa, která jsou s touto tranzicí spojená – Evropa by dle autorů nadále měla usilovat o klimatickou neutralitu a diverzifikovat své zdroje energie, ale současně také disponovat dostatečnými rezervami v případě vysoké poptávky ze strany spotřebitelů, které čelila například právě s oživením ekonomiky po globální covidové epidemii.³⁰⁷

1.4.1 Průběh krize s energiemi v České republice

Česká společnost na rychle rostoucí ceny energií poprvé narazila 13. října 2021, kdy energetická skupina *Bohemia Energy*, v té době největší alternativní dodavatel energií v zemi, oznámila prakticky okamžité ukončení své činnosti na tuzemském trhu. Společnost v té době dodávala elektřinu a zemní plyn pro více než 900 tisíc českých zákazníků. Ti následně automaticky přešli pod takzvané dodavatele poslední instance (DPI), u nichž museli začít platit výrazně vyšší zálohy za energie, a následně si museli hledat nové dodavatele.³⁰⁸ *Bohemia Energy* svůj krach zdůvodnila právě extrémním růstem cen elektřiny a plynu na velkoobchodních trzích. Politiky i veřejností byla společnost nicméně kritizována za spekulativní krátkodobé nákupy energií za nízké ceny, které svým zákazníkům následně nedokázala garantovat podle uzavřených smluv.³⁰⁹ Jak ale ilustrovala již předešlá kapitola, k rekordním výkyvům na burze došlo až po ruské invazi na Ukrajinu v únoru 2022. Bývalí klienti *Bohemia Energy*, kteří často s novými dodavateli uzavřeli smlouvy s několikaletou

Online. Praha: AMO, 2023. s. 9. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].

³⁰⁵ Ibidem.

³⁰⁶ S tranzicí na obnovitelné zdroje energie počítá legislativní balíček EU *Fit for 55*, jehož cílem je snížit emise skleníkových plynů do roku 2030 o 55 %. V reakci na ruskou invazi na Ukrajinu pak EU představila plán *REPowerEU*, který usiluje jednak o ukončení závislosti unijních zemí na ruských fosilních palivech, jednak o zvýšení podílu obnovitelných zdrojů na energetickém mixu. Viz CONSILIUM EUROPA EU. *Infografika – Fit for 55: jak EU plánuje zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů*. Online. Consilium Europa EU. Poslední aktualizace: 27. 1. 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/fit-for-55-how-the-eu-plans-to-boost-renewable-energy/>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁷ OZILI, Peterson K a Ercan OZEN. *Global Energy Crisis: Impact on the Global Economy*. Online. In: SSRN Electronic Journal. 2023. s. 4. ISSN 1556-5068. Dostupné z: <https://doi:10.2139/ssrn.4309828>. [cit. 2024-02-10].

³⁰⁸ KUBÁTOVÁ, Zuzana. *Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy*. Online. Seznam Zprávy. 26. 10. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/krach-bohemia-energy-a-bezradna-vlada-tisicum-domacnosti-hrozi-dluhy-178799>. [cit. 2024-02-10].

³⁰⁹ Ibidem.

fixací, tak byli paradoxně chráněni před dalšími výkyvy v cenách energií, které přišly až po ruské agresi.³¹⁰

Dopady prudkého zdražování pocítily tuzemské firmy a domácnosti podobně jako ve zbytku Evropy – dle průzkumu *Ministerstva práce a sociální věcí (MPSV)* průměrná česká domácnost čelila od června 2021 do června 2023 energetické inflaci ve výši 61,5 %. Nejvíce zasaženou skupinou byli penzisté (72,8 %) a domácnosti neúplných či nízkopříjmových rodin (66,4 %). Situaci zhoršoval i extrémní růst spotřebitelských cen jako takový – v roce 2022 Česko navíc patřilo k zemím s nejvyšší inflací Evropy.³¹¹

V souvislosti s nejvíce ohroženými sociálními skupinami začal ve veřejném prostoru rezonovat termín *energetická chudoba*³¹². Podle analýzy *AMO* z léta 2022 energetická krize s inflací tento problém výrazně prohloubily – dle analýzy přiznala finanční problémy v souvislosti s cenami energií přibližně polovina českých domácností.³¹³ *AMO* se dále odkazuje na průzkum výzkumného ústavu *PAQ Research*, podle kterého v listopadu 2022 utratila přibližně čtvrtina českých domácností více než 40 % svých příjmů za bydlení – to je o 10 % domácností víc, než tomu bylo v předešlém roce.³¹⁴

Vedle unijních kroků ke zmírnění dopadů energetické krize na firmy a domácnosti přijala několik opatření i česká vláda: tím prvním bylo již v říjnu 2021 *prominutí daně z přidané hodnoty za dodání elektřiny nebo plynu*. S ohledem na rostoucí cenu pohonných hmot pak vláda Petra Fialy na několik měsíců v druhé polovině roku 2022 *snížila spotřební daň z benzínu a nafty*.³¹⁵ Ve stejné době (červen 2022) byl také představen tzv. *Úsporný tarif*, který měl

³¹⁰ KRÝŽOVÁ, Sofie. *Dva roky od pádu Bohemia Energy: Písařík uklízí*. Online. Seznam Zprávy. 13. 10. 2023. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-firmy-dva-roky-od-padu-bohemia-energy-pisarik-uklizi-zbytky-firmy-238247>. [cit. 2024-02-10].

³¹¹ Průměrná míra inflace v roce 2022 činila 15,1 %, což byla druhá nejvyšší úroveň od vzniku samostatné České republiky v roce 1993 (20,8 %). Viz ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Míra inflace v České republice v roce 2022*. Online. ČSÚ v Plzni. 11. 1. 2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/mira-inflace-v-ceske-republice-v-roce-2022>. [cit. 2024-03-10].

³¹² Dle MPO se domácnost nachází ve stavu energetické chudoby, pokud si „(...) nemůže dovolit dostatečně vytápět byt, přiznává dluhy na energiích, vynakládá na energie velkou část svých příjmů, nebo je v tzv. skryté energetické chudobě, což je stav, kdy je absolutní energetický výdaj domácnosti nižší než polovina národního mediánu.“ Viz MPO In: SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 7. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].

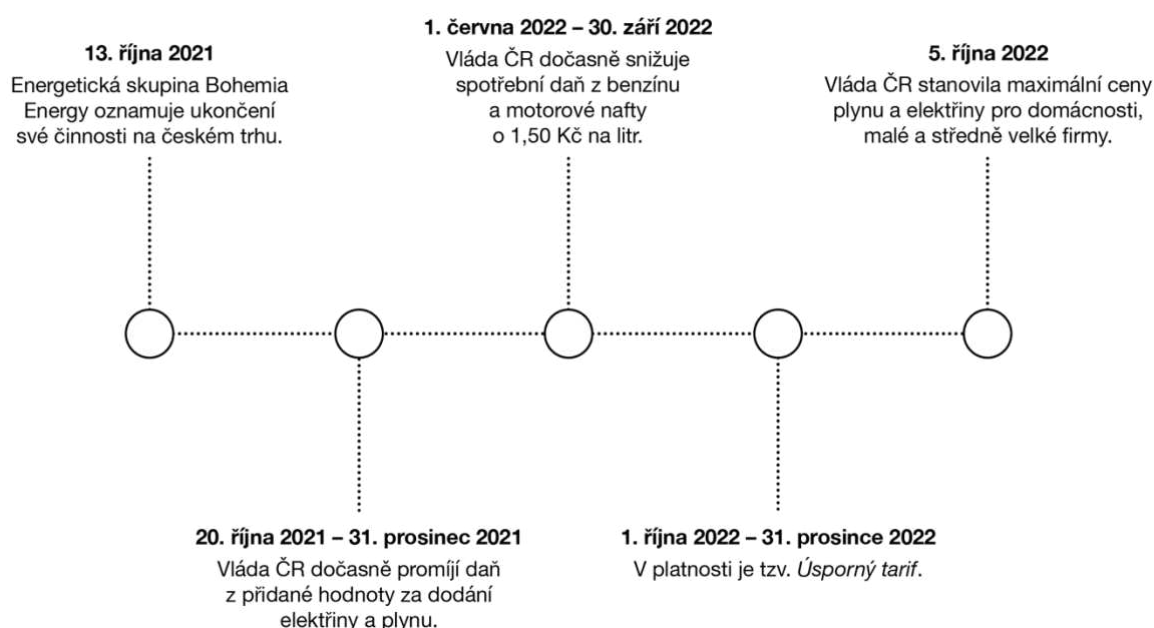
³¹³ SVOBODA, Jan, Kristina ZINDULKOVÁ a Romana JUNGWIRTH BŘEZOVSKÁ. *Křížem krázem energetickou chudobou Unie: nové fondy, staronové výzvy a inspirativní řešení*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 4. Dostupné z: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2023/01/AMO_Krizem_krazem_energetickou_chudobou_Unie_final.pdf. [cit. 2024-02-10].

³¹⁴ *Ibidem*, s. 3.

³¹⁵ SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 10. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].

spotřebitelům pomoci se zvýšenými náklady za energie. Jeho součástí byl jednak fixní příspěvek na energie, jednak odpuštění poplatků za obnovitelné zdroje energií³¹⁶. Příspěvky, které byly součástí *Úsporného tarifu*, následně nahradilo *vládní zastropování cen energií* pro domácnosti a vybrané firmy, o němž vláda po rekordních výkyvech v cenách energií rozhodla na podzim 2022³¹⁷.³¹⁸ S pomocí časové osy lze důležité momenty energetické krize v tuzemsku zobrazit následovně:

Časová osa 2 Energetická krize v České republice

Zdroj: dle dat AMO³¹⁹

Od roku 2023 se ceny energií postupně stabilizují a další výrazné výkyvy jako v předchozích letech již analytici neočekávají. I přesto je závěrem potřeba říct, že v porovnání

³¹⁶ Příspěvek na energie byl vyplácen do konce roku 2022, odpuštění poplatků za obnovitelné zdroje energií platilo až do konce roku následujícího. Viz ibidem.

³¹⁷ Cenové stropy na elektřinu a zemní plyn vládní kabinet schválil 5. října 2022, opatření platilo do konce roku 2023. Viz MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. *Vláda schválila zastropování cen energií. Pomůže jak domácnostem, tak firmám*. Online. MPO. 5. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/vlada-schvalila-zastropovani-cen-energi--pomuze-jak-domacnostem--tak-firmam--270228/>. [cit. 2024-02-10].

³¹⁸ Ibidem, s. 9–10.

³¹⁹ SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 10. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].

s předkrizovým obdobím jsou velkoobchodní ceny elektřiny i zemního plynu stále násobně vyšší a k návratu na předkrizové hladiny už patrně nedojde.³²⁰

³²⁰ MALÁ, Markéta. *Ceny energií se před rok 2021 už nikdy nevrátí. Jak bude vypadat účet za elektřinu a plyn.* Online. Echo24.cz. 2. 1. 2024. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HSA6a/kolik-budeme-platit-za-elektriny-a-plyn-umele-zdrazovani-energii>. [cit. 2024-02-10].

2 Metodologie výzkumu

Nejen na poli společenských věd patří k realizaci výzkumu v odborné práci aplikace různých výzkumných technik a metod, které slouží jako prostředek k získávání a zpracovávání dat. Tradičně bývají členěny do dvou základních kategorií na *kvalitativní* a *kvantitativní*.³²¹ Vzhledem k vymezenému cíli této práce, která má reflektovat subjektivní profesní postoje a zkušenosti několika vybraných mediálních profesionálů, byl zvolen přístup kvalitativní. Výzkumnou část práce se autorka rozhodla koncipovat jako *exploratorní případovou studii*. Zvolila přitom dvě kvalitativní metody sběru a analýzy dat: tou první jsou *hloubkové polostrukturované rozhovory*, které následně doplňuje *kvalitativní obsahová analýza dokumentů* (zpravodajských příspěvků). Kombinace těchto metod by měla přinést hlubší vhled do zkoumané problematiky a zároveň umožnit komplexnější uplatnění východisek a konceptů, které byly představeny v teoretické části práce.

Hlavním cílem této diplomové práce je zanalyzovat, jak vybraní čeští zpravodajští novináři pracovali s konceptem konstruktivního žurnalisumu v době, kdy se v řadě zemí po celém světě prudce navyšovaly ceny elektřiny a zemního plynu. Na základě vymezeného tématu a nastudované literatury byly zformulovány následující výzkumné otázky:

VO1: Jaké je povědomí vybraných českých zpravodajských novinářů (dále jen *informantů*) o fenoménu konstruktivní žurnalistiky?

VO2: Jak jednotliví informanti přistupovali k referování o energetické krizi?

VO3: Jak informanti ve zkoumaném období pracovali s jednotlivými technikami konstruktivní žurnalistiky?

VO4: Vnímají informanti konstruktivní žurnalistiku jako relevantní a v praxi uplatnitelný fenomén vzhledem k energetické problematice, které se ve zkoumaném období věnovali?

Následující podkapitoly představí teoretická východiska zvoleného výzkumného přístupu (2.1 *Kvalitativní výzkum*; 2.1.1 *Případová studie*) a jednotlivých výzkumných technik (2.1.2 *Polostrukturovaný rozhovor*, 2.1.3 *Kvalitativní obsahová analýza*), které byly v práci využity.

³²¹ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 16. ISBN 978-80-7367-683-4.

Dále bude prostor věnován realizaci výzkumu (2.2.1 *Výběr výzkumného vzorku polostrukturovaných rozhovorů*; 2.2.2 *Scénář a realizace polostrukturovaných rozhovorů*; 2.2.3 *Představení participantů polostrukturovaných rozhovorů*; 2.2.4 *Kritéria kvalitativní obsahové analýzy dokumentů*).

2.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativním výzkumem podle Strausse s Corbinovou rozumíme „(...) jakýkoli výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ Některé získané údaje mohou být kvantifikovány, analýza samotná by ale podle dvojice měla vždy být kvalitativní povahy.³²² S obdobným vymezením pracuje například i Punch, podle kterého kvalitativní výzkumný přístup zpravidla zpracovává data nenumerické povahy, nejčastěji ve formě slov.³²³ Podle Sedlákové pak rozdíl obou přístupů spočívá nejen v práci s odlišným typem dat³²⁴, ale také v nahlížení světa, který zkoumají. Zatímco kvantitativní přístup je ukotvený v novopozitivismu, jehož jádrem je předpoklad objektivní reality poznatelné s pomocí exaktních metod, kvalitativní přístup vychází z premisy, že realitu je potřeba poznávat prostřednictvím jedinců, kteří ji aktivně utvářejí. Stoupenci kvalitativního paradigmatu jsou podle Sedlákové toho názoru, že statistické postupy a kvantifikace povahu zkoumaných jevů deformují. Proto se spíše zaměřují na „(...) jednotlivé jevy, jedince či případy a snaží se o nich vypovídat co nejpodrobněji.“³²⁵ Tyto metody bývají označovány také jako konstruktivistické, reflexivní nebo interpretativní.³²⁶

Na rozdíl od kvantitativních metod, které vycházejí zejména z otázky *Kolik?*, se ty kvalitativní ptají zpravidla otázkou *Jak?*. K základním metodám sběru dat patří realizace

³²² STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. s. 10. ISBN 80-85834-60-x.

³²³ PUNCH, Keith. *Introduction to social research: quantitative and qualitative approaches*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2013. s. 113. ISBN 978-1-4462-4092-2.

³²⁴ Kromě číselného a nečíselného vymezení se v teorii výzkumu rozlišuje také mezi tzv. *tvrdými* a *měkkými daty*. Zatímco pro kvantitativní přístup je charakteristická práce s „přesnými a vědeckými“ *tvrdými daty*, kvalitativní výzkumné metody preferují práci s *daty měkkými*. Ta jsou podle Sedlákové vnímána spíše jako „*citlivá, jemná, podrobná, a kontextová*“. I přesto podle ní rozdíl mezi těmito dvěma skupinami nemusí být natolik výrazný – všechny kvalitativní údaje mohou být podle autorky převedeny do číselné podoby a statisticky zpracována, ačkoliv takto zpravidla dojde k redukci vstupní informace. Viz SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 151–152. ISBN 978-80-247-3568-9.

³²⁴ Ibidem, s. 51.

³²⁵ Ibidem, s. 51.

³²⁶ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 19. ISBN 978-80-7367-683-4.

hloubkových rozhovorů, ohniskových skupin nebo zúčastněného pozorování.³²⁷ Pro kvalitativní výzkum je rovněž příznačné *studium a analýza dokumentů* (zpravodajské články, deníkové záznamy, obrazové materiály aj.).³²⁸

Cílem kvalitativního výzkumu je hlouběji porozumět zkoumaným subjektům – výzkumník se proto snaží pozorovat jejich život zblízka a optimálně v přirozených podmínkách. Zajímá se o to, jak je uspořádán, a usiluje o to, aby pochopil jeho podstatu.³²⁹ Podle Sedlákové takový proces obnáší „(...) zkoumat sociální realitu z pohledu samotných aktérů, v kontextu jejich života, jejich vlastním jazykem a v předem nestrukturovaných interpretacích.“³³⁰ Kvalitativní výzkumný přístup se podle Strausse s Corbinovou nabízí využít zejména v situacích, kdy se snažíme (1) *porozumět podstatě jevů, o kterých zatím nemáme dostatek informací*; (2) *získat nové a překvapivé náhledy či zkušenosti na daný jev* nebo (3) *obdržet detailní informace, ke kterým se v kvantitativním výzkumu obtížně dopracovává*.³³¹

Kvalitativní výzkumné metody vykazují zpravidla nízkou standardizaci, interakce mezi výzkumníkem a předmětem jeho zkoumání má proto vždy do značné míry unikátní průběh. Výhodou kvalitativních metod je, že jsou flexibilní a více otevřené vůči novým podnětům – v případě, že se objeví neočekávané či překvapivé informace, má výzkumník možnost jít „více do hloubky“ a pružněji reagovat.³³² S vyšší flexibilitou a otevřeností souvisí i skutečnost, že se jednotlivé fáze kvalitativního výzkumu mají tendenci prolínat.³³³ Naopak slabým místem kvalitativních metod je, že většinou zpracovávají jen malý počet případů – výzkumná zjištění tedy nelze příliš zobecňovat na širší populaci.³³⁴ Kvalitativní paradigma rovněž přiznává subjektivitu výzkumníka, který je od průběhu výzkumu neoddělitelný.³³⁵ Výzkumníci kvalitativními technikami získávají „mnoho informací o málo jedincích“, jejich zjištění jsou

³²⁷ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 18. ISBN 978-80-7367-683-4.

³²⁸ JENSEN, Klaus Bruhn. *A Handbook of Media and Communication Research Qualitative and quantitative methodologies*. United States: Taylor & Francis Group, 2011. s. 255–256. ISBN 0415609658.

³²⁹ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 19. ISBN 978-80-7367-683-4.

³³⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 51. ISBN 978-80-247-3568-9.

³³¹ STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. s. 11. ISBN 80-85834-60-x.

³³² TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 18. ISBN 978-80-7367-683-4.

³³³ JENSEN, Klaus Bruhn. *A Handbook of Media and Communication Research Qualitative and quantitative methodologies*. United States: Taylor & Francis Group, 2011. s. 266. ISBN 0415609658.

³³⁴ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 18. ISBN 978-80-7367-683-4.

³³⁵ *Ibidem*, s. 19.

díky informační komplexnosti zpravidla „*vysoce validní*“³³⁶, ale kvůli nízké standardizaci „*málo reliabilní*“^{337, 338}. K eliminaci nedostatků kvalitativních i kvantitativních metod se proto někdy využívá i jejich kombinace, tzv. *triangulace*.³³⁹

2.1.1 Případová studie

Případová studie (z angl. *case study*) označuje jeden ze základních metodologických přístupů v kvalitativním výzkumu. Hlavním předmětem jejího zkoumání je pouze jeden či několik *případů* (např. jednotlivec, skupina lidí, médium, fenomén, událost, proces). Badatel se případ snaží zachytit v celé jeho komplexitě, snaží se porozumět jeho průběhu a jednotlivým specifikům.³⁴⁰ O případové studii se proto někdy mluví také jako o holistickém či celostním přístupu, jehož cílem je „*(...) poznat konstitutivní složky případu, zachytit zkoumaný případ (či několik případů) v kontextu reálného života a dospět k jeho hlubšímu porozumění.*“³⁴¹

Terminologické vymezení coby *přístupu* má podle Mareše svoje opodstatnění – výzkumník v případové studii kombinuje různé kvalitativní metody sběru a analýzy dat (pozorování, realizace rozhovorů, ohniskových skupin, obsahové analýzy dokumentů), přičemž nejsou vyloučeny ani některé metody kvantitativní (např. dotazníkové šetření). Tímto způsobem výzkumník skládá holistický obraz případu, který zkoumá.³⁴² Zvolit případovou studii je podle Yina vhodné zejména v situacích, kdy chceme do hloubky studovat konkrétní současný společenský jev (událost), nad nímž máme buď jen omezenou, nebo žádnou kontrolu. Ptáme se především otázkami *jak a proč* se konkrétní sociální jevy (případy) vyvíjejí určitým způsobem. Tento typ otázek podle autora výzkumníkovi umožňuje co nejlépe informačně vytěžit široké spektrum dat, které případová studie využívá.³⁴³ Co je předpokladem „*úspěšné realizace*“

³³⁶ *Validita*, jinými slovy *platnost*, popisuje, do jaké míry jsou výsledky šetření i použité techniky sběru a analýzy dat skutečně poplatné pro jev, který zkoumáme. Viz SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 54. ISBN 978-80-247-3568-9.

³³⁷ *Reliabilita*, jinými slovy *spolehlivost*, souvisí s konzistentností výsledků měření. Vyjadřuje, zda při opakování měření za nezměněných podmínek získáme stejná data. Ibidem, s. 55.

³³⁸ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 53. ISBN 978-80-247-3568-9.

³³⁹ TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. s. 19. ISBN 978-80-7367-683-4.

³⁴⁰ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 52. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁴¹ MAREŠ, Jiří. *Tvorba případových studií pro výzkumné účely*. In: *Pedagogika*. Online. 2015, s. 116. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/wp/pedagogika>. [cit. 2024-02-29].

³⁴² Ibidem.

³⁴³ YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2003. s. 5–7. ISBN 0-7619-2553-8.

případové studie shrnuje také Tight. Případ či série případů, které zkoumáme, by podle autora měly být nejen tematicky komplexní, ale současně přesně ohraničené. Výzkumník by měl fenomény zkoumat v jejich přirozeném kontextu a usilovat o co nejvíce holistickou a důslednou analýzu.³⁴⁴

Existují i různé pohledy na to, jak jednotlivé případové studie kategorizovat. Patrně to nejzákladnější členění rozlišuje případové studie na základě počtu případů, které jsou zkoumány, tedy studii *jednopřípadovou* a *mnohopřípadovou*. Například Stake pak případové studie dále člení na *intristní*³⁴⁵, *instrumentální*³⁴⁶ a *kolektivní*^{347, 348}. Yin zase ve své knize zmiňuje členění podle výzkumného záměru na *explanatorní*³⁴⁹, *exploratorní*³⁵⁰ a *deskriptivní*³⁵¹ případové studie.³⁵² Případy, které se badatel rozhodne zkoumat, pak mohou být buď *typické* (*exemplární*), tedy reprezentativní pro určitý společenský jev, nebo naopak *extrémní, kritické, unikátní* či *objevné*, které jsou svými charakteristikami spíše ojedinělé či neobvyklé.³⁵³

Podobně jako u jiných výzkumných přístupů sestává realizace případové studie z několika fází. Podle Tigha by se měl výzkumný design zahrnovat (1) *definování výzkumných otázek*; (2) *sestavení strategie pro sběr dat*; (3) *definování etických kritérií*; (4) *shromáždování dat*; (5) *analýzu dat*; (6) *hledání vzorců a souvislostí v sesbíraných datech*, jejich propojování s teoretickými východisky a následnou interpretaci a na závěr (7) *prezentaci výsledků ve formě výzkumné zprávy*. Autor nicméně dodává, že samotná realizace výzkumu zpravidla neprobíhá

³⁴⁴ TIGHT, Malcolm. *Designing Case Studies*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s 400. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

³⁴⁵ *Intristní případová studie* má deskriptivní charakter. Snaží se soustředit na jev jako takový, nevyvozuje závěry ve vztahu k obecnějším problematikám. Viz STAKE, Robert E. *The art of case study research*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1995. s. 3. ISBN 0-8039-5766-1.

³⁴⁶ *Instrumentální případová studie* usiluje o hlubší vhled do obecnější problematiky. Cílem studie je porozumět určitému sociálnímu fenoménu s pomocí zkoumaného případu. Ibidem.

³⁴⁷ *Kolektivní případová studie* porovnává několik případů. Vychází z předpokladu, že pozorováním vícero případů dojdeme k hlubšímu pochopení zkoumané problematiky. Ibidem.

³⁴⁸ STAKE, Robert E. *The art of case study research*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1995. s. 3. ISBN 0-8039-5766-1.

³⁴⁹ Zkoumá kauzalitu a příčinné řetězce jednotlivých jevů. Často se opírá o teorii. Viz CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. s. 102–103. ISBN 978-80-244-5373-6.

³⁵⁰ Zaměřuje se na prozkoumání podstaty daného případu, popis vzájemně působících vztahů. Vytváří podklady pro další výzkum. Ibidem, s. 100.

³⁵¹ Zaměřuje se na kompletní naraci, popis případu jako celku. Ibidem, s. 103.

³⁵² YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2003. s. 15. ISBN 0-7619-2553-8.

³⁵³ TIGHT, Malcolm. *Designing Case Studies*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s 404. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

lineárně a že některé fáze – zejména analýza a interpretace dat – mají tendenci se prolínat.³⁵⁴ Právě analýza a interpretace dat v případové studii představuje specifickou etapu výzkumu. Přístup je totiž značně flexibilní, nemá jasně specifikované analytické procesy, a je tedy hlavně na výzkumníkovi samotném, aby si našel svůj vlastní styl „*důsledné*“ empirické práce.³⁵⁵ Podle Švaříčka s Šedovou je pro některé případové studie příznačné, že se opírají o interpretativní techniky jiných kvalitativních přístupů, například ty ze *zakotvené teorie*. Základem analýzy pak podle autorů bývá *kvalitativní kategorizace* dat, tedy jejich porovnávání, hledání pravidelností a následně seskupování do dílčích tematických celků (kategorií), které se vynořují v průběhu výzkumu.³⁵⁶ Analýza, potažmo interpretace dat, by měla směřovat k bohatému a úplnému popisu či k vysvětlení zkoumaného případu.³⁵⁷

Hlavní výhodou případových studií je podle Tigha skutečnost, že jsou *hloubkové* a *konkrétní*. Umožňují výzkumníkovi ponořit se do studia případu, který je podrobně zpracován. Jelikož výzkum aspiruje na to být holistický, zpravidla nabízí i *detailní popis mnoha různých charakteristik případu* a faktorů, které jej ovlivňují. Další výhodou přístupu souvisí s tím, že je případová studie *přesně ohraničená*. Pokud má tedy badatel pro výzkum limitované množství času či dalších zdrojů (výzkum například provádí sám), přesné zacílení problematiky by mu mělo umožnit výzkum i přes limity úspěšně zrealizovat a dojít k relevantním výsledkům.³⁵⁸ Chrastina potom uvádí, že díky zakotvenosti případových studií v realitě se zvyšuje jejich *přesvědčivost a zapamatovatelnost*. Výsledky mají navíc podle autora vysokou míru *konceptuální validity*. Umožňují formulovat nová tvrzení a hypotézy, objevovat překvapivé příčinné mechanismy a poskytnout podklady pro další systematický výzkum.³⁵⁹ Naopak k hlavním slabinám přístupu patří *limitovaná možnost závěry zobecňovat* na širší populaci.³⁶⁰ Podle Chrastiny bývá případová studie také napadána jako „*málo vědecká*“ či

³⁵⁴ TIGHT, Malcolm. *Designing Case Studies*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s. 408. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

³⁵⁵ YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2003. s. 110. ISBN 0-7619-2553-8.

³⁵⁶ ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 109. ISBN 978-80-262-0644-6.

³⁵⁷ Ibidem.

³⁵⁸ TIGHT, Malcolm. *Designing Case Studies*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s. 404. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

³⁵⁹ CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. s. 229–230. ISBN 978-80-244-5373-6.

³⁶⁰ Viz například SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 52. ISBN 978-80-247-3568-9.

nedostatečně věrohodná. Kritice bývá podrobována také *nízká objektivita výzkumu* – případové studie jsou často postaveny na subjektivních interpretacích, u výsledků proto může docházet ke zkreslení či chybám.³⁶¹

2.1.2 Polostrukturovaný rozhovor

*Polostrukturovaný rozhovor*³⁶² či *interview* patří k základním technikám získávání dat v kvalitativním výzkumu. Typický je pro něj předem přichystaný seznam tematických okruhů a otázek, které může tazatel v návaznosti na vývoj interakce s informantem upravovat či je dále doplňovat.³⁶³ Tazatel klade informantovi otevřené otázky způsobem, který dotazovanému umožní volně formulovat jeho odpověď. Interakce tazatele s informantem se může v průběhu rozhovoru odklonit od předem připravených okruhů, může tedy generovat překvapivá zjištění nad rámec toho, čemu se tazatel zamýšlel věnovat. Od tazatele je nicméně vyžadováno, aby se v tématu dostatečně orientoval a aby byl připraven na informanta pohotově reagovat.³⁶⁴

Formálně technika stojí na pomezí mezi rozhovorem strukturovaným a hloubkovým, přestože jej někteří autoři³⁶⁵ vnímají jako subkategorii rozhovoru hloubkového.³⁶⁶ Podle Sedlákové proto polostrukturované interview bývá považováno za optimální způsob sběru dat, jelikož „(...) kombinuje výhody standardizované i nestandardizované formy dotazování a snaží se minimalizovat jejich omezení.“³⁶⁷ Obdobně o přednostech techniky mluví i Reichel – určitá volnost rozhovoru zajišťuje přirozenější kontakt tazatele s informantem a umožňuje získávat hlubší poznatky o zkoumaném fenoménu. Na druhou stranu částečná míra standardizace

³⁶¹ CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. s. 232. ISBN 978-80-244-5373-6.

³⁶² Polostrukturovaný rozhovor bývá označován také termíny „semistrukturovaný“, „řízený“ či „rozhovor s návodem“. Viz SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 211. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁶³ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. s. 111–112. ISBN 978-80-247-3006-6.

³⁶⁴ ROULSTON, Kathryn a HALPIN, Sean A. *Designing Qualitative Research Using Interview Data*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s. 676. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

³⁶⁵ Viz například ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 160. ISBN 978-80-262-0644-6.

³⁶⁶ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 211. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁶⁷ Ibidem.

rozhovor zpřehledňuje a výzkumníkovi usnadňuje následnou práci s daty (např. jejich utřídění, zobecňování).³⁶⁸

Zásadám správného vedení rozhovoru se ve své knize podrobně věnuje například Sedláková. Rozhovor by se podle ní měl uskutečnit v klidném prostředí a – pokud se nejedná o rozhovor skupinový – ideálně bez přítomnosti dalších osob, které by průběh mohly narušit či ovlivnit výpovědi informanta. S místem a časem rozhovoru se přitom výzkumník snaží co nejvíce vyjít vstříc požadavkům dotazovaného. Délka rozhovoru je podle autorky individuální, přičemž ta standardní se podle ní pohybuje v rozmezí od 40 do 90 minut na základě osobnosti dotazovaného i jeho časových možností. Příliš dlouhé rozhovory jsou náročné také pro tazatele, jelikož musí být schopný pohotově reagovat a rozhovor dovést do konce.³⁶⁹ Tazatel je v průběhu rozhovoru v pozici profesionála – vždy si musí pamatovat, jaké otázky už byly vzneseny, přičemž by si neměly vzájemně odporovat. Rovněž by neměl dotazovaného nijak ovlivňovat sugestivními či návodnými otázkami. Výzkumník v roli tazatele by naopak měl umět naslouchat a dávat informantovi najevo, že jej odpovědi informanta zajímají a jsou pro něj hodnotné. Rovněž by měl dát dotazovanému dostatek času formulovat jeho odpověď a zbytečně jej nepřerušovat v případě, že se přímo neodchyluje od zkoumané problematiky.³⁷⁰

Jak již bylo uvedeno, stěžejní úlohu v polostrukturovaném rozhovoru sehrává předem přichystaný *návod*, chceme-li *scénář*. Výzkumník by si měl připravit tematické okruhy, které bude chtít s informantem pokrýt. Zformulované může mít i konkrétní otázky, jimiž může rozhovor otevřít nebo se k nim v případě potřeby vracet. Je ale potřeba reagovat na specifický průběh každého rozhovoru a být připraven na to, že se od připravené struktury odchýlí.³⁷¹

Před realizací rozhovoru se nabízí informantovi seznámit se zkoumanou problematikou a s cíli odborné práce. Tazatel si navíc musí od informanta vyžádat poučený souhlas s pořizováním záznamu rozhovoru a vysvětlit mu, pro jaké účely bude využit. Úvodní část samotného rozhovoru může potom tazatel využít k neformálnějším otázkám, ve kterých se dotazovaný krátce představí. Následně tazatel většinou postupuje podle předem připravených

³⁶⁸ REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. s. 112. ISBN 978-80-247-3006-6.

³⁶⁹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 217–218. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁷⁰ *Ibidem*, s. 218–219.

³⁷¹ ROULSTON, Kathryn a HALPIN, Sean A. *Designing Qualitative Research Using Interview Data*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s. 675–676. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

tematických bloků, zároveň ale bere ohled na to, že má každý rozhovor specifický průběh.³⁷² Kladeny jsou jednak otázky *primární* (připravené předem), jednak *sekundární* či *sondážní*, které vznikají až v průběhu rozhovoru.³⁷³ Sedláková doporučuje začínat otázkami popisnými a až následně přejít k dotazům složitějším, reflektujícím informantovy pocity či postoje. Pokud jsou již všechny otázky vyčerpány, může tazatel vyzvat informanta, aby případně sám zrekapituloval či doplnil informace, nebo které považuje za důležité nebo například nezazněly.³⁷⁴

2.1.3 Kvalitativní obsahová analýza

Kvalitativní obsahová analýza (z angl. *qualitative content analysis*) je výzkumnou metodou využívanou k analýze a interpretaci dat. Slovy Philippa Mayringa, který metodu popularizoval a systematicky popsal, jde o „(...) *přístup empiricky a metodologicky kontrolované analýzy textů v rámci jejich širšího komunikačního kontextu, který následuje pravidla obsahové analýzy krok za krokem, aniž by docházelo k unáhlené kvantifikaci.*“³⁷⁵ Metoda dle autora vychází z výhod tradiční – kvantitativní – obsahové analýzy, které jsou dále rozvíjeny v rámci kvalitativně orientovaného přístupu.³⁷⁶

S pomocí kvalitativní obsahové analýzy může výzkumník studovat jakýkoli dokument (např. přepis rozhovoru, záznam z ohniskových skupin, terénní poznámky z pozorování, archivní dokument, obrazový záznam, zpravodajský článek aj.). Při analýze obsahu se pak snaží věnovat pozornost nejen *manifestnímu* (zjevnému) obsahu sdělení, ale i tomu *latentnímu* (na první pohled nezjevnému, skrytému). V obsahu se snaží identifikovat „*kategorie, témata a vzorce*“ a vyvozovat z nich význam v rámci znalostí širšího kontextu zkoumané problematiky.³⁷⁷

Podle Kohlbachera je hlavní předností metody snaha syntetizovat otevřenost a určitou míru flexibility, jež je typická pro kvalitativní paradigma, s přesně metodologicky řízeným

³⁷² SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 221. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁷³ Ibidem, s. 211.

³⁷⁴ Ibidem, s. 220.

³⁷⁵ PHILIPPE, MAYRING. *Qualitative Content Analysis*. Online. In: Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research. 2000. s. 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>. [cit. 2024-02-28].

³⁷⁶ Ibidem.

³⁷⁷ ZHANG, Yan a WILDEMUTH, Barbara M. *Qualitative Analysis of Content*. Online. In: Human Brain Mapping. 2005. s. 1–2. ISSN 1065-9471. Dostupné z: https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf. [cit. 2024-02-28].

postupem. Metoda podle něj obsahy analyzuje holisticky a komplexně, a dokáže proto vhodně uchopit i složité sociální fenomény. Mimo jiné proto je podle něj vhodné kvalitativní obsahovou analýzu využít v kombinaci s dalšími metodami ve výzkumu, který je koncipován jako případová studie.³⁷⁸

Základem kvalitativní obsahové analýzy je podle Schreierové stejně jako u její kvantitativní varianty práce s *kódovacím rámcem*. Výzkumník důkladně prochází jednotlivé části textu, přiřazuje jim kódy a následně je seskupuje do kategorií.³⁷⁹ Při odvozování témat z analyzovaných dat se výzkumník nicméně nezaměřuje pouze na četnost určitých prvků ve sdělení, stěžejní je pro něj rovněž kontext, ve kterém se zkoumané téma nachází.³⁸⁰ Kategorie jsou z dat zpravidla odvozovány induktivně, metoda nicméně nevyklučuje ani deduktivní logiku, kdy se některé kategorie zformulují na základě již realizovaných studií, potažmo výchozí teorie.³⁸¹ Podle toho, jakou logiku výzkumník využívá, rozlišili Hsieh s Shannonovou tři přístupy ke kvalitativní obsahové analýze. Prvním z nich je přístup *konvenční* (z angl. *conventional*), při kterém jsou kategorie odvozovány přímo a induktivně z čistých dat. Druhý z nich je přístup *řízený* (z angl. *directed*), kdy se počáteční kódování opře o již formulovanou teorii nebo zjištění, k nimž se badatel dopracoval v předešlých fázích výzkumu. Smyslem *řízeného* přístupu je zpravidla validovat či rozšířit již existující konceptuální rámec či teorii. Poslední kategorií je kvalitativní obsahová analýza *shrnující* (z angl. *summative*), která analýzu zahajuje kvantifikací (identifikováním a počítáním manifestních významů ve sdělení) a následně se přesune k identifikaci významů latentních.³⁸²

Důležitý je i výzkumný vzorek, který si badatel zpravidla volí účelově. Jak již bylo uvedeno, kvalitativní obsahové analýze mohou být podrobeny jednak data, která sám badatel sesbíral v rámci vlastního výzkumu (záznamy z pozorování, z ohniskových skupin, přepisy rozhovorů), jednak již dříve existující výstupy (deníkové záznamy, archivní dokumenty, obrazový materiál, zpravodajské příspěvky aj.). Oproti kvantitativní obsahové analýze výzkumník většinou pracuje jen s menším počtem obsahů, které jsou vybrány s ohledem na specifické cíle výzkumu.

³⁷⁸ KOHLBACHER, Florian. *The Use of Qualitative Content Analysis in Case Study Research*. Online. In: Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research. 2006. s. 24. Dostupné z: <https://doi.org/10.17169/fqs-7.1.75>. [cit. 2024-02-28].

³⁷⁹ SCHREIER, Margrit. *Qualitative content analysis in practice*. Online. London: Sage, 2012. s. 5–6. ISBN 978-1-84920-592-4. [cit. 2024-02-28].

³⁸⁰ *Ibidem*, s. 7.

³⁸¹ ZHANG, Yan a WILDEMUTH, Barbara M. *Qualitative Analysis of Content*. Online. In: Human Brain Mapping. 2005, s. 2. ISSN 1065-9471. Dostupné z: https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf. [cit. 2024-02-28].

³⁸² HSIEH, Hsiu-Fang a SARAH E. SHANNON. *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*. Online. 2005, 15(9), s. 1286. ISSN 1049-7323. Dostupné z: doi:10.1177/1049732305276687. [cit. 2024-02-28].

Produktem kvalitativní obsahové analýzy pak bývá typologie či nenumerický popis, jehož cílem je vysvětlit zkoumané fenomény.³⁸³

K metodě *obsahové analýzy* je závěrem potřeba uvést, že vznikla za účelem kvantitativní analýzy dat.³⁸⁴ Například Sedláková tak kvalitativní obsahovou analýzu jako svébytnou metodu neuznává. Podle autorky jde spíše o „*kombinaci kvalitativního a kvantitativního postupu*“, respektive o tradiční kvantitativní analýzu, kterou výzkumník doplňuje o generování nových kategorií s pomocí induktivní logiky.³⁸⁵

2.2 Realizace výzkumných metod

2.2.1 Výběr výzkumného vzorku polostrukturovaných rozhovorů

Samotné realizaci rozhovorů předchází výběr výzkumného vzorku. Jak přesně postupovat, ve své práci popisuje například Robinson. Autor rozlišuje celkem 4 po sobě jdoucí fáze: (1) *definici množiny/univerza všech potenciálních participantů* (slovy autora „*sample universe*“); (2) *rozhodnutí výzkumníka o velikosti vzorku*; (3) *návrh strategie výběru* a (4) *nábor participantů*.³⁸⁶

V první fázi výzkumník na základě kritérií definuje množinu všech možných účastníků. *Kritéria pro zařazení* by měla určovat atribut, který musí jedinec splňovat, aby se do této množiny kvalifikoval (např. u výzkumu domácího násilí na ženách může být kritériem, že informantkou bude žena, která má s problematikou osobní zkušenost). Naopak *kritéria pro vyloučení* specifikují atributy, které jsou pro výzkumný vzorek nežádoucí (např. ve studii o cvičení může být kritériem, že participant rozhovorů nesmí být kuřáci). Jednotlivá kritéria pak společně vytýčí hranice výše zmíněné množiny. Čím více je podle Robinsona jednotlivých kritérií a čím více jsou specifická, tím více homogenní podle něj výsledný vzorek bude.³⁸⁷

Pro tuto diplomovou práci zvolila autorka jako hlavní kritérium pro zařazení, že bude informantem *český novinář působící ve zpravodajství, který ve zkoumaném období (říjen 2021*

³⁸³ ZHANG, Yan a WILDEMUTH, Barbara M. *Qualitative Analysis of Content*. Online. In: Human Brain Mapping. Online. 2005, s. 2. ISSN 1065-9471. Dostupné z: https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf. [cit. 2024-02-28].

³⁸⁴ Viz například ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. s. 127. ISBN 978-80-262-0644-6.

³⁸⁵ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 290. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁸⁶ ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. In: Qualitative Research in Psychology. 2013, roč. 11, č. 1, s. 26. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

³⁸⁷ Ibidem.

až říjen 2022) pokrýval problematiku energetické krize. Další kritérium pak souviselo s fenoménem konstruktivní žurnalistiky, který je v rámci případu pozorován. Jak již demonstrovala teoretická část práce³⁸⁸, stoupenci konstruktivní žurnalistiky vztahují možnosti konstruktivního přístupu zejména k *seriózním zpravodajským médiím*. Autorka tak z množiny potenciálních participantů vyloučila *bulvární média*. Vzhledem k úzkému zacílení na novináře, kteří se věnují energetické tematice, se zvolený vzorek může na první pohled jevit jako *homogenní*. Ve snaze získat co nejbohatší perspektivu na zkoumanou problematiku a zároveň zvýšit *reprezentativnost*³⁸⁹ svých zjištění, bylo záměrem autorky rovněž zajistit v rámci vzorku co nejvyšší různorodost, chceme-li *heterogenitu*³⁹⁰. Cílem bylo ve vzorku rovnoměrně zastoupit muže a ženy, optimálně tak, aby působili v různých zpravodajských médiích (komerčních i veřejnoprávních). Kritériem pro výběr byl i různorodý věk participantů, potažmo úroveň jejich profesních zkušeností – i zde se autorka snažila cílit na co nejvyšší pestrost vzorku, aby tak potenciálně odhalila provázanost s povědomím o fenoménu konstruktivní žurnalistiky. Vědět o existenci konstruktivního žurnalistiky před realizací rozhovoru naopak nebylo kritériem pro zařazení do univerza možných participantů výzkumu.

Druhou fází výběru výzkumného vzorku je pak stanovení jeho velikosti. Rozhodnutí výzkumníka je podle Robinsona ovlivněno jak výzkumnými, tak ryze praktickými úvahami jako jsou časové možnosti výzkumníka či množství prostředků, které může na výzkum alokovat. U většiny výzkumných projektů podle autora dochází k *předvýběru* výzkumného vzorku, který může být během realizace výzkumu a jeho specifických potřeb dále upravován. U *nomotetických* studií, jejichž cílem je postihnout obecně platné zákonitosti a formulovat nové teorie s širší platností, výzkumník zpravidla pracuje s větším vzorkem participantů (autor hovoří o desítkách, v případě rozsáhlých vzorků až stovkách zapojených jedinců). U studií s *idiografickým* záměrem, které se zaměřují na detailnější prokreslení individuálních, specifických rysů zkoumaných jedinců, událostí či jevů, naopak výzkumníci volí spíše méně

³⁸⁸ Více viz podkapitolu 1.2 *Konstruktivní žurnalistika*.

³⁸⁹ U kvalitativního výzkumu lze o reprezentativnosti podle Sedlákové mluvit nejen ve vztahu k populaci, ale také k předmětu, který zkoumá. Slovy autorky „(...) *kvalitativní šetření usilují o to, být reprezentativní právě na rovině předmětu, tedy vyčerpávajícím způsobem postihnout všechny případy, jichž může jev nabývat.*” Viz SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 93. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁹⁰ Podle Robinsona jakákoli shoda, kterou výzkumník identifikuje při práci s daty pocházejícími z heterogenního vzorku, bude mít vyšší pravděpodobnost stát se zobecnitelnou na širší populaci. Slabinou heterogenního vzorku může být naopak to, že zjištění budou relativně vzdálená od reálných životních situací. Rozmanitost dat navíc může zkomplikovat nalezení smysluplných hlavních témat při analýze napříč případy. Viz ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. In: *Qualitative Research in Psychology*. 2013, roč. 11, č. 1, s. 27. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

početné vzorky participantů (Robinson uvádí rozmezí od 3 do 16 zapojených jedinců). U takového počtu participantů by podle autora nemělo hrozit, že bude výzkumník přehlcen množstvím získaných dat. Výzkumník by v získaném datovém souboru zároveň již měl být schopný vyhledávat společné znaky napříč případy, aniž by potlačil individuální identitu každého případu.³⁹¹

Vzhledem ke stanoveným cílům, výzkumným otázkám i povaze výzkumné strategie má tato diplomová práce *idiografický* charakter. Tomu odpovídá i velikost výzkumného vzorku, který již při sestavování tezí autorka po dohodě s vedoucím práce stanovila předvýběrem na šest participantů. Získaný datový soubor je dle autorky dostatečně bohatý na to, aby přinesl zajímavá zjištění a zodpověděl na výzkumné otázky, které si tato práce pokládá. Autorka si je současně vědoma limitů výzkumu, mimo jiné toho, že reflektuje subjektivní perspektivu relativně malého počtu jedinců, kteří byli zahrnuti do výzkumného vzorku. Tato práce se navíc neopírá o kvantitativní data, která by podpořila poplatnost poznatků získaných kvalitativními metodami. Neaspiruje proto na to být objektivním a celistvým obrazem zkoumané problematiky či studií, na jejímž základě by šlo vyvozovat závěry zobecnitelné na širší populaci. Práce je naopak subjektivní reflexí několika mediálních profesionálů. Její výpovědní hodnota spočívá v tom, že se vzhledem ke zkoumané problematice snaží být specifická a hloubková.

Třetí fází výběru výzkumného vzorku je pak definování strategie, s jejíž pomocí budou vybráni konkrétní participanté. Robinson zmiňuje dva typy výběru, jímž je výběr *náhodný/pravděpodobnostní* a *záměrný/účelový*. Při *náhodném* výběru výzkumník sestaví vzorek z předem definovaného univerza všech možných participantů s využitím některé z technik náhodného výběru (například losování). Podle Sedlákové tuto strategii výběru volí výzkumníci ve chvíli, kdy usilují o reprezentativnost vzorku pro základní populaci, potažmo pro zobecnitelnost svých zjištění.³⁹² Reprezentativnosti lze podle autorky dosáhnout i *kvótním výběrem*³⁹³, který již ale spadá do množiny *účelového* výběru. Cílem *účelového* výběru je naopak s pomocí nenáhodných technik výběru zajistit, že budou do množiny potenciálních participantů zařazeni jedinci, kteří naplňují určité charakteristiky. Výzkumník vychází ze svých

³⁹¹ ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. In: *Qualitative Research in Psychology*. 2013, roč. 11, č. 1, s. 29. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

³⁹² SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 94. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁹³ Kvóty představují „charakteristiky výzkumných jednotek, na jejichž základě bude výzkumný soubor sestaven“. Viz *ibidem*, s. 99.

teoretických poznatků o zkoumaném tématu s přesvědčením, že jím zvolení jedinci přinesou jedinečný či důležitý vhled do zkoumané problematiky.³⁹⁴ Robinson vedle *kvótního* výběru dále zmiňuje další tři subkategorie záměrného výběru vzorku: (1) *stratifikovaný*³⁹⁵; (2) *buněčný*³⁹⁶ a (3) *teoretizovaný*³⁹⁷ výběr.³⁹⁸

Tato diplomová práce využila strategii *úcelového* výběru. Jak bylo již zmíněno výše, autorka se ve výběru snažila zastoupit určité konkrétní charakteristiky s cílem dosažení co nejvyšší rozmanitosti výzkumného vzorku (rovnoměrné zastoupení mužů a žen; působení v odlišných seriózních zpravodajských médiích z veřejnoprávní i komerční sféry; odlišný věk participantů; rozdílné profesní zkušenosti). Výzkumný vzorek byl zkonstruován na základě určitých specifických kategorií, které měly být naplněny. U žádné z nich kromě pohlaví ovšem nebylo striktně početně určeno, jak mají být tyto kategorie naplněny. Patrně nejpriléhavější je proto pro zvolený výzkumný vzorek tzv. *volba úsudkem*, kterou zmiňuje Sedláková. Na místě je k ní podle autorky přistoupit tehdy, kdy výzkumník „(...) *cílovou populaci zná, a může tak určit vhodné výzkumné jednotky*“.³⁹⁹

Závěrečnou fází sestavování výzkumného vzorku je nábor či rekrutování participantů. Kromě organizačních dovedností tato fáze podléhá etickým kritériím a klade důraz na výzkumníkovu citlivost. Všichni potenciální participanté by měli podle Robinsona být seznámeni „(...) *s cíli výzkumu, s tím, co jejich účast zahrnuje, že je dobrovolné povahy, jak je případně chráněna anonymita a jakýmikoli dalšími informacemi, které osloveným pomohou dojít k informovanému a konsenzuálnímu rozhodnutí se účastnit*“.⁴⁰⁰ Princip dobrovolné účasti, jež je nutnou součástí zahrnutí do vzorku, nicméně podle autora souvisí s rizikem snížení

³⁹⁴ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 99. ISBN 978-80-247-3568-9.

³⁹⁵ Výzkumník si u *stratifikovaného* výběru zvolí kategorie, které by měly být zahrnuty do výzkumného vzorku a následně podle nich rozdělí dříve definované univerzum potenciálních participantů. U každé kategorie zároveň zvolí počet jednotlivců, které takto bude chtít zkoumat. V rámci výzkumného vzorku jsou pak jedinci v jednotlivých kategoriích porovnáváni.

³⁹⁶ *Buněčný* výběr se podobá tomu *stratifikovanému*. Rovněž předem stanovuje určité kategorie, které musí ve výzkumném vzorku naplněny. U *buněčného* výběru se ale jednotlivé kategorie mohou překrývat.

³⁹⁷ *Teoretizovaný* výběr se uskutečňuje v procesu sběru a analýzy dat. Na základě průběžných zjištění výzkumník přeskupuje předem definované kategorie participantů či přidává další, aby je mohl vzájemně komparovat.

³⁹⁸ ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. *Qualitative Research in Psychology*. 2013, roč. 11, č. 1, s. 32. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

³⁹⁹ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 102. ISBN 978-80-247-3568-9.

⁴⁰⁰ ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. In: *Qualitative Research in Psychology*. 2013, roč. 11, č. 1, s. 35. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

reprezentativnosti výzkumu. Podle autora je totiž pravděpodobné, že se do vzorku rekrutují pouze jedinci, kteří jsou více otevřeni dotazování a mají o zkoumanou problematiku zájem.⁴⁰¹

V souladu s výše uvedeným oslovila autorka diplomové práce prostřednictvím e-mailu všechny dopředu zvolené informanty. Zde je seznámila se zkoumanou problematikou a cíli práce. Informanti rovněž byli srozuměni s tím, že jejich výpovědi nebudou anonymizovány a budou využity výhradně pro vědecké účely.

2.2.2 Scénář a realizace polostrukturovaných rozhovorů

Na základě doporučení, která se pojí s náborem informantů, oslovila autorka dohromady 8 českých novinářů a novinářek, kteří ve zkoumaném období pokrývali problematiku energetické krize. Jeden z novinářů účast odmítl a jeden na výzvu zapojit se do výzkumu nereagoval.⁴⁰² K navázání kontaktu se dvěma oslovenými novináři autorce dopomohli také již zkontaktovaní informanti, kteří s účastí ve výzkumu souhlasili. Autorka rovněž využila osobních známostí v České televizi z doby, kdy zde pracovala v *Redakci denního zpravodajství*. Podrobnosti k náboru shrnuje *Tabulka 1*:

Tabulka 1 Respondenti polostrukturovaných rozhovorů

Jméno informanta/ky	Zpravodajské médium, ve kterém informant/ka působil/a ve zkoumaném období	Způsob náboru informanta/ky do výzkumného vzorku	Datum a místo realizace rozhovoru
Zuzana Kubátová	Seznam Zprávy	Prostřednictvím e-mailu	23. 1. 2024; Praha, kavárna
Sára Mazúchová	Mladá fronta DNES (MF DNES); iDNES.cz	Prostřednictvím e-mailu	26. 1. 2024; Praha, kavárna
Jiří Nádoba	Respekt	Prostřednictvím e-mailu; zprostředkováno telefonicky Zuzanou Kubátovou	29. 1. 2024; Praha, redakce Seznam Zpráv
Martin Petříček	týdeník Ekonom; MF DNES	Prostřednictvím e-mailu	5. 2. 2024; Praha, redakce týdeníku Ekonom
Jana Klímová	Hospodářské noviny	Zprostředkováno e-mailem Jiřím Nádobou	6. 2. 2024; Praha, kavárna

⁴⁰¹ ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. In: *Qualitative Research in Psychology*. 2013, roč. 11, č. 1, s. 35–36. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

⁴⁰² Jelikož autorka neměla souhlas těchto novinářů s uvedením jejich jména, ponechává oba jedince v anonymitě.

Vladimír Piskala	Zpravodajství České televize (Vědecká redakce ČT24)	Prostřednictvím emailu; zprostředkováno kolegou informanta	9. 2. 2024; Praha, budova Zpravodajství ČT
------------------	--	--	--

Zdroj: vlastní výzkum autorky

Jelikož všichni oslovení novináři působí v Praze, mohly se rozhovory bez výjimky uskutečnit osobně. Cílem autorky bylo vyjít vstříc organizačním i časovým možnostem informantů – k výzkumným interakcím tedy docházelo buď v kavárnách, nebo redakcích, v nichž zpovídání novináři aktuálně působí (vždy dle preferencí konkrétního jedince). Rozhovory autorka se souhlasem zpovídaných zaznamenávala na mobilní zařízení, a to s pomocí aplikace *Diktafon*. Všechny rozhovory se uskutečnily v klidném prostředí, aniž by došlo k jejich přerušení vnějšími vlivy. Při prepisu jednotlivých záznamů autorka rovněž neidentifikovala nic, co by zkreslovalo kvalitu zaznamenaných odpovědí. Délka jednotlivých rozhovorů se pohybovala v rozmezí od 37 do 58 minut.

Informanti nebyli dopředu seznámeni s konkrétními otázkami ani s okruhy, které chce autorka v rámci výzkumné interakce pokrýt. Jak již bylo řečeno výše, v e-mailu byli informanti pouze seznámeni s cíli diplomové práce, potažmo s tím, že se práce věnuje fenoménu konstruktivní žurnalistiky a že jeho apriorní znalost nevyžaduje zařazení do výzkumu.

Pro interakci se všemi informanty měla autorka dopředu přichystaný scénář, jež se tematicky odvíjel od dříve formulovaných výzkumných otázek. Některé pokládané dotazy se u všech informantů opakovaly, jiné vznikaly „na míru“ konkrétním informantům na základě autorčiny rešerše. Vzhledem k povaze polostrukturovaného rozhovoru docházelo také k odklonu od předem připraveného scénáře a k rozvíjení myšlenek samotných informantů. Rámcově lze scénář rozhovorů představit následovně:

Tabulka 2 Scénář polostrukturovaných rozhovorů

	Obsah bloku / možné společné otázky k tématu
Úvod	<ul style="list-style-type: none"> • Privítání informantů, připomenutí výzkumné problematiky a cílů diplomové práce, získání informovaného souhlasu pro záznam rozhovoru.
Téma č. 1: Povědomí o konstruktivní žurnalistice	<ul style="list-style-type: none"> • Setkal/a jste se někdy v rámci své kariéry či studia s pojmem konstruktivní žurnalistika? • Co se vám ve spojení s tímto termínem jako první asociuje? • Věnuje se příspěvkům v duchu konstruktivní žurnalistiky někdo z vašich kolegů?
Téma č. 2: Osobní zkušenost s pokrýváním energetické krize	<ul style="list-style-type: none"> • Co bylo pro vás osobně při pokrýváním energetické krize největší výzvou? • Jaké informace jste se primárně snažil/a předat svému publiku? • O jaký druh příspěvků či informací byl ze strany publika největší zájem? • Jak se měnil styl vaší práce s různými fázemi krize? • Když se na událost podíváte zpětně, jakých typů článku podle vás mělo vznikat více? • Měla by podle vás být žurnalistika v krizi společensky odpovědná?
Téma č. 3: Práce s atributy konstruktivní žurnalistiky při pokrýváním energetické krize	<ul style="list-style-type: none"> • Do jaké míry jsou podle vás atributy konstruktivní žurnalistiky uplatnitelné při referování o energetické krizi? • Snažil/a jste se do svých příspěvků vložit element pokrýváním možných či úspěšných řešení? • Bylo podle vás při referování o energetické krizi možné zaměřit se na budoucnost? • Jakou roli podle vás v rámci referování o energetické krizi sehrál kontext? • Naráží aplikace takových atributů v praxi na nějaké limity? • Bylo možné se v rámci referování o energetické krizi zaměřit na informace, které by působily pozitivně na psychiku publika?
Téma č. 4: Negativita a senzacechtivost v příspěvcích o energetické krizi	<ul style="list-style-type: none"> • Máte zpětně pocit, že byl tón referování o energetické krizi přiměřený skutečné závažnosti situace? • Setkal/a jste se s v českých mainstreamových médiích s příspěvkem, který byl zbytečně senzacechtivý? • Setkal/a jste se s příspěvkem, které vyvolávaly paniku? • Lze podle vás negativitu vyvážit atributy, které nabízí konstruktivní žurnalistika?
Téma č. 5: Přínos a relevantnost konstruktivní žurnalistiky	<ul style="list-style-type: none"> • Patří podle vás atributy, které konstruktivní žurnalistika akcentuje, k serióznímu zpravodajství? • Je podle vás konstruktivní žurnalistika ve zpravodajství aplikovatelná plošně? • Může být podle vás konstruktivní přístup řešením odlivu zpravodajských publik? • Měla by podle vás plošná aplikace principů konstruktivní žurnalistiky zastání ve vedení vaší redakce?
Závěr	<ul style="list-style-type: none"> • Vyzvání respondentům k tomu, aby případně doplnili informace, které nezazněly, ukončení rozhovoru a poděkování za účast.

Zdroj: vlastní výzkum autorky

Tematické bloky striktně nekopírují výzkumné otázky, reflektují stěžejní témata v rámci zkoumané problematiky. K výzkumným otázkám se práce vrátí v podkapitole 3.7 *Diskuse*, kdy se je pokusí zodpovědět na základě kompletního datového korpusu, tedy výsledků analýzy

polostrukturnovaných rozhovorů i kvalitativní obsahové analýzy vybraných zpravodajských příspěvků.

2.2.3 Představení participantů polostrukturnovaných rozhovorů

První vyzpovídanou informantkou byla *Zuzana Kubátová*. Autorka vystudovala žurnalistiku na *Univerzitě Karlově (UK)*. Novinářskou kariéru pak zahájila v roce 1983 v Ostravě, kde působila téměř dvacet let – nejprve jako lokální zpravodajka tehdejšího *Československého rozhlasu*, následně v regionálním *Moravskoslezském deníku* a pět let v ostravské redakci *MF DNES*.⁴⁰³ Od roku 2005 Kubátová působí v Praze. Zde jako ekonomická redaktorka a reportérka pracovala pro dva celostátní deníky a jejich zpravodajské weby (*Hospodářské noviny* a *Aktuálně.cz*, následně *MF Dnes* a *iDNES.cz*).⁴⁰⁴ Od roku 2017 je Kubátová součástí redaktorského týmu zpravodajského webu *Seznam Zprávy*, kde je aktuálně šéfreportérkou ekonomické redakce *SZ Byznys*.⁴⁰⁵ Informantku si autorka této diplomové práce zvolila jako dlouholetou profesionálku, která má s ekonomickým zpravodajstvím, potažmo pokrýváním energetické problematiky, bohaté zkušenosti. Autorku rovněž zajímalo, jak bude respondentka pohlížet na relevanci konstruktivního žurnalismu pro ekonomické zpravodajství.

Jako další participant výzkumu byla oslovena *Sára Mazúchová*. Informantka do roku 2022 studovala na *Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy*, kde získala magisterský titul v oboru Žurnalistika. Již v rámci studia (v roce 2019) začala sbírat profesní zkušenosti v ekonomické redakci *MF DNES*, jejíž členkou je dodnes. Nejčastěji se Mazúchová věnuje pokrývání energetické problematiky, zajímá se ale i o tematiku startupů, sociální problematiku a životní prostředí.⁴⁰⁶ Informantka je vrstevnicí autorky diplomové práce – v rámci studia na UK absolvovala stejné povinné předměty, v jejichž osnovách se objevilo i seznámení s fenoménem konstruktivní žurnalistiky. Motivací autorky pro její oslovení byla nejen zkušenost s pokrýváním energetické krize, ale také snaha obohatit výzkumný vzorek o perspektivu mladého novináře, který relativně před nedávnem dokončil studium oboru.

⁴⁰³ SEZNAM ZPRÁVY. *Zuzana Kubátová*. Online. Seznam Zprávy. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/autor/zuzana-kubatova-398>. [cit. 2024-03-08].

⁴⁰⁴ IDNES.CZ. *Novináři: Zuzana Kubátová*. Online. IDNES.cz. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/novinari/zuzana-kubatova.N3258>. [cit. 2024-03-08].

⁴⁰⁵ SEZNAM ZPRÁVY. *Zuzana Kubátová*. Online. Seznam Zprávy. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/autor/zuzana-kubatova-398>. [cit. 2024-03-08].

⁴⁰⁶ IDNES.CZ. *Novináři: Sára Mazúchová*. Online. IDNES.cz. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/novinari/sara-mazuchova.N4319>. [cit. 2024-03-08].

Třetím vyzpovídaným informantem pro tuto diplomovou práci byl novinář *Jiří Nádoba*, který od září 2023 působí stejně jako Zuzana Kubátová v ekonomické redakci zpravodajského webu *Seznam Zprávy*. V době, kterou si autorka diplomové práce vytýčila jako zkoumané období, Nádoba nicméně pokrýval ekonomická témata v týdeníku *Respekt*. Informant se ekonomickému zpravodajství věnuje od konce 90. let – působil například v *České tiskové kanceláři (ČTK)*, dále jako vedoucí ekonomické rubriky *MF DNES* či jako šéfredaktor *Hospodářských novin*. Spoluzakládal českou mutaci měsíčníku *Forbes* a stal se prvním šéfredaktorem české verze zpravodajského magazínu *Newsweek*, který v tuzemsku vycházel do konce roku 2016. Od roku 2010 informant přispívá také pro *Economist Intelligence Unit*, sesterskou organizaci britského ekonomického týdeníku *The Economist*. Autor získal akademický titul na *Vysoké škole ekonomické v Praze (VŠE)*, kde se věnoval mezinárodním vztahům, evropské ekonomické integraci a žurnalistice.⁴⁰⁷ Motivace autorky pro oslovení Jiřího Nádoby vzešla z poznatků načerpaných při zpracovávání teoretické části práce, konkrétně podkapitoly *1.2.8 Konstruktivní žurnalistika v českých médiích*. Jak bylo v této části práce uvedeno, redaktoři *Respektu* byli v minulosti již několikrát laureáty *Ceny za Solutions Journalism* v rámci soutěže *Novinářská cena*. Stejně jako zahrnout ve výzkumném vzorku novináře, kteří mají buď žádné, nebo jen okrajové povědomí o fenoménu konstruktivní žurnalistiky, bylo cílem autorky vyzpovídat i takové informanty, kterým je tento přístup buď blízký, či s ním mají přímou zkušenost.

Jediným informantem výzkumu, který ve zkoumaném období pracoval ve dvou různých zpravodajských médiích, byl *Martin Petříček*. Od roku 2015 do března 2022 pracoval v ekonomické redakci *MF DNES* a *iDNES.cz*, od dubna toho roku již působil jako zástupce šéfredaktora odborného ekonomického týdeníku *Ekonom*. Petříček vystudoval politologii a mezinárodní obchod na *VŠE*. Působil například i v redakcích *ČTK*, *Hospodářských novinách* či magazínu *Týden*. Vedle energetiky se informant věnuje makroekonomickým tématům a bankovníctví.⁴⁰⁸ Podobně jako v případě Zuzany Kubátové byla hlavní motivací autorky pro výběr tohoto informanta jeho dlouholetá zkušenost s ekonomickým zpravodajstvím, zvláště pak jeho orientace v energetické problematice.

⁴⁰⁷ SEZNAM ZPRÁVY. *Do redakce SZ Byznys přichází zkušený reportér Jiří Nádoba*. Online. Seznam Zprávy. Praha. 4. 9. 2023. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/redakce-do-redakce-sz-byznys-prichazi-zkusený-reporter-jiri-nadoba-236373>. [cit. 2024-03-08].

⁴⁰⁸ IDNES.CZ. *Novináři: Martin Petříček*. Online. IDNES.cz. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/novinari/martin-petricek.N3493>. [cit. 2024-03-08].

Další informantkou pro výzkum se stala *Jana Klímová*. V současné době působí jako hlavní ekonomická analytička *Českého rozhlasu*, ve zkoumaném období nicméně byla zástupkyní šéfredaktora *Hospodářských novin*. Podobně jako výše představení participantí výzkumu má rozsáhlé profesní zkušenosti s ekonomickým zpravodajstvím. Klímová v minulosti přispívala například pro *Zemské noviny*, *MF DNES* nebo týdeník *Respekt*. Kromě ekonomických témat se věnuje také investigativní žurnalistice.⁴⁰⁹ Janu Klímovou autorka práce oslovila na základě doporučení několika informantů, s nimiž již realizovala polostrukturovaný rozhovor. Mimo to byla autorka práce motivována také jejími profesními zkušenostmi jak ze soukromého, tak veřejnoprávního mediálního sektoru – v *Českém rozhlase* totiž Klímová působila jako analytička již několik let před tím, než v roce 2019 nastoupila do *Hospodářských novin*.⁴¹⁰

Posledním informantem, se kterým autorka realizovala polostrukturovaný rozhovor, byl televizní moderátor a redaktor *Vladimír Piskala*. Na rozdíl od předešlých participantů výzkumu není absolventem humanitních a společenských věd, na *Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy* vystudoval geografii. *Zpravodajství České televize*, kam nastoupil v roce 2015, se pro informanta stalo prvním novinářským působištěm. Zde zprvu pracoval jako meteorolog, následně začal pokrývat i další zpravodajská témata coby člen *Vědecké redakce ČT24*.⁴¹¹ Podobně jako v případě Jiřího Nádoby autorka vyšla při oslovení informanta z poznatků načerpaných při rešerši výstupů v českých médiích, které naplňují některé aspekty konstruktivního žurnalismu⁴¹². Autorka coby někdejší redaktorka *ČT24* znala práci *Vědecké redakce* a příspěvky zaměřené na vysvětlování složitých jevů, které v krizových situacích produkuje.

2.2.4 Kritéria kvalitativní obsahové analýzy dokumentů

Jako doplňková výzkumná metoda k analýze polostrukturovaných rozhovorů byla zvolena *kvalitativní obsahová analýza dokumentů* (zpravodajských příspěvků). Celkem je takto analyzováno 6 zpravodajských příspěvků – vždy 1 příspěvek za každého novináře, který byl informantem této diplomové práce. V souladu s metodologií je sledován nejen manifestní, ale

⁴⁰⁹ IROZHLAS. *Jana Klímová*. Online. iROZHLAS. Praha. 2022. Dostupné z: <https://www.irozhlaz.cz/jana-klimova-5344713>. [cit. 2024-03-08].

⁴¹⁰ MEDIÁŘ. *Jana Klímová se z Hospodářských novin vrací do Českého rozhlasu*. Online. Mediář. Praha. 3. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/jana-klimova-se-z-hospodarskych-novin-vraci-do-ceskeho-rozhlasu/>. [cit. 2024-03-08].

⁴¹¹ KAŠÍK, Petr a POKORNÝ, Jakub. *Vladimír Piskala (Česká televize)*. Online, podcast. Youtube. 16. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Gfwn717PrU8>. [cit. 2024-03-08].

⁴¹² Viz podkapitolu této práce 1.2.8 *Konstruktivní žurnalistika v českých médiích*.

také latentní obsah každého analyzovaného příspěvku. Analýza se opírá jednak o poznatky načerpané v době, kdy byla zpracovávána teoretická východiska, jednak o datový soubor, který vznikl realizací polostrukturovaných rozhovorů. Při analýze výstupů se autorka řídí *rámcem vybraných technik konstruktivní žurnalistiky*. Rámec je syntézou několika kategorizací, které byly představeny v jedné z podkapitol této práce⁴¹³. V příspěvcích je sledována přítomnost či absence následujících technik, chceme-li atributů, které jsou charakteristické pro konstruktivní žurnalistiku a které byly zvoleny následovně:

- *Orientace na řešení*
- *Orientace na budoucnost*
- *Kontext*
- *Grafické znázornění dat (tzv. Roslingova metoda)*
- *Diverzita ve zdrojích*
- *Absence expresivních jazykových prostředků*
- *Práce s pozitivními emocemi*

Analyzované výstupy byly stejně jako participanti výzkumu vybrány účelově. Kritéria pro zahrnutí do vzorku byla stanovena tak, aby příspěvek: (1) vznikl ve zkoumaném období; (2) aby jeho autorem byl participant polostrukturovaných rozhovorů; (3) řešil problematiku energetické krize. Cílem účelového výběru bylo, aby příspěvky co nejrelevantněji doplňovaly obsah polostrukturovaných rozhovorů (některé výstupy zahrnuté do vzorku v průběhu rozhovoru zmínili samotní informanti).

⁴¹³ Viz podkapitolu 1.2.5 *Techniky konstruktivní žurnalistiky*, kde byly jednotlivé techniky, z nichž autorka sestavila rámec pro analýzu příspěvků, detailně popsány.

3 Výzkumná část

V této části práce budou postupně představena zjištění vzešlá z analýzy sesbíraných dat. Jako první jsou s pomocí *techniky vytváření trsů* analýze podrobeny polostrukturované rozhovory. Jedná se o běžný postup využívaný ke kvalitativní analýze dat, při kterém se vytvářejí „(...) obecnější induktivně odvozené kategorie, jejichž zařazení do příslušného trsu je spojeno s typickými znaky, charakteristickým uspořádáním“.⁴¹⁴ Technika umožňuje popsat dílčí stránky popisované události či jevu a vykreslit jeho unikátní charakteristiky.⁴¹⁵

Data z polostrukturovaných rozhovorů jsou na základě výzkumných otázek rozdělena do pěti hlavních tematických okruhů (kategorií), v jejichž rámci jsou potom rozvedena další dílčí subtémata. Výsledky tematické analýzy následně doplní obsahová analýza šesti vybraných zpravodajských příspěvků, která by měla poskytnout další materiál pro zodpovězení výzkumných otázek v diskusní části práce.

3.1 Fenomén konstruktivní žurnalistiky a povědomí o něm

V úvodním tematickém okruhu bylo cílem blíže zmapovat povědomí oslovených novinářů o fenoménu konstruktivní žurnalistiky. Setkali se někdy jednotliví informanti s konstruktivním přístupem nebo jeho odnožemi v rámci své novinářské kariéry? Co se jim jako první asociuje, když termín „*konstruktivní žurnalistika*“ slyší? Jak hluboce jsou s jednotlivými atributy konstruktivní žurnalistiky obeznámeni? A je přístup v souladu s jejich profesními postoji a přesvědčením o tom, co by měla zahrnovat práce novináře ve zpravodajství? V odpovědích na takové otázky bylo snahou autorky zaznamenat, jak o konstruktivní žurnalistice jednotliví novináři zapojení do výzkumu přemýšlejí, zda se jejich představy o fenoménu potkávají s původními intencemi popularizátorů konstruktivního přístupu a jestli jsou otevřeni konstruktivní žurnalistiku ve své práci aplikovat či nikoliv.

Teoretická část práce se opírala o zahraniční literaturu adresující dílčí limity, jež jsou s přístupem běžně spojovány.⁴¹⁶ Definiční nejednoznačnost konceptu, stírání hranic mezi žurnalistikou a aktivismem a sklon k pozitivní interpretaci událostí na úkor kritické úlohy novináře bývají nejčastěji reflektovanými problematickými aspekty, na něž je v souvislosti

⁴¹⁴ MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2019. s. 140. ISBN 978-80-7419-285-2.

⁴¹⁵ Ibidem, s. 140–141.

⁴¹⁶ Viz podkapitolu 1.2.6. *Kritika konstruktivní žurnalistiky*.

s konstruktivní žurnalistikou poukazováno.⁴¹⁷ Jak bude demonstrováno v následujících podkapitolách, také pro informanty zapojené do výzkumu této práce se některé z vyjmenovaných námitek v rámci vedených rozhovorů ukázaly jako relevantní.

Do výzkumu bylo zapojeno celkem šest českých ekonomických novinářů, kteří v letech 2021 a 2022 pokrývali problematiku globální energetické krize. Celkem tři informanti (*Sára Mazúchová, Jiří Nádoba, Jana Klímová*) byli s přístupem a jeho základními principy seznámeni, zatímco zbylí tři (*Zuzana Kubátová, Martin Petříček, Vladimír Piskala*) o něm neslyšeli do chvíle, kdy byli osloveni k účasti na výzkumu této diplomové práce. Přestože vzorek není dostatečně početný na to, aby bylo možné na jeho základě vyvozovat širší platné závěry, je na něm přinejmenším možné ilustrovat, že znalost konstruktivní žurnalistiky není v současné době automatická. Rovněž odlišné vnímání jednotlivých informantů toho, co vlastně konstruktivní žurnalistika znamená, může naznačit, že se nejedná o přístup, který by byl v povědomí zpravodajských novinářů hlouběji zakořeněn.

3.1.1 První asociace a chápání fenoménu

Ačkoliv se polovina informantů s konstruktivní žurnalistikou v rámci své dosavadní novinářské kariéry nesetkala, zaměřil se úvodní blok každého rozhovoru na pochopení toho, co si s termínem „konstruktivní žurnalistika“ informanti jako první spojí. I prostá asociace bez apriorní znalosti dokázala poukázat na to, jak o přístupu jednotliví novináři přemýšlejí nebo co může snižovat jejich případnou ochotu přístup aplikovat v jejich práci.

Sára Mazúchová, Jiří Nádoba a Jana Klímová, kteří již o konstruktivní žurnalistice nebo jejich odnožích slyšeli, spojovali své první asociace s konkrétními atributy, které přístup vyznává. Přestože vymezení fenoménu bylo u každého informanta odlišné, ve shodě byli v tom, že by přístup měl pracovat s pozitivními emocemi, vysvětlovat a přinášet řešení. Vhodně to ilustrují následující výpovědi Sáry Mazúchové a Jiřího Nádoby:

„Představuji si to jako snahu nedávat tolik důrazu na negativní stránku událostí a snažit se veřejné dění vysvětlovat tak, aby ho lidé chápali.“⁴¹⁸

⁴¹⁷ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 124. ISBN 87-7184-485-6.

⁴¹⁸ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

„Asociuje se mi pozitivní přístup – psaní o tom, jak by šlo nějaký problém vyřešit. (...) Je to něco, kdy se problém jenom nepopíše, ale naopak se předloží kriticky rozebraná ukázka toho, jak problém někdo úspěšně vyřešil nebo našel nějaký klíč, jak z něj ven. Následně z toho plyne nějaké ponaučení, co by se dalo dělat. Kromě toho, že si budeme pouze stěžovat.“⁴¹⁹

Všichni tři informanti, kteří hned v úvodu potvrdili, že se s konstruktivní žurnalistikou setkali, měli navíc společné to, že se při popisování fenoménu odkazovali k *solutions journalism*. Sára Mazúchová s Janou Klímovou jej hned v úvodu samy explicitně jmenovaly, Jiří Nádoba – jak ilustruje jeho výše citovaná výpověď – se k hledání a pokrývání řešení odkazuje při popisu toho, co by měl podle něj konstruktivní přístup zahrnovat.

Patrně nejvíce neutrální asociaci, která se ale také vztahovala k atributu hledání řešení, měl Martin Petříček. S termínem konstruktivní žurnalistika se na rozdíl od tří výše jmenovaných novinářů při výkonu své profese nikdy nesetkal:

„Konstrukce jako budování něčeho – takže by to mohlo souviset s tím, že má novinář přinášet nějaká řešení nebo konstrukce, konstrukty.“⁴²⁰

Někteří stoupcí konstruktivního přístupu ve svých pracích poukazují na skutečnost, že existují novináři, kteří s atributy konstruktivní žurnalistiky pracují nevědomky.⁴²¹ Toto je i případ Vladimíra Piskaly, který v *České televizi* v době covidové i energetické krize připravoval spolu s kolegy z *Vědecké redakce ČT24* krátké vysvětlující příspěvky, které měly divákům pomoci lépe se v bezprecedentních situacích zorientovat:

„Poprvé jsem o tom slyšel až od vás. Pak jsem až teprve zjistil, že to nějakým způsobem splňuje práce, kterou dělám. Nedělám to ale programově v tom smyslu, že bych si řekl, že budu dělat konstruktivní žurnalistiku.“⁴²²

Autorka práce při sestavování výzkumného vzorku vycházela z předpokladu, že by povědomí jednotlivých informantů o konstruktivní žurnalistice mohlo rovněž souviset s některými charakteristikami (například s odlišným věkem zpovídáných novinářů, jejich dosaženým vzděláním či rozsahem a charakterem profesních zkušeností). Zvolený vzorek se

⁴¹⁹ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁴²⁰ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴²¹ Například viz MCINTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Online. Disertační práce. 2015. s. 9. Chapel Hill, University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School. Dostupné z: <https://doi.org/10.17615/g6sg-8p47>. [cit. 2024-03-10].

⁴²² Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

nicméně ukázal příliš malý na to, aby šlo na jeho základě k takovým závěrům spolehlivě dojít. Na vzdělání coby ukazatel obeznamenosti s konstruktivním přístupem ale někteří informanti sami aktivně poukázali – jmenovitě Vladimír Piskala, který uvedl, že není „(...) *vystudovaný novinář, ale přírodovědec*“⁴²³ a Martin Petříček, který má zase ekonomické vzdělání a „*trendy v žurnalistice*“⁴²⁴ prý cíleně nesleduje.

Vliv nejen profesních, ale i životních zkušeností se ukázal jako formující u Zuzany Kubátové. Autorka vystudovala žurnalistiku před rokem 1989 a v souvislosti s konstruktivní žurnalistikou se jí jako první asociovala *budovatelská žurnalistika* z éry komunistické totality:

„*Když jsem četla o konstruktivní žurnalistice, tak mi to bohužel hodně připomnělo to, co si pamatuju z doby hlubokého socialismu, když jsem s prací novináře začínala. Tam se tedy konstruktivně kritizovat smělo.*“⁴²⁵

V uvedené době byli podle Kubátové budoucí i stávající novináři nabádáni k tomu, aby o událostech referovali *konstruktivně*, tedy v souladu se zájmy totalitního režimu. Vzhledem k negativní zkušenosti se proto ze všech zpovídaných novinářů, kteří přístup dříve neznali, stavěla k pojmenování *konstruktivní* nejvíce skepticky a rezervovaně.⁴²⁶

3.1.2 Osobní zkušenost s konstruktivní žurnalistikou

Jak bylo v teoretické části této práce již několikrát zmíněno, konstruktivní žurnalistika si dosud ve světě ani v České republice nevybudovala pozici mainstreamového přístupu, který by zpravodajská média aplikovala plošně.⁴²⁷ Příklad dánského veřejnoprávního vysílatele *DR*, který měl v éře Ulricha Haagerupa, hlavního propagátora konstruktivní žurnalistiky, takovou ambici, je spíše výjimkou než běžně pozorovanou praxí.⁴²⁸

Ani v případě jednoho z informantů zapojeného do výzkumu této práce nelze mluvit o stavu, kdy by zpovídaný novinář vědomě a pravidelně produkoval výstupy v duchu konstruktivní žurnalistiky a byl detailně obeznamen s tím, co aplikace takového přístupu

⁴²³ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

⁴²⁴ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴²⁵ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴²⁶ *Ibidem*.

⁴²⁷ Že je přístup spíše v pozici alternativy k mainstreamové žurnalistice, s níž se jednotliví novináři nebo mediální organizace v posledních letech snaží experimentovat jen v rámci dílčích pořadů a rubrik, detailně ilustrovaly podkapitoly 1.2.7 *Konstruktivní žurnalistika v zahraničí* a 1.2.8 *Konstruktivní žurnalistika v českých médiích*.

⁴²⁸ Více viz podkapitulu 1.2.2 *Konstruktivní žurnalistika jako svébytný novinářský přístup*.

obnáší. Vhodně to ilustruje výpověď Jiřího Nádoby, který jako jediný z informantů příspěvek v duchu konstruktivní žurnalistiky, konkrétně *solutions journalism*, vytvořil vědomě:

„Například s kolegy v Respektu jsme o tomto přístupu věděli, ten termín jsme používali, ale neměli jsme ho určitě nijak přesně vydefinovaný. (...) Zdá se mi, že ve zdejší novinářské obci se to občas někdo rozhodne vyzkoušet jako určité zpestření. Určitě to ale není mainstream, který by se u nás používal, na který by se někdo systematicky soustředil. Spíše si k němu odskočí, aby si něco vyzkoušel, a pak to dělá zase postaru.“⁴²⁹

Podobná jako u Jiřího Nádoby byla situace u Jany Klímové, která se ale o tom, že vyprodukovala výstup splňující kritéria *solutions journalism*, dozvěděla až zpětně – v momentě, kdy byl její text⁴³⁰ zařazen do databáze *Solutions Story Tracker* organizace *Solutions Journalism Network*. Informantka rovněž věděla o českém ocenění v kategorii *Solutions journalism*, která se již několikátým rokem uděluje v rámci soutěže *Novinářská cena*. Klímová nicméně vyvrátila, že by texty v tomto duchu připravovala záměrně:

„Nemůžu říct, že bych vědomě psala nějaké texty tak, aby šlo o solutions journalism. Obecně jsou ale nejspíš témata, která si přímo říkají o to, aby tam jasně byl určitý pohled, který splňuje kritérium řešení. Myslím si, že bez toho by některá témata nebyla komplexní.“⁴³¹

Osobní zkušenost s konstruktivní žurnalistikou lze nahlížet rovněž z perspektivy motivace pracovat s atributy, které přístup vyznává. Například Sára Mazúchová, která se s konstruktivní žurnalistikou poprvé setkala v rámci vysokoškolského studia žurnalistiky, ji nikdy sama neaplikovala. Její výpovědi ale naznačují, že jsou jí jednotlivé principy blízké a že například vysvětlování složitých jevů je pro ni při pokrývání energetické problematiky přirozené.⁴³² Totéž lze říct i o Vladimírovi Piskalovi, který – jak bylo v předešlé kapitole již uvedeno – konstruktivní žurnalismus neznal a podobně jako Klímová „programově“ neaplikoval. Byl si ale vědom toho, že jeho novinářská práce je s řadou principů konstruktivní žurnalistiky v souladu.⁴³³

⁴²⁹ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁴³⁰ Viz SOLUTIONS STORY TRACKER. Jana Klímová: *Driving from a wheelchair*. Online. Solutions Story Tracker. © 2024. Dostupné z: <https://storytracker.solutionsjournalism.org/stories/driving-from-a-wheelchair>. [cit. 2024-03-22].

⁴³¹ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

⁴³² Podrobně viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴³³ Podrobně viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

3.1.3 Možné ideologické bariéry pro aplikaci konstruktivního přístupu

Snížená ochota novinářů vnímat konstruktivní přístup jako relevantní a seriózní může souviset nejen s obavami, že je v rozporu s tradičními profesními normami žurnalistiky, ale také může souviset s nepochopením, co by konstruktivní reportování mělo v praxi obnášet. Poukázaly na to některé dosud publikované odborné práce, které se fenoménu konstruktivní žurnalistiky věnují.⁴³⁴ Právě *konceptuální nejednoznačnost a vliv profesního sebepojetí každého novináře* se při vedení rozhovorů s informanty jevily jako zásadní faktory, které pro novináře mohou být na cestě k uznání konstruktivní žurnalistiky tou největší překážkou.

Autoři jako Peter Bro, Karen McIntyreová či Catherine Gyldensetová ve svých studiích v posledních letech poukazovali na riziko přílišné definiční otevřenosti konstruktivní žurnalistiky a slučování jejích odnoží, což může vést novináře i publikum k nepochopení, co vlastně konstruktivní žurnalistika je.⁴³⁵ Informanti této diplomové práce, kteří se s přístupem v rámci své kariéry již setkali, rovněž spojovali konstruktivní žurnalistiku se *solutions journalismem*. Například Jiří Nádoba při popisu svých zkušeností s konstruktivním reportováním k termínu *solutions journalims* sám intuitivně přešel. Sára Mazúchová zase hned v úvodu rozhovoru poukázala na nejasnost, kterou v souvislosti s odlišením *konstruktivní a na řešení orientované žurnalistiky* má:

„(...) plete se mi to s pojmem *solutions journalism*, respektive u něj vím, že jsme se o něm učili hodně.“⁴³⁶

Někteří informanti pak vyjádřili rozpaky ohledně toho, jak by měl být přístup ve zpravodajské praxi aplikován. Martin Petříček takovou myšlenku téměř v závěru rozhovoru formuloval v tom smyslu, že stále nechápe, jak by měli novináři k produkci zpráv přistupovat, aby se o jejich výstupech dalo hovořit jako o „*konstruktivních*“.⁴³⁷

Ochota přijmout myšlenku konstruktivní žurnalistiky může být dále ovlivněna i tím, jak jednotliví novináři – případně mediální organizace, kterých jsou součástí – vnímají své profesní role. Jak ve své práci popisuje například Joy Kibarabara: „(...) *pokud mediální organizace* či

⁴³⁴ Viz například KIBARABARA, Joy. 2023. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*; HAAGERUP, Ulrik; SCHMIDT Helmut a Michael MØLLER. 2017. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*; BRO, Peter. 2019. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*.

⁴³⁵ Viz například GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. 2017. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*; BRO, Peter. 2019. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*.

⁴³⁶ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴³⁷ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

*individuální novinář klade důraz na hodnoty, jako je objektivita či odstup od předmětu zájmu, je pravděpodobné, že většina obsahu, který vyprodukuje, bude takové přesvědčení odrážet.*⁴³⁸

Jak bylo rozvedeno v teoretické části této práce, v liberálně demokratických systémech novináři přirozeně inklinují k pozici „*neutrálního nezaujatého pozorovatele*“. Oproti tomu konstruktivní žurnalistika se otevřeně hlásí k výraznější angažovanosti, prosazování „*aktivnějšího*“ a „*na publikum orientovaného*“ přístupu.⁴³⁹ Taková normativní pozice pak může být pro novináře, který svou profesní roli nahlíží prizmatem hodnot, jako je objektivita a nestrannost, jen těžko pochopitelná, nebo dokonce nepřijatelná. Při vedení rozhovorů s informanty se tento způsob uvažování o roli novináře ve zpravodajství odrážel zejména ve výpovědích Zuzany Kubátové a Martina Petříčka. Ilustrovat to lze následujícími úryvky:

*„V momentě, kdy člověk popisuje kriticky nějaký jev a bere ohled na to, jestli samotná zpráva něčemu pomáhá nebo škodí, už prakticky postupuje v rozporu se základním principem žurnalistiky informovat v souvislostech.*⁴⁴⁰

*„Otázka je, jestli by sám novinář měl přinášet návrhy řešení konkrétního problému. (...) Myslím si, že takové rozhodování už novinářům určitě nepřísluší. Pokud se bavíme o zpravodajství, říkat, jak by něco mělo být, už podle mě přesahuje určité hranice novinářské práce.*⁴⁴¹

3.2 Přístup novinářů k pokrývání globální energetické krize

Následující tematický okruh souvisí zejména s druhou výzkumnou otázkou vymezenou v metodologické části práce.⁴⁴² Jelikož je výzkum koncipován jako případová studie, bylo snahou autorky nejen zmapovat povědomí informantů o fenoménu konstruktivní žurnalistiky, ale zároveň zaznamenat, jak přistupovali k pokrývání zkoumané události.

Odborné práce i mediální výzkumy pravidelně poukazují na skutečnost, že krize jsou pro mediální organizace i jednotlivé novináře působící ve zpravodajství stěžejními momenty, jelikož mohou být zdrojem posílení důvěry i zájmu o zprávy ze strany publika. Novináři

⁴³⁸ KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 210. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

⁴³⁹ Některé tradiční koncepce žurnalistických rolí včetně normativního ukotvení konstruktivní žurnalistiky blíže rozebírá podkapitola 1.2.3 *Normativní rámec konstruktivní žurnalistiky*.

⁴⁴⁰ Viz Příloha 1: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024*.

⁴⁴¹ Viz Příloha 4: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024*.

⁴⁴² VO2: *Jak jednotliví informanti přistupovali k referování o energetické krizi?* Viz kapitolu 2 *Metodologie výzkumu*.

v krizích nicméně zpravidla čelí i řadě profesních a etických výzev – pochybení nebo selhání, která jsou s nimi spojená, mohou stejně snadno kredibilitu média oslabit.⁴⁴³

Jaké žurnalistické hodnoty byly pro zpovídané novináře v době globální energetické krize nejstěžejnější? Jak k pokrývání události přistupovali a co se primárně snažili předat čtenářům? V čem byla pro ně osobně tato událost nejvíce složitá? Na tyto a další otázky se pokusí zodpovědět následující podtémata.

3.2.1 Důraz na přesnost

Jak bylo v této práci již popsáno, v rané fázi krizové události je primární snahou zpravodajských médií (komerčních i veřejnoprávních) předat svému publiku co nejaktuálnější a pokud možno nejpresnější informace. Právě po nich je totiž ze strany publika v první fázi krize největší poptávka.⁴⁴⁴ Nepřehledné a mimořádné situace, které mají vyvíjející se charakter, jsou momenty, které jsou náchylné ke generování nepřesností či publikování informací, jež se následně ukážou být nepravdivé nebo zkreslené.⁴⁴⁵

V souladu s pojetím novináře coby „*neutrálního, nezaujatého pozorovatele*“, který monitoruje veřejné dění a publiku se snaží zprostředkovat věrohodný obraz reality, poжил všech šest informantů vyzpovídaných pro tuto práci důraz na co největší možnou přesnost. Když energetická krize pádem energetické skupiny *Bohemia Energy* v tuzemsku pomyslně odstartovala, bylo jejich snahou vzniklou situaci popsat co nejpresněji a nejpravdivěji. Všichni zpovídaní novináři si totiž byli vědomi rizika šíření neověřených či jinak – ať už záměrně či neúmyslně – zkreslených informací. Popisy informantů toho, jak se snažili přistoupit k pokrytí mimořádných momentů spojených s energetickou krizí, se tak nejvíce centrovaly kolem hodnot a principů jako je *jednoznačnost, přesnost* nebo *objektivita*. Více to přibližují následující výpovědi Jany Klímové, Sárý Mazúchové a Vladimíra Piskaly:

„*Myslím si, že zvlášť v dnešní době, kdy se na vás ze sociálních sítí a různých serverů valí informace od lidí, kteří prezentují pouze svoje vlastní názory bez etické odpovědnosti a zaštitění zákona, mají klasická média o to větší povinnost říkat informace objektivní.*“⁴⁴⁶

⁴⁴³ O práci novinářů v krizových momentech detailněji pojednává podkapitola 1.3 *Krize jako zpravodajská událost*.

⁴⁴⁴ Práce vychází z kategorizace tří fází krize podle Doris A. Graberové. Podrobněji rozvedeny jsou v podkapitole 1.3.1 *Funkce zpravodajských médií v krizových situacích*.

⁴⁴⁵ Například viz MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. s. 272–276. ISBN 978-80-200-3111-2.

⁴⁴⁶ Viz Příloha 5: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024*.

„Když k oběma událostem došlo (pád Bohemia Energy a vpád ruských vojsk na Ukrajinu, pozn. autorky), největší důraz se kladl na pokrytí všeho tak, jak to je. Museli jsme říct, že to spoustu lidí zasáhne a nebude to pro ně příznivé.“⁴⁴⁷

„Hodně jsem se soustředil na veřejně dostupná data – popis toho, co přesně se v tom plynovém potrubí děje. (...) Je to zároveň i doba, kdy člověk často narazí na nějakou nepřesnost. Je potřeba, aby v takové chvíli věděl, jakému odborníkovi má zavolat a nechal si od něj poradit. Aby se informace dostala do vysílání co nejvíce jednoznačná.“⁴⁴⁸

3.2.2 Kontext jako klíčový atribut při pokrývání energetické problematiky

Zasazování událostí do širších souvislostí by se nabízelo jako podtéma umístit až do následující kapitoly, která se věnuje aplikaci atributů konstruktivní žurnalistiky. Pracovat s kontextem a popisovat událost co nejvíce komplexně je totiž jednou ze zásad, kterou přístup prosazuje.⁴⁴⁹ Informanti nicméně kontext sami zmiňovali natolik frekventovaně, že je o něm vhodné přemýšlet spíše jako o spontánním rysu jejich práce. Zpovídání novinářů se shodovalo v tom, že je energetická problematika složitá a komplexní téma, u něž je práce s kontextem zásadní podobně jako předávání přesných a jednoznačných informací.

Kontext byl podle informantů v době energetické krize klíčový zejména z hlediska správného porozumění zprávě. Podle některých zpovídaných novinářů navíc u části publika správné souvislosti mohly přispět i ke zmírnění společenské paniky. Velkou důležitost tomuto prvku přikládala například Zuzana Kubátová, podle které by měl kvalitní žurnalistický výstup kontext obsahovat automaticky. U jednoduchých zpráv je podle autorky novinář sice limitován rozsahem výstupu, s vědomím toho, že souvislosti zná, by ale podle ní měl přistupovat k produkci každé zprávy:

„(...) Ve výsledku je tam obrovské množství aspektů, které se nedají v jednom textu postihnout. Člověk ale musí vytvářet zprávu s vědomím toho, že takové souvislosti existují. Pokud se například dočtu v jednoduché zprávě o tom, že něco produkuje určité procento emisí s hodnocením, že je to dobře, nebo naopak špatně, a není tam přidán kontext, tak je ta zpráva svým způsobem lživá nebo zavádějící.“⁴⁵⁰

⁴⁴⁷ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁴⁸ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

⁴⁴⁹ O kontextu jako jedné ze zásad přístupu mluví podkapitola 1.2 Konstruktivní žurnalistika. Dále viz například CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

⁴⁵⁰ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

Že by i jednoduchá zpráva týkající se energetické problematiky měla alespoň základní souvislosti vždy obsahovat, potvrdila i Jana Klímová, Sára Mazúchová a Martin Petříček. Třetí zmíněný informant nicméně poukázal i na to, co některé odborné práce⁴⁵¹ uvádějí jako možnou organizační bariéru pro aplikaci konstruktivních technik v praxi – podle Petříčka není pod redakčním tlakem na co nejrychlejší zveřejnění zprávy někdy na dostatečné zasazování do souvislostí prostor:

„(...) Když se potom začalo zjišťovat, že za nárůstem cen energií stojí ruská agrese – nebo ruská příprava na ni – tak to byl samozřejmě důležitý kontext. Pokud bychom ho v tu chvíli znali, bylo by skvělé, pokud bychom ho mohli rozšířit. Samozřejmě je problém v tom, že čím větší tlak je vyvíjen na rychlou práci novinářů, zvláště v online médiích, tak příliš času na kontext není. (...) na to, jak by si zpráva zasloužila vypadat, často v denním online provozu není čas.“⁴⁵²

Jako o „kontextu“ mluvil Vladimír Piskala o svých krátkých vysvětlujících příspěvcích, které v době energetické krize připravoval do vysílání. V nepřehledné situaci bylo jeho snahou předat divákům co nejvíce kontextuálních informací, s jejichž pomocí se pak měli lépe zorientovat:

„(...) bylo potřeba vysvětlit některé základní věci – například popsat, jak se obchoduje s elektřinou. To sice není hlavní sdělení, ale je to právě ten kontext, který dodává té době a tomu, co se děje – proč například rostou ceny elektřiny – smysl. To, jakým způsobem daná věc funguje, není samotná zpráva, ale je to důležité k jejímu pochopení.“⁴⁵³

3.2.3 Kritická práce se zdroji informací

Jak bylo v této práci již několikrát zmíněno, krizové situace jsou momentem, kdy je žurnalistická práce náchylnější k pochybením. Na jeden z eticky sporných aspektů raného pokrývání energetické krize upozornili někteří informanti, když byli v rozhovorech dotázáni, zda v něčem česká zpravodajská média podle nich pochybila, či neodvedla dobrou práci. V krizové situaci se podle nich ukázalo, že je potřeba udržovat si odstup a kritickou pozici vůči zdrojům informací – zejména vůči aktérům, jichž se krize přímo dotýká. V této souvislosti se lze odkázat k již představenému teoretickému konceptu *otevřených bran* (angl. *open gate*

⁴⁵¹ Viz například KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 156. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

⁴⁵² Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴⁵³ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

approach), kdy je pro novináře v krizových situacích obtížnější dodržovat běžné rutinní postupy, například ty spojené s procesem *gatekeepingu*.⁴⁵⁴

Sára Mazúchová takto například reflektovala jeden ze svých publikovaných příspěvků, ve kterém dala prostor údajně krachující sklářské firmě. Po bližším prozkoumání prý informantka zjistila, že situace tolik nepříznivá pro zpovídaného podnikatele nebyla:

*„Klíčem je asi nezakládat článek pouze na výpovědích toho zasaženého jednotlivce (...) Protože když si novinář telefonuje se sklářem nebo majitelem sklárny, kterému se děje nějaké příkoří, tak s ním v tu chvíli pochopitelně soucítí. (...) Říká to s notnou dávkou emocí a novinář v tu chvíli musí vydechnout a udělat si odstup, nebrat to jako jedinou bernou minci.“*⁴⁵⁵

Obdobný postřeh měl i Martin Petříček, který důležitost kritické role novináře v rané fázi krize ilustroval na pádu energetické skupiny *Bohemia Energy*. Informant popsal tiskovou konferenci, kde se někdejší ředitel firmy Jiří Písařík před novináři rozbřečel:

*„Podle mě by novinář na takovou hru neměl skočit. Z této strany tam byla emoce, novinář by to měl určitým způsobem zprostředkovat a zanalyzovat, ale neskočit na jeho narativ.“*⁴⁵⁶

3.2.4 Mobilizace veřejných činitelů

S *monitorovací rolí*, potažmo s *rolí hlídačského psa*, do značné míry souvisí i skutečnost, že novináři svou činností vyvíjejí tlak na veřejné činitele.⁴⁵⁷ Výpovědi některých do výzkumu zapojených informantů naznačují, že výsledkem jejich práce v době energetické krize mohl být i nepřímý apel na politiky, aby se vzniklou energetickou situací zabývali a brali ji jako vážnou. Toto podtéma se v rozhovorech s informanty vynořilo v momentě, kdy byli dotázáni, zda byl tón zpravodajského pokrytí energetické krize podle nich úměrný skutečné závažnosti situace.⁴⁵⁸ Mobilizační účinek, který práce českých zpravodajských novinářů mohla mít v době energetické krize na politické představitele, zachycují následující výpovědi Sáry Mazúchové, Martina Petříčka a Zuzany Kubátové:

⁴⁵⁴ Viz OLSSON, Eva Karin a NORD, Lars W. *Paving the way for crisis exploitation: The role of journalistic styles and standards*. Online. Journalism. 2015, roč. 16, č. 3, s. 345. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884913519032>. [cit. 2024-02-10].

⁴⁵⁵ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁵⁶ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴⁵⁷ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 124–125. ISBN 8024630931.

⁴⁵⁸ Jak jednotliví informanti vnímali tonalitu pokrytí energetické krize v českých zpravodajských médiích, rozebere podkapitola 3.4 *Negativita a senzacechtivost ve zpravodajství*.

„(...) Za těch 20 let se zkrátka v energetice nic neudělalo a teď jsme na to začali dost doplácet. Veřejně činné osobnosti se s krizí konečně trochu probudily.“⁴⁵⁹

„(...) Na druhou stranu to mohlo fungovat také jako určitý alarm pro politiky, aby s danou situací začali něco dělat. Uvědomit si, že se na trhu s energiemi něco děje a že to může mít velké ekonomické dopady.“⁴⁶⁰

„(...) Protože tím poskytnete určitý servis, dáváte tím zpětnou vazbu politikům, informujete o tom, co se reálně děje a v ideálním případě to můžete spojit i se servisem pro ty ohrožené lidi, například když napíšete, že je k dispozici příspěvek na bydlení.“⁴⁶¹

3.2.5 Krize jako profesní výzva a příležitost

Některé odborné práce věnované krizovému zpravodajství upozorňují na skutečnost, že to, co je z mimomediální perspektivy vnímáno čistě jako krize, lze z perspektivy médií vnímat také jako profesní příležitost.⁴⁶² I přes mimořádný charakter některých událostí novináři aplikují do značné míry opakující se redakční postupy či rutiny, jimiž se v krizových situacích řídí. Při pokrývání krizí média mohou čerpat i z předchozích zkušeností s událostmi podobného rázu. S takovou praxí se zvyšuje pravděpodobnost, že médium či novinář zvládne situaci „úspěšně“ pokrýt, a může tím posílit svou profesní autoritu a kredibilitu.⁴⁶³

V momentě, kdy byli vybraní novináři dotazováni, v čem byla pro ně vzniklá situace spojená s energetickou krizí překvapivá či složitá na pokrytí, Zuzana Kubátová se Sárrou Mazúchovou odpověděly právě v tom smyslu, že je pokrývání události profesně naplňovalo:

„Pokaždé, když se něco odehraje v branži, kterou sledujete, tak je to pro vás jako pro novináře samozřejmě dobře. To říkám s určitou nadsázkou a velkou mírou cynismu. Cokoliv se ve vaší branži děje, je prakticky materiál, se kterým pracujete. Pokud vás ta tematika baví – což většinou u lidí, kteří dlouhodobě sledují jednu tematiku je ten případ – tak je ta situace pro vás příznivá.“⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁶⁰ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴⁶¹ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁶² Například viz OLSSON, Eva Karin. 2010. *Defining Crisis News Events*; KOTIŠOVÁ, Johana. 2019. *Defining a crisis: Boarding*.

⁴⁶³ OLSSON, Eva Karin. *Defining Crisis News Events*. Online. Nordicom review. 2010, roč. 31, č. 1, s. 89. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0122>. [cit. 2024-02-10].

⁴⁶⁴ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

„Pro mě ta situace určitě také byla překvapivá, ale práce mě v tu chvíli bavila. Protože mi to přišlo jako velmi zajímavá událost. V té chvíli jsem si začala uvědomovat, že to nebude jen tak. A že energetika začne být pro spoustu lidí důležitá.“⁴⁶⁵

Závěr výše citované výpovědi Sary Mazúchové předznamenává další postřeh některých vybraných informantů, a to, že se na energetickou problematiku začal v redakcích klást citelně vyšší důraz, než bylo do vypuknutí krize obvyklé. Podle Zuzany Kubátové to rozšířilo možnosti ekonomického novináře věnovat se čistě energetickým tématům. Dle Martina Petříčka se zase díky krizi řada kolegů působících ve zpravodajství začala v energetice lépe orientovat:

„(...) když jsem v energetice chtěla pokrýt nějaké zajímavé téma, muselo to mít formu nějaké obchodní story, příběhu podnikatele nebo to například souviselo se státní zakázkou. Samotný trh s elektřinou a plynem ale nikdy nebyl tak zajímavý. To odstartovalo až v momentě před dvěma lety, kdy se energetika začala dotýkat spotřebitele.“⁴⁶⁶

„Myslím si, že se ze spousty novinářů stali experti na energetiku od roku 2021. (...) A vždycky to tak je – v době covidu byli zase všichni novináři experty na covid. V energetice je to možná i dobře, protože se v tom mnoho novinářů zorientovalo a začalo tomu rozumět.“⁴⁶⁷

3.2.6 Vyvracení nepřesností a dezinformací

V souladu s naplňováním již zmíněných tradičních žurnalistických rolí⁴⁶⁸ odkazovali někteří informanti zapojení do výzkumu na potřebu vyvracet informačně nepřesné výroky či dezinformace, které v souvislosti s energetickou tematikou zaznívaly ve veřejném prostoru. Jak ve své knize uvádí například i mediální teoretici Patching s Hirstem, dezinformace jsou jednou z největších výzev žurnalistiky v síťové éře.⁴⁶⁹ Podle autorů je etickou povinností novináře důsledně ověřovat správnost všech faktů, které publikuje, stejně jako pokoušet se korigovat nepřesnosti či dezinformace, které ve veřejném prostoru zaznívají od politiků nebo se například šíří na sociálních sítích.⁴⁷⁰

⁴⁶⁵ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁶⁶ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁶⁷ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴⁶⁸ V tomto kontextu je potřeba zmínit zejména roli kritickou a roli hlídacího psa.

⁴⁶⁹ Patching s Hirstem operují také s pojmem *fake news*, který má podobný význam. Upozorňují také na termíny *misinformace* a *hoax*. Viz PATCHING, Roger a HIRST, Martin. *Journalism ethics at the crossroads: democracy, fake news, and the news crisis*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022. s. 8. ISBN 0-429-24289-1.

⁴⁷⁰ PATCHING, Roger a HIRST, Martin. *Journalism ethics at the crossroads: democracy, fake news, and the news crisis*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022. s. 14. ISBN 0-429-24289-1.

Komplexita a složitost energetické problematiky mohla podle některých informantů přispívat k tomu, že bylo snazší některá fakta dezinterpretovat. Jak uvedl například Martin Petříček, Jana Klímová, Sára Mazúchová nebo Jiří Nádoba, zkreslení se často dopouštěli i čeští politici. Sára Mazúchová působící v ekonomické redakci zpravodajského webu *iDNES.cz* například zpracovala text, ve kterém vyvracela myšlenku zestátnění energetické skupiny ČEZ. Tuto ideu prý v době energetické krize prosazoval i předseda hnutí ANO Andrej Babiš. V sepsání textu Mazúchovou podpořilo vedení její redakce a příspěvek měl i čtenářský úspěch:

„Řekla jsem našemu šéfredaktorovi, že chci napsat text, kde budu tu myšlenku o zestátnění ČEZu vyvracet. Napišu, že šéf opozice něco říká, a ono je to ve skutečnosti trochu složitější. Náš šéfredaktor mě v tom podpořil a dal mi na zpracování čas. Vzhledem k tomu, že v té době ještě mediální skupina MAFRA patřila Andreji Babišovi, tak jsem si říkala, jestli s takovým textem nebude problém. A on nebyl. Byla po něm naopak poptávka, protože to lidi zajímalo.“⁴⁷¹

Na důležitost vyvracení zavádějících výroků či dezinformací v krizových situacích upozorňovala i Jana Klímová. Autorka připravila například několik textů pro projekt *Ověřovna Českého rozhlasu*, který se snaží „vysvětlovat a zasazovat do kontextu nepravdivé informace, polopravdy nebo překroucená fakta“.⁴⁷²

„Nemůžete říct, že je to všechno úplná hloupost. Máte většinou ale jen jednu pravdivou větu, na kterou nabalíte deset pitomostí. Těch deset pitomostí vysvětlit, vyvrátit a dát tu jedinou pravdivou větu do správného kontextu se právě snaží projekt Ověřovna. Myslím si, že to je v těžkých situacích taky velmi důležité.“⁴⁷³

3.3 Práce s atributy konstruktivní žurnalistiky

Následující podkapitoly se prolínají s předešlým tematickým okruhem, který popisoval, jak zpovídání novináři přistupovali ke zpravodajskému pokrytí energetické krize. V souladu se třetí výzkumnou otázkou⁴⁷⁴ je cílem následujících podkapitol zaznamenat, jak se do práce informantů ve zkoumaném období promítla aplikace atributů, které zdůrazňují stoupenci konstruktivního přístupu.⁴⁷⁵ Zaznamenané výpovědi by měly alespoň částečně postihnout

⁴⁷¹ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁷² IROZHLAS. *Ověřovna*. Online. iROZHLAS. 2021–2024. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-tag/overovna>. [cit. 2024-03-08].

⁴⁷³ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

⁴⁷⁴ VO3: *Jak informanti ve zkoumaném období pracovali s jednotlivými technikami a metodami konstruktivní žurnalistiky?*

⁴⁷⁵ Základní principy a techniky konstruktivní žurnalistiky jsou podrobněji představeny v podkapitole 1.2 *Konstruktivní žurnalistika*, zvláště pak v podkapitole 1.2.5 *Techniky konstruktivní žurnalistiky*.

motivaci jednotlivých informantů pracovat s vybranými technikami konstruktivní žurnalistiky při pokrývání energetické problematiky. Zároveň by měly nastínit, jaké jsou možné překážky pro jejich uplatnění.

Jak bylo rozvedeno již v předešlé podkapitole, jedním z atributů, který konstruktivní přístup akcentuje, je i komplexnost a vytváření úplného a správného kontextu.⁴⁷⁶ Zasazování událostí do souvislostí vnímalo jako klíčové všech šest informantů zapojených do výzkumu, v rámci realizované analýzy je na kontext proto nahlíženo jako na přirozenou součást jejich práce. Přesto lze kontext klasifikovat také jako jeden z principů konstruktivní žurnalistiky, a je proto relevantní i pro tuto podkapitolu.

Autorka se všechny informanty také snažila přivést k reflexi toho, o jaké příspěvky či informace byl podle nich ze strany jejich publika v době energetické krize největší zájem. Tato práce si neklade za cíl podrobně zachytit preference recipientů mediálních obsahů a neumožňuje to ani zvolené výzkumné metody. I tak by odpovědi některých zpovídaných novinářů mohly přinejmenším naznačit, čemu diváci, posluchači a čtenáři ve vzniklé krizové situaci přikládali význam.

3.3.1 Orientace na řešení a budoucnost

Hledání a pokrývání řešení problému spolu s orientací na budoucnost patří k základním technikám, které si novinář pracující v duchu konstruktivní žurnalistiky osvojuje. Jak uvádí organizace *The Constructive Institute* „nejen odhalit problémy, ale také vyhledávat jejich možná řešení“ je jeden ze tří základních pilířů, z nichž by konstruktivní žurnalistika měla vycházet.⁴⁷⁷ Právě na kritériu řešení, které má při popisu vzniklého společenského problému novinář publiku nabídnout, staví i svébytná odnož přístupu *solutions journalism*.⁴⁷⁸

Myšlenka, že by zprávy věnující se problematice energetické krize měly obsahovat řešení či pohled do budoucna, byla na rozdíl od důležitosti kontextu informanty přijata spíše rozporupně. Nejvíce byli ideji orientace na řešení otevřeni Jana Klímová s Jiřím Nádobou, kteří – jak již bylo zmíněno – měli osobní zkušenost s produkcí výstupu v duchu *solutions journalism*. Nádoba potvrdil, že inklinace k práci v duchu hledání a pokrývání úspěšných řešení

⁴⁷⁶ Viz podkapitolu 3.2.2 *Kontext jako klíčový atribut při pokrývání energetické problematiky*.

⁴⁷⁷ LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 3. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

⁴⁷⁸ Viz podkapitolu 1.2.4 *Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem*.

do značné míry souvisí i s redakční politikou magazínu *Respekt*, v němž ve zkoumaném období působil:

„V *Respektu* jsme se snažili dívat do jiných zemí – například do Skandinávie – a zmiňovat, že by to bez ruského plynu mohlo nějak fungovat. Byť byla závislost na něm obrovská. Chtěli jsme ukazovat, že jsou tady i jiná řešení. Že o to více má teď něco do sebe spoléhat se na nefosilní zdroje. Najednou dávalo mnohem větší smysl ukazovat příklady toho, kde to takto funguje.“⁴⁷⁹

Zprostředkování příkladu, v jehož rámci se podobný či stejný problém podařilo vyřešit, podpořil i Vladimír Piskala nebo Martin Petříček. Druhý z informantů nicméně konstatoval, že by nemělo být úkolem novináře ve zpravodajství aktivně nabízet řešení na základě vlastního přesvědčení:

„(...) nastínit možné scénáře a vývoj tématu nebo popsat možný vývoj tématu do budoucna, je určitě součástí novinářské práce. Otázka je, jestli by sám novinář měl přinášet návrhy řešení konkrétního problému. (...) Pokud se bavíme o zpravodajství, říkat, jak by něco mělo být, už podle mě přesahuje určité hranice novinářské práce.“⁴⁸⁰

Například Ulrich Haagerup se proti takové interpretaci ve své knize *Constructive News* vymezuje. Novinář sám podle něj nikdy nedefinuje, co má správným řešením být – ten se pouze snaží vyhledávat a zprostředkovávat na toto téma debatu.⁴⁸¹ Obdobně jako u dalších technik konstruktivní žurnalistiky patrně platí, že novináři, kteří nejsou s přístupem obeznámeni do hloubky, si mohou kritérium řešení oproti původním záměrům vykládat odlišně.

Dle některých stoupců konstruktivní žurnalistiky by každá zpráva měla atributy konstruktivnosti do určité míry naplňovat. V optimálním případě by se proto ani kritérium řešení či nastínění budoucnosti nemělo vztahovat jen ke konkrétním žurnalistickým žánrům.⁴⁸² Právě tak ale někteří informanti o možném naplnění tohoto atributu přemýšleli. Že je hledat řešení nejspíš možné jen u některých žánrů přímo uvedla Zuzana Kubátová. Naznačuje to i následující výpověď Jany Klímové:

⁴⁷⁹ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁴⁸⁰ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴⁸¹ Viz HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 141. ISBN 87-7184-485-6.

⁴⁸² Viz například MCINTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Online. 2015. s. 9. Dostupné z: <https://doi.org/10.17615/g6sg-8p47>. Disertace. Chapel Hill, University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School. [cit. 2024-03-10].

„Pokud se například mluvilo o tom, co se děje na burzách s cenou energií, tak tam většinou jen popíšete ten stav. Potom jsou třeba analýzy, kde určitě můžete být konstruktivní a říkat si ‚tady jsou různé scénáře toho, co se může stát a jaká jsou na ně možná řešení‘.“⁴⁸³

3.3.2 Vysvětlování, praktické rady a zmocňování publika

Jedním z šesti základních elementů konstruktivní žurnalistiky je podle již zmiňované klasifikace *Windesheimské univerzity* právě zasazování událostí do souvislostí a vysvětlování složitých jevů.⁴⁸⁴ Podle organizace *The Constructive Institute* pak potřeba vysvětlovat souvisí s třetím pilířem konstruktivní žurnalistiky, který novináře vybízí k tomu, aby zaujali aktivnější pozici orientovanou na potřeby publika a více jej zapojovali do veřejné debaty. Novináři by si podle organizace měli klást otázky jako „*Co je agendou veřejnosti?*“, „*Co publikum zajímá?*“ nebo „*S jakými problémy se občané potýkají?*“.⁴⁸⁵

Vysvětlovat jevy související s energetickou krizí vnímali jako důležité všichni informanti zapojení do výzkumu. Ve všech případech bylo snahou novinářů objasnit, co stojí za prudkým nárůstem cen energií, přiblížit recipientům, z čeho se ceny energií skládají nebo jaké jsou možnosti lidí, kteří přišli o svého stávajícího dodavatele plynu či elektřiny. Novináři tímto způsobem odpovídali na poptávku publika – informanti se shodovali na tom, že největší zájem byl v době energetické krize o výstupy, které zprostředkovaly praktické rady či návody, jak se se vzniklou situací vypořádat. Dokládá to například výpověď Sárý Mazúchové – zatímco v první fázi krize byl podle ní v její redakci kladen důraz hlavně na co nejrychlejší publikování informací, v té následující se již dostala do popředí potřeba vysvětlovat:

„(...) *My máme například placenou premium sekci a zjistilo se, že velký počet konverzí přinášejí články, které vysvětlují. Které nejsou jen negativní. Často se říká, že negativní titulek přinese nejvíc kliků. V energetické krizi se ale ukázalo, že i titulek nebo perex, který poutá čtenáře k tomu, že se v textu dozví něco víc a že na jeho konci například něco pochopí, byl pro lidi zajímavý.*“⁴⁸⁶

⁴⁸³ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

⁴⁸⁴ Viz HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 539. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

⁴⁸⁵ LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 6. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

⁴⁸⁶ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

Že se novináři snažili aktivně reagovat na potřeby recipientů, kteří v bezprecedentní situaci potřebovali některé energetické jevy vysvětlit, potvrdil například i Jiří Nádoba nebo Zuzana Kubátová. Oba informanti ve svých výpovědích zmínili dopisy od čtenářů. Ty pro ně byly mimo jiné podnětem pro přípravu článků, které měly složitou situaci některých lidí zanalyzovat nebo jim poradit, jak mají v krizové situaci postupovat. Podle Vladimíra Piskaly, který působí ve *Vědecké redakci ČT*, jsou vysvětlující příspěvky se servisními informacemi pravidelnou součástí zpravodajského vysílání ČT. S mimořádnými událostmi, jako byla pandemie covidu nebo energetická krize, ale podle něj poptávka po takových výstupech výrazně posílila:

„(...) je nicméně novinkou, že jsme takovým příspěvkům začali věnovat například i tři minuty v hlavním vysílacím čase, například v osm hodin večer, včetně ČT1. Ty příspěvky se vždy zaměřovaly na jedno téma, byly dost koncertované a snažily se události dodat právě zmíněný kontext.“⁴⁸⁷

Na to, jaké přínosy mohly mít vysvětlující příspěvky v době energetické krize pro publikum, pak upozornili například Zuzana Kubátová, Sára Mazúchová nebo Martin Petříček. Díky krizové události se podle nich zvýšila informovanost o energetické problematice nejen mezi politiky a novináři, ale současně i mezi veřejností.⁴⁸⁸

3.3.3 Práce s daty a datová vizualizace

Element zasazování událostí do kontextu a vysvětlování složitých jevů podle zastánců konstruktivní žurnalistiky zahrnuje rovněž práci s daty a jejich vizualizací. Tuto myšlenku zpopularizoval stoupenec *solutions journalism* a švédský statistik Hans Rosling, po němž je atribut práce s kontextem nazýván jako *Roslingova metoda* (z angl. *The Rosling*). Při popisu problematických společenských jevů by měl novinář podle Roslinga pracovat s daty a statistikami a vytvářet jasné a srozumitelné infografiky.⁴⁸⁹

Pro všechny informanty zapojené do výzkumu byla práce s daty v době energetické krize přirozená. Informanti potvrdili, že k ekonomické problematice analytický přístup, potažmo práce s daty a statistikami, neodmyslitelně patří. Dokládá to například následující výpověď Jiřího Nádoby:

⁴⁸⁷ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

⁴⁸⁸ Více viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024; Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.; Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁴⁸⁹ HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 539. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

„V Respektu bylo určitou linkou, že je dobré se opírat o jasná data. Často jsme kritizovali vládu za to, že se rozhoduje bez dat a analýz. Když novinář něco tvrdí o ekonomice, což je sféra činnosti, kde je čísel spousta, je to tvrzení dobré něčím vypočítat.“⁴⁹⁰

Vladimír Piskala, jehož příspěvky ve vysílání ČT v době energetické krize stály ve velké míře právě na infografikách, se při své práci opíral zejména o veřejně dostupná data. S jejich pomocí má podle informanta novinář možnost nejen vysvětlit složitou problematiku divákovi, ale také podrobit kritice tvrzení zaznívající ve veřejném prostoru:

„V první řadě se snažím dívat na veřejně dostupné zdroje a ověřit si, jestli se výroky zaznívající ve veřejném prostoru dají s použitím veřejně dostupných zdrojů potvrdit nebo vyvrátit. Například zrovna u dodávek plynu jsou k dispozici skvělé zdroje, které prakticky v reálném čase ukazují, kolik plynu proudí v rámci celé sítě. S tím se dalo hezky pracovat a ukázat to i ve vysílání.“⁴⁹¹

Taktéž Zuzana Kubátová s Janou Klímovou potvrdily, že byla práce s daty a jejich vizualizace v době energetické krize důležitá. Obě autorky nicméně rovněž zmínily, že práce na komplexních analytických příspěvcích přináší redakcím zvýšené náklady a vyžaduje pro jejich zpracování zpravidla zkušenější novináře. Kubátová navíc konstatovala, že čtenářský zájem o tento typ článků je ne vždy úměrný časové náročnosti a nákladnosti jejich produkce:

„To, že se v Seznamu investuje do dlouhých materiálů, je určitá redakční politika. Ale jinak v českých redakcích takto nikdo moc neuvažuje. Pokud se někdo příliš dlouho zabývá jedním tématem, aby vytvořil komplexnější analýzu, tak to nikdo z vedení redakce příliš neocenuje. Alespoň co se týče webové redakční politiky. (...) Analýzy můžou ale přinášet benefity, které se kliknutím na článek nedají spočítat, jsou spíše otázkou prestiže.“⁴⁹²

3.3.4 Inspirace a pozitivní emoce

Jak bylo řečeno již v teoretické části práce, proti asociaci „odlehčeného“, „pozitivně laděného“ zpravodajství, které cíleně opomíjí problém a rezignuje na kritickou roli žurnalistiky, se konstruktivní přístup vymezuje.⁴⁹³ I přesto je jeho snahou více se zaměřit na pokrývání společenských témat v jejich pozitivních nebo inspirativních rovinách. Prostor, který je

⁴⁹⁰ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁴⁹¹ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

⁴⁹² Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁹³ Viz například podkapitulu 1.2.4 Konstruktivní žurnalistika jako zastřešující pojem.

negativním zprávám ve zpravodajství věnován, totiž podle stoupenců přístupu nevypovídá o realitě, která je podle nich výrazně různorodější.⁴⁹⁴

Popularizátoři konstruktivní žurnalistiky si nicméně uvědomují, že myšlenka vyváženosti zpravodajství ve prospěch vyšší proporce pozitivních zpráv nemá u tradičně smýšlejících novinářů zpravidla zastání. Jak uvádí například Ulrich Haagerup, řada žurnalistů takový koncept může vnímat jako „*uměle vytvořený konstrukt*“ nebo „*útok*“ na naplňování jejich kritické role. Zvrátit vžitou představu mainstreamových médií, že základem každé zprávy je konflikt, podle něj vyžaduje systematické úsilí ve vedení redakcí a přijetí faktu, že změna nepřijde okamžitě.⁴⁹⁵

Že není myšlenka vyšší proporce pozitivních zpráv zpravodajskými novináři příliš přijímána, dokládá také analýza rozhovorů této práce. Proti konceptu, že by zpravodajství mělo být prokládáno pozitivními informacemi, aby byla vyvážena disproporce negativních zpráv, se všichni informanti ohradili. Například s argumentem, že je potřeba „*nezamlčovat stav věcí, jaký je*“⁴⁹⁶ a informovat o tom, „*co se reálně děje*“⁴⁹⁷. Kvůli nemožnosti predikovat, jak se ceny energií budou vyvíjet do budoucna, navíc například podle Martina Petříčka nebylo snadné akcentovat pozitivní polohu události:

*„(...) Pokud by to mělo být pozitivní, tak byste mohli například napsat ‚Počkejte, přežene se to, nepanikařte a za rok to bude lepší.‘ Ale co když to za rok lepší nebude? Co když za rok ceny budou dvojnásobné? (...) Tvrdit, že má být veřejnost v klidu, že se to nějak přečká, od toho jsem já osobně byl daleko. Protože zkrátka nikdy nevíme, co přesně se s cenami stane.“*⁴⁹⁸

I přesto dva informanti – Vladimír Piskala a Jiří Nádoba – v rámci výzkumné interakce zmínili, že se i v době energetické krize snažili aktivně vyhledávat témata s pozitivní či inspirativní polohou:

„(...) Na druhou stranu si myslím, že by ve výsledném zpravodajském mixu měly být i zprávy odlehčenější. Například Studiu 6 se to podle mě i docela daří – z redakce vědy se sem snažíme dodávat různé zajímavosti, které

⁴⁹⁴ CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

⁴⁹⁵ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 130. ISBN 87-7184-485-6.

⁴⁹⁶ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

⁴⁹⁷ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁴⁹⁸ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

se netýkají vyloženě toho, že je něco špatně. Naopak se snažíme ukazovat, že se i něco povedlo. Tyto zprávy dodáváme i do Událostí – třeba o úspěších českých vědců, nových objevech.’⁴⁹⁹

„(...) snažili jsme se přímo aktivně najít něco, nad čím se člověk může zamyslet, aniž by to byl tradiční koncept, toto je problém, který někoho trápí, a my rozebereme, kdo za to může’. Hodně jsme se tím inspirovali u *The Atlantic*, který Respekt občas překládá’⁵⁰⁰

3.4 Negativita a senzacechtivost ve zpravodajství

Několik podkapitol v teoretické části této práce bylo věnováno problematice odlivu zpravodajských publik, klesající důvěře v mainstreamová zpravodajská média a jejich negativní předpojatosti.⁵⁰¹ O konstruktivní žurnalistice její stoupcem totiž často přemýšlejí právě jako o možném řešení disproporční negativity ve zprávách a jako o řešení některých pro média nepříznivých trendů.⁵⁰² Konstruktivní přístup sám sebe chápe jako návrat k tradičním principům a hodnotám žurnalistiky – snaží se například vyvarovat expresivním jazykovým prostředkům, méně se soustředit na „*konflikty a skandály*”, a více naopak akcentovat pozitivní polohu některých společenských témat.⁵⁰³ I popularizátoři konstruktivního přístupu nicméně potvrzují, že preference pro pokrývání událostí obsahující konflikt je součástí „*žurnalistické DNA*“. Tento způsob přemýšlení o zpravodajství se podle nich u řady novinářů přehodnocuje jen obtížně.⁵⁰⁴

Jak informanti zapojení do výzkumu této práce uvažují o pokrývání témat, která v publiku vzbuzují pozitivní emoce nebo inspiraci, popsala jedna z předchozích podkapitol.⁵⁰⁵ Ty následující se pokusí zodpovědět, jak informanti nahlízejí na negativní tonalitu zpráv. Je podle nich negativní charakter zpravodajství v něčem problematický? Mají zpětně pocit, že byl tón zpravodajského pokrytí energetické krize přiměřený skutečné závažnosti situace? Je negativitu ve zprávách možné něčím vyvážit? A mohla podle nich česká média v době energetické krize

⁴⁹⁹ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

⁵⁰⁰ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁵⁰¹ Pro více informací viz podkapitolu 1.1 *Odklon publika od zpravodajství na pozadí rozpadu společenské důvěry*.

⁵⁰² CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

⁵⁰³ *Ibidem*.

⁵⁰⁴ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 89. ISBN 87-7184-485-6.

⁵⁰⁵ Viz podkapitolu 3.3.4 *Inspirace a pozitivní emoce*.

příspěv k šíření společenské paniky? Reflexi předznamenanych témat se pokusí nabídnout následující podkapitoly.

3.4.1 Negativita a konflikt tvoří základ zprávy

V tradičních mediálních kategorizacích bývá negativita zmiňována jako jedna ze základních zpravodajských hodnot, na jejichž základě lze určit, zda bude událost zpravodajsky zpracována.⁵⁰⁶ V souladu s tradičním pojetím žurnalisty coby *hlídacího psa*, který upozorňuje na problémy, je pak inklinace k tématům obsahujícím konflikt nebo problém do značné míry přirozená.⁵⁰⁷

Že mají tradiční novináři o negativitě tendenci uvažovat jako o nedílné součásti zprávy, potvrdily i rozhovory s novináři zapojenými do výzkumu této práce. Celkem pět z šesti informantů se k negativitě vyjádřilo v tom smyslu, že je úlohou novináře zprostředkovat recipientovi věrný obraz reality bez ohledu na to, zda se jedná o pozitivní či negativní událost. Tento způsob uvažování dokreslují i výpovědi Jany Klímové a Jiřího Nádoby, kteří již v minulosti vyprodukovali výstupy v duchu konstruktivní žurnalistiky:

*„To, že se někde akcentuje negativní poloha problému, nelze jednoduše vyloučit. Novinář musí být schopen vyhodnotit, co je hlavní sdělení informace. Pokud je hlavní sdělení, že se děje něco negativního nebo to bude mít negativní dopad, tak to potom nelze neakcentovat.“*⁵⁰⁸

*„Nejdřív se musí odbavit základní proud toho, co se děje, a to, co se děje, z velké části opravdu tvoří problémy.“*⁵⁰⁹

⁵⁰⁶ Viz například GALTUNG, Johan a RUGE, Mari Holmboe. *The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers*. Online. Journal of peace research. 1965, roč. 2, č. 1, s. 70. ISSN 0022-3433. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>. [cit. 2024-02-22].

⁵⁰⁷ VAN DER MEER, Toni G.L.A. a BROSIUS, Anna. *Credibility and shareworthiness of negative news*. Online. Journalism (London, England). 2022. s. 15. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849221110283>. [cit. 2024-02-22].

⁵⁰⁸ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

⁵⁰⁹ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

Martin Petříček potom přímo uvedl, že na potřebě „(...) něčím šokovat, ukázat na začátku konfliktu“⁵¹⁰ bude podle něj produkce zpravodajství založená vždy. Zuzana Kubátová zase poukázala na to, že preference médií pro zpracování negativních témat souvisí také s poptávkou publika⁵¹¹:

„Tuto redakční politiku upřednostňování negativních událostí můžete sice kritizovat, ale je to dáno poptávkou po zboží, které vyrábíme. Jde o to, aby negativita informací nebyla posilovaná tím, že opomím kontext, špatně něco interpretuji, zasazuji to do špatných souvislostí, protože to už je potom špatná novinářská práce.“⁵¹²

Zároveň je ale potřeba uvést, že všichni informanti o negativitě uvažovali v intencích pragmatického informování o tom, co se skutečně děje. Byť je reflexe zpovídaných novinářů čistě subjektivní, nic nenaznačovalo tomu, že by měli sklon krizovou situaci vytěžovat a událost bulvarizovat, tak jak o tom mluví někteří stoupcí konstruktivního přístupu⁵¹³. Právě citovaná výpověď Zuzany Kubátové naopak ilustruje, že se informantka snažila o to, aby konflikt svou prací uměle nepřizivovala. I proto patrně většina informantů přikládala významnou roli práci s kontextem a důslednému vysvětlování všech složitých energetických jevů, aby nedošlo k jejich dezinterpretaci.⁵¹⁴

3.4.2 Tón referování úměrný závažnosti situace

Že mají seriózní zpravodajská média v posledních letech tendenci inklinovat k dramatizaci událostí a zdůrazňování konfliktů, není pouze tezí konstruktivní žurnalistiky. Trendem rostoucího senzacionalismu ve zpravodajství se zabývají i některé odborné studie, které se konstruktivnímu přístupu nevěnují.⁵¹⁵ Vytváření zpravodajských obsahů, které nesou některé prvky obsahů bulvárních, bývá akademiky zdůvodňováno zejména rostoucí konkurencí

⁵¹⁰ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁵¹¹ Na to, že je publikum negativním obsahem skutečně přitahováno, byť může tvrdit opak, v posledních letech poukázaly i některé výzkumy a odborné studie. Viz například NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. 2023. *Digital News Report 2023*; VAN DER MEER, Toni G.L.A. a BROSIUS, Anna. 2022. *Credibility and shareworthiness of negative news*.

⁵¹² Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵¹³ Viz například HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. 2017. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*; MC INTYRE, Karen. 2015. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*.

⁵¹⁴ Viz podkapitolu 3.2.2 Kontext jako klíčový atribut při pokrývání energetické problematiky a 3.3.2 Vysvětlování, praktické rady a zmocňování publika.

⁵¹⁵ Například viz WANG, Tai-li. 2012. *Presentation and impact of market-driven journalism on sensationalism in global TV news*; VAN SCOY, Lauren Jodi; SNYDER, Bethany; MILLER, Erin L.; TOYOBO, Olubukola; GREWEL, Ashmita a kol. 2021. *Public anxiety and distrust due to perceived politicization and media sensationalism during early COVID-19 media messaging*.

sít'ového prostředí, s nímž se musí tradiční média potýkat. Motivací pro médium vytvářet takové výstupy může být například vidina vyššího zisku či zvýšení zájmu publika.⁵¹⁶ Jak bylo v této práci již rozvedeno, přílišná dramatizace některých událostí může u části publika paradoxně přispět ke ztrátě důvěry v mainstreamová média a k poklesu zájmu o zprávy. To platí zejména pro období krizí, kdy řada recipientů na seriózní zpravodajství spoléhá jako na zdroj přesných a důvěryhodných informací.⁵¹⁷

V době, kdy byly realizovány rozhovory s informanty této práce, již bylo možné zpětně reflektovat, zda byl tón zpravodajského pokrytí energetické krize úměrný skutečné závažnosti situace. Informanti byli autorkou práce dotazováni, zda nemají s odstupem času pocit, že některá česká média zbytečně rozdmýchávala společenskou paniku. Všichni zpovídání novináři byli ve shodě, že energetická krize byla závažná a že seriózní zpravodajská média k šíření paniky nepřispívala. Pouze Jiří Nádoba kriticky zhodnotil, že v rané fázi energetické krize média mohla čerpat z nejistoty a negativní nálady veřejnosti, s níž byl bezprecedentní růst cen energií spojený:

„(...) V určité chvíli to bylo pochopitelné, protože nikdo nevěděl, jak moc ještě ceny porostou. Často mají ale média sklony k tomu – podobně jako politici – využít nálady, která ve společnosti existuje, a jít jí naproti, přizpůsobit se na ní. Tím se potom všechno zpětně multiplikuje v určité spirále.“⁵¹⁸

Všichni zpovídání novináři nicméně zároveň věřili, že zasazováním událostí do správných souvislostí a vysvětlováním energetické problematiky naopak pomůžou paniku části veřejnosti zmírnit. Dokreslují to i následující výpovědi Jany Klímové a Vladimíra Piskaly:

„Pokud jsou informace opravdu alarmující, snažím se je podat tak, jak jsou. Snažím se je ale podat v kontextu, zbytečně je nedělat více alarmující, než ve skutečnosti jsou. Určitě není dobré šířit paniku. Pokud by na druhou stranu reálně hrozilo, že v zimě nebude dostatek plynu, tak je určitě důležité tu situaci popsat i s konkrétními důsledky a zároveň možnostmi, jak situaci řešit.“⁵¹⁹

⁵¹⁶ ARBAOUI, Bouchra; DE SWERT, Knut a VAN DER BRUG, Wouter. *Sensationalism in News Coverage: A Comparative Study in 14 Television Systems*. Online. Communication research. 2020, roč. 47, č. 2, s. 303. ISSN 0093-6502. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0093650216663364>. [cit. 2024-03-10].

⁵¹⁷ Pro podrobnější informace viz kapitolu 1.1 *Odklon publika od zpravodajství na pozadí rozpadu společenské důvěry* a její jednotlivé podkapitoly.

⁵¹⁸ Viz Příloha 3: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.*

⁵¹⁹ Viz Příloha 5: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.*

„Naštěstí to nebylo potřeba, ale měli jsme připravenou i grafiku s naplněností zásobníků, kterou jsme vždy jednou za dva až tři dny aktualizovali. Dalo se to porovnávat s naplněností v předchozích letech. Ve vysílání bychom tedy byli schopní poměrně rychle odhalit, že se něco děje. Nebo jsme naopak mohli říct, že je plynu dost a není potřeba žádné paniky.“⁵²⁰

O negativitě ve zpravodajství navíc většina informantů uvažovala v souladu s *monitorovací rolí žurnalistiky* jako o realitě, kterou mají novináři za úkol publiku zprostředkovat. Že je negativních informací ve zpravodajských relacích příliš, jmenovitě Zuzana Kubátová, Vladimír Piskala a nakonec i Jiří Nádoba zdůvodňovali tím, že se jedná o odraz aktuálního stavu světa, který se ve vysoké míře potýká s krizovými událostmi a konflikty. Například Zuzana Kubátová souhlasila s tím, že odliv zpravodajských publik může být s vysokou mírou negativních zpráv propojený. Podle informantky z takového trendu ale nelze vinit média – mimo jiné proto, že mají povinnost o věcech, které se dějí, publikum informovat:

„Spoustu lidí už nechce poslouchat, jak se všechno zdražuje. Inflační vlna byla sice tažená energetikou, ale vidíme to při nákupu potravin, v nákladech na bydlení. Míra negativních zpráv byla v jednu dobu výrazná, co se cen energií a ostatního zboží týče. A dovedu si představit, že to leckdo nechce poslouchat. Protože s tím nic nemůžete dělat. Neříkám, že média něco nedělají špatně. Ale to, že se hromadí negativní zprávy, je odrazem reality.“⁵²¹

V kontextu možného posilování společenské paniky je důležité odkázat také na jednu z předchozích podkapitol této analýzy, která popisuje snahu informantů této práce vyvracet dezinformace spojené s energetickou krizí.⁵²² V momentech, kdy byli informanti dotazováni na možný zdroj společenského znepokojení, totiž velmi často poukazovali právě na dezinformace ve veřejném prostoru.

⁵²⁰ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

⁵²¹ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵²² Viz podkapitolu 3.2.6 Vyvracení nepřesností a dezinformací.

3.4.3 Různé pohledy na clickbait⁵²³

Jak bylo zmíněno v předešlé podkapitole této práce, s rostoucím senzacionalismem seriózních médií bývá spojováno také využívání *clickbaitových titulků*. Například Marije Poort ve své práci, která se věnuje konstruktivní žurnalistice a dopadům negativity ve zpravodajství, poukázala na to, že „početná“ skupina účastníků jejího výzkumu ke clickbaitu přistupovala kriticky. Někteří respondenti si byli vědomi toho, že jev souvisí se „soutěživostí“ médií v síťovém prostředí a titulky, které chtěly na první pohled šokovat, je od čtení zpráv spíše odrazovaly.⁵²⁴ V rozhovorech s informanty této práce bylo zaznamenáno několik pohledů na clickbait, včetně toho, jakou měl podle zpovídaných novinářů v době energetické krize roli.

Z výpovědi Sárý Mazúchové, která ve zkoumaném období působila v redakci *iDNES.cz*, například vyplynulo, že přinejmenším v rané fázi energetické krize mohli být novináři motivováni zvýšenou pozorností čtenářů. V této souvislosti informantka zmínila právě orientaci na co nejvyšší počet kliknutí na článek:

„Tím, jak je dnešní doba zrychlená, tak měly ze začátku redakce – nebo spíše naše redakce, ať nemluvíme za všechny – tendenci postupovat rychle. Aby ty informace byly zveřejněné, aby bylo co nejvíce kliků, když to řeknu hodně zjednodušeně.“⁵²⁵

U Jany Klímové, která ve zkoumaném období působila v *Hospodářských novinách*, měla asociace s clickbaitovým titulkem spíše negativní povahu. Informantka na úskalí takových titulků sama poukázala, když byla dotazována, zda podle ní česká média mohla v době energetické krize přispět k posílení společenské paniky:

„Samozřejmě, pokud napíšete, že lidi zmrznou, tak budete mít ‚klikačku‘, čtenáři to budou číst a vy budete mít dobrou pozici v redakci. U placených serverů na tom možná získáte i nové předplatitele.“⁵²⁶

⁵²³ Clickbait lze definovat jako internetový obsah „(...) jehož záměrem je přilákat pozornost uživatele a přimět jej kliknout na hypertextový odkaz.“ V kontextu online žurnalistických obsahů je termín spojován zejména s clickbaitovými titulky. Viz CAMBRIDGE DICTIONARY. *Meaning of clickbait in English*. Online. Cambridge Dictionary. © 2024. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/clickbait>. [cit. 2024-03-10].

⁵²⁴ Autorka v rámci výzkumu realizovala celkem 4 ohniskové skupiny, které měly zprostředkovat různé pohledy konzumentů zpravodajských obsahů. Dohromady se výzkumu účastnilo 15 respondentů různých národností. Viz POORT, Marije. *Constructive journalism: An answer to the negativity of the news?* Online. Stockholm, 2018. s. 24. Diplomová práce. Södertörns University, Institute of Journalism. Vedoucí práce Liudmila Voronova. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1215584/FULLTEXT01.pdf>. [cit. 2024-02-23].

⁵²⁵ Viz Příloha 2: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.*

⁵²⁶ Viz Příloha 5: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.*

Nejvíce pragmatické stanovisko vůči clickbaitu pak zaujala Zuzana Kubátová. Jev podle autorky souvisí s finanční udržitelností některých online médií, přičemž kliknutím na článek podle ní zpravodajské médium získává také zpětnou vazbu od čtenářů:

„(...) V každém případě musíte nějakou formou získat pozornost čtenáře. Buď jako médium, které si někdo bude ochotný zaplatit, nebo jako médium, které je natolik čtené, že budou jeho produkci ochotni zaplatit inzerenti. Není jiná cesta, pokud nepočítáme veřejnoprávní média. Kritizovat honbu za clickbaitem je strašně zjednodušující.“⁵²⁷

Pohled na clickbaitové titulky každé ze tří výše citovaných informantek je v určité míře odlišný. Jejich výpovědi nicméně ilustrují, že orientace online médií na poutavé titulky byla ve zpravodajství přítomna i v době globální energetické krize.

3.4.4 Vyjádření politiků jako zdroj společenské skepse a paniky

Informanti zapojení do výzkumu této diplomové práce v rozhovorech poměrně často zmiňovali i některé politické představitele. Zavádějící či zkreslená vyjádření některých politiků v době energetické krize mohla podle části informantů prohlubovat nejistotu veřejnosti a přispívat k posilování společenské paniky.

Na politickou polarizaci jako výzvu pro média v síťové éře upozorňují ve své knize například i Patching s Hirstem. Útočnost politického diskurzu autoři vnímají jako jeden z faktorů, který přispívá k současné erozi důvěry v tradiční média.⁵²⁸

Celkem čtyři z šesti informantů v rozhovorech poukázali na politickou opozici jako na zdroj nepřesných či zkreslených informací v době energetické krize. Jana Klímová, Jiří Nádoba a Sára Mazúchová pak jmenovitě uváděli jméno předsedy hnutí ANO Andreje Babiše. Jak podle nich výroky opozičních politiků mohly přispívat ke zhoršení společenské nálady, dokresluje následující výpověď Sary Mazúchové:

„Například v České televizi vidím v Událostech (hlavní večerní zpravodajská relace ČT, pozn. autorky) často mluvit Karla Havlíčka nebo Alenu Schillerovou. Je jasné, že jim veřejnoprávní médium musí dávat prostor. Jenže když tě jako diváka takoví mluví v kuse sytí negativními informacemi, když vyhrožují tím, že domácnosti spadnou do chudoby a podnikatelé budou bankrotovat, tak to v člověku samozřejmě zůstane. (...) To ale není chyba médií,

⁵²⁷ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵²⁸ PATCHING, Roger a HIRST, Martin. *Journalism ethics at the crossroads: democracy, fake news, and the news crisis*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022, s. 60–61. ISBN 0-429-24289-1.

to je důsledek toho, jak v Česku vypadá politické prostředí. A že má v české společnosti silnou podporu hnutí ANO nebo například SPD, které pracuje s tímto narativem.“⁵²⁹

Dle některých mediálních teoretiků mohou nicméně zpravodajská média k posilování vyhocené politické diskuse přispívat. Patching s Hirstem například mluví o „nezdravé symbióze“ mezi populistickými politiky a zpravodajskými médii, v jejímž rámci je problém politické polarizace prohlubován.⁵³⁰ V podobném duchu mluví jedna z publikací organizace *The Constructive Institute*, která se věnuje problematice politické polarizace a tomu, jak na ni novináři mohou reagovat. Řada zpravodajských médií má podle organizace tendenci posilovat konfliktní charakter politické debaty – například tím, že využívá „bojovné jazykové prostředky“ k popisu střetů, které se v politice odehrávají.⁵³¹ Publikace dále mluví například o vytváření „umělé vyváženosti“, kdy novináři záměrně zapojují do společné debaty politiky krajních názorových pozic, jež jsou vzájemně protichůdné.⁵³²

Žádný z informantů této diplomové nicméně neuvažoval tím způsobem, že by zpravodajští novináři měli zasahovat do debaty politiků nebo neměli dávat prostor jejich zkresleným či vyhraněným výrokům. Například Jana Klímová naopak poukázala na úskalí takových novinářských zásahů. Následující citace informantky naznačuje, že v době, kdy mají politici možnost s veřejností komunikovat prostřednictvím síťových platform, je možnost novináře formovat veřejný diskurz, chceme-li nastolovat tematickou agendu, přinejmenším oslabená:

„(...) Nemůžete se ale vyhnout tomu, že budete ignorovat politickou opozici, která bude v dané situaci alarmistická a bude dané situace politicky využívat. Potom svojí prací samozřejmě šíříte i takové názory. Vy je ale nemůžete cenzurovat, můžete je pouze dát do kontextu. Protože pokud je cenzurovat budete, tak ti uživatelé si k nim nakonec stejně cestu najdou. Například Andrej Babiš vám řekne, že ho vůbec nezajímá, co o něm napíšete na iRozhlasu, protože má na svém YouTube kanále desetkrát větší dosah.“⁵³³

⁵²⁹ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵³⁰ PATCHING, Roger a HIRST, Martin. *Journalism ethics at the crossroads: democracy, fake news, and the news crisis*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022, s. 61. ISBN 0-429-24289-1.

⁵³¹ FØRLI, Anne Katrine, Ewen MACASKILL, Peter LINDNER, Kaori KOHYAMA, Nadia NIKOLAJEVA a kol. *Listen Louder: How journalists can counter polarization*. Online. Aarhus: The Constructive Institute, 2022. s. 11. Dostupné z: https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2023/10/5333873_Fonden-Constructive-Foundation_bog_samlet2-1.pdf. [cit. 2024-03-12].

⁵³² Ibidem, s. 12.

⁵³³ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

3.5 Potenciál konstruktivní žurnalistiky v budoucí perspektivě novinářské profese

Závěrečný tematický okruh této analýzy přináší reflexi zpovídaných novinářů na možné budoucí uplatnění konstruktivní žurnalistiky v novinářské praxi. Pokles zájmu o zprávy, ztráta důvěry publika i neochota angažovat se ve veřejné debatě jsou jen některými pro žurnalistiku nepříznivými trendy, které si konstruktivní přístup klade za cíl zvrátit. Do jaké míry ale sdílí tento pohled mediální profesionálové působící v redakcích? Následující podkapitola se pokusí zachytit, zda může podle informantů konstruktivní žurnalistika přispět k řešení popsanych problémů. Popíše, zda je podle informantů možné takový přístup aplikovat ve zpravodajství plošně a jaké jsou zde potenciální překážky.

V kontextu soudobých výzev pro žurnalistiku byli informanti dotazováni i na problematiku odlivu zpravodajských publik a na trend erodující důvěry v mainstreamová média. Někteří novináři následně zajímavě reflektovali pozici žurnalistické profese v éře digitálních síťových médií a poukázali na některá etická dilemata, před nimiž profesionální žurnalistika aktuálně stojí. Tato tematika se již odchyluje od vymezených výzkumných otázek. Zaznamenána je nicméně v kompletních prepisech rozhovorů⁵³⁴, které mohou jako inspirační zdroj posloužit dalším výzkumníkům.

3.5.1 Konstruktivní žurnalistika jako doplněk, ne plošný přístup

Z předešlých částí této analýzy již vyplynulo, že uplatnění některých konstruktivních technik vnímala v době prudkého zvyšování cen energií jako smysluplné většina informantů této diplomové práce.⁵³⁵ Žádný ze zpovídaných novinářů o konstruktivní žurnalistice nicméně neuvažoval v intencích přístupu, který by bylo možné aplikovat na zpravodajskou produkci plošně. Zde je potřeba brát v úvahu veškeré *ideologické* i *organizační* bariéry novinářské profese, které se k aplikaci přístupu podle zpovídaných novinářů vážou.

Prvním významným faktorem, který může k odmítnutí plošné aplikace přístupu přispívat, je sebepojetí novinářů a *zpravodajské vnímání konfliktu a negativity*. Jak bylo v této práci již řečeno, problém či negativita pro většinu informantů skutečně reprezentuje určité jádro zprávy, bez něž by byl výstup neúplný.⁵³⁶ V této souvislosti jako o „*doplňku*“ či „*nadstavbě*“ uvažoval o konstruktivní žurnalistice i Jiří Nádoba, který se řadil k informantům, kteří byli myšlenkám

⁵³⁴ Kompletně viz kapitolu *Přílohy*.

⁵³⁵ Jednalo se především o atribut zasazování událostí do kontextu a vysvětlování. Více viz podkapitoly 3.2.2 *Kontext jako klíčový atribut při pokrývání energetické problematiky* a 3.3.2 *Vysvětlování, praktické rady a zmocňování publika*.

⁵³⁶ Pro více podrobností viz podkapitolu této práce 3.4.1 *Negativita a konflikt tvoří základ zprávy*.

fenoménu celkově spíše otevření, a i k negativitě se stavěli do určité míry kriticky. Tradiční profesní smýšlení novináře ve zpravodajství informant reflektoval následovně:

„(...) Novináři nejspíš berou jako svoji hlavní povinnost upozorňovat na to, že se někde odehrává nějaké příkoří. Až když je toto odbyté – v hlavě jednotlivců redakce i v redakci jako celku – tak se teprve můžeme věnovat této nadstavbě, tomuto speciálnímu žánru. Takto o tom, řekl bych, většina z nás přemýšlí.“⁵³⁷

Další bariéru pro plošnou aplikaci přístupu reprezentoval v úvahách informantů *rozsah zprávy*. Frekventovaně zmiňovaným postřehem v rozhovorech bylo, že přistupovat ke každé zprávě „analyticky“, „komplexně“ a v „nuancích“ není vzhledem k výsledné délce zprávy možné. Zuzana Kubátová navíc poznamenala, že ze strany publika není poptávka pouze po hloubkových analýzách, ale také po jednoduchých a stručných zprávách. Informantka zdůraznila, že potřeby čtenářů jsou individuální, a ne každého dlouhý a propracovaný text zajímá:

„Vkládat čas novináře do tvorby obsahu, který se například nedočítá, není úplně efektivní. Obsah vždy musíte přizpůsobit konzumentovi a těch je mnoho rozdílných typů. Někdo potřebuje krátké zpravodajství, někomu udělá radost, když mu poskytnete co největší objem souvislosti. (...) Není možné dělat pouze propracované analýzy. Nepomohlo by to ničemu, protože by to spoustu lidí vůbec nečetlo.“⁵³⁸

Výše citovaná námitka není mezi novináři ojedinělá – na podobný argument zpravodajských novinářů ve své disertační práci věnované konstruktivní žurnalistice poukázala například i Joy Kibarabara. O aplikovatelnosti přístupu měli její informanti pochybnosti u zpráv v kategorii *hard news*⁵³⁹, zvláště pak u zpráv mimořádných (*breaking news*). Vhodnější bylo podle nich konstruktivní techniky aplikovat u žánrů publicistických.⁵⁴⁰

⁵³⁷ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁵³⁸ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵³⁹ Dle kategorizace americké profesorky Gaye Tuchmanové se takzvané *hard news* skládají „(...) z faktických událostí, které jsou považovány za zpravodajské.“ Tyto události je podle autorky možné analyzovat či interpretovat. Antitezí k *hard news* jsou potom *soft news*, které přinášejí zajímavosti, zprostředkovávají „lidské příběhy“. Viz TUCHMAN, Gaye. *Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected*. Online. The American journal of sociology. 1973, roč. 79, č. 1, s. 113-114. ISSN 0002-9602. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/225510>. [cit. 2024-04-07].

⁵⁴⁰ Autorka zmiňuje například *feature* nebo *editorial*. Viz KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 172. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

Třetí námitka informantů této diplomové práce souvisela s vyšší časovou náročností přípravy příspěvků, které jsou komplexní a analytické. Informanti zmiňovali například i tlak uzávěrek, podle kterých musí novináři svou práci na zprávě přizpůsobit. Jiří Nádoba, Sára Mazúchová a Martin Petříček přímo poukázali na rozdíl v dynamice fungování online médií a například tištěných médií s delší periodicitou. Petříček, který v době energetické krize působil v redakci *iDNES.cz* a následně v týdeníku *Ekonom*, popsal odlišnosti v přístupu ke zpracování zpráv v obou médiích následovně:

„Jako *Ekonom* jsme týdeník a píšeme delší články, na zpracovávání máme více času a tomu tématu se tedy můžeme věnovat více do hloubky. To třeba u *iDNES* nebylo, tam bylo potřeba pracovat rychle.“⁵⁴¹

3.5.2 Vliv ekonomického modelu médií

Následující podkapitola prezentuje další z dílčích bariér pro plošnou aplikaci konstruktivní žurnalistiky ve zpravodajství. Rozhodnutí přístup implementovat totiž nestojí pouze na individuálních novinářích a jejich profesním přesvědčení. Významnou roli zde sehrávají také ekonomické vlivy⁵⁴², které na zpravodajská média působí.

Jak bylo v této práci již konstatováno, implementace konstruktivního přístupu musí mít zastání nejen u redaktorů, ale také ve vedení redakcí, potažmo v managementu celé mediální organizace.⁵⁴³ Jak si ve své práci všímá například Joy Kibarabara, *veřejnoprávní* média mohou při snaze aplikovat konstruktivní žurnalistiku narazit především na organizační bariéry (například neochota měnit zavedené redakční postupy, vysoká priorita kladená na naplňování *neutrální* role novináře). Ta *soukromá* jsou ovlivňována zejména faktory, které souvisejí s jejich financováním (zájmy vlastníka média, produkce v souladu s poptávkou publika).⁵⁴⁴

Všichni informanti této diplomové práce v rozhovorech potvrdili, že možnost pracovat na hloubkových analýzách a komplexních příspěvcích souvisí se zaměřením daného média, jeho prioritami a redakční politikou. Ačkoliv zpovídání novináři uváděli, že měli v době energetické

⁵⁴¹ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁵⁴² Jedná se o faktory zahrnující mechanismy ekonomického vlastnictví médií a jejich kontroly. Významnými faktory jsou zdroj financování či příjmů médií, úroveň konkurence na zpravodajském trhu či koncentrace vlastnictví. Viz MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 139–140. ISBN 8024630931.

⁵⁴³ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 125. ISBN 87-7184-485-6.

⁵⁴⁴ KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 209. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

krize ve svých redakcích pro zpracování komplexních příspěvků dostatečnou podporu, z jejich výpovědí rovněž často vyplynulo, že s nimi v raných fázích krize nebyla spojená ta nejvyšší priorita. Tu měly především „rychlé“ aktuální informace, po nichž byla v souvislosti s událostmi, jako byl krach *Bohemia Energy* nebo ruská invaze na Ukrajinu, u recipientů nejvyšší poptávka. Na tento aspekt naráželi především Martin Petříček a Sára Mazúchová, kteří ve zkoumaném období působili v ekonomické redakci zpravodajského webu *iDNES.cz*:

„Prostor pro to podle mě je. Není ho samozřejmě moc, největší důraz se klade na publikování co nejrychlejšího aktuálního dění. Mě ale pokrývání rychlého aktuálního dění vždycky spíš stresovalo, takže jsem ráda, když si občas můžu ‚odpočinout‘ u procházení analytických materiálů, u volání odborníkům a pokládání otázek, jak co funguje.“⁵⁴⁵

Že jsou zpravodajská média při zpracovávání témat motivovaná pozorností čtenáře, ilustruje například i podkapitola této práce 3.4.3 *Různé pohledy na clickbait*. Na potřebu vytvářet výstupy, které budou rezonovat se zájmem čtenářů, narážela často například Zuzana Kubátová. Informantka v rozhovoru víckrát zmínila, že čtenářský zájem o analytické články ne vždy odpovídá velkému množství práce, kterou do jejich přípravy redaktoři investují. Právě zvýšeným zájmem čtenářů naopak Kubátová zdůvodňovala například negativní charakter zpráv:

„Pořád jde o náklady a výnos, který má médium jednak finanční, jednak ve formě image a prestiže. Výnos mediální práce se nedá vyčíslit jen penězi, jsou tam i jiné přínosy, ale pořád to závisí na čtenosti. Lidský mozek je nastavený na to, že má větší zájem o něco, co vyvolává emoci a strach je silná emoce.“⁵⁴⁶

Z rozhovorů s některými informanty rovněž vyplynulo, že finanční aspekt se promítá také do dostupnosti hloubkových analytických článků. Celkem tři informanti – Jana Klímová, Martin Petříček a Zuzana Kubátová – se vyjádřili v tom smyslu, že soukromá média tyto komplexní výstupy často zpoplatňují a nejsou tedy k dispozici pro všechny uživatele. S příspěvky psanými v duchu konstruktivní žurnalistiky tak ve výsledku přichází do kontaktu pouze užší segment publika, které je ochotné platit si za žurnalistický obsah.

⁵⁴⁵ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵⁴⁶ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

3.5.3 Konstruktivní přístup jako řešení odlivu zpravodajských publik

V závěrečné části rozhovoru byli informanti dotazováni, zda má konstruktivní přístup podle nich potenciál vyřešit celosvětový trend klesajícího zájmu recipientů o zprávy. Kladné stanovisko zaujali k této myšlence celkem tři informanti – Jana Klímová, Sára Mazúchová a Jiří Nádoba. Každý z novinářů nicméně zdůrazňoval pouze vybrané atributy přístupu, nikoliv konstruktivní žurnalistiku plošně. Klímová upozornila na důležitost „*zajímavého kontextu*“⁵⁴⁷, Sára Mazúchová zase kladla důraz na aspekt vysvětlování⁵⁴⁸. Jiří Nádoba uvedl, že bude patrně důležité „*ubrat plynu na tónině, že je všechno špatně*“ a snažit se hledat způsoby, jak se i dále dobírat pravdy „*pro publikum přijatelnou cestou*“.⁵⁴⁹

V diskusi o řešení odlivu zpravodajských publik byl pro některé informanty významný také vzestup sociálních platforem a občanské žurnalistiky. Na skutečnost, že se síťová média a amatérští novináři těší na úkor mainstreamových médií rostoucí pozornosti uživatelů, je mediálními teoretiky i novináři poukazováno pravidelně.⁵⁵⁰ Martin Petříček v této souvislosti například uvedl, že se redaktoři patrně budou muset více přizpůsobit „*zkratkovitě*“ rétorice sociálních sítí. Komplexní analytické články, které podporuje právě konstruktivní žurnalistika, by podle informanta mohly být východiskem jen v případě užší části publika, která si bude ochotna za kvalitní žurnalistické výstupy zaplatit:

„Jednou z cest přerodu tedy můžou být tyto zkratkovité zprávy, kdy se publikum budeme snažit zaujmout, protože utikají na sociální síť. Potom se třeba ukáže, že stále existuje úzké publikum, které si za hlubší analytické články bude chtít zaplatit. Určitě to tedy projde nějakou krizí a pak to půjde nahoru.“⁵⁵¹

Podle loňského průzkumu *Institutu Reuters*, který byl realizovaný ve 20 zemích světa, v roce 2023 odebíralo placený zpravodajský obsah nebo jednorázově přispělo či zaplatilo zpravodajskému médiu celkem 17 % recipientů. Výzkumníci si všímají toho, že napříč zkoumanými zeměmi se online zpravodajská média začínají potýkat se ztrátou předplatitelů. Důvodem jsou zejména zvýšené životní náklady domácností.⁵⁵² Je tedy otázkou, zda se

⁵⁴⁷ Viz Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.

⁵⁴⁸ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵⁴⁹ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁵⁵⁰ Viz například NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. *Digital News Report 2023*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023, s. 11–12. ISBN 9781914566073. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>. [cit. 2024-02-15].

⁵⁵¹ Viz Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024.

⁵⁵² NEWMAN, Nic a ROBERTSON, Craig. *Paying for news: Price-conscious consumers look for value amid cost-of-living crisis*. Online. Reuters Institute for the Study of Journalism. 28. 9. 2023. Dostupné

zpravodajským médiím podaří publikum přesvědčit o hodnotě zpoplatněného obsahu a zda může být takový obsah řešením odlivu zpravodajských publik jako plošného problému.

z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/paying-news-price-conscious-consumers-look-value-amid-cost-living-crisis>. [cit. 2024-03-15].

3.6 Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků

Následující podkapitoly prezentují výsledky druhé ze zvolených výzkumných metod, kterou je *kvalitativní obsahová analýza*. Provedena byla u šesti vybraných zpravodajských příspěvků, jejichž autory jsou titíž novináři, kteří byli zapojeni do výzkumu této práce jako její informanti. Příspěvky byly zvoleny a analyzovány na základě kritérií, která již byla popsána v metodologické části práce.⁵⁵³

Každý z vybraných příspěvků je analyzován v samostatné podkapitole, jejich vizuální náhledy jsou k dispozici v přílohové části práce.⁵⁵⁴ Podrobnější interpretaci výsledků obou výzkumných metod se pokusí přinést podkapitola 3.7 *Diskuse*. Atributy konstruktivní žurnalistiky, které byly v příspěvcích podrobených obsahové analýze sledovány, shrnuje následující tabulka:

Tabulka 3 Výsledky obsahové analýzy zpravodajských příspěvků

<i>Autor analyzovaného příspěvku</i>	<i>Orientace na řešení</i>	<i>Orientace na budoucnost</i>	<i>Kontext</i>	<i>Grafické znázornění dat</i>	<i>Diverzita ve zdrojích</i>	<i>Absence expresivních jazykových prostředků</i>	<i>Práce s pozitivními emocemi</i>
Zuzana Kubátová	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗
Sára Mazúchová	✓	✓	✓	✓	✗	✓	✗
Jiří Nádoba	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗
Martin Petříček	✓	✓	✓	✓	✓	✗	✗
Jana Klímová	✓	✓	✓	✗	✗	✓	✓
Vladimír Piskala	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✗

Zdroj: vlastní výzkum autorky

⁵⁵³ Viz podkapitolu 2.2.4 *Kritéria kvalitativní obsahové analýzy dokumentů*.

⁵⁵⁴ Viz *Příloha 7: Náhledy zpravodajských příspěvků podrobených kvalitativní obsahové analýze*.

3.6.1 Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy⁵⁵⁵

Následující příspěvek publikovala Zuzana Kubátová na zpravodajském webu *Seznam Zprávy* necelé dva týdny poté, co energetická skupina *Bohemia Energy* oznámila ukončení činnosti na českém trhu. V článku se autorka věnuje okolnostem vzniku této události, a zejména pak jejím dopadům na bývalé zákazníky společnosti. V textu je akcentováno prudké zvyšování cen energií pro některé domácnosti a firmy, ke kterému došlo v důsledku jejich přechodu pod dodavatele poslední instance. Autorka se věnuje i konkrétním „extrémním“ případům některých domácností, u nichž nové zálohy za platby energií převýšily jejich příjmy.⁵⁵⁶

Snahou autorky bylo pomocí příspěvku patrně poukázat na negativní ekonomický dopad, který měl pád *Bohemia Energy* na některé tuzemské spotřebitele. Jak bylo v této práci již popsáno, událost byla bezprecedentní a veřejností byla vnímána jako společensky znepokojivá a závažná. Tomu odpovídá i tonalita textu, v němž se zejména v úvodní části frekventovaně operuje s emocionálními jazykovými prostředky (např. „*vážný sociální otřes*“, „*mechanismus, který měl zákazníky chránit, se změnil v past*“, „*může to skončit mnoha lidskými i podnikatelskými tragédiemi*“).⁵⁵⁷ Konstruktivní kritérium aplikace umírněných jazykových prostředků nebo indukování pozitivních emocí v publiku tedy následující text nesplňuje.

V příspěvku je navzdory jeho negativní tonalitě kladen významný důraz na vysvětlování a kontext. Jak bylo již popsáno v tematické analýze této práce, v průběhu výzkumné interakce přikládala Zuzana Kubátová významnou roli zasazování událostí do správných souvislostí.⁵⁵⁸ Ty se autorka snažila dodávat při popisu toho, co přesně pád *Bohemia Energy* způsobilo a jak přechod pod dodavatele poslední instance (*DPI*) negativně ovlivnil některé spotřebitele. Autorka v textu popisuje, co přechod do režimu *DPI* znamená a jaké jsou jeho hlavní nevýhody. Vysvětlení je v příspěvku podpořeno i graficky několika interaktivními mapami, v nichž jsou znázorněni dodavatelé poslední instance v Česku. Graficky je zpracováno například i cenové srovnání u plynu a elektřiny – autorka zde porovnává, kolik za komoditu zaplatí nový zákazník a jak vysoká cena bude pro spotřebitele v režimu *DPI*.

Příspěvek je poměrně rozsáhlý a analytický, ačkoliv není umístěn za paywallem. To je i v souladu s tvrzením informantky, že *Seznam Zprávy* do „*dlouhých*“ a „*analytických*“

⁵⁵⁵ Viz KUBÁTOVÁ, Zuzana. *Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy*. Online. *Seznam Zprávy*. 26. 10. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/krach-bohemia-energy-a-bezradna-vlada-tisicum-domacnosti-hrozi-dluhy-178799>. [cit. 2024-02-10].

⁵⁵⁶ Ibidem.

⁵⁵⁷ Ibidem.

⁵⁵⁸ Viz podkapitolu 3.2.2 *Kontext jako klíčový atribut při pokrývání energetické problematiky*.

příspěvků investují v přesvědčení, že tím poskytují servis svému publiku.⁵⁵⁹ Několik informantů této práce včetně Kubátové v rámci výzkumné interakce potvrdilo, že dlouhé analytické materiály online zpravodajská média zpravidla zpoplatňují.

Byť se nejedná o příspěvek psaný v duchu *solutions journalism*, naplňuje v určitých ohledech kritérium hledání řešení a orientace na budoucnost. Prostřednictvím expertů na energetiku i mluvčích energetických firem zprostředkovává autorka čtenářům rady, jak se mají zachovat, pokud se ocitli v režimu *DPI*. Diskutována jsou i možná budoucí řešení vzniklé situace na trhu s energiemi – včetně toho, jak by do cenotvorby energií mohl zasáhnout stát. Zároveň je zde poukázáno na limity státních zásahů.

Důležité je upozornit i na celkové kritické vyznění textu vůči tuzemským politickým představitelům. V textu je několikrát zmíněno, že stát není na podobné výkyvy na energetickém trhu dostatečně připravený a nenabízí ve vzniklé situaci jasné scénáře možných řešení. Taktéž regulační role státu se podle autorky ukázala být vzhledem k pádu *Bohemia Energy* nedostačující.⁵⁶⁰ Že se někteří zpovídání novináři snažili v době energetické krize mobilizovat svou prací politické představitele, kteří podle nich situaci na trhu s energiemi dlouhodobě podceňovali, již popsala tematická analýza.⁵⁶¹

3.6.2 Proč cenu elektřiny určuje plyn? Na burze rozhoduje i „poslední“ elektrárna⁵⁶²

V příspěvku publikovaném v červnu 2022 na zpravodajském webu *iDNES.cz* se informantka Sára Mazúchová zaměřila na vysvětlení provázanosti cenotvorby elektřiny a zemního plynu. Text byl publikován v době, kdy se ceny energií na velkoobchodní burze rekordně zvyšovaly.⁵⁶³ V příspěvku se autorka soustředila na objasnění toho, proč jsou ceny elektřiny vysoké, jak se stanovuje cena elektřiny na trhu a proč je tato komodita na ceně plynu v některých ohledech závislá.

Jádrem analyzovaného textu je tedy vysvětlení energetického jevu, který může být pro část veřejnosti nesrozumitelný. Sára Mazúchová v rámci výzkumné interakce několikrát upozornila na to, že k vysvětlování ve svých článcích ve zkoumaném období přirozeně

⁵⁵⁹ Viz Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵⁶⁰ Viz KUBÁTOVÁ, Zuzana. *Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy*. Online. Seznam Zprávy. 26. 10. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/krach-bohemia-energy-a-bezradna-vlada-tisicum-domacnosti-hrozi-dluhy-178799>. [cit. 2024-02-10].

⁵⁶¹ Viz podkapitolu této práce 3.2.4 *Mobilizace veřejných činitelů*.

⁵⁶² MAZÚCHOVÁ, Sára. *Proč cenu elektřiny určuje plyn? Na burze rozhoduje „poslední“ elektrárna*. Online. *iDNES.cz*. 17. 6. 2022. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/burza-lipsko-cena-elektřiny-zemni-plyn-zaverna-elektřarna-merit-order.A220615_143049_ekonomika_maz. [cit. 2024-03-22].

⁵⁶³ Viz podkapitolu 1.4 *Globální energetická krize 2021–2023*.

inklinovala, protože některým jevům ona sama potřebovala porozumět. Obracela se přitom na několik odborníků z energetické oblasti, kteří jí problematiku – jejími slovy – „*polopaticky*“ vysvětlili tak, aby byla následně schopná jev objasnit publiku ve svých článcích. V rozhovoru, který byl realizován v rámci výzkumu, Mazúchová kladla důraz i na srozumitelnost zpravodajských příspěvků. Podle informantky je potřeba, aby novinář informace zprostředkoval „*jazykem svého publika*“.⁵⁶⁴ V duchu konstruktivní žurnalistiky analyzovaný příspěvek obsahuje vysvětlení širších souvislostí dané problematiky. Autorka v textu využívá i grafické znázornění dat – součástí textu je graf, který ilustruje cenotvorbu elektřiny na burze a porovnává ji s dalšími zdroji energií.

Na rozdíl od prvního analyzovaného textu příspěvek Mazúchové nevyužívá expresivnějších jazykových prostředků. Současně v textu ale není přítomna ani orientace na pozitivní rovinu popisované problematiky.

Článek se opírá o výpovědi dvou expertů na energetiku. První analyzovaný článek Zuzany Kubátové byl tedy na zdroje výrazně rozmanitější.

Stejně jako v prvním analyzovaném textu je i v příspěvku Sárý Mazúchové patrná snaha nabídnout možný nástin řešení prudkého růstu cen energií. Experti citovaní v textu se například dotýkají možné revize systému obchodování elektřiny a toho, jak by systém mohl vypadat do budoucna. V textu je diskutován i scénář státního zásahu do cenotvorby elektřiny, zmíněna jsou ale opět i možná rizika s ním spojená. Autorka se v textu věnuje i variantě, kdy by českou spotřebu elektřiny pokrývaly výhradně tuzemské elektrárny.⁵⁶⁵ Snaha zaměřit se na možný scénář řešení a podrobit jej kritice patrně souvisí i s úsilím autorky vyvracet – jejími slovy – „*radikální názory*“ ve veřejném prostoru, které v době energetické krize podle ní v souvislosti s některými tématy zaznívaly.⁵⁶⁶

Článek Sárý Mazúchové je oproti prvnímu analyzovanému příspěvku Zuzany Kubátové umístěn v takzvané *Premium* sekci webu.⁵⁶⁷ Potvrzuje se tím tvrzení některých informantů, podle kterých je bezplatný přístup k dlouhým a analytickým materiálům v rámci soukromého online média spíše výjimkou.

⁵⁶⁴ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sáróu Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵⁶⁵ MAZÚCHOVÁ, Sára. *Proč cenu elektřiny určuje plyn? Na burze rozhoduje „poslední“ elektrárna*. Online. iDNES.cz. 17. 6. 2022. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/burza-lipsko-cena-elektriny-zemni-plyn-zaverna-elektrarna-merit-order.A220615_143049_ekonomika_maz. [cit. 2024-03-22].

⁵⁶⁶ Viz Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sáróu Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024.

⁵⁶⁷ Více viz IDNES.CZ. *IDNES Premium*. Online. iDNES.cz. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/premium>. [cit. 2024-03-23].

3.6.3 Norská výhra v loterii⁵⁶⁸

Na následující analytický článek v rubrice *Kontext* týdeníku *Respekt* upozornil autorku práce sám informant Jiří Nádoba. Příspěvek zmínil v souvislosti se svou snahou inspirovat se v sousedních zemích a hledat možná řešení toho, jak by se Evropa do budoucna mohla obejít bez dodávek ruského zemního plynu. Autor se po vypuknutí války na Ukrajině v únoru 2022 vydal do Norska, aby čtenářům *Respektu* zprostředkoval, jak o energiích přemýšlí tamní společnost. Ta pro svou spotřebu využívá především nefosilní zdroje.⁵⁶⁹

Článek se zaměřuje na klíčovou energetickou roli Norska v době, kdy se po ruské invazi na Ukrajinu stalo hlavním dodavatelem zemního plynu do Evropy. Informant se v textu věnuje tomu, zda je možné na Norsko spoléhat jako na náhradního dodavatele plynu i v budoucnu a zda je možné očekávat, že cena této komodity pro Evropu v dohledné době poklesne. Text poukazuje nejen na limity rozšíření norské těžby zemního plynu, ale také na dlouhodobou prioritu severské země upřednostňovat obnovitelné zdroje.⁵⁷⁰

Analyzovaný článek se soustředí zejména na vysvětlování a dodávání souvislostí, které jsou s exportem norského zemního plynu spojené. Hned v úvodu článku autor nastiňuje geologické aspekty problematiky a následně vysvětluje čtenáři, jaký je strategický význam země v dodávkách energií do Evropy. Vysvětlení je v článku podpořeno i graficky.⁵⁷¹ Text je současně bohatý na vykreslování nuancí popisovaného problému, což je atribut, který zdůrazňuje i konstruktivní žurnalistika. Autor čtenáři přibližuje určitý rozpor mezi ekologickými ambicemi Norska a jeho aktuální pozicí významného exportéra fosilních paliv. Informant se v článku současně věnuje tomu, že export suroviny přináší zemi významné zisky, což v tamní společnosti otevírá diskusi o jejich morálnosti a také o tom, jak by měly být zisky využity.

Text zároveň naplňuje kritérium orientace na řešení a budoucnost – zprostředkovává totiž některé již existující scénáře toho, jak by Evropská unie, mimo jiné ve spolupráci s Norskem, mohla vysoké ceny energií stabilizovat.

⁵⁶⁸ NÁDOBA, Jiří. *Norská výhra v loterii*. Respekt. Praha, 2022, 33(42). s. 34–37.

⁵⁶⁹ Viz Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024.

⁵⁷⁰ NÁDOBA, Jiří. *Norská výhra v loterii*. Respekt. Praha, 2022, 33(42). s. 34–37.

⁵⁷¹ Článek prezentuje graf, který znázorňuje, z jakých zemí se v posledních třech letech dopravoval plyn do Evropské unie. Viz ibidem, s. 37.

3.6.4 Evropa hledá cestu, jak zkrotit drahé energie⁵⁷²

Analytický článek informanta Martina Petříčka v týdeníku *Ekonom* reaguje na prudký nárůst cen energií v létě 2022. Jak bylo v této práci již zmíněno, na konci srpna toho roku ceny elektřiny a plynu na velkoobchodních trzích dosahovaly rekordních hodnot.⁵⁷³ Autor se v článku věnuje tomu, jak Evropská unie a její jednotlivé členské země zasahují v reakci na rekordní výkyvy do cenotvorby energií a jakými opatřeními se snaží zmírňovat dopady energetické krize na domácnosti a firmy. Diskutovány jsou zde například cenové stropy, speciální příspěvky na energie pro domácnosti a firmy či úsporné tarify.⁵⁷⁴

Stejně jako předešlé analyzované příspěvky stojí i článek Martina Petříčka zejména na vysvětlování a popisu širších souvislostí, které s růstem cen energií souvisejí. Hned v úvodu textu se autor věnuje vysvětlení cenotvorby energií a následně analyzuje, co výkyvy na trhu s plynem a elektřinou v posledním přibližně roce způsobilo. Identifikovány jsou zde různé příčiny cenových šoků, jako je například snaha evropských států dekarbonizovat nebo odstávky jaderných a plynových elektráren po covidové pandemii bez adekvátní náhrady. Informant se současně věnuje analýze geopolitických příčin, zejména vlivu Ruska na cenu energií.⁵⁷⁵ V rámci výzkumné interakce s autorkou práce informant zmínil, že v rané fázi krize (v době, kdy ukončila činnost *Bohemia Energy*) nebylo snadné „rozklíčovat nebo zanalyzovat“, co za rekordním růstem cen energií stojí. Uchopit situaci komplexně a zanalyzovat ji tak, jako v následujícím textu, bylo podle informanta možné až s odstupem času.⁵⁷⁶

Článek naplňuje i kritérium orientace na řešení a budoucnost – věnuje se totiž právě pokrytí diskutovaných či již implementovaných opatření v jednotlivých evropských státech. Stejně tak se autor zabývá iniciativami věnujícím se regulaci cen energií, o nichž se diskutuje na unijní úrovni. Autor v této části textu analyzuje jednotlivé modely státních regulací a prostřednictvím ekonomů či odborníků na energetiku upozorňuje na jejich nedostatky.

Podobně jako například první analyzovaný příspěvek Zuzany Kubátové popisuje Petříčkův článek kriticky postup české vlády vůči energetické krizi. Informant v textu uvádí, že čeští vládní politici dosud představili pouze *Úsporný tarif*, jehož „(...) přínos je přinejmenším *sporný*“. Podobně jako příspěvek Kubátové text v úvodu obsahuje několik expresivnějších

⁵⁷² PETŘÍČEK, Martin. *Evropa hledá cestu, jak zkrotit drahé energie*. Ekonom. Praha, 2022, 32(37). s. 20–23.

⁵⁷³ Viz podkapitolu této práce 1.4 *Globální energetická krize 2021–2023*.

⁵⁷⁴ PETŘÍČEK, Martin. *Evropa hledá cestu, jak zkrotit drahé energie*. Ekonom. Praha, 2022, 32(37). s. 20–23.

⁵⁷⁵ *Ibidem*, s. 21.

⁵⁷⁶ Viz Příloha 4: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024*.

formulací („*extrémně drahé energie*“, „*naprosto hrozivá tisícovka*“), proti kterým konstruktivní žurnalistika vystupuje.

3.6.5 Bez ruské ropy a plynu bude mít Česko problém. Hlavně u plynu je na Rusku zcela závislé⁵⁷⁷

Následující příspěvek Jany Klímové vyšel v *Hospodářských novinách* necelý měsíc poté, co Ruská federace vojensky napadla Ukrajinu. V reakci na tuto událost řada států začala mluvit o možném přerušení ruských dodávek zemního plynu a ropy na svá území. Informantka v příspěvku ve formě otázek a odpovědí čtenářům vysvětluje, jaký dopad by mělo kompletní zastavení dodávek těchto surovin do Česka. V textu je diskutováno, zda je Česká republika na takový scénář připravená a jaké má země konkrétní možnosti, pokud k přerušení dodávek dojde.⁵⁷⁸

Klímová v rozhovoru pro tuto práci zmínila, že příspěvky ve formě otázek a odpovědí publikovaly *Hospodářské noviny*, zejména v rané fázi války na Ukrajině, frekventovaně. Podle informantky v té době u veřejnosti „*nastala určitá panika*“, zda bude plynu a ropy pro spotřebitele dostatek. Situace dle Klímové přímo vybízela k publikování „*konstruktivních textů*“, které se této problematice věnovaly a objasňovaly její širší souvislosti.⁵⁷⁹

Analyzovaný příspěvek se soustředí zejména na prezentaci možných řešení – uvádí jednotlivé scénáře toho, jak by si Česko mohlo nejen krátkodobě, ale i do budoucna poradit bez dodávek ruské ropy a zemního plynu. Autorka nezapomíná zmínit ani úskalí, která jsou s jednotlivými scénáři spojená.

Stejně jako všechny předešlé analyzované články v této práci je i text Jany Klímové bohatý na kontext a vysvětlování. Hned v úvodu autorka popisuje, jak moc je Česko na ruských energetických surovinách závislé. Současně čtenáři zprostředkovává i základní souvislosti, například když vysvětluje, k čemu je v Česku potřeba ropa a plyn a co se z těchto komodit v tuzemsku vyrábí.⁵⁸⁰

Analyzovaný příspěvek jako celek nevyznívá pozitivně – většinu nastíněných řešení totiž doprovází i konkrétní limity, které znemožňují, minimálně v blízkém časovém horizontu,

⁵⁷⁷ KLÍMOVÁ Jana. *Bez ruské ropy a plynu bude mít Česko problém. Hlavně u plynu je na Rusku zcela závislé.* *Hospodářské noviny*. 8. 3. 2022. č. 47. s. 3.

⁵⁷⁸ *Ibidem*.

⁵⁷⁹ Viz *Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024.*

⁵⁸⁰ KLÍMOVÁ Jana. *Bez ruské ropy a plynu bude mít Česko problém. Hlavně u plynu je na Rusku zcela závislé.* *Hospodářské noviny*. 8. 3. 2022. č. 47. s. 3.

navrhnuté scénáře aplikovat. Z textu je nicméně patrné, že bylo snahou autorky zmírnit možné obavy některých čtenářů z výpadku dodávek ruských energií a více tuto problematiku objasnit. Autorka současně nevyužívá ani expresivnějších jazykových prostředků, které by mohly v publiku posilovat pocit strachu či nejistoty.

Oproti předchozím čtyřem zpravodajským příspěvkům článek neobsahuje datovou vizualizaci. Současně se opírá o výpovědi pouze dvou odborníků na energetiku, což by v kontextu konstruktivní žurnalistiky patrně nebylo klasifikováno jako rozmanitost ve zdrojích. Je nicméně potřeba upozornit také na omezený rozsah textu oproti všem předešlým příspěvkům, které byly v kontextu zpravodajské tvorby rozsáhlé.

3.6.6 Vývoj cen elektřiny⁵⁸¹

Studiový vstup Vladimíra Piskaly v ranním zpravodajském pořadu ČT, *Studio 6*, je jediným audiovizuálním příspěvkem této obsahové analýzy. Informant se v něm věnuje v té době aktuálním cenám elektřiny. Příspěvek televize odvysílala na začátku září 2022 v reakci na prudké zvyšování velkoobchodních cen energií z léta 2022. Jak uvádí například i moderátorka ve studiu v rámci analyzovaného vysílání, to se již začalo promítat ve spotřebitelských cenách.⁵⁸²

Stejně jako všechny zbylé zpravodajské příspěvky, které již byly podrobeny analýze, obsahuje i Piskalův vstup kontextuální informace a objasnění energetické problematiky. Informant v rozhovoru pro tuto práci vícekrát zmínil, že se v době energetické krize spolu s kolegy z *Vědecké redakce ČT24* snažil do vysílání dodávat především kontext. Podle Piskaly „(...) spousta lidí nevědělo, co má dělat, jaké jsou jejich možnosti a jaký je kontext kolem toho, co jevy na trhu s energiemi způsobuje.“⁵⁸³ Ve vstupu se stopáží přibližně 9 minut informant divákům vysvětluje, z čeho se skládá cena elektřiny a co ji ovlivňuje, z jakých zdrojů se elektřina v Česku získává a jaké jsou náklady na její výrobu u jednotlivých druhů elektráren. Autor současně popisuje, s jak vysokými cenami za tuto komoditu musí domácnosti

⁵⁸¹ PISKALA, Vladimír. *Vývoj cen elektřiny*. Online. iVysílání: Studio 6. 1. 9. 2022. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/drahe-energie-se-uz-promitaji-do-vyuctovani-podivejte-se-co-ovlivnuje-ceny-elektřiny-na-trzich-16735>. [cit. 2024-03-22].

⁵⁸² Ibidem.

⁵⁸³ Viz Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024.

v následujících měsících počítat. Významnou roli ve vstupu sehrává infografika promítaná na studiové projekční ploše, která pomáhá dokreslit redaktorův výklad.⁵⁸⁴

V příspěvku je současně naplněno kritérium orientace na řešení a budoucnost – informant mluví o tom, jak chtějí k regulaci vysokých cen energií přistoupit jednotlivé státy.⁵⁸⁵

Piskala v rámci výzkumné interakce rovněž zmiňoval, že se s pomocí veřejně dostupných dat snažil vyvracet či potvrdit výroky, které v souvislosti s vysokými cenami energií zaznívaly ve veřejném prostoru.⁵⁸⁶ Jak bylo v této práci již zmíněno, jedním z takových tvrzení byla například myšlenka zestátnění energetického podniku ČEZ, která v době energetické krize zaznívala od některých českých politiků.⁵⁸⁷ Ve vstupu, který je analyzován, se informant rovněž tohoto scénáře dotýká. Autor nenaráží na žádného konkrétního politika, uvádí nicméně argumenty, proč není snížení cen pod tržní hodnotu ani v případě ČEZu možné.

3.7 Diskuse

Tato podkapitola bude interpretovat výsledky, které vzešly z obou výzkumných metod zvolených pro tuto diplomovou práci. V rámci výzkumu byla nejprve analyzována data získaná prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se šesti zpravodajskými novináři. Následně byly podrobeny obsahové analýze vybrané zpravodajské příspěvky, které tito novináři vyprodukovali ve zkoumaném období. Na základě kompletního datového korpusu bude cílem diskusní části zodpovědět autorkou položené výzkumné otázky a jednotlivá zjištění konfrontovat s literaturou, o kterou se opírá teoretická část práce. Poukázáno bude rovněž na limity, které se s jednotlivými výzkumnými zjištěními pojí.

VO1: Jaké je povědomí vybraných českých zpravodajských novinářů (dále jen informantů) o fenoménu konstruktivní žurnalistiky?

V rámci první výzkumné otázky bylo snahou autorky práce zjistit, zda se zpovídání novinářů při výkonu své profese již někdy dostali do kontaktu s konstruktivní žurnalistikou, potažmo jaké je jejich povědomí o tomto fenoménu.

⁵⁸⁴ PISKALA, Vladimír. *Vývoj cen elektřiny*. Online. iVysílání: Studio 6. 1. 9. 2022. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/drahe-energie-se-uz-promitaji-do-vyuctovani-podivejte-se-co-ovlivnuje-ceny-elektřiny-na-trzich-16735>. [cit. 2024-03-22].

⁵⁸⁵ Ibidem.

⁵⁸⁶ Viz Příloha 6: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024*.

⁵⁸⁷ Vyvracení této myšlenky se v jednom ze svých textů věnovala například i Sára Mazúchová. Podrobněji viz podkapitulu 3.2.6. *Vyvracení nepřesností a dezinformací*.

Z úvodních částí rozhovorů vyplynulo, že celkem tři informanti (Sára Mazúchová, Jiří Nádoba a Jana Klímová) o konstruktivní žurnalistice či jejích odnožích již slyšeli, zatímco zbylí tři (Zuzana Kubátová, Martin Petříček, Vladimír Piskala) se o přístupu dozvěděli až od autorky této práce. Povědomí o existenci fenoménu v případě prvních tří jmenovaných novinářů nicméně neimplikuje, že by byli se zásadami přístupu hlouběji obeznámeni. Přímou osobní zkušenost s konstruktivní žurnalistikou měli Jana Klímová s Jiřím Nádobou, přičemž pouze druhý z informantů vyprodukoval výstup v tomto duchu vědomě.⁵⁸⁸ Je potřeba v této souvislosti uvést také Vladimíra Piskalu, který zmínil, že jeho styl práce rysy konstruktivní žurnalistiky určitým způsobem naplňuje.⁵⁸⁹ Potvrzuje se tím myšlenka některých popularizátorů zkoumaného přístupu⁵⁹⁰, podle kterých existují novináři, kteří produkují výstupy v duchu konstruktivní žurnalistiky nevědomě. K podobnému zjištění ve své diplomové práci z roku 2020 došla například i Kateřina Golasovská, která výzkum realizovala s laureáty *Novinářské ceny* v kategorii *Solutions Journalism*.⁵⁹¹

V rámci první výzkumné otázky je potřeba poukázat na dílčí limit konstruktivního přístupu, který byl zmiňován v odborné literatuře, o kterou se tato práce opírá. Je jím přílišná „*definiční otevřenost*“ či „*nejednoznačnost*“, která může u některých novinářů přispět k nepochopení toho, co má práce v duchu konstruktivní žurnalistiky obnášet.⁵⁹² Z analýzy polostrukturovaných rozhovorů vyplynulo, že většina informantů má jen rámcovou představu o tom, co přesně se konstruktivní přístup v novinářské praxi snaží prosazovat. Dokládá to například i skutečnost, že si konstruktivní žurnalistiku spojovali především s její odnoží *solutions journalism*, nebo o ní přemýšleli jako o „*specifickém žánru*“.⁵⁹³

⁵⁸⁸ Tuto problematiku podrobně rozebrala podkapitola 3.1.2 *Osobní zkušenost s konstruktivní žurnalistikou*.

⁵⁸⁹ Podrobně viz *Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024*.

⁵⁹⁰ Viz například HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. 2017. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*.

⁵⁹¹ Dle autorky „*většina novinářů*“, která ocenění obdržela, nevytvářela výstup s vědomím, že se jedná o *solutions journalism*. Viz GOLASOVSKÁ, Kateřina. *Solutions Journalism v českých médiích*. Praha, 2020. 131 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

⁵⁹² Viz například BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 510–511. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-23].

⁵⁹³ Podrobněji viz podkapitoly tematické analýzy 3.1.2 *Osobní zkušenost s konstruktivní žurnalistikou* a 3.5.1 *Konstruktivní žurnalistika jako doplněk, ne plošný přístup*.

VO2: Jak jednotliví informanti přistupovali k referování o energetické krizi?

Druhá výzkumná otázka reflektuje přístup zpovídaných novinářů k pokrývání energetické problematiky ve zkoumaném období. Práce byla již ve svých tezích vymezena jako *případová studie*, snahou autorky proto bylo zmapovat, jakým profesním hodnotám informanti této diplomové práce přikládali důraz a jaké informace se primárně snažili předat svému publiku.

V souvislosti s druhou výzkumnou otázkou bylo v tematické analýze rozhovorů identifikováno několik subtémat, která se v průběhu výzkumných interakcí ukázala jako významná. Zobecnit je lze na tři hlavní profesní principy, kterými se zpovídaní novináři v době energetické krize snažili řídit. Tím prvním byl *důraz na co nejvyšší přesnost informací*, které byly publiku v souvislosti s prudkým růstem cen energií zprostředkovávány. Informanti tak činili s vědomím, že je potřeba minimalizovat riziko šíření zkreslených či neověřených zpráv prostřednictvím mainstreamových médií.⁵⁹⁴ Zde je potřeba uvést, že kladení důrazu na principy, jako je přesnost a jednoznačnost, je i v souladu s tradiční normativní pozicí novináře jako *neutrálního, nezaujatého pozorovatele*, který monitoruje okolí a zprostředkovává publiku co nejvíce věrohodný obraz reality.⁵⁹⁵ V souladu s tradičním pojetím profesních rolí novinářů v liberálně demokratických systémech byla pro všechny informanty důležitá také *kritická pozice vůči autoritám a dalším zdrojům*. Někteří novináři upozorňovali na riziko nekritického přejímání informací od veřejných činitelů nebo firem, kterých se energetická krize přímo dotýkala.⁵⁹⁶

Výrazným rysem práce všech zpovídaných novinářů byla potom snaha energetickou problematiku recipientům *vysvětlovat a zasazovat ji do správných a úplných souvislostí*. Že k objasňování složitých jevů informanti přirozeně inklinovali, potvrdila také obsahová analýza, kdy všech šest analyzovaných příspěvků bylo bohatých na souvislosti a vysvětlování.⁵⁹⁷ Atribut zasazování událostí do relevantního kontextu akcentuje i konstruktivní přístup.⁵⁹⁸ Dle autorky práce je nicméně vhodnější na toto úsilí nahlížet jako na přirozený rys práce zpovídaných novinářů v krizovém období.

⁵⁹⁴ Viz podkapitolu tematické analýzy 3.2.1 *Důraz na přesnost*.

⁵⁹⁵ MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. s. 104. ISBN 8024630931.

⁵⁹⁶ Viz podkapitoly tematické analýzy 3.2.1 *Kritická práce se zdroji informací* a 3.2.6 *Vyvracení nepřesností a dezinformací*.

⁵⁹⁷ Výsledky obsahové analýzy shrnuje podkapitola 3.6 *Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků*.

⁵⁹⁸ Viz například CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

Zjištění vzešlá z analýzy rozhovorů jsou v řadě ohledů ve shodě s výsledky studie Klemmové a kolektivu autorů z roku 2019, která se věnovala proměně žurnalistických rolí při pokrývání zdravotnických krizí. Novináři zde taktéž mluvili o důležitosti *šíření přesných a ověřených informací*. Silná u nich byla rovněž inklinace k naplnění *role interpreta*, který problematiku spojenou s krizovou situací analyzuje a objasňuje složité jevy publiku. Novináři si byli také vědomi důležitosti *kritické role*, byť někteří z nich zpětně reflektovali, že měli tendenci z této pozice vystupovat a více se orientovat na *roli spolupracujících*, jež byla vůči veřejným činitelům méně rezervovaná.⁵⁹⁹ V rámci této diplomové práce pouze jedna informantka poukázala na vlastní dílčí pochybení související s oslabením kritické role novináře. Jinak se tato tendence v reflexi informantů spíše neprojevila.

VO3: Jak informanti ve zkoumaném období pracovali s jednotlivými technikami konstruktivní žurnalistiky?

Třetí výzkumná otázka navázala na otázku předcházející v mapování toho, jak jednotliví informanti pracovali ve zkoumaném období. Zaměřuje se již ale na konkrétní atributy konstruktivní žurnalistiky, které stoupenci zkoumaného přístupu zmiňují ve svých pracích. Žádný z informantů nevytvářel v době energetické krize obsahy v duchu konstruktivní žurnalistiky vědomě. Zjištění vztahující se ke třetí výzkumné otázce jsou proto spíše jen zaznamenáním toho, do jaké míry byli zpovídání novináři při své práci nakloněni uplatňování různých atributů konstruktivní žurnalistiky při své práci nakloněni.

Konstruktivní žurnalistika zdůrazňuje poměrně velké množství principů, jimiž by se měl novinář pracující v tomto duchu řídit. To dokládá i teoretická část práce, v níž bylo představeno několik kategorizací od různých autorů.⁶⁰⁰ Výzkumná zjištění související se třetí výzkumnou otázkou vzešla z autorčina subjektivního vnímání toho, co je v rámci těchto kategorizací důležité. Některé dílčí atributy, jako je například „*výraznější zapojování publika do veřejné debaty*“⁶⁰¹, nebyly v rozhovorech s informanty zejména z časových důvodů detailně pokryty.

⁵⁹⁹ KLEMM, Celine; DAS, Enny a HARTMANN, Tilo. *Changed priorities ahead: Journalists' shifting role perceptions when covering public health crises*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 9. s. 1229–1234. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884917692820>. [cit. 2024-02-10].

⁶⁰⁰ Práce operuje například s kategorizací organizace *The Constructive Institute* nebo *Windesheimské univerzity aplikovaných věd v Nizozemsku*. Opírá se rovněž o díla jednotlivých popularizátorů přístupu. Konkrétně viz například MCINTYRE, Karen. 2015. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*; HAAGERUP, Ulrik; SCHMIDT Helmut a Michael MØLLER. 2017.

⁶⁰¹ LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 3. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].

Na možné limity je třeba upozornit i ve vztahu ke druhé ze zvolených výzkumných metod (obsahové analýze zpravodajských příspěvků), v níž bylo sledováno naplnění konstruktivních kritérií. Byť se autorka snažila řídit poznatky načerpanými z nastudované literatury, při hodnocení toho, zda příspěvek splňuje konkrétní atribut konstruktivní žurnalistiky či nikoliv, musela postupovat do značné míry intuitivně. Autorka této práce není expertkou na fenomén konstruktivní žurnalistiky. Je tedy pravděpodobné, že by autor s hlubší znalostí přístupu nebo jeho popularizátor vyhodnotili obsah analyzovaných příspěvků odlišně.

V rozhovorech s informanty byly kromě (1) *dodávání kontextu a vysvětlování složitých jevů* sledovány také atributy (2) *orientace na řešení a budoucnost*, (3) *grafické znázornění dat* a (4) *práce s pozitivními emocemi*.

V souvislosti s druhou výzkumnou otázkou již bylo řečeno, že k *vysvětlování* a k *práci s kontextem* všichni informanti inklinovali přirozeně. Obdobně důležité bylo podle nich pracovat s daty a vizualizovat je ve formě srozumitelných infografik.⁶⁰² Že na tento prvek kladli zpovídání novináři důraz, dokládají i výsledky obsahové analýzy zpravodajských příspěvků: celkem pět z šesti příspěvků obsahovalo alespoň jednu infografiku.⁶⁰³ Někteří informanti nicméně poukázali na to, že vizualizace dat je pevná součást ekonomického zpravodajství. Z toho vyplývá, že práce s daty v době globální energetické krize byla v perspektivě zpovídaných novinářů přirozená a do značné míry samozřejmá.

U atributů *hledání a pokrývání řešení a orientace na budoucnost* se v pohledech informantů projeví dílčí rozdíly. Nejvíce tento prvek podpořili Jiří Nádoba s Janou Klímovou, kteří měli osobní zkušenost se *solutions journalism*. Zajímavé výsledky v tomto ohledu přinesla obsahová analýza, která ukázala, že každý ze šesti zkoumaných příspěvků obsahoval alespoň jeden návrh možného řešení prudkého zvyšování cen energií.⁶⁰⁴ Je ale také třeba zdůraznit, že zahrnutí možného scénáře řešení v příspěvku neimplikuje, že by výstup splňoval veškerá kritéria přístupu *solutions journalism*, který je odnoží přístupu konstruktivního.⁶⁰⁵

V kontextu orientace na řešení se také nabízí upozornit na jeden z postřehů hlavního popularizátora konstruktivního přístupu Ulricha Haagerupa, který v závěru své knihy zmiňuje, že „(...) není úkolem žádného profesionálního novináře definovat, co je správné řešení. To by

⁶⁰² Podrobně viz podkapitolu tematické analýzy 3.3.3 *Práce s daty a datová vizualizace*.

⁶⁰³ Výsledky obsahové analýzy shrnuje podkapitola 3.6 *Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků*.

⁶⁰⁴ Viz podkapitolu 3.6 *Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků*.

⁶⁰⁵ Přesná kritéria příspěvku psaném v duchu *solutions journalism* definuje například organizace *Solutions Journalism Network*. Viz SOLUTIONS JOURNALISM NETWORK. *Who We Are*. Online. Solutions Journalism Network. © 2024. Dostupné z: <https://www.solutionsjournalism.org/who-we-are>. [cit. 2024-02-23].

*totiž znamenalo přeměnit žurnalistiku v aktivismus nebo politiku.*⁶⁰⁶ Autor se takto patrně snaží adresovat kritiku, která na adresu konstruktivního přístupu zaznívá. V rozhovorech pro tuto práci se potvrdilo, že některé atributy konstruktivní žurnalistiky mohou někteří zpravodajští novináři s příklonem k aktivismu skutečně spojovat. V této souvislosti si autorka dovolí zformulovat hypotézu, že *pokud novinář nedisponuje hlubšími znalostmi o principech konstruktivní žurnalistiky a jejích odnožích, je pravděpodobné, že si bude dílčí atributy vykládat jako aktivistické či nedostatečně kritické.*

Nejvíce odmítavě se informanti této práce stavěli k myšlence, že by se zpravodajští novináři měli v publiku snažit „*probouzet pozitivní emoce*“.⁶⁰⁷ Někteří informanti orientaci na pozitivní témata podpořili s tím, že je potřeba publiku zprostředkovat i jiné informace, než jsou ty negativní. Všichni novináři nicméně zdůrazňovali potřebu informovat o tom, co se ve vztahu k energetické krizi „*reálně děje*“⁶⁰⁸. Tuto perspektivu potvrzuje i provedená obsahová analýza – v žádném z šesti příspěvků se autorce práce nepodařilo identifikovat orientaci na pozitivní emoci.⁶⁰⁹ V rámci obsahové analýzy zpravodajských příspěvků došla ve své disertaci k podobnému závěru například i Joy Kibarabarová. Dle autorky některá zpravodajská témata „*méně vybízejí ke konstruktivnímu reportování kvůli jejich přirozeně negativní povaze*“.⁶¹⁰

VO4: Vnímají informanti konstruktivní žurnalistiku jako relevantní a v praxi uplatnitelný fenomén vzhledem k energetické problematice, které se ve zkoumaném období věnovali?

Tématem čtvrté výzkumné otázky se stalo bližší zprostředkování postoje jednotlivých informantů vůči zkoumanému fenoménu. Dle hlavního stoupence konstruktivního přístupu Ulricha Haagerupa má být produkce konstruktivních zpráv „*doplněním a určitou korekcí mainstreamového zpravodajství.*“⁶¹¹ Má-li přístup takovou ambici, je důležité zabývat se tím,

⁶⁰⁶ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 141–142. ISBN 87-7184-485-6.

⁶⁰⁷ Viz například GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: *The Journal of Media Innovations*. Online. 2017. s. 26. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-03-23].

⁶⁰⁸ Viz Příloha 1: *Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024.*

⁶⁰⁹ Viz podkapitolu 3.6 *Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků.*

⁶¹⁰ KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 205. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

⁶¹¹ HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. s. 142. ISBN 87-7184-485-6.

zda jsou novináři působící v redakcích motivováni přístup implementovat v praxi a v čem případně spatřují jeho nejvýraznější nedostatky.

Napříč tematickými okruhy informanti poukazovali na jednotlivé limity, které se k produkování výstupů v duchu konstruktivní žurnalistiky pojí. Ve výzkumu se projevila zejména přítomnost *ideologických bariér*, které zahrnovaly veškeré představy zpovídaných novinářů o tom, jaké profesní role by měli při pokrývání energetické krize naplňovat. Zde je potřeba připomenout, že zpravodajský novinář má zpravidla tendenci inklinovat k naplnění tradičních rolí žurnalistiky, jako je například role *kritická* či role *nezaujatého pozorovatele*. Z výpovědí části informantů bylo evidentní, že některé myšlenky konstruktivní žurnalistiky byly s jejich představami o práci novináře ve zpravodajství neslučitelné. Současně kladení důrazu na „tradiční“ hodnoty žurnalistiky, jako je *přesnost*, *objektivita* a naplňování *kritické role novináře*, se ve výzkumných interakcích projevilo u všech informantů.⁶¹²

Jako dílčí ideologickou překážku pro aplikaci konstruktivního přístupu lze označit rovněž *vnímání negativivity ve zpravodajství*. Proporci negativních zpráv v mainstreamových médiích sice někteří informanti vnímali jako problematickou, každý ze zpovídaných novinářů nicméně o negativitě uvažoval jako o základu zprávy či jako o „*realitě*“, kterou nelze ze sdělení vypouštět.⁶¹³

Výraznou *organizační bariéru* pro plošnou aplikaci konstruktivní žurnalistiky pak v reflexích zpovídaných novinářů představoval *rozsah zprávy*. Informanti uváděli, že ne každá zpráva umožňuje komplexní uchopení tématu. Rovněž autorka této práce došla při analyzování zpravodajských příspěvků ke zjištění, že rozsah výstupu ovlivňuje to, zda má autor prostor v něm aplikovat veškeré techniky konstruktivní žurnalistiky (například vizualizovat data prostřednictvím infografik).⁶¹⁴ Zpovídání novináři navíc upozornili, že na to, v jakém duchu je zpravodajský příspěvek zpracován, má vliv také *poptávka publika*.⁶¹⁵

S ohledem na právě vyjmenované limity je do značné míry pochopitelné, proč informanti této práce uvažovali o konstruktivní žurnalistice spíše jako o „*nadstavbě*“ či „*doplňku*“ mainstreamového zpravodajství.⁶¹⁶ K podobnému závěru ve své disertaci dospěla například již

⁶¹² Orientaci na vyjmenované zásady rozebrala podkapitola tematické analýzy 3.2 *Přístup novinářů k pokrývání globální energetické krize*.

⁶¹³ Viz podkapitulu 3.4.1 *Negativita a konflikt tvoří základ zprávy*.

⁶¹⁴ Viz podkapitulu 3.6 *Výsledky kvalitativní obsahové analýzy zpravodajských příspěvků*.

⁶¹⁵ Několik informantů zmínilo, že komplexní analytické příspěvky nevyhledává každý recipient a že je potřeba vytvářet i výstupy stručnější a jednodušší. Viz podkapitulu 3.5.1 *Konstruktivní žurnalistika jako doplněk, ne plošný přístup*.

⁶¹⁶ *Ibidem*.

zmíněná Joy Kibarabarová. I někteří její informanti uváděli, že se konstruktivní žurnalistika snáze aplikuje u rozsáhlejších výstupů, a méně se hodí například pro aktuální zpravodajství.⁶¹⁷

Informanti tohoto výzkumu byli v souvislosti s negativitou ve zprávách dotazováni také na problematiku *senzacečnosti* zpravodajských médií ve zkoumaném období, jelikož i na tento jev konstruktivní žurnalistika reaguje. Novináři se většinou shodovali na tom, že si nejsou vědomi výraznějších pochybení českých zpravodajských médií. Taktéž nepozorovali, že by novináři v souvislosti s energetickou krizí výrazně přispívali k rozdmýchávání paniky mezi veřejností.⁶¹⁸ S těmito zjištěními se dle autorky práce pojí několik limitů. Tuto reflexi zprostředkovali mediální profesionálové, kteří se na utváření zpravodajství v době energetické krize aktivně podíleli – výpovědi informantů tedy již z podstaty zainteresovanosti do tématu mohou být ideologicky zatížené. Informanti navíc refletovali práci médií seriózních, nikoliv těch bulvárních. Autorka míní, že spolehlivější a zároveň komplexnější výsledky by ve vztahu k senzacečnosti českých médií v době energetické krize patrně přinesl výzkum realizovaný se zpravodajskými publiky.

Autorka práce rovněž neměla k dispozici konkrétní studii, která by ve vztahu k proběhlé energetické krizi poukázala na to, že bylo naladění zpravodajských médií neadekvátně negativní. V rámci předvýzkumu by bylo vhodné provést například kvantitativní šetření týkající se mediálního pokrytí dané události. S jeho výsledkem by pak informanti mohli být v rozhovorech pro tuto práci konfrontováni. Přínosnou oporou pro tento výzkum by byla například i perspektiva odborníků na energetickou problematiku, kteří by hodnocení mediálního pokrytí zkoumané události mohli zprostředkova

⁶¹⁷ KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. s. 206. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

⁶¹⁸ Viz podkapitolu tematické analýzy 3.4.2 *Tón referování úměrný závažnosti situace*.

Závěr

Tato diplomová práce se pokusila zprostředkovat pohled vybraných zpravodajských novinářů na rozvíjející se novinářský přístup konstruktivní žurnalistiky a na možnou aplikaci jeho dílčích technik při výkonu žurnalistické profese. Potenciál konstruktivní žurnalistiky byl zkoumán v kontextu krizové události – prudkého zdražování cen energií – s nímž se mezi lety 2021 a 2022 potýkaly firmy i domácnosti v řadě zemí světa. Práce si stanovila za cíl konfrontovat konstruktivní žurnalistiku s perspektivou šesti českých novinářů, kteří se na zpravodajském pokrytí prudkého růstu cen energií aktivně podíleli. Dílčími cíli výzkumu bylo zjistit, jak vybraní novináři na konstruktivní žurnalistiku pohlížejí a zda je podle nich přístup, potažmo jeho dílčí techniky, slučitelný s referováním o krizi na trhu s energiemi. Výzkum byl koncipován jako *případová studie*, která mapovala práci vybraných novinářů ve zkoumaném období.

K dosažení stanovených cílů si práce zvolila dvě kvalitativní výzkumné metody: tou první byly *polostrukturované rozhovory*, které zprostředkovaly reflexi šesti vybraných novinářů na danou problematiku. První ze zvolených metod se současně stala jádrem autorčina výzkumu. Druhou výzkumnou metodou byla *kvalitativní obsahová analýza zpravodajských příspěvků*, která byla provedena u šesti zpravodajských příspěvků, jejichž autory byli do výzkumu zapojeni novináři. V příspěvcích bylo sledováno několik konkrétních kritérií (atributů), které prosazuje konstruktivní žurnalistika. Vzhledem k malému vzorku analyzovaných příspěvků druhá metoda ve výzkumu figuruje spíše jako doplnění dílčích poznatků vzešlých z tematické analýzy rozhovorů. I přes nižší komplexnost obsahové analýzy autorka práce věří, že některá zjištění vyplývající z první výzkumné metody doplnila vhodně. O výsledky obsahové analýzy se autorka opřela v podkapitole 3.7 *Diskuse*, v níž jsou jednotlivá výzkumná zjištění této diplomové práce shrnuta a interpretována.

S ohledem na zkoumanou problematiku byla sestavena teoretická část práce, která se pokusila co nejvíce komplexně představit čtenáři fenomén konstruktivní žurnalistiky. Součástí teoretické části práce je také několik kapitol věnovaných krizovému zpravodajství. Zde je zmapováno, jaké funkce plní zpravodajská média v krizi a jak se v těchto situacích proměňuje dynamika práce novinářů ve zpravodajských newsroomech. Vzhledem k tomu, že konstruktivní žurnalistika reaguje na negativitu ve zpravodajství a má ambici zvrátit některé nepříznivé trendy současných mainstreamových médií, jako je například *odklon publik od zpravodajství* či *pokles důvěry ve zpravodajská média*, věnuje se práci i této problematice. Rozpad důvěry v mainstreamová média je přitom zasazen do hlubšího sociálního kontextu eroze důvěry ve

společnosti. Autorka práce věří, že díky komplexnímu zpracování literatury mohla v rozhovorech s novináři rozvíjet jednotlivá témata více do hloubky a výzkumná zjištění pak mohla lépe interpretovat.

Práce přinesla několik poznatků týkajících se způsobu, jakým zpovídání novináři pokrývali zkoumanou událost. Při referování o energetické krizi kladli všichni informanti důraz na dodržování tradičních žurnalistických principů. V rozhovorech byly zdůrazňovány zejména zásady jako je *přesnost a jednoznačnost* informací, jež byly zprostředkovány publiku. Velkou důležitost většina novinářů přikládala také naplňování *kritické role novináře*. V rozhovorech novináři zmiňovali, že cítili potřebu uvádět na pravou míru nepřesné či zavádějící výroky, které ve vztahu k prudkému nárůstu cen energií zaznívaly ve veřejném prostoru. Někteří novináři upozorňovali rovněž na snahu udržet si kritický odstup od veřejných činitelů či firem, jichž se energetická krize bezprostředně dotýkala.

Dalším význačným rysem práce novinářů ve zkoumaném období bylo úsilí energetické jevy spojené s růstem cen energií publiku *vysvětlit a zasazovat všechny informace do správných a úplných souvislostí*. Novináři si byli vědomi toho, že je energetika pro část veřejnosti složitou a komplexní problematikou. Podporovali proto například i práci s jasnými infografikami ve zpravodajských příspěvcích. Na přirozenou inklinaci k vysvětlování, k práci s kontextem a ke grafickému znázorňování dat je třeba upozornit ve vztahu ke konstruktivní žurnalistice. Jedná se totiž o atributy práce novináře, které tento přístup vyznává. Vyjmenované atributy všichni zpovídání novináři podpořili, nikoliv však z přesvědčení, že by takto provozovali konstruktivní žurnalistiku. Toto zjištění proto spíše odpovídá již formulovaným poznatkům jiných výzkumníků, kteří mapovali práci zpravodajských novinářů v krizových situacích. Žurnalisté v krizových momentech více inklinují k naplnění *role interpreta*, kdy se jevy, které s krizovou událostí souvisí, snaží analyzovat a objasňovat je publiku.

Zbývající zjištění se již dotýkají fenoménu konstruktivní žurnalistiky a postojů zpovídaných novinářů k němu. Z výzkumných interakcí nejprve vyplynulo, že polovina informantů již o konstruktivním žurnalismu v rámci své kariéry slyšela nebo s ním měla osobní zkušenost. Zbylá polovina novinářů se s fenoménem seznámila až poté, co byli osloveni pro účast ve výzkumu této práce. Celkem dva zpovídání novináři již měli osobní zkušenost s vyprodukováním výstupu v duchu konstruktivní žurnalistiky, ani jeden z nich nicméně nevytvářel takové výstupy pravidelně. Výzkum dále potvrdil, že mohou existovat novináři, kterým je práce v duchu konstruktivní žurnalistika blízká a inklinují k práci s některými atributy přirozeně.

Při mapování povědomí novinářů o zkoumaném fenoménu bylo poukázáno i na *definiční otevřenost* či *nejednoznačnost* konstruktivní žurnalistiky. Někteří zpovídání novináři měli například tendenci konstruktivní žurnalistiku charakterizovat jako *solutions journalism* nebo o ní přemýšlet jako o žurnalistickém žánru.

V rozhovorech s novináři se autorka práce dále zaměřila na konkrétní techniky konstruktivní žurnalistiky. Diskutovány byly atributy, jako je hledání a pokrývání řešení problému či vyvažování negativních informací zprávami s pozitivní nebo neutrální tonalitou. Na rozdíl od vysvětlování a práce s kontextem nebyli novináři jednotní v názoru, že lze tyto atributy ve zpravodajské produkci aplikovat plošně. Novináři, kteří byli práci v duchu konstruktivní žurnalistiky nakloněni, o přístupu uvažovali jako o doplňku či možné nadstavbě jejich práce.

Autorkou práce bylo identifikováno několik bariér, které s ochotou aplikovat konstruktivní techniky v praxi mohou souviset. Tou první je bariéra ideologická, která souvisí s *profesním sebepojetím zpovídáných novinářů*. Většina informantů kladla důraz na principy, jako je přesnost, nestrannost a naplňování kritické role novináře. O často negativním vyznění zpravodajství zpovídání novináři uvažovali jako o „reálném stavu věci“, který mají za úkol publiku zprostředkovat. Zde se opět potvrdil jeden z argumentů stoupenců konstruktivní žurnalistiky – pro novináře, kteří sami sebe nahlíží prizmatem role *nestranného, nezaujatého pozorovatele*, je často problematické „aktivnější“ normativní pozici konstruktivního přístupu přijmout. Novináři rovněž frekventovaně upozorňovali na *rozsah zprávy* s argumentem, že ne každý výstup umožňuje komplexní uchopení problematiky. Část informantů v rozhovoru poukázala také na *publikum a jeho poptávku*. Dle některých zpovídáných novinářů je potřeba brát v potaz, že ne každého čtenáře zajímají komplexní analytické texty, a je proto potřeba vytvářet i příspěvky jednoduché. V rozhovorech bylo například poukázáno i na zkratkovitou rétoriku sociálních sítí, která k vytváření obsáhlých a komplexních analytických příspěvků spíše nepřispívá.

Dle autorky se pomocí získaných dat podařilo zodpovědět na všechny výzkumné otázky, které si tato práce stanovila. Autorka současně věří, že přesahem práce může být její hloubkový vhled do práce mediálních profesionálů ve zkoumaném období. Popularizátory konstruktivní žurnalistiky bývají mainstreamová média napadána například za senzacechtivost či za ztrátu zájmu o recipienta. Byť se jedná o ryze subjektivní postřeh autorky, nic nenasvědčuje tomu, že by zpovídání novináři ve zkoumaném období nepřistupovali k referování o energetické krizi se vsí vážností a profesionálně. K formulování vlastního názoru jsou čtenáři k dispozici kompletní přepisy rozhovorů v přílohové části.

Práce se opírala pouze o kvalitativní výzkumné metody a je subjektivním vhladem do problematiky očima pouze několika zpravodajských novinářů. Není proto celistvým obrazem zpravodajského pokrytí energetické krize ani odpovědí na to, jak hluboko je v podvědomí tuzemských zpravodajských médií zakořeněn fenomén konstruktivní žurnalistiky. Budoucí výzkum by se proto mohl zaměřit například na širší zmapování povědomí českých zpravodajských médií o tomto přístupu pomocí kvantitativních metod. Jistě by bylo také přínosné výzkumný vzorek rozšířit o pohled dalších pracovníků zpravodajských médií (např. editorů, členů vedení redakcí), kteří se podílejí na zpravodajské produkci.

Summary

The following master's thesis attempted to convey the perspective of selected news journalists on the emerging journalistic approach – *constructive journalism*. It focused on the potential application of the phenomena in journalistic practice. This was examined in the context of a crisis event – sharp increase in energy prices – which affected both businesses and households worldwide between 2021 and 2022. The aim was to confront the phenomena of constructive journalism with the perspective of six Czech news journalists actively involved in covering the sharp rise in energy prices. The research aimed to understand how selected journalists perceive constructive journalism and whether they consider the approach, along with its specific techniques, compatible with news reporting on the energy crisis. The research was designed as a *case study* mapping the work of selected journalists during the examined period.

To achieve the research objectives, two qualitative research methods were chosen: semi-structured interviews, which mediated the opinion of the six selected journalists on the researched issue, and qualitative content analysis of six news articles whose authors were those journalists involved in the research. The content analysis focused on the specific criteria (attributes) promoted by constructive journalism. Due to the small sample size of the analyzed news articles, the second research method served more as a support of these findings reached through the thematic analysis of the interviews. Despite the lower complexity of the content analysis, the author believes that the method complemented the first research method promptly. The results of the content analysis were incorporated in the *3.7 Discussion* chapter, where all the research findings were summarized and interpreted.

The theoretical chapters of the thesis attempted to comprehensively present the phenomenon of constructive journalism. Several chapters dedicated to crisis reporting were also included, mapping the roles and functions of news media in crises events. It is also included how the dynamics of journalists' work in newsrooms changes as the crisis event evolves. Constructive journalism responds to the negativity bias in the news media and aims to reverse some trends such as declining trust in news and news avoidance. Therefore, the thesis also covers these topics in its theoretical part. The decline of trust in mainstream media is placed in the deeper social context of erosion of trust in society. The author believes that thanks to the comprehensive literature review, it was possible to immerse deeper into various topics discussed with the interviewees and interpret the research findings more aptly.

The thesis reached several findings regarding how the interviewees covered the global energy crisis. All informants emphasized adherence to the traditional journalistic principles such as

accuracy and *clarity* of the information, which were conveyed to the public. Most journalists also stressed the importance of fulfilling the *critical role* of a journalist. In the interviews, journalists expressed the need to put in perspective inaccurate or misleading statements regarding the sharp increase of energy prices. Some journalists also highlighted the effort to remain critical towards public authorities and companies which were affected by the energy crisis directly.

Another significant feature of journalists' work during the examined period was their effort to *explain* energy-related phenomena to the public and to *contextualize* all information correctly and comprehensively. All the journalists were aware that the energetics is a complex and sometimes incomprehensible problematic for the public. The interviewed journalists also supported, working with clear infographics in news articles. The inclination toward principles such as *explanation*, including *context* and *data visualization* should be stressed in relation to constructive journalism, as these are attributes of journalistic work supported by this approach. Although all the interviewees supported these attributes, it is important to note that there was no direct connection with practicing constructive journalism by implementing these principles. This inclination adheres more to the findings of other researchers who focused on the work of news media during the crisis situations. During crisis events, journalists often tend to adopt an *interpretive role*, focusing on analysis and explanation.

The remaining findings concern the phenomenon of constructive journalism and the attitudes of interviewed journalists towards it. It emerged from the research interactions that half of the informants had heard of the phenomena before or had a personal experience with it. The other half became acquainted with the phenomenon only after they took part in this research. Two journalists had personal experience with producing news articles in line with constructive journalism. Neither of them produced such outputs regularly. The research also confirmed that there may be journalists who are inclined to work in line with some of the constructive journalism principles naturally, without being aware of it.

When mapping the interviewees' awareness of constructive journalism, attention was also drawn to the *insufficient conceptual clarity* of constructive journalism. Some interviewed journalists tended, for example, to characterize constructive journalism as *solutions journalism* or to think of it as a specific journalistic genre.

The thesis also focused on specific techniques of constructive journalism. Attributes such as *seeking* and *covering solutions to societal problems* or *balancing out negative information with news of a positive or neutral tonality* were discussed. Unlike attributes such as *explanation* and *context*, journalists did not unanimously agree that these attributes should be applied in all

news production. Journalists who were inclined towards working in line with constructive journalism supported the usage of it as a supplement or addition to their work.

The thesis identified several barriers that may be associated with the willingness to apply constructive journalism techniques in practice. The first barrier is *ideological*, related to the *professional self-perception* of the interviewed journalists. Most of the interviewees emphasized principles such as *accuracy*, *impartiality*, and *fulfilling the critical role* of a journalist. They regarded the often-negative tone of the news as the ‘reality’ that they had to convey to the public. These findings support the idea that some news journalist working in alignment with traditional journalistic role of the *impartial, unbiased observer*, often struggle to accept the more ‘active’ normative position of the constructive journalism.

Some interviewees also mentioned *the audience and its demand* as a possible barrier to applying constructive journalism in news reporting. According to some interviewed journalists, it is necessary to consider that not every reader is interested in complex analysis, and therefore, simple news articles need to be created as well. It was also pointed out by some journalists to the context of social media and their rhetoric which is often simplistic rather than complex and analytical. The nature of social media doesn’t therefore create an ideal environment to create complex news articles that constructive journalism promotes.

Supporters of the constructive journalism often tend to criticize the mainstream media for being too sensational and for losing interest in their audiences. Although this is a purely subjective perception of the author, nothing suggests that the interviewed journalists would work in such way. The author of this theses rather think that the interviewees approached the event professionally. Complete transcripts of the interviews are attached to this thesis so that the readers can make their own opinion on this issue.

The thesis relied solely on qualitative research methods and is a subjective insight into the issue through the eyes of only a few news journalists. Therefore, it does not provide a comprehensive picture of news coverage of the energy crisis. Neither it provides answers on how deeply rooted the phenomenon of constructive journalism is in the context of Czech news media landscape. Future research could therefore focus on mapping awareness of the phenomenon among Czech news media, using quantitative methods to receive more accurate picture. It may also be beneficial to expand the research sample and include the perspectives of other news media professionals (e.g., editors, members of the media management) who are involved in the news-making process.

Použitá literatura

Knížní zdroje

BAKIR, Vian a BARLOW, David M. *Communication in the age of suspicion: trust and the media*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-0-230-00254-8.

BAUMAN, Zygmunt a ŠOLCOVÁ, Helena. *Tekuté časy: život ve věku nejistoty*. Vydání druhé. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2740-5.

BERGER, Peter L.; LUCKMANN, Thomas; SVOBODA, Jiří a MARADA, Radim. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury CDK, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

BOUDON, Raymond; BESNARD, Philippe; CHERKAOUI, Mohamed; LÉCUYER, Bernard-Pierre a JOCHMANN, Vladimír. *Sociologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3.

COHEN, Bernard C. *The Press and foreign policy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963.

COHEN, Stanley. *Folk devils and moral panics: the creation of the mods and rockers*. 3rd ed. London: Routledge, 2002. ISBN 0-415-26712-9.

FINK, Steven. *Crisis communications: the definitive guide to managing the message*. New York: Mc Graw Hill, 2013. ISBN 978-0-07-179921-8.

GIDDENS, Anthony; MÜLLER, Karel a PETRUSEK, Miloslav. *Důsledky modernity*. 2. vyd. Praha: SLON, 2003. ISBN 80-86429-15-6.

GOFFMAN, Ervin. In: MCCOMBS, Maxwell E.; KAČER, Tomáš a NEČAS, Vladimír. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-591-2.

GYLDENSTED, Cathrine. *From mirrors to movers*. Online. Ggroup Publishing, 2015. ISBN 9781514777497. Dostupné z: https://issuu.com/cathrinegyldensted1/docs/from_mirrors_to_movers_pdf_full. [cit. 2024-02-23].

HAAGERUP, Ulrik, Helmut SCHMIDT a Michael MØLLER. *Constructive news: how to save the media and democracy with journalism of tomorrow*. Revised second edition. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press, 2017. ISBN 87-7184-485-6.

HALADA, Jan a OSVALDOVÁ, Barbora. *Slovník žurnalistiky*. Karolinum Press, Praha. 2017. ISBN 9788024637525.

CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.

- CHRISTIANS, Clifford G.; GLASSER, Theodore; MCQUAIL Denis; NORDENSTRENG Karlee a Robert A. WHITE. *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Online. Urbana: University of Illinois Press, 2009. Dostupné z: <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=569662&lang=cs&site=ehost-live>. [cit. 2024-02-23].
- JENSEN, Klaus Bruhn. *A Handbook of Media and Communication Research Qualitative and quantitative methodologies*. United States: Taylor & Francis Group, 2011. ISBN 0415609658.
- JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-466-3.
- JOHNSON-CARTEE, Karen S. *News narratives and news framing: constructing political reality*. Lanham: Rowman & Littlefield publishers, 2005. ISBN 978-0-7425-3663-0.
- LE MORVAN, Pierre. *Journalistic Balance, Unintended Pyrrhonism, and Political Polarization*. Online. In: NAVIN, Mark Christopher a NUNAN, Richard (ed.). *Democracy, Populism, and Truth. AMINTAPHIL: The Philosophical Foundations of Law and Justice*. Cham: Springer International Publishing, 2020, s. 103-112. ISBN 978-3-030-43423-6. Dostupné z: https://doi.org/10.1007/978-3-030-43424-3_8. [cit. 2024-02-26].
- MCCOMBS, Maxwell E.; KAČER, Tomáš a NEČAS, Vladimír. *Agenda setting: nastolování agendy – masová média a veřejné mínění*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-591-2.
- MCQUAIL, Denis. *Žurnalistika a společnost*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 8024630931.
- MIŠOVIČ, Ján. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2019. ISBN 978-80-7419-285-2.
- MORAVEC, Václav. *Média v tekutých časech: konvergence audiovizuálních médií v ČR*. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2572-2.
- MORAVEC, Václav. *Proměny novinářské etiky*. Praha: Academia, 2020. ISBN 978-80-200-3111-2.
- NIELSEN, Rasmus Kleis; PALMER, Ruth a TOFF, Benjamin. *Avoiding the news: reluctant audiences for journalism*. New York: Columbia University Press, 2023. ISBN 0-231-55588-1. Dostupné z: <https://doi.org/10.7312/toff20518>. [cit. 2024-02-12].
- PATCHING, Roger a HIRST, Martin. *Journalism ethics at the crossroads: democracy, fake news, and the news crisis*. Abingdon, Oxon: Routledge, 2022. ISBN 0-429-24289-1.
- PUNCH, Keith. *Introduction to social research: quantitative and qualitative approaches*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2013. ISBN 978-1-4462-4092-2.
- REDLEY, Michael In: BAKIR, Vian a BARLOW, David M. *Communication in the age of suspicion: trust and the media*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2007. ISBN 978-0-230-00254-8.

- REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SIMMEL, Georg; VÁŇA, Milan a SOKOL, Jan. *Filosofie peněz*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1920-2.
- STAKE, Robert E. *The art of case study research*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1995. ISBN 0-8039-5766-1.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-x.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĐOVÁ, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TEWKSBUURY, David a RITTENBERG, Jason. *News on the Internet: Information and Citizenship in the 21st Century*. Oxford University Press, 2012. s. 14–15. ISBN 0195391969. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780195391961.003.0007>. [cit. 2024-02-22].
- TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-683-4.
- TRAMPOTA, Tomáš. *Zpravodajství*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-096-8.
- VOLEK, Jaromír a URBÁNIKOVÁ, Marína. *Čeští novináři v komparativní perspektivě: hybridní, virtuální a mizející žurnalisté v post-transformační fázi*. Praha: Academia, 2017. ISBN 978-80-200-2699-6.
- YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 3rd ed. Thousand Oaks: Sage, 2003. ISBN 0-7619-2553-8.

Články a studie

AITAMURTO, Tanja a VARMA, Anita. *The Constructive Role of Journalism: Contentious metadiscourse on constructive journalism and solutions journalism*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 700. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1473041>. [cit. 2024-02-23].

ALEXANDER, Jeffrey C. *The Crisis of Journalism Reconsidered: Cultural Power*. Online. Fudan journal of the humanities and social sciences. 2015, roč. 8, č. 1, s. 9-31. ISSN 1674-0750. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s40647-014-0056-5>. [cit. 2024-02-22].

ALHAJJI, A.F. a James L. WILLIAMS. *The Coming energy crisis?* Oil & Gas Journal. Online. 2003. s. 1. Dostupné z: <https://grist.org/wp-content/uploads/2008/09/energycrisis.pdf>. [cit. 2024-03-10].

AN, Seon-Kyoung a GOWER, Karla K. *How do the news media frame crises? A content analysis of crisis news coverage*. Online. Public relations review. 2009, roč. 35, č. 2, s. 108. ISSN 0363-8111. Dostupné z: <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2009.01.010>. [cit. 2024-02-11].

ANDERSEN, Kim; SHEHATA, Adam; SKOVSGAARD, Morten a STRÖMBÄCK, Jesper. *Selective News Avoidance: Consistency and Temporality*. Online. Communication research. 2024. ISSN 0093-6502. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/00936502231221689>. [cit. 2024-02-12].

ARBAOUI, Bouchra; DE SWERT, Knut a VAN DER BRUG, Wouter. *Sensationalism in News Coverage: A Comparative Study in 14 Television Systems*. Online. Communication research. 2020, roč. 47, č. 2, s. 303. ISSN 0093-6502. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/0093650216663364>. [cit. 2024-03-10].

ARGENTI, Paul A. In: M. A., Sanjeev; PANDE, Neerja a P. K., Santhosh Kumar. *Role of effective crisis communication by the government in managing the first wave Covid-19 pandemic – A study of Kerala government's success*. Online. Journal of Public Affairs. 2021, roč. 21, č. 4, s. 2. ISSN 1472-3891. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/pa.2721>. [cit. 2024-02-10].

BETAKOVA, Dominika; BOOMGAARDEN, Hajo; LECHERER, Sophie a SCHÄFER, Svenja. *I Do Not (Want To) Know! The Relationship Between Intentional News Avoidance and Low News Consumption*. Online. Mass communication & society. 2024, s. 1-28. ISSN 1520-5436. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15205436.2024.2304759>. [cit. 2024-03-10].

BRO, Peter. *Constructive journalism: Proponents, precedents, and principles*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 507. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770523>. [cit. 2024-02-11].

BROLÍK, Tomáš a KUNDRA, Ondřej. *V čem se Putin přepočítal*. Respekt. 2023, 34(8). s. 14–21.

BUTUROIU, Dana Raluca a VOLOC, Ana-maria. *Media Coverage in Times of Crisis. Intermedia Agenda-setting of COVID-19 – related Topics*. Online. Revista Română de comunicare și relații publice. 2021, roč. 23, č. 2, s. 8. ISSN 1454-8100. Dostupné z: <https://doi.org/10.21018/rjcpr.2021.2.323>. [cit. 2024-02-10].

COOMBS, Timothy. In: M. A., Sanjeev; PANDE, Neerja a P. K., Santhosh Kumar. *Role of effective crisis communication by the government in managing the first wave Covid-19 pandemic – A study of Kerala government's success*. Online. Journal of Public Affairs. 2021, roč. 21, č. 4, s. 2. ISSN 1472-3891. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/pa.2721>. [cit. 2024-02-10].

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Míra inflace v České republice v roce 2022*. Online. ČSÚ v Plzni. 11. 1. 2023. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xp/mira-inflace-v-ceske-republice-v-roce-2022>. [cit. 2024-03-10].

ENTMAN, Robert M. *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Online. Journal of Communication. 1993, roč. 43, č. 4, s. 52. ISSN 0021-9916. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>. [cit. 2024-02-11].

FITZPATRICK, Neill. *No News is Not Good News: The Implications of News Fatigue and News Avoidance in a Pandemic World*. Online. In: Athens Journal of Mass Media and Communications. 2022. s. 145. ISSN 2407-9499. Dostupné z: <https://doi.org/10.30958/ajmmc.8-3-1>. [cit. 2024-02-08].

GALTUNG, Johan a RUGE, Mari Holmboe. *The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers*. Online. Journal of peace research. 1965, roč. 2, č. 1, s. 70. ISSN 0022-3433. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>. [cit. 2024-02-22].

GALTUNG, Johan. *Peace Journalism*. Online. Media Asia. 2003, roč. 30, č. 3, s. 178. ISSN 0129-6612. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/01296612.2003.11726720>. [cit. 2024-02-23].

GRABER, Doris A. In: LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media. 2007, roč. 51, č. 4, s. 671-672. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

GYLDENSTED, Cathrine a Karen MCINTYRE. *Constructive Journalism: Applying Positive Psychology Techniques to News Production*. In: The Journal of Media Innovations. Online. 2017. s. 29. Dostupné z: <https://doi.org/10.5617/jomi.v4i2.2403>. [cit. 2024-02-23].

HARCUP, Tony a O'NEILL, Deirdre. *What is News?: News values revisited (again)*. Online. Journalism studies (London, England). 2017, roč. 18, č. 12, s. 1474. ISSN 1461-670X. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1150193>. [cit. 2024-03-22].

HASE, Valerie a ENGELKE, Katherine M. *Emotions in Crisis Coverage: How UK News Media Used Fear Appeals to Report on the Coronavirus Crisis*. Online. Journalism and Media. 2022, roč. 3, č. 4, s. 637. ISSN 2673-5172. Dostupné z: <https://doi.org/10.3390/journalmedia3040042>. [cit. 2024-02-10].

HEINRICHS, Ellen a HADERLEIN Alexandra. *Solutions, perspectives, dialogue: Why constructive journalism pays off for the media and societies*. Online. Bonn, 2021. s. 21. Dostupné z: https://www.bonn-institute.org/cms-assets/files/220407_bi_Solutions-perspectives-dialogue_vza.pdf?v=1659535446. [cit. 2024-02-21].

HERMAN, Judith. In: JØRNDRUP, Hanne. *News Framing in a Time of Terror: A Study of the Media Coverage of the Copenhagen Shootings*. Online. Nordicom review. 2016, roč. 37, č. 1, s. 89. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0025>. [cit. 2024-02-10].

HERMANS, Liesbeth a DROK, Nico. *Placing Constructive Journalism in Context*. Online. Journalism practice. 2018, roč. 12, č. 6, s. 682–683. ISSN 1751-2786. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1470900>. [cit. 2024-02-22].

HERMANS, Liesbeth a GYLDENSTED, Cathrine. *Elements of constructive journalism: Characteristics, practical application and audience valuation*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 4, s. 536. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884918770537>. [cit. 2024-02-23].

HSIEH, Hsiu-Fang a Sarah E. SHANNON. *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*. Online. 2005, 15(9), s. 1286. ISSN 1049-7323. Dostupné z: doi:10.1177/1049732305276687. [cit. 2024-02-28].

INDEX PROSPERITY A FINANČNÍHO ZDRAVÍ. *Češi jsou podle Indexu prosperity a finančního zdraví 8. nejvíce solidárním národem EU. Ochotu pomáhat posílila i invaze*. Online. Index prosperity Česka. Dostupné z: <https://www.indexprosperity.cz/index-prosperity-a-financniho-zdravi-cesi-jsou-podle-indexu-prosperity-a-financniho-zdravi-8-nejvice-solidarnim-narodem-eu-ochotu-pomahat-posilila-i-invaze/>. [cit. 2024-02-22].

KLEMM, Celine; DAS, Enny a HARTMANN, Tilo. *Changed priorities ahead: Journalists' shifting role perceptions when covering public health crises*. Online. Journalism (London, England). 2019, roč. 20, č. 9, s. 1229. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884917692820>. [cit. 2024-02-10].

KLÍMOVÁ Jana. *Bez ruské ropy a plynu bude mít Česko problém. Hlavně u plynu je na Rusku zcela závislé*. Hospodářské noviny. 8. 3. 2022. č. 47. s. 3.

KOHLBACHER, Florian. *The Use of Qualitative Content Analysis in Case Study Research*. Online. In: Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research. 2006. s. 24. Dostupné z: <https://doi.org/10.17169/fqs-7.1.75>. [cit. 2024-02-28].

LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media. 2007, roč. 51, č. 4, s. 671. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

LI, Xigen. *Stages of a Crisis and Media Frames and Functions: U.S. Television Coverage of the 9/11 Incident During the First 24 Hours*. Online. Journal of broadcasting & electronic media. 2007, roč. 51, č. 4, s. 683-684. ISSN 0883-8151. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/08838150701626578>. [cit. 2024-02-10].

- LINDELL, Johan a MIKKELSEN BÅGE, Else. *Disconnecting from digital news: News avoidance and the ignored role of social class*. Online. In: Journalism (London, England). 2023, roč. 24, č. 9, s. 1981. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849221085389>. [cit. 2024-02-08].
- LOUGH, Kyser a MCINTYRE, Karen. *A systematic review of constructive and solutions journalism research*. Online. Journalism (London, England). 2023, roč. 24, č. 5, s. 1069. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849211044559>. [cit. 2024-02-23].
- LUND JØRGENSEN, Kristina a Jakob RISBRO. *Handbook for Constructive Journalism*. Online. Aarhus: Aarhus University, 2021. s. 13–14. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/app/uploads/2022/01/A-Handbook-for-Constructive-Journalism-English.pdf>. [cit. 2024-02-23].
- MAREŠ, Jiří. *Tvorba případových studií pro výzkumné účely*. In: Pedagogika. Online. 2015, s. 116. ISSN 2336-2189. Dostupné z: <http://userweb.pedf.cuni.cz/wp/pedagogika>. [cit. 2024-02-29].
- MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. In: SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 7. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].
- MOOREFIELD, Nicole. *News fatigue: what it is and how to avoid it*. Online. The University of North Carolina at Chapel Hill. 2022. Dostupné z: <https://www.unc.edu/discover/news-fatigue-what-it-is-and-how-to-avoid-it/>. [cit. 2024-03-08].
- MORRIS MCGRATH, James. *Man of the World*. The Wilson quarterly. Online. Washington: Woodrow Wilson International Center for Scholars, 2010, 34(1), s. 32. ISSN 0363-3276. [cit. 2024-02-23].
- NÁDOBA, Jiří. *Norská výhra v loterii*. Respekt. Praha, 2022, 33(42). s. 34–37.
- NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Craig T. ROBERTSON, Kirsten EDDY a Rasmus Kleis NIELSEN. *Digital News Report 2022*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2022. s. 13. ISBN 978-1-907384-98-1. Dostupné z: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf. [cit. 2024-02-10].
- NEWMAN, Nic, Richard FLETCHER, Kirsten EDDY, Craig T. ROBERTSON a Rasmus K. NIELSEN. *Digital News Report 2023*. Online. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2023. ISBN 9781914566073. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023>. [cit. 2024-02-15].
- OLSSON, Eva Karin a NORD, Lars W. *Paving the way for crisis exploitation: The role of journalistic styles and standards*. Online. Journalism. 2015, roč. 16, č. 3, s. 353. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1464884913519032>. [cit. 2024-02-10].

OLSSON, Eva Karin. *Defining Crisis News Events*. Online. *Nordicom review*. 2010, roč. 31, č. 1, s. 95. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2017-0122>. [cit. 2024-02-10].

OZILI, Peterson K a Ercan OZEN. *Global Energy Crisis: Impact on the Global Economy*. Online. In: *SSRN Electronic Journal*. 2023. s. 4. ISSN 1556-5068. Dostupné z: <https://doi.org/10.2139/ssrn.4309828>. [cit. 2024-02-10].

PANTTI, Mervi. *Crisis and Disaster Coverage*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, 2018. s. 3–4. ISBN 1118841670. Dostupné z: <https://doi.org/10.1002/9781118841570.iejs0202>. [cit. 2024-02-10].

PARKS, Perry. *Naturalizing negativity: how journalism textbooks justify crime, conflict, and "bad" news*. Online. *Critical studies in media communication*. 2019, roč. 36, č. 1, s. 75-91. s. 77. ISSN 1529-5036. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/15295036.2018.1533990>. [cit. 2024-02-23].

PETŘÍČEK, Martin. *Evropa hledá cestu, jak zkrotit drahé energie*. *Ekonom*. Praha, 2022, 32(37). s. 20–23.

PHILIPPE, MAYRING. *Qualitative Content Analysis*. Online. In: *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*. 2000. s. 2. Dostupné z: <https://doi.org/10.17169/fqs-1.2.1089>. [cit. 2024-02-28].

ROBINSON, Oliver C. *Sampling in Interview-Based Qualitative Research: A Theoretical and Practical Guide*. Online. In: *Qualitative Research in Psychology*. 2013, roč. 11, č. 1. s. 26. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14780887.2013.801543>. [cit. 2024-03-05].

ROULSTON, Kathryn a HALPIN, Sean A. *Designing Qualitative Research Using Interview Data*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s 676. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

SCHUDSON, Michael. In: JØRNDRUP, Hanne. *News Framing in a Time of Terror: A Study of the Media Coverage of the Copenhagen Shootings*. Online. *Nordicom review*. 2016, roč. 37, č. 1, s. 88. ISSN 2001-5119. Dostupné z: <https://doi.org/10.1515/nor-2016-0025>. [cit. 2024-02-09].

SKLENÁŘ, Oldřich. *Distribuční analýza dopadů energetické krize na české domácnosti*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 6. Dostupné z: <https://www.amo.cz/cs/klimatym/distribucni-analyza-dopadu-energeticke-krize-na-ceske-domacnosti/> [cit. 2024-02-10].

SVOBODA, Jan, Kristina ZINDULKOVÁ a Romana JUNGWIRTH BŘEZOVSKÁ. *Křížem krázem energetickou chudobou Unie: nové fondy, staronové výzvy a inspirativní řešení*. Online. Praha: AMO, 2023. s. 4. Dostupné z: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2023/01/AMO_Krizem_krazem_energeticnou_chudobou_Unie_final.pdf. [cit. 2024-02-10].

TIGHT, Malcolm. *Designing Case Studies*. Online. In: FLICK, Uwe. *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road London EC1Y 1SP: SAGE Publications, 2022. s. 400. ISBN 9781526484321. Dostupné z: <https://doi.org/10.4135/9781529770278>. [cit. 2024-02-28].

TUCHMAN, Gaye. *Making News by Doing Work: Routinizing the Unexpected*. Online. *The American journal of sociology*. 1973, roč. 79, č. 1, s. 110-131. ISSN 0002-9602. Dostupné z: <https://doi.org/10.1086/225510>. [cit. 2024-04-07].

VAN DER MEER, Toni G.L.A. a BROSIUS, Anna. *Credibility and shareworthiness of negative news*. Online. *Journalism (London, England)*. 2022. s. 2. ISSN 1464-8849. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/14648849221110283>. [cit. 2024-02-22].

VAN SCOY, Lauren Jodi; SNYDER, Bethany; MILLER, Erin L.; TOYOBO, Olubukola; GREWEL, Ashmita a kol. *Public anxiety and distrust due to perceived politicization and media sensationalism during early COVID-19 media messaging*. Online. *Journal of communication in healthcare*. 2021, roč. 14, č. 3, s. 193-205. ISSN 1753-8068. Dostupné z: <https://doi.org/10.1080/17538068.2021.1953934>. [cit. 2024-03-10].

VOLEK, Jaromír. *Konstrukce morální paniky jako mechanismus sociální exkluze*. Online. In: *Sociální exkluze a nové třídy*. Sociální studia. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 3. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287206157_KONSTRUKCE_MORALNI_PANIK_Y_JAKO_MECHANISMUS_SOCIALNI_EXKLUZE#fullTextFileContent. [cit. 2024-02-22].

WANG, Tai-li. *Presentation and impact of market-driven journalism on sensationalism in global TV news*. Online. *The international communication gazette*. 2012, roč. 74, č. 8, s. 711-727. ISSN 1748-0485. Dostupné z: <https://doi.org/10.1177/1748048512459143>. [cit. 2024-03-10].

ZHANG, Yan a WILDEMUTH, Barbara M. *Qualitative Analysis of Content*. Online. In: *Human Brain Mapping*. 2005. s. 1-2. ISSN 1065-9471. Dostupné z: https://www.ischool.utexas.edu/~yanz/Content_analysis.pdf. [cit. 2024-02-28].

Akademické práce

FATIMA, Syeda Shehreen. *Constructive Journalism: An answer to the negativity of the news?* Online. Stockholm. School of Social Sciences. 2020. Dostupné z: <https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1447292/FULLTEXT01.pdf>. [cit. 2024-02-11].

KIBARABARA, Joy. *The Discourse and Practice of Constructive Journalism*. Online. Disertační práce. Stockholm: Stockholm University. 2023. ISBN 978-91-8014-149-9. Dostupné z: <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:1720734/FULLTEXT02.pdf>. [cit. 2024-03-11].

MCINTYRE, Karen. *Constructive Journalism: The Effects of Positive Emotions and Solution Information In News Stories*. Online. Disertační práce. 2015. Chapel Hill, University of North Carolina at Chapel Hill Graduate School. Dostupné z: <https://doi.org/10.17615/g6sg-8p47>. [cit. 2024-03-10].

GOLASOVSKÁ, Kateřina. *Solutions Journalism v českých médiích*. Praha, 2020. 131 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce doc. PhDr. Barbora Osvaldová.

POORT, Marije. *Constructive journalism: An answer to the negativity of the news?* Online. Stockholm, 2018. Diplomová práce. Södertörns University, Institute of Journalism. Vedoucí práce Liudmila Voronova. Dostupné z: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1215584/FULLTEXT01.pdf>. [cit. 2024-02-23].

Webové stránky

ASHOKA ČESKO & SLOVENSKO. *Ashoka tvoří svět, kde se může každý plnohodnotně podílet na jeho dalším směřování*. Online. Ashoka Česko & Slovensko. 2024. Dostupné z: <https://www.ashoka.org/cs-cz/ashoka-ve-sv%C4%9Bt%C4%9B>. [cit. 2024-02-24].

ASHOKA ČESKO & SLOVENSKO. *Perspektiva a řešení v novinářské praxi: solutions journalism*. Online. Ashoka Česko & Slovensko. 18. 10. 2018. Dostupné z: <https://www.ashoka.org/cs-cz/story/perspektiva-%C5%99e%C5%A1en%C3%AD-v-novin%C3%A1%C5%99sk%C3%A9-praxi-solutions-journalism>. [cit. 2024-02-24].

BBC. *What is BBC Future?* Online. BBC Future. 1. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.bbc.com/future/article/20151016-welcome-to-a-home-for-the-insatiably-curious>. [cit. 2024-02-23].

BECH SILESENS, Lene. *Good news is good business, but not a cure-all for journalism*. Online. Columbia Journalism Review. 29. 9. 2014. Dostupné z: https://www.cjr.org/behind_the_news/good_news_is_good_business_but.php. [cit. 2024-02-23].

BONN INSTITUTE. *Our Concept*. Online. Bonn Institute. 2024. Dostupné z: <https://www.bonn-institute.org/en/concept>. [cit. 2024-02-23].

BROWN, Sarah. *Soaring fossil gas costs responsible for EU electricity price increase*. Online. Ember Climate. 14. 10. 2021. Dostupné z: <https://ember-climate.org/insights/research/soaring-fossil-gas-costs-responsible-for-eu-electricity-price-increase/>. [cit. 2024-02-10].

CAMBRIDGE DICTIONARY. *Meaning of clickbait in English*. Online. Cambridge Dictionary. © 2024. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/clickbait>. [cit. 2024-03-10].

CAMBRIDGE DICTIONARY. *Meaning of disinformation in English*. Online. Cambridge Dictionary. © 2024. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/disinformation>. [cit. 2024-03-08].

CONSILIUM EUROPA EU. *Infografika – Fit for 55: jak EU plánuje zvýšit podíl energie z obnovitelných zdrojů*. Online. Consilium Europa EU. Poslední aktualizace: 27. 1. 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/fit-for-55-how-the-eu-plans-to-boost-renewable-energy/>. [cit. 2024-03-10].

CONSILIUM EUROPA EU. *Infografika – Tržní mechanismus k omezení prudkého nárůstu cen plynu*. Online. Consilium Europa EU. Poslední aktualizace: 8. 2. 2024. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/a-market-mechanism-to-limit-excessive-gas-price-spikes/>. [cit. 2024-02-10].

CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Constructive Journalism Works*. Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/research-overview-effects/>. [cit. 2024-02-22].

CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *For Journalists*. Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/journalists-newsrooms/>. [cit. 2024-02-23].

CONSTRUCTIVE INSTITUTE. *Why Constructive Journalism?* Online. Constructive Institute. 2023. Dostupné z: <https://constructiveinstitute.org/why/>. [cit. 2024-02-22].

ČESKÁ TELEVIZE. *Epicentrum ČT24*. Online. iVysílání, Česká televize. 2021. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/14073202440-epicentrum/>. [cit. 2024-02-24].

EUROSTAT. *Data browser: HICP – monthly data (annual rate of change)*. Online. Poslední aktualizace: 1. 2. 2024. Eurostat. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/PRC_HICP_MANR_custom_3761882/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=4ad27e6f-358a-4a3d-82a0-587d69a833eb. [cit. 2024-02-10].

GABERLE, David; FENDRYCHOVÁ Simona; KROPÁČEK Jiří; POLJAKOV Nikita a SCHEINOST, Vojtěch. *Nejsi sám: Projekt Aktuálně.cz o sebevraždách mužů v Česku*. Online. Aktuálně.cz. 2019. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/nejsi-sam/r~8a29017a2e3511e9b73eac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-02-24].

GRANGER, Jacob. *BBC 'Crossing Divides' creates conversations between conflicting groups*. Online. Journalism. 4. 3. 2019. Dostupné z: <https://www.journalism.co.uk/news/bbc-crossing-divides-season-returns-to-bring-divided-communities-into-one-room-and-report-solutions/s2/a735493/>. [cit. 2024-02-24].

HAAGERUP, Ulrik. *Konstruktive nyheder*. Online. Politiken. 6. 12. 2008. Dostupné z: <https://politiken.dk/debat/kroniken/art5471819/Konstruktive-nyheder>. [cit. 2024-02-23].

IDNES.CZ. *Novináři: Martin Petříček*. Online. IDNES.cz. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/novinari/martin-petricek.N3493>. [cit. 2024-03-08].

IDNES.CZ. *Novináři: Sára Mazúchová*. Online. IDNES.cz. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/novinari/sara-mazuchova.N4319>. [cit. 2024-03-08].

IDNES.CZ. *Novináři: Zuzana Kubátová*. Online. IDNES.cz. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/novinari/zuzana-kubatova.N3258>. [cit. 2024-03-08].

IDNES.CZ. *IDNES Premium*. Online. iDNES.cz. © 2024. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/premium>. [cit. 2024-03-23].

IEA. *Global Energy Crisis*. Online. IEA. 2021. Dostupné z: <https://www.iea.org/topics/global-energy-crisis>. [cit. 2024-03-10].

IROZHLAS. *Konstruktivní žurnalistika*. Online. iROZHLAS. 2019. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-tag/konstruktivni-zurnalistika>. [cit. 2024-02-24].

IROZHLAS. *Jana Klímová*. Online. iROZHLAS. Praha. 2022. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/jana-klimova-5344713>. [cit. 2024-03-08].

IROZHLAS. *Ověřovna*. Online. iROZHLAS. 2021–2024. Dostupné z: <https://www.irozhlas.cz/zpravy-tag/overovna>. [cit. 2024-03-08].

KARLÍK, Tomáš. *Země v nouzi poradila, jak žít s koronavirem i jak se dá léčit*. Online. ČT24. 18. 11. 2021. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/veda/zeme-v-nouzi-poradila-jak-zit-s-koronavirem-i-jak-se-da-lecit-27059>. [cit. 2024-02-24].

KAŠÍK, Petr a POKORNÝ, Jakub. *Vladimír Piskala (Česká televize)*. Online, podcast. Youtube. 16. 2. 2022. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Gfwn7l7PrU8>. [cit. 2024-03-08].

KLIMEŠ, David; OČENÁŠKOVÁ, Adéla; TRUHLÁ, Helena; ENDRŠTOVÁ, Michaela; ČECHLOVSKÁ, Magdalena et al. *Chudé Česko 21*. Online. Aktuálně.cz. 2021. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/chude-cesko-21/r~91669aec713111eb9cafac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-02-24].

KROUPOVÁ, Zuzana. *Soutěž Novinářská cena 2022 zná své vítěze: Tematickou dominantou se stala válka na Ukrajině*. Online. Nadace OSF. 3. 5. 2023. Dostupné z: <https://osf.cz/2023/05/03/soutez-novinarska-cena-2022-zna-sve-viteze-tematickou-dominantou-se-stala-valka-na-ukrajine/>. [cit. 2024-02-24].

KRÝŽOVÁ, Sofie. *Dva roky od pádu Bohemia Energy: Písařík uklízí*. Online. Seznam Zprávy. 13. 10. 2023. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/ekonomika-firmy-dva-roky-od-padu-bohemia-energy-pisarik-uklizi-zbytky-firmy-238247>. [cit. 2024-02-10].

KUBÁTOVÁ, Zuzana. *Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy*. Online. Seznam Zprávy. 26. 10. 2021. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/krach-bohemia-energy-a-bezradna-vlada-tisicum-domacnosti-hrozi-dluhy-178799>. [cit. 2024-02-10].

MALÁ, Markéta. *Ceny energií se před rok 2021 už nikdy nevrátí. Jak bude vypadat účet za elektřinu a plyn.* Online. Echo24.cz. 2. 1. 2024. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/HSA6a/kolik-budeme-platit-za-elektriny-a-plyn-umele-zdrazovani-energii>. [cit. 2024-02-10].

MAZÚCHOVÁ, Sára. *Proč cenu elektřiny určuje plyn? Na burze rozhoduje „poslední“ elektrárna.* Online. iDNES.cz. 17. 6. 2022. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/burza-lipsko-cena-elektriny-zemni-plyn-zaverna-elektrarna-merit-order.A220615_143049_ekonomika_maz. [cit. 2024-03-22].

MEDIÁŘ. *Jana Klímová se z Hospodářských novin vrací do Českého rozhlasu.* Online. Mediář. Praha. 3. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.mediar.cz/jana-klimova-se-z-hospodarskych-novin-vraci-do-ceskeho-rozhlasu/>. [cit. 2024-03-08].

MINISTERSTVO PRŮMYSLU A OBCHODU. *Vláda schválila zastropování cen energií. Pomůže jak domácnostem, tak firmám.* Online. MPO. 5. 10. 2022. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/pro-media/tiskove-zpravy/vlada-schvalila-zastropovani-cen-energii--pomuze-jak-domacnostem--tak-firmam--270228/>. [cit. 2024-02-10].

NADACE OSF. *Novinářská cena.* Online. Nadace OSF. © 2023. Dostupné z: <https://osf.cz/co-delame/novinarska-cena/>. [cit. 2024-02-24].

NEWMAN, Nic a ROBERTSON, Craig. *Paying for news: Price-conscious consumers look for value amid cost-of-living crisis.* Online. Reuters Institute for the Study of Journalism. 28. 9. 2023. Dostupné z: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/paying-news-price-conscious-consumers-look-value-amid-cost-living-crisis>. [cit. 2024-03-15].

PBS. *Agents for Change.* Online. PBS News Hour. Poslední aktualizace: 10. 5. 2023. Dostupné z: <https://www.pbs.org/newshour/world/agents-for-change>. [cit. 2024-02-23].

PISKALA, Vladimír. *Vývoj cen elektřiny.* Online. iVysílání: Studio 6. 1. 9. 2022. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/drahe-energie-se-uz-promitaji-do-vyuctovani-podivejte-se-co-ovlivnuje-ceny-elektriny-na-trzich-16735>. [cit. 2024-03-22].

PROS, Marek; DAŇKOVÁ, Magdaléna; MACA, Tomáš; MEDKOVÁ, Magdaléna a ZANGA, Clara. *J sme banánové děti.* Online. Aktuálně.cz. 2020. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/jsme-bananove-deti/r~7daad216f68411ea6f6ac1f6b220ee8/>. [cit. 2024-02-24].

PROS, Marek; DAŇKOVÁ, Magdaléna; MACA, Tomáš; *Ztracená generace Z.* Online. Aktuálně.cz. 2020. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/zatracena-generace-z/r~d1f1da48debd11e9926e0cc47ab5f122/>. [cit. 2024-02-24].

ROŽÁNEK, Filip. *ČT24 poradí divákům se životními náklady, spouští projekt Drahé Česko.* Online. Lupa.cz. 21. 10. 2022. Dostupné z: https://www.lupa.cz/aktuality/ct24-drahe-cesko-ceny-energii-infocentrum-daniel-stach-vladimir-piskala/?utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=sekce-z-internetu. [cit. 2024-02-24].

SEZNAM ZPRÁVY. *Do redakce SZ Byznys přichází zkušený reportér Jiří Nádoba.* Online. Seznam Zprávy. Praha. 4. 9. 2023. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/redakce-do-redakce-sz-byznys-prichazi-zkuseny-reporter-jiri-nadoba-236373>. [cit. 2024-03-08].

SEZNAM ZPRÁVY. *Zuzana Kubátová*. Online. Seznam Zprávy. Praha. © 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/autor/zuzana-kubatova-398>. [cit. 2024-03-08].

SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIÉ. *Anomie*. Online. Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR, Praha. Poslední aktualizace: 21. 9. 2020. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Anomie>. [cit. 2024-02-22].

SOLUTIONS JOURNALISM NETWORK. *Solutions Story Tracker*. Online. Solutions Journalism Network. © 2024. Dostupné z: <https://storytracker.solutionsjournalism.org/>. [cit. 2024-03-15].

SOLUTIONS JOURNALISM NETWORK. *Who We Are*. Online. Solutions Journalism Network. © 2024. Dostupné z: <https://www.solutionsjournalism.org/who-we-are>. [cit. 2024-02-23].

THE GUARDIAN. *The Upside*. Online. The Guardian. Poslední aktualizace: 21. 4. 2021. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/world/series/the-upside>. [cit. 2024-02-23].

THE NEW YORK TIMES COMPANY. *Introducing the Headway Team*. Online. The New York Times Company. 28. 9. 2021. Dostupné z: <https://www.nytc.com/press/introducing-the-headway-team/>. [cit. 2024-03-23].

THE NEW YORK TIMES. *Fixes*. Online. The New York Times. Poslední aktualizace: 17. 7. 2021. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/column/fixes>. [cit. 2024-02-23].

THE SEATTLE TIMES. *About Project Homeless*. Online. The Seattle Times. © 2024. Dostupné z: <https://www.seattletimes.com/about-project-homeless/>. [cit. 2024-02-23].

TRANSITIONS MEDIA. Online. Transitions. © 2024. Dostupné z: <https://transitionsmedia.org/>. [cit. 2024-02-24].

TRANSITIONS. Online. Transitions. © 2024. Dostupné z: <https://tol.org/>. [cit. 2024-02-24].

WITTICHOVÁ, Markéta. *Známe vítěze Novinářské ceny 2015*. Online. Nadace OSF. 4. 5. 2016. Dostupné z: <https://osf.cz/2016/05/04/zname-viteze-novinarske-ceny-2015/>. [cit. 2024-02-24].

ZLATKOVSKÝ, Michal a CIBULKA, Jan. *Konec blbé nálady. Češi v pocitu životního štěstí dohnali Západ*. Online. iROZHLAS. 20. 3. 2017. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/stesti/>. [cit. 2024-02-24].

Seznam příloh

Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024

Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024

Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024

Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024

Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024

Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024

Příloha 7: Náhledy zpravodajských příspěvků podrobených kvalitativní obsahové analýze

Přílohy

Příloha 1: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Zuzanou Kubátovou ze dne 23. 1. 2024

Co se vám jako první asociuje, když slyšíte termín konstruktivní žurnalistika?

Zachytila jsem to poprvé v mailu od vás. Takže jsem si k tomu trošku „zagooglila“ a podívala se na to, jak se ten pojem používá. V praxi jsem se s ním nesetkala vůbec. Asi jsem ze staré školy, ale u mé generace nebylo zvykem o zpravodajství uvažovat tímto způsobem. Protože základem zprávy má být „co“, „kdy“, „kde“, „jak“ a „proč“. To je ten kontext, o kterém ten přístup mluví. Dobrá novinářina by měla kontext obsahovat automaticky, protože když se jakýkoliv fakt vytrhne ze souvislostí, může být až lživý. Začínala jsem v roce 1983 – mám tedy vystudovanou ještě socialistickou žurnalistiku na tehdejší fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy – a už tehdy nás učili, že kontext je důležitý. Pokud se nejedná o jednoduchou zprávu o tom, že někde spadla lavina a umřelo tam x lidí, tak je kontext mimořádně důležitý. Zvláště v energetice, což je komplikovaná, komplexní problematika. Když jsem četla o konstruktivní žurnalistice, tak mi to bohužel hodně připomnělo to, co si pamatuju z doby hlubokého socialismu, když jsem s prací novináře začínala. Tam se tedy konstruktivně kritizovat smělo. V momentě, kdy člověk popisuje kriticky nějaký jev a bere ohled na to, jestli samotná zpráva něčemu pomáhá nebo škodí, už prakticky postupuje v rozporu se základním principem žurnalistiky informovat v souvislostech. Ta tehdejší konstruktivní kritika mi tedy přijde nesmyslná. A trochu mi to evokuje i pojem, který používáte.

Dotkla jste se zasazování událostí do kontextu, což je jedna ze zásad, kterou konstruktivní žurnalistika prosazuje. Zmínila jste, že je kontext v energetické tematice důležitý. Mohla byste to prosím rozvést?

Energetika je složité a komplexní téma. Celý segment je teď v určitém technologickém vývoji a fungují tam dva zásadní tlaky: jednak vývoj samotné technologie, jednak politické tlaky a regulace spojené s dekarbonizací. Při popisování toho, co se v energetice děje, tedy hraje roli i politika. Do každé zprávy se vnáší určitý názor, čemuž se novinář nikdy nemůže vyhnout. U tak komplexní věci nikdy nemůžete vědět úplně všechno a postihnout veškeré souvislosti. Ve výsledném žurnalistickém produktu se vždy odráží to, co daný autor vidí, jakou má životní zkušenost, jaké má o tématu objektivní znalosti, co je schopný si k němu dále zjistit a jak potom všechny informace dokáže zasadit do svého vlastního kontextu a kontextu daného tématu. S tím

podle mě stojí a padá kvalita autora. Když dobrý autor dostane do ruky agenturní zprávu o tom, že někde dosahuje výroba z obnovitelných zdrojů určitého procenta, musí být schopný takovou zprávu i vyhodnotit. Ve výsledku je tam obrovské množství aspektů, které se nedají v jednom textu postihnout. Člověk ale musí vytvářet zprávu s vědomím toho, že takové souvislosti existují. Pokud se například dočtu v jednoduché zprávě o tom, že něco produkuje určité procento emisí s hodnocením, že je to dobře nebo naopak špatně, a není tam přidáný kontext, tak je ta zpráva svým způsobem lživá nebo zavádějící.

Měla by tedy podle vás být práce s kontextem součástí všech žurnalistických obsahů?

V konečném produktu nemusí být přímo obsažený. Jednoduchá zpráva má zákonitost určitého rozsahu a nedostanete do ní všechny souvislosti. Z hlediska toho, že kontext znám, by ale veškerý obsah měl vznikat.

Jevem, na který konstruktivní přístup k žurnalistice reaguje, je negativita ve zpravodajství. Zastánci přístupu tvrdí, že jsou zprávy příliš negativní, a k tomu se snaží nabídnout alternativu. Máte vy sama pocit, že mají média tendenci těžit z negativních událostí? Konkrétně třeba clickbaitovými titulky.

Jsem hluboce přesvědčená o tom, že novinářská produkce je především zbožím, které musí pokrýt náklady na svou výrobu. To, že se říká, že média běží za reklamou a s tím stojí a padají, má svůj náležitý důvod, protože jinak než z reklamy nebo předplatitelů nefungují. V každém případě musíte nějakou formou získat pozornost čtenáře. Buď jako médium, které si někdo bude ochotný zaplatit, nebo jako médium, které je natolik čtené, že budou jeho produkci ochotní zaplatit inzerenti. Není jiná cesta, pokud nepočítáme veřejnoprávní média. Kritizovat honbu za clickbaitem je strašně zjednodušující.

Přejdeme teď k tématu nedávno proběhlé globální energetické krize. V Česku se veřejnost poprvé pomyslně střetla s realitou prudkého růstu cen energií v říjnu 2021, když zkrachovala energetická skupina Bohemia Energy. Jak složité pro vás bylo se v té situaci zorientovat?

Složité bych neřekla. Pokaždé, když se něco odehraje v branži, kterou sledujete, tak je to pro vás jako pro novináře samozřejmě dobře. To říkám s určitou nadsázkou a velkou mírou cynismu. Cokoliv se ve vaší branži děje, je prakticky materiál, se kterým pracujete. Pokud vás ta tematika baví – což většinou u lidí, kteří dlouhodobě sledují jednu tematiku je ten případ – tak je ta situace pro vás příznivá. Novinařina je neskutečně poutavá a zábavná práce. Když

dojde ke krachu, tak s tím člověk rád pracuje. Zajímá ho, co se konkrétně děje, co za tou situací stojí a jaké bude mít důsledky. Překvapivé to pro mě nebylo. Schylovalo se k tomu a bylo do značné míry očekávatelné, že se to dříve nebo později někomu musí stát. Spíš mi přišlo zajímavé, jak velké konsekvence to mělo. Veškeré dopady jsme si totiž začali uvědomovat až postupně.

Když Bohemia Energy ohlásila ukončení své činnosti, co bylo pro vás v redakci stěžejní předat čtenářům?

Nejvíce jsme se zabývali dopady na klienty. Pracuji v redakci, která vytváří výstupy pro masového konzumenta. Takže dopad na životní úroveň našich čtenářů je potom samozřejmě důležitý parametr, podle kterého se vybírají témata. Protože to lidi zajímá.

Když se ke krachu Bohemia Energy přidala ruská invaze na Ukrajinu, proměnilo to podle vás pro novináře ve zpravodajství nějak zásadně již vzniklou situaci?

O energetice píšu dvacet let, možná déle. Pracovala jsem i v Hospodářských novinách, což je specializovanější médium pro publikum, které není úplně masové. Energetika byla vždycky důležitá, ale nebylo to nejdůležitější. Více se řešila bezpečnost, peníze, hospodaření, kondice firem nebo nezaměstnanost. S energetikou si běžný zákazník nedělal starosti, protože energie byly levné. A zákazníkem myslím jak firmy, tak domácnosti. Pro nikoho to nebylo úplně prvořadé. Pokaždé, když jsem v energetice chtěla pokrýt nějaké zajímavé téma, muselo to mít formu nějaké obchodní story, příběhu podnikatele, nebo to například souviselo se státní zakázkou. Samotný trh s elektřinou a plynem ale nikdy nebyl tak zajímavý. To odstartovalo až v momentě před dvěma lety, kdy se energetika začala dotýkat spotřebitele. To pro mě osobně bylo to zajímavé.

Dokázala byste říct, po jakém typu článků byla ze strany publika největší poptávka?

Čtenáře jednoznačně nejvíce zajímaly dopady na cenu. Ať už to, jak zvyšování cen energií dopadne na jejich rozpočty, nebo na jejich zaměstnavatele. Dokud nevypukla energetická krize, tak dopad na rozpočty z nákupu elektřiny a plynu nebyl tak důležitý.

Snahou konstruktivní žurnalistiky je mimo jiné i v nepřehledných situacích jakou byla právě i energetická krize nabízet řešení. Patří podle vás pokrývání úspěšných řešení problému nebo jeho hledání ke zpravodajství?

Zda by měl žurnalistický produkt hledat řešení je nejspíš otázka žánru.

Byl ale například ze strany čtenářů zájem o články, ve kterých by jim redakce nabízela praktické vysvětlení a rady?

Určitě. Zvláště v době, kdy je ta situace v pohybu, tak děláme různé poradny, cenová srovnání, praktické série, jak ušetřit v domácnosti. Daleko více se psalo například o zateplování nebo způsobech vytápění.

Předpokládám, že takové články se musí mnohdy opírat o spoustu analytických dat. Jak složité je tento druh analytických příspěvků oproti jednoduché zprávě připravit?

To je vždy přímo úměrné tomu, kolik času do článku může konkrétní autor investovat. Záleží na nastavení každé redakce. Seznam například používá program, ve kterém redaktori zpracovávají analýzy. Na to, kolik se do nich musí vložit autorské práce a hodin, které pak médium musí zaplatit, tak mám pocit, že čtenost tomu ne vždy úměrně odpovídá. Seznam ale takové články produkovat chce, protože to vnímá jako servis našemu publiku. Analýzy ve většině dnešních médií bývají za paywallem, v Seznamu se to stále dělá v rámci bezplatného zpravodajství. To, že se v Seznamu investuje do dlouhých materiálů je určitá redakční politika. Ale jinak v českých redakcích takto nikdo moc neuvažuje. Pokud se někdo příliš dlouho zabývá jedním tématem, aby vytvořil komplexnější analýzu, tak to nikdo z vedení redakce příliš neocenuje. Alespoň co se týče webové redakční politiky. Nakonec se vždy počítá náklad a výnos práce. Analýzy mohou ale přinášet benefity, které se ale kliknutím na článek nedají spočítat, jsou spíše otázkou prestiže.

Pokud by redakce nemusely řešit finanční zátěž a náročnost takové práce, myslíte si, že by podobných analytických příspěvků mělo vznikat více? Jednoduše proto, aby se publikum dostávalo k informacím v souvislostech.

Vycházet musí i jednoduché články, protože spoustu lidí si ten dlouhý analytický text ani nechce otevřít. Situace Seznamu je specifická v tom, že se jedná o firmu s obrovským záběrem i dostatkem financí, takže si může leccos dovolit, ale to není úplně typická situace. Vkládat čas novináře do tvorby obsahu, který se například nedočítá, není úplně efektivní. Obsah vždy musíte přizpůsobit konzumentovi a těch je mnoho rozdílných typů. Někdo potřebuje krátké zpravodajství, někomu udělá radost, když mu poskytnete co největší objem souvislostí. Je například obrovský rozdíl mezi serverem Blesk.cz a týdeníkem Ekonom – konzumuje je jiný typ spotřebitelů a vy jim jako médium musíte přizpůsobit obsah. Není možné dělat pouze propracované analýzy. Nepomohlo by to ničemu, protože by to spoustu lidí vůbec nečetlo.

Když se zpětně podíváte na dobu, kdy energetická krize kulminovala a ceny energií byly nejvyšší, napadá vás, jakých zpravodajských příspěvků mělo vznikat více?

To si neodvážím říct, asi bych si musela udělat hlubší analýzu.

Energetická krize byla v mnoha ohledech bezprecedentní. Informace, které se lidé z médií dozvídaly, mohly přinejmenším v části z nich vyvolat paniku. Jako příklad uvedu formulaci, že někteří lidé nebudou mít na zaplacení účtů. Byl podle vás tón, jakým česká zpravodajská média informovala o energetické krizi, úměrný závažnosti situace?

Asi nedokážu vyhodnotit, jestli to celkové vyznění bylo takové, jaké popisujete. Každý samozřejmě vyhledává informace, které mu konvenují. V době, kdy zkrachovala Bohemia Energy, nás zavalily dotazy čtenářů, kteří dostali nabídky na platby od náhradních dodavatelů a byli přesvědčení, že nebudou schopni to utáhnout. Ta panika byla vyvolaná reálným dopadem, ne tím, že by tu situaci média výrazně dramatizovala. Na denní poradu redakce přichází spousta různých témat, ze kterých se vybírá, co se zpracuje. A pokud se tam objevují čtenářské dopisy od důchodkyň, že mají vyšší platy za energie, než kolik činí jejich důchod, tak to samozřejmě nemůžete zpracovat. Zatímco jiná témata v tu chvíli můžou počkat. Ale pro každé médium univerzálnějšího typu – takové, které vytváří obsahy pro masové publikum – je lidský příběh a konkrétní dopad situace materiálem, se kterým není možné nepracovat. Protože tím poskytnete určitý servis, dáváte tím zpětnou vazbu politikům, informujete o tom, co se reálně děje a v ideálním případě to můžete spojit i se servisem pro ty ohrožené lidi, například když napíšete, že je k dispozici příspěvek na bydlení. Otázka je, jak se k tomu zpracování přistupuje. Určitě je špatně, pokud se zvolí klasický bulvární přístup a píše se pouze o tom, jak budou důchodci páchat sebevraždy, protože nemají na zaplacení elektřiny. A naopak už se nenapíše o tom, že může jít o výjimečnou situaci, kolik lidí ta situace reálně postihne, to je ten kontext, který k tomu patří.

Vybavujete si z této doby například konkrétní článek z jakéhokoli českého zpravodajského média, kde ten kontext očividně chyběl?

Nejsem schopná přečíst všechno. Určitě takové byly, ale nevybavuju si nic konkrétního.

Takže tonalita zpráv podle vás byla opodstatněná?

Z toho, co jsem četla. Já například nečtu Blesk, protože neočekávám, že mi jako novináři, který zkonsumuje velké množství mediálních výstupů, aby byl v obraze, přinesou nějakou podstatnou informaci. Nevím, jak k tomu informování přistupovaly například bulvární tituly

a neumím to vyhodnotit. Ale u vysoce zásahových médií si upřímně nevzpomínám na žádné excesy.

V mediálním výzkumu od Reuters Institutu se v posledních letech poukazuje na to, že lidé po celém světě přestávají sledovat zprávy s tím, že jsou příliš negativní. To je i jeden z důvodů, proč na toto téma narážím a vracím se k němu...

Já jsem například od války na Ukrajině úplně přestala sledovat televizní zpravodajství. Protože jsem nebyla schopná unést míru těch negativních zpráv. Ne ale proto, že by to televize nějak zveličovala. Ty informace jsem jednoduše nechtěla slyšet, protože jsem nebyla schopná se s tím psychicky vyrovnat. A myslím si, že spoustu lidí reaguje stejně. Že nezvládají míru negativních informací a skutečnost, že se svět řítí vysoce rizikovým směrem a může to mít strašné následky. Samozřejmě že nám to trochu nahání strach. A hodně lidí to řeší tím, že ty informace nechce slyšet. Ale není to vina médií. Média pouze odrážejí to, co se ve světě reálně děje. A když to vztáhnou na energetiku, tak je to hodně podobné. Spoustu lidí už nechce poslouchat, jak se všechno zdrazuje, inflační vlna byla sice tažená energetikou, ale vidíme to při nákupu potravin, v nákladech na bydlení. Míra negativních zpráv byla v jednu dobu výrazná, co se cen energií a ostatního zboží týče. A dovedu si představit, že to leckdo nechce poslouchat. Protože s tím nic nemůžete dělat. Neříkám, že média něco nedělají špatně. Ale to, že se hromadí negativní zprávy, je odrazem reality. Jednoduše jsou dobrá a špatná období.

Z mé strany pak vyvstává otázka, jestli je možné negativitu něčím vyvážit. Třeba právě vysvětlením nebo kontextem.

Když se ale začne střílet na Filozofické fakultě (*informantka odkazuje na tragickou událost masové střelby na Filozofické fakultě UK v Praze z konce prosince 2023, při které přišlo o život 14 lidí, pozn. autorky*), tak všechny velké servery jako my, které mým odhadem produkují tak čtyři materiály na webu za hodinu, můžou to, co chtěly původně publikovat, zahodit. Všechno, co se v takovou chvíli netýká střelby na Filozofické fakultě, v tu chvíli postrádá smysl. V situacích, kdy se něco děje – a v tom byl pád Bohemia Energy hodně podobný, byť méně vyhocený – tak se jiná témata odkládají. Protože to úsilí, které vložíte do jejich tvorby neodpovídá zájmu o ně. A nejde jen o peníze. Nemá smysl zveřejňovat věci, které si přečte pár lidí. Přestože se do nich vložilo spoustu času. Pořád jde o náklady a výnos, který má médium jednak finanční, jednak ve formě image a prestiže. Výnos mediální práce se nedá vyčíslit jen penězi, jsou tam i jiné přínosy, ale pořád to závisí na čtenosti. Lidský mozek je nastavený na to, že má větší zájem o něco, co vyvolává emoci a strach je silná emoce. To znamená, že cokoliv

je negativního apriori vyvolává větší zájem a je více sledované než skvělá zpráva o tom, že tři kilometry od Filozofické fakulty někdo postavil krásný dům, třeba. Tuto redakční politiku upřednostňování negativních událostí můžete sice kritizovat, ale je to dáno poptávkou po zboží, které vyrábíme. Jde o to, aby negativita informací nebyla posilovaná tím, že opomím kontext, špatně něco interpretuji, zasazuji to do špatných souvislostí, protože to už je potom špatná novinářská práce.

Podobných šoků, byť ne tak plošných a dramatických, už na energetických trzích ale v novodobé historii několik být muselo. Pokud tomu rozumím správně, tak ceny energií se už v posledních měsících stabilizují. Když se teď díváte zpětně na rok 2021 a 2022, nebylo v silách novinářů predikovat, že se situace zlepší?

Ono to ale pořád není ideální. Ceny energií jsou dnes přibližně dvakrát až třikrát vyšší, než byly v roce 2019. Tu zátěž s sebou pořád neseme a takové ceny energií, jaké byly před krizí, už s velkou pravděpodobností nikdy nebudou. Teď jde o to, aby se s tím ekonomika a společnost dokázala vypořádat. Je to jiná situace a někam jsme se posunuli. Mým konzumentem jsou například investoři, které zajímají informace o dalším vývoji, aby podle toho mohli směřovat peníze. Neuvažuji o tom, jestli to, co dělám, něco vyvažuje, nebo jestli něčemu pomáhám. Vždy mi jde o to, abych vytvářela produkt, který je někomu užitečný. Zajímá mě, jestli si čtenář ze zájmu články přečte například proto, že ho zajímá, co se děje v branži. Nebo proto, že mu text pomůže v rozhodování a praktickém životě. Jako příklad uvedu naši dřívější sérii o tom, jak topit, a že nemá smysl pořizovat tepelné čerpadlo, když nemám zateplený dům. Kritérium je pořád stejné – dělat něco, co někdo zkonzumuje, aby to mělo smysl.

Jaký žánr byl podle vás nejvíce úspěšný?

Myslím si, že nezáleží na žánru – jestli zpráva, analýza nebo rozhovor – záleží na tom obsahu a na koho je zrovna cílený. Já například pracuji v ekonomické části redakce, jejíž konzumenti jsou investoři, jednoduše vzdělanější, poučenější, bohatší část společnosti. Ale to neznamená, že se médium soustředí jen na ně.

Má být tedy snahou novináře pomáhat k uklidnění situace? Například prostřednictvím nabízení řešení, o kterém jsme se bavili?

Společnost obraz reality mnohdy asi příliš neuklidňuje. Myslím si, že cílem žurnalistiky není uklidňovat společnost, ale poskytovat jí informace, aby se mohla správně rozhodnout. A to kolikrát nemusí znamenat, že někoho uklidním. Když řekne například exministrně Schillerová

(bývalá ministryně financí vlády Andreje Babiše, pozn. autorky), že Česko nemá zbrojit, protože chceme mír, tak tím sice uklidní společnost, ale s nejvyšší pravděpodobností jí tím vystavuje velkému riziku, pokud by takto někdo skutečně rozhodoval.

Já myslím uklidnit v tom smyslu, že právě například nabídnu kvalitní informace...

Dobré informace mnohdy nemusí být ani komfortní, ani uklidňující. Dobré informace můžou být často velmi nepříjemné. Podle mě je dobrá informace správná a pravdivá do maximální možné míry, zasazená v kontextu. A to vůbec nemusí být uklidňující.

Pokud bychom se měli vrátit k mnou zmíněnému výzkumu, který poukazuje na odliv zpravodajských publik od mainstreamových médií, to vnímáte jako problematické či nikoliv?

To je ale také dáno tím, že se velmi mění publikum a diverzifikuje se. Pokud roste publikum například pro malé individuální projekty – třeba podcasty, které se publikují pouze na Twitteru – tak zase logicky musí ubývat někde jinde. Protože nikdo není schopný konzumovat pořád větší a větší porci informací. Z mého pohledu jde pouze o přeliv mezi různými typy platform.

Jak by tedy podle vás zpravodajští novináři měli zůstat pro publikum relevantní?

To je pořád stejné. Kupříkladu na Twitteru začali dva úplní amatéři produkovat podcast, ve kterém mluví o Číně, Asii a dělají to velmi zajímavě. Já jsem přesně typ konzumenta, který má tuto tematiku rád. Je to pro mě lepší než specializované časopisy na zahraniční reportáže. Ti kluci to zkrátka dělají bezvadně. A pokud bych si to měla zaplatit, tak si holt odhlásím něco jiného.

Není to, co popisujete, ale ve vztahu k energetice problematické? Že začíná část publika více věřit influencerům a celebritám než profesionálním novinářům. Není amatérská žurnalistika náchylnější k vyprodukování zkratkovitých či nesprávných informací?

Každý z nás, i já, někdy v životě napsal nesmysl. U novináře, který dělá v naší branži pár let, není možné, aby se mu to nestalo. Otázka je, jestli to dokáže přiznat, uvědomit si to, pracovat s tím, v textu se za to například omluvit, což dnes děláme běžně. Dnes se střetáváme se spoustou informací, u kterých nevíme, jestli jsou pravdivé nebo ne. Nevíte, jestli se potvrdí nějaká hypotéza. Já si myslím, že by se mělo mluvit o všem, měli bychom být schopní do značné míry posoudit, jestli to, co říkáme, je definitivní pravda, nebo se to může za jiných okolností změnit. To je zkrátka pořád kontext, který je důležitý. Tvrzení může být pravdivé i nepravdivé podle

toho, jak se na něj díváte. Pro jakou dobu, pro jaký region, pro jakou situaci platí. Toto by měli umět dělat dobří novináři, ale umí to taky spousta amatérů v žurnalistice, kteří dneska mají možnost svoje věci publikovat bez pomoci mediálních domů. Kdo je vlastně v dnešní době novinář? Je to Růžička, který se živí jako ředitel marketingové firmy, ale dělá skvělé podcasty o Číně? V tom produktu oproti profesionálnímu nevidíte vůbec žádný rozdíl.

Pokud byste měla na závěr reflektovat, jak čeští novináři k tématu energetické krize přistoupili, odvedli podle vás dobrou práci?

Jak kteří a jak kdy. A hlavně čím to chcete měřit. Pokud je měřítkem zájem čtenáře, tak jednoznačně, protože se zvedl zájem o energetiku a ten trvá pořád. Myslím si, že se zvedla i informovanost, protože spousta lidí pochopila, jakým způsobem ty energie nakupuje. Že má nějakého distributora, dodavatele, že si ho musí vybírat. Spousta lidí také pochopilo, že elektřina už nikdy nebude zadarmo a že je potřeba na to reagovat. Leccos asi pochopili i vládní politici, kteří tu situaci strašně dlouho podceňovali. Ti ještě v létě roku 2020 tvrdili, že nebude potřeba dělat vůbec žádnou regulaci. I když už jsme na jaře psali, že to patrně nutné bude, protože řada důvěryhodných odborníků to předpokládala. Já si zkrátka nemyslím, že média nějak výrazně pochybila.

Příloha 2: Přepis polostrukturovaného rozhovoru se Sárrou Mazúchovou ze dne 23. 1. 2024

Kdy jsi o konstruktivní žurnalistice slyšela poprvé?

Myslím si, že poprvé jsem se s konstruktivní žurnalistikou setkala ve škole, na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy při studiu žurnalistiky. Mám to ale trochu v mlze, plete se mi to s pojmem solutions journalism, respektive u něj vím, že jsme se o něm učili hodně.

Co se ti jako první s konstruktivní žurnalistikou nebo i solutions journalism asociuje?

Představuji si to jako snahu nedávat tolik důrazu na negativní stránku událostí a snažit se veřejné dění vysvětlovat tak, aby ho lidé chápali.

Když jsi se na univerzitě s fenoménem seznamovala, napadlo tě někdy, že by ses tímto směrem sama chtěla vydat nebo to přinejmenším vyzkoušet?

To asi úplně ne. Když jsem začala pracovat v médiích, tak jsem si asi vyloženě neřekla „*budu psát konstruktivní žurnalisitku*“. Ale myslím si, že jsem se vždycky snažila o to, abych události lidem vysvětlovala – zejména z toho důvodu, že jsem energetické problematice sama nerozuměla a přišlo mi důležité ji pochopit. Protože v době, kdy jsem energetiku začala pokrývat – právě v době kolem pádu Bohemia Energy – tak se kolem tohoto tématu vynořilo spoustu radikálních názorů, řekněme určitých výkřiků v mediálním prostoru, a jsem si sama v té situaci potřebovala udělat jasno. V tom, kdo tedy říká pravdu. Často ty výkřiky totiž šly přímo proti sobě.

Vzpomněla by sis na konkrétní příklad?

Například v momentě, kdy začala krize s energiemi dopadat na domácnosti, když se začaly reálně zdražovat energie, tak jedno z nabízených řešení ve veřejném prostoru bylo, abychom zestátnili energetickou společnost ČEZ a vyráběli si energii jen pro sebe. Že máme levné energie, a přitom platíme nejvíce v Evropské unii. Takový názor mohl znít zprvu velice logicky, ale při hlubším ponoření se do tématu člověk zjistil, že to tak jednoduché není a že to tak navíc udělat ani nejde.

Když se vrátíme zpátky ke konstruktivní žurnalistice, máš tedy pocit, že atributy, které přístup prosazuje, jsou ve zpravodajství o energetické problematice uplatnitelné?

Podle mě určitě dá. Právě proto, že je energetika složitá téma. Já jsem například slyšela, že někteří elektrikáři, kteří se tomu oboru věnují i 20 let stejně nejsou schopni porozumět faktuře za energie. A tak i bylo před energetickou krizí, protože energie byly hodně levné a málo koho tím pádem zajímalo, za co vlastně platí. V momentě, kdy ceny začaly být problém, tak se o energie začalo zajímat spoustu lidí, ale bylo velmi těžké se například vyznat právě ve faktuře, vyznat se v mediálních výkřicích a tak dále. Takže prostor pro to něco vysvětlovat a popisovat věci tak, aby to čtenáři pomohlo s určitou gramotností v energetické problematice možné je.

Jak složité je ale potom v praxi takové řešení hledat? Zvláště u takto – jak sama popisuješ – komplexní a složité problematiky, navíc v situaci, která je bezprecedentní a překvapivá. Mně to přišlo právě velmi přirozené, jelikož jsem to nechápala a potřebovala tomu porozumět. Byla jsem v kontaktu s několika odborníky, kterých jsem se ptala úplně polopaticky, co si o konkrétní věci myslí, nebo ať mi to vysvětlí. A oni mi to pak buď po telefonu nebo při osobní

schůzce velmi polopaticky vysvětlili. A jelikož více hlav víc ví, abych nečerpala pouze od jednoho odborníka, tak jsem těch expertů oslovila vícero a pak jsem veškeré informace dala dohromady. Napsala jsem to tak, abych to pochopila já i můj nadřízený. Toto mi tedy složité nepřišlo.

Jinými slovy jsi tedy měla pocit, že je potřeba tu problematiku publiku dobře vysvětlit?

Přesně tak. Nevím, jestli se mi to podařilo, ale určitě jsem se snažila dobře všechno vysvětlit.

Jak krach Bohemia Energy, tak ruská invaze na Ukrajinu byly v kontextu průběhu energetické krize důležitým milníky. Byly to bezprecedentní události, mimořádné a pro spoustu lidí asi i nepřehledné. Ty jsi před chvílí zmínila svého nadřízeného. Jaké informace se vedení vaší redakce snažilo v těchto překvapivých krizových etapách primárně předat čtenářům?

Když k oběma událostem došlo, největší důraz se kladl na pokrytí všeho tak, jak to je. Museli jsme říct, že to spoustu lidí zasáhne a nebude to pro ně příznivé. Postupně – ne tedy den dva po pádu Bohemia Energy, nebo začátku ruské agrese, ale s postupem času – se stále kladl větší důraz na to, abychom vzniklou situaci vysvětlovali. Abychom lidem řekli, jak si s tím mají poradit. Tím, jak je dnešní doba zrychlená, tak měly ze začátku redakce – nebo spíše naše redakce, ať nemluvíme za všechny – tendenci postupovat rychle. Aby ty informace byly zveřejněné, aby bylo co nejvíce kliků, když to řeknu hodně zjednodušeně. S odstupem času to už bylo více o vysvětlování. Taky se potom zjistilo, že to lidi opravdu zajímá. My máme například placenou premium sekci, a zjistilo se, že velký počet konverzí přinášejí články, které vysvětlují. Které nejsou jen negativní. Často se říká, že negativní titulek přinese nejvíce kliků. V energetické krizi se ale ukázalo, že i titulek nebo perex, který poutá čtenáře k tomu, že se v textu dozví něco víc, a že na jeho konci například něco pochopí, byl pro lidi zajímavý.

Jaké typy příspěvků tedy u čtenářů rezonovaly nejvíce? Může jít o konkrétní tematiku či žánr.

Velká poptávka byla po článcích o fotovoltaike – řekněme tedy o tom, jak se stát trochu nezávislejším na dodavatelích a vyrábět si alespoň část energie svépomocí. Vybavuji si i jeden konkrétní článek o tom, jak funguje evropská energetická burza. To lidi taky zajímalo. Hlavně u té fotovoltaiky mě ale až překvapovalo, kolik lidí takto uvažuje.

Jde tedy podle tebe říct, že byla ze strany publika poptávka po informacích, které by jim energetickou situaci pomohly vyřešit?

Ano, přesně tak.

Pojí se s přípravou takových delších analytických článků, která se situaci snaží dopodrobna vysvětlit a nabídnout například řešení, nějaká úskalí?

Jedno z úskalí je nestrávit s takovým článkem moc času. Jakmile se do toho tématu člověk ponoří moc, tak už to není úplně dobře. Protože začíná ztrácet odstup někoho, kdo o tom tématu nic neví a vysvětluje to jinému člověku, který to má stejně. Začíná být příliš přehlcený informacemi a v článku to už nevysvětlí dobře. Například používá odborné termíny, které už většina publika nechápe a nerozumí jim.

Měly podle tebe v energetické krizi opodstatnění i jednoduché zprávy, které až tak podrobné a vysvětlující nejsou?

Určitě ano. K jednoduchým zpravodajským článkům je ale vždycky dobré přidat kontext, zasazovat i ty jednoduché informace do kontextu.

Už jsme se spolu dotkly pádu Bohemia Energy. Jak zásadně se pro tebe situace proměnila, když se k tomu přidala ruská invaze na Ukrajinu?

Bohemia Energy byl rok 2021? To byl ještě u nás v redakci Martin Petříček. On byl ten hlavní, který tu událost pokrýval. Já jsem pak pokrývala energetiku v souvislosti s událostmi na Ukrajině, ale na krach Bohemia Energy jsem se přitom často odkazovala.

Prudký nárůst cen energií byl logicky pro spoustu lidí překvapivý. Když se zpětně podíváš na ranou fázi energetické krize, v čem to pro tebe osobně jako pro novinářku bylo složité?

Pro mě ta situace určitě také byla překvapivá, ale práce mě v tu chvíli určitě bavila. Protože mi to přišlo jako velmi zajímavá událost. V té chvíli jsem si začala uvědomovat, že to nebude jen tak. A že energetika začne být pro spoustu lidí důležitá.

Válka na Ukrajině i její bezprostřední dopady byly závažné a v řadě lidí vyvolávaly pocity nejistoty nebo bezmoci. Totéž platí i pro ceny energií, u kterých nikdo nedokázal predikovat, jak se budou vyvíjet. Konstruktivní žurnalistika se snaží negativitu a nejistotu vyvažovat a místo toho se zaměřit na řešení nebo na budoucnost. Lze takový způsob uvažování aplikovat na zpravodajství?

Bezprostředně poté, co k té události došlo (*ruská invaze na Ukrajinu, pozn. autorky*), tak asi ne. V prvních týdnech války na Ukrajině šlo o něco tak špatného, katastrofálního, že v tu chvíli člověk nepřemýšlí jen nad tím, co kolik bude stát, ale také co se děje těm válkou zasaženým lidem. Negativní emoce v tu chvíli převládají i uvnitř novináře. S odstupem času je potom nutné položit si otázku, co tedy s tím. Co bude dál a co s tím můžeme dělat. I s ruskou invazí se podobně jako v případě pádu Bohemia Energy ve veřejném prostoru začínaly ozývat různé hlasy – lidi jako například Reichl, dezinformátoři z Václavského náměstí – které tvrdily, že budeme bez plynu a elektřiny a že bychom se s Ruskem měli dohodnout. A v takovou chvíli byla najednou potřeba takovým hlasům oponovat. Vysvětlit lidem, že plynu je na světě dost. Že se akorát musí dopravit z jiných částí světa, což určitě není jednoduché, ale že to lze zrealizovat a pracuje se na tom.

Máš pocit, že se konkrétně o to čeští novináři snažili?

Mám pocit, že ano. Já v té době konzumovala především Hospodářské noviny nebo Seznam Zprávy. Nebo Ekonomický deník Davida Tramby, on taky dost píše o energetice a je skvělý. Přišlo mi, že tato média taky vysvětlují.

Když se na energetickou krizi podíváš zpětně – jak se ceny energií vyvíjely a v jakém stavu jsou teď na začátku roku 2024 – máš pocit, že byl ton referování přiměřený závažnosti situace?

Pokud myslíš energetickou krizi obecně, tak určitě ano. Já jsem upřímně ani nečetla nic v českých tradičních médiích co by naznačovalo, že přijde pohroma, že se budeme muset sestěhovávat do společných bytů, aby nám bylo v zimě teplo. Za mě byl přístup českých novinářů konstruktivní a ta situace je a byla závažná. V tom ohledu, že se 20 let z pohledu politiky energetice nepřikládal význam. Všichni čeští politici si mysleli, že se nás snahy Evropské unie dekarbonizovat nedotknou, a že si budeme moct nadále udržet uhelné elektrárny. A pokud ne uhelné, tak ty plynové. Že například není potřeba stavět jádro. Za těch 20 let se zkrátka v energetice nic neudělalo a teď jsme na to začali dost doplácet. Veřejně činné osobnosti

se s krizí konečně trochu probudily. Toto je z mého pohledu závažné – že se tak dlouho nic v energetice nedělo.

Myslíš si, že se ta situace změnila?

Myslím si, že ano. Jednak se už asi brzo dozvíme, kdo dostaví pátý blok jaderné elektrárny v Dukovanech. Jednak i veřejnost začala víc přemýšlet nad tím, jak uspořít, že nemusí mít o Vánocích doma 25 stupňů, že se jim – pokud mají velký dům – vyplatí postavit fotovoltaiku na střeše. Myslím si, že i státní aparát si uvědomil, že je potřeba v energetice trochu usnadnit podnikatelské prostředí, například aby bylo možné stavět rozsáhlé fotovoltaiky nebo větrné parky. Aby ta situace nebyla složitá a firma se se stavbou jedné větrné turbíny nepotýkala 10 let. Myslím si, že v tomto ohledu se ledy pohnuly.

Bavily jsme se o přiměřenosti zpravodajského referování o energetické krizi obecně. Byla podle tebe situace stejná i v případě firem? Jinými slovy, byla situace pro firmy úměrná závažnosti?

To je zase druhá strana mince. Spousta podnikatelů straší, že zkrachuje, a pak se člověk podívá na jejich hospodářské výsledky a zjistí, že mají stoprocentní nárůst tržeb. Toto je ale dost dvojsečné. Já jsem například také psala článek o sklářské firmě, která si stěžovala na to, že bude muset zavřít a propouštět. Že ty pece, co už tam hoří 200 let, budou muset uhasit. To možná byla i moje chyba, že jsem jim věřila. A napsala, že je sklárna před krachem.

A ono to tak nakonec nebylo?

No nebylo. Asi měli určitý pokles tržeb, ale tyto hlasy musí vždy brát s rezervou. Protože pokud jde o podnikatele, který generuje velké peníze a najednou mu jakýmkoli způsobem klesnou tržby, tak to považuje za katastrofu. Ale ona to katastrofa ne vždy je. Můj osobní názor, je, že podnikat s každou vnější událostí půjde za státem a poprosí ho o peníze. To už se dostáváme zpátky do jiné doby. I podnikatelé by měli s riziky počítat.

Když už máš tuto zkušenost – jak má podle tebe novinář předejít tomu, aby se mu něco takového příště nestalo? Zvláště v krizové, bezprecedentní etapě nějaké události.

Klíčem je asi nezakládat článek pouze na výpovědích toho zasaženého jednotlivce, ale doplnit taky informace o tom, jaké tržby měl v minulých letech, doplnit například stanovisko Ministerstva průmyslu a obchodu, které může být defenzivní, ale v tom příspěvku potom alespoň je. Protože když si novinář telefonuje se sklářem, nebo majitelem sklárny, kterému se

děje nějaké příkoří, tak s ním v tu chvíli pochopitelně soucítí. Zvláště když mu detailně popisuje, jak špatná ta situace pro něj je. Říká to s notnou dávkou emocí a novinář v tu chvíli musí vydechnout a udělat si odstup, nebrat to jako jedinou bernou minci.

Ve výzkumu, který dělám, pracuji i s pojmem morální panika. Znamená to, že se média extenzivně věnují nějakému negativnímu jevu a zveličují jeho reálné dopady. Měla jsi v určité chvíli sama pocit, že je toto případ energetické krize?

Nejsem si jistá, jestli se to přímo týkalo energetiky, ale spíš krize spojené s válkou na Ukrajině obecně. Například v České televizi vidím v Událostech (*hlavní večerní zpravodajská relace ČT, pozn. autorky*) často mluvit Karla Havlíčka nebo Alenu Schillerovou. Je jasné, že jim veřejnoprávní médium musí dávat prostor. Jenže když tě jako diváka takoví mluvčí vkuse sytí negativními informacemi, když vyhrožuje tím, že domácnosti spadnou do chudoby a podnikatelé budou bankrotovat, tak to v člověku samozřejmě zůstane. A proto, že to divák vidí v České televizi, která je pro něj důvěryhodná, tak to pokládá za fakt. A přitom to tak být nemusí. To ale není chyba média, to je důsledek toho, jak v Česku vypadá politické prostředí. A že má v české společnosti silnou podporu hnutí ANO nebo například SPD, které pracuje s tímto narativem.

Má být potom úkolem novinářů takové informace vyvracet?

Vyvracet, nebo jim oponovat.

A má u vás v redakci takové vyvracení podporu?

My jsme ekonomická rubrika a šéfredaktor Tomáš Ventura mě v tomto maximálně podporoval, abych věci vysvětlovala. V jednu chvíli v mediálním prostředí Andrej Babiš razil myšlenku *„Zestátněme ČEZ, budeme moct domácnostem zlevnit energie na minimum“*. Když jsem mluvila s odborníky, tak mi bylo jasné, že to takto nefunguje. Řekla jsem našemu šéfredaktorovi, že chci napsat text, kde budu tu myšlenku o zestátnění ČEZu vyvracet. Napíšu, že šéf opozice něco říká, a ono je to ve skutečnosti trochu složitější. Náš šéfredaktor mě v tom podpořil a dal mi na zpracování čas. Vzhledem k tomu, že v té době ještě mediální skupina MAFRA patřila Andreji Babišovi, tak jsem si říkala, jestli s takovým textem nebude problém. A on nebyl. Byla po něm naopak poptávka, protože to lidi zajímalo.

Možná se budu trochu opakovat. Měla jsi ale pocit, že zpravodajské příspěvky, které v době energetické krize v českých médiích vycházely, byly pro čtenáře dostatečně srozumitelné?

Myslím si, že ano. To je ale možná trochu ovlivněné tím, že jsem za tu dobu, co se té problematice věnuji, ztratila odstup a více se v tom už orientuji. Pamatuji si třeba, jak se v Otázkách Václava Moravce o energetice hádali Karel Havlíček s ministrem průmyslu a obchodu Josefem Síkelou. Mně to tehdy bavilo, přišlo mi, že je to vlastně zábavná a zajímavá debata. Když jsem se o tom ale bavila s jinými lidmi, tak těm už to tak skvělé nepřišlo. Protože po sobě neustále házeli výkřiky a občas složitými pojmy. Člověk, který do toho tématu není úplně zasvěcený, tak té debatě nemusí rozumět a nemusí ho to potom ani zajímat.

Dokázala bys říct, jakých článků bylo v krizi více potřeba?

Já asi s pokrytím českého mediálního prostředí byla spokojená. Jsem v tomto ohledu určitě neobjektivní. Přišlo mi ale, že článků, které například nabádaly k úspoře energií a k tomu, že se každý člověk může podílet na tom, aby za energie nezaplatil tolik, nebo příspěvků, které přinášely osvětu ohledně změny dodavatele a nabízely srovnání konkurenčních cen energií, bylo v té době dostatek.

Podle aktuálního výzkumu Reuters Institutu se mainstreamová zpravodajská média potýkají s kontinuálním odlivem zpravodajských publik. Může být podle tebe to, co prosazuje konstruktivní žurnalistika řešením takové situace?

Myslím si, že určitě. Pokud novinář mluví nebo píše jazykem svého publika. V případě zpravodajského portálu iDnes, který čtou především důchodci a spoustu lidí bez vysokoškolského vzdělání, tak není úplně na místě snažit se o komplexní a složité popisování události. Důležité je napsat to jednoduše a poutavě. Tak, aby to čtenáře v průběhu čtení neunavilo. Držet se jednoduchých pojmů a jedné linky zrovna u energetiky, která je složitá, je často obtížné, ale je to podle mě potřeba.

Mělo by plošné uplatnění konstruktivní žurnalistiky u vás v redakci podle tebe zastání ve vašem vedení?

Pokud jde o porozumění textu, tak určitě ano. Občas za mnou přišel i editor s tím, že něčemu nerozumí a potřebuje to vysvětlit, abychom to společně mohli napsat srozumitelně. Přicházely i situace, kdy už mi některé texty nebo jejich pasáže přišly moc polopatické, ale asi to tak nebylo. Asi bylo potřeba říct to tímto způsobem.

Oproti přípravě jednoduchého zpravodajského textu může být práce v duchu konstruktivní žurnalistiky nicméně minimálně časově náročnější. Člověk se například musí věnovat práci s daty, vytvářet z nich grafy a schémata, zkoumat různé alternativní úhly na problém, snažit se vyhledávat příklady, které poukazují na řešení problému. To vše může být poměrně časově náročné. Je pro něco takového v redakci prostor?

Prostor pro to podle mě je. Není ho samozřejmě moc, největší důraz se klade na publikování co nejrychlejšího aktuálního dění. Mě ale pokrývání rychlého aktuálního dění vždycky spíš stresovalo, takže jsem ráda, když si občas můžu „odpočinout“ u procházení analytických materiálů, u volání odborníkům a pokládání otázek, jak co funguje.

Máte pokrývání rychlého zpravodajství a psaní delších analytických výstupů v redakci s kolegy nějak rozdělené?

To vyloženě ne. Já se soustředím hlavně na energetiku. Pokaždé, když v Eklepu (*elektornická knihovna s materiály, která obsahuje vládní dokumenty zaslané do připomínkového řízení, konkrétní připomínky, jejich vypořádání aj., pozn. autorky.*) vyjde nějaká novinka, která by mohla mít přímý dopad na veřejnost, tak je nutné to co nejrychleji sepsat a vydat. To se ti ale nestává pořád. Takže když mám zrovna čas, tak můžu zase pracovat na těch dlouhodobějších, analytických věcech.

A psaní delších článků, na které je víc času, tedy upřednostňuješ?

Asi ano.

Když se zpětně podíváš na proběhlou energetickou krizi, udělala bys něco ty sama jako novinářka ve zpravodajství jinak?

Asi bych byla rezervovanější vůči podnikatelům. Oni mají svoje lobby, jedince, kteří se za ně perou. Držet si od nich trochu odstup je podle mě důležité. Nic víc mě asi nenapadá.

Příloha 3: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Jiřím Nádobou ze dne 29. 1. 2024

Už jste se někdy v rámci svojí kariéry potkal s pojmem konstruktivní žurnalistika?

Ano, potkal.

Co se vám jako první ve spojení s ním asociuje?

Asociuje se mi pozitivní přístup – psaní o tom, jak by šlo nějaký problém vyřešit. Takto si to aspoň překládám já. Je to něco, kdy se problém jenom nepopíše, ale naopak se předloží kriticky rozebraná ukázka toho, jak problém někdo úspěšně vyřešil nebo našel nějaký klíč, jak z něj ven. Následně z toho plyne nějaké ponaučení, co by se dalo dělat. Kromě toho, že si budeme pouze stěžovat.

Vybavujete si i další jiné zásady kromě hledání řešení, které konstruktivní přístup prosazuje?

Vybavuji si i podmínku, že je to řešení potřeba podrobit nějaké kritice. Dát čtenáři najevo, že i to, co se jeví jako východisko může mít i svoje slabá místa, problémy. Je třeba říct, že ti, kteří to řešení použili, určitě taky naráželi na určité překážky, to by se mělo vše dát pravdivě najevo. Vím, že potom existovala ještě další jiná pravidla, ale asi bych už z toho nechtěl dělat maturitu.

V rámci své kariéry jste prošel řadou médií. Nějakou dobu jste byl například i šéfredaktorem české verze magazínu Newsweek. Vybavujete si, že by se v jakémkoliv médiu, ve kterém jste působil, konstruktivní žurnalistice někdo z kolegů věnoval? Nebo se o tomto směru přinejmenším zmínil?

Že by se jí někdo vyloženě věnoval, měl ji jako svůj program, tak to ne. Setkal jsem se s tím spíše okrajově. Například s kolegy v Respektu jsme o tomto přístupu věděli, ten termín jsme používali, ale neměli jsme ho určitě nijak přesně vydefinovaný. Pouze jsme tušili, o jaký žánr jde. Zdá se mi, že ve zdejší novinářské obci se to občas někdo rozhodne vyzkoušet jako určité zpestření. Určitě to ale není mainstream, který by se v u nás používal, na který by se někdo systematicky soustředil. Spíše si k němu odskočí, aby si něco vyzkoušel, a pak to dělá zase postaru.

Čím si myslíte, že to je?

Myslím si, že média jsou naladěná na to věci spíše problematizovat. Je to určitý úzus, zajetý styl – hledání a popisování problémů. Novináři mají v hlavě, že čím větší problém popíšu, nebo se odváží ho rozebrat, tím lepší žurnalistiku dělají. Že to takto být nemusí, že jsou i jiné

dimenze, tomu tolik pozornosti nepřikládají. Asi jednoduše trvá, než se něco takového novináři naučí.

Jedním z atributů, které žurnalistika akcentuje, je například orientace na budoucnost. Vy jste zmínil orientaci na řešení. Patří podle vás práce s takovými atributy k práci novináře ve zpravodajství?

Myslím si, že určitě. Téma energetické krize jste si vybrala si dobře. I já jsem měl pocit, že se v jistou chvíli všechno popisovalo velmi dramaticky, skoro až apokalypticky. A s odstupem času se ukázalo, že to tak hrozné nebylo. To stejné se teď podle mě děje kolem Green Dealu (*soubor politických iniciativ Evropské komise, jehož cílem je do roku 2050 dosáhnout uhlíkové neutrality, pozn. autorky*) – panuje tady společenská nálada v tom smyslu, že je všechno špatně, že to prohloubí drahotu a komplikuje to energetickou situaci. Možná by stálo se na koukat více konstruktivně.

Snažíte se o takovou konstruktivnost i vy sám, když připravujete zpravodajské příspěvky? Zmínili jsme atributy jako orientace na budoucnost nebo na řešení.

Asi se snažím. Ale ne že bych to dělal důsledně jako program každého článku. Spíš se na to snažím myslet. Sdílím znepokojení z toho, že naladění médií je negativní a že problémové zprávy mají prim. A že by bylo dobré to proložit něčím ne nutně pozitivnějším, ale minimálně ukazujícím na to, že se i něco povedlo, že má něco řešení. Takže ano, snažím se na to myslet, ale asi méně, než bych měl. To, co jsem řekl předtím, platí i na mě – jen tak občas si k tomu odskočím. Teď mám v hlavě jednu energetickou story, kterou bych chtěl tímto konstruktivním způsobem pojmout, ale je to i pro mě jen určité vybočení z hlavního proudu.

Můžete být konkrétnější, o čem konkrétně byste chtěl psát?

O jedné průmyslové firmě, která celý svůj provoz energeticky přebudovává v zelenější řešení. Kolem své továrny investují do větrných elektráren a přestavují celou linku, aby byla úspornější. Čerpají na to docela velké dotace od státu a je to určitý kontrapunkt k tomu, co se od průmyslových firem v dnešní době nejčastěji slyší. Například to, že je Green Deal zničí, protože na tranzici nemají peníze a že jsou to pro ně zvýšené náklady. Najednou je tu příklad z praxe, kdy někdo využil příležitost a snaží se té situaci přizpůsobit. A na první poslech to zní tak, že se jim to i docela daří. Nejspíš to taky nebude úplně jednoduché, takže v duchu solutions journalism se pokusím ptát kriticky – s čím konkrétně měla firma náklady a kde byla úzká

místa. Přijde mi ale, že to bude zajímavý příspěvek do obecného povědomí o tom, že český průmysl skončí, protože jsou na něj kladeny vyšší nároky, které nemá šanci unést.

Myslíte si, že je ze strany čtenářů o takový typ článků poptávka?

Myslím si, že určitě. Když jsem před chvílí například mluvil o tom, že všichni jsou naladěni na to, aby chrlili negativní zprávy, tak to je podle mě jen určitý stereotyp. Že dobře napsaný nebo poskládaný článek lidi nedělí na negativní a pozitivní. Myslím si, že zájem určitě existuje. Proč by měl být zájem jen o apriori negativní a problematické věci? Říkám to ale spíše pocitově. Mohlo by se občas zdát, že mají redakce určitou kvótu. V tom smyslu *„dobře, teď máme 5 negativních zpráv, proložíme to jednou pozitivní“*. Myslím si, že takhle to není. Spíše to souvisí s tím, že nám nějaké téma přijde zajímavé. Nepřemýšlíme apriori o tom, že jde o jiný styl, a že uděláme změnu. Když jsem o tom příběhu popisovaném předtím slyšel, tak jsem si řekl, že to bude zajímavé téma samo o sobě. Nešel jsem do toho určitě s tím, že jsem chtěl napsat pozitivní článek a úmyslně jej hledal.

Když se teď přesuneme k tématu proběhlé globální energetické krize – konkrétně krachu společnosti Bohemia Energy, která v Česku krizi na trhu s energiemi pomyslně odstartovala – jaké informace bylo za vás osobně nejdůležitější předat publiku?

To se trochu vyvíjel. V první fázi to byly informace o tom, co čeká klienty. V druhé fázi se řešilo, jak velké je riziko této události. Jinými slovy, že začnou stoupat ceny energií i pro ostatní, že podobný osud můžou potkat i jiné firmy a následkem toho najednou bude dalších milion zákazníků bez dodavatele energií, kteří se budou muset k někomu přihlásit a nebude pro ně dostatek dopředu nakoupené energie za nízké ceny. V třetí fázi bylo důležité zjistit, jak to ta firma celé provedla. Že z té situace vyvázla bez bankrotu nebo trestu pro ty, kteří tu situaci přivodili. S tím byla podle mě dlouho spojená všeobecně vnímaná křivda a novinářům se to asi celé dopovědět nepodařilo. Teď byste chtěla asi slyšet i nějakou pozitivní věc. Ale vůbec nic mě nenapadá.

Dokázal byste říct, o jaký typ informacích byl v době krachu Bohemia Energy ze strany publika největší zájem? Jinými slovy, co podle vás chtělo publikum od zpravodajských médií v té době nejvíc slyšet?

Jak jsem říkal předtím, spoustu lidí asi zajímalo, jak si to ta firma mohla dovolit, jak jim to mohlo tak snadno projít. Toto zůstalo trochu nevysvětlené.

Snažil jste se vy sám to vysvětlení najít?

To je spíše moje reflexe toho, co by bývalo bylo dobré udělat. Asi jsme to neudělali, ale přesně si to už nepamatuji. Spíše jsme se snažili řešit systémovou stránku věci, protože to pak nabralo rychlý spád. Najednou vyvstala otázka, co bude s cenami energií dál. To bylo tuším v listopadu. A pak už přišla válka na Ukrajině a Bohemia Energy se jako izolované téma neřešilo. Překryla to úplně jiná vlna, kdy se kolem energetiky začaly řešit úplně jiné věci.

Když se tedy situace ještě zhoršila s příchodem ruské agrese na Ukrajině, čemu jste se v redakci snažili nejvíce věnovat? I třeba v reakci na dopisy čtenářů.

Z té doby si pamatuji dopisy čtenářů s reakcemi ohledně toho, jak obrovsky stoupají ceny. Lidé se najednou ocitali tváří v tvář několikanásobným účtům a ptali se, jak je to celé možné. Takže toto se v redakci hodně řešilo. V první fázi agrese bylo otázkou, jestli bude dostatek plynu a jak se bude situace řešit. Nebo jestli vůbec pokračovat dál s dodávkami ruského plynu. V první den války jsem například mluvil s vládním zmocněncem pro energetiku, který navrhoval ruský plyn úplně odpojit, což se v první fázi neuskutečnilo. Ten první půlrok jsme se zabývali hlavně tím, jestli se Česko, potažmo celá Evropa, může bez ruského plynu obejít, a tím pádem přispět k tomu, aby se Rusku dál nepřispívalo. Řešili jsme to dilema, že není ideální do Ruska posílat peníze, ale není ani žádoucí zastavit chod celé české ekonomiky. Pamatuji si, že ze začátku ta myšlenka kompletního odpojení byla hodně odvážná. Ale přitom zásadová věc, kterou musíme udělat. S postupem času se ukázalo, že to tak jednoduché nebude. Hodně se řešilo i zdražování jako takové – jak je to možné, jak tomu předejít a co je s tím možné udělat.

Tyto otázky veřejnosti jste se potom snažili v článcích nějak adresovat....

Ano.

Dalo se podle vás při psaní článků o energetické krizi uplatnit něco z atributů konstruktivní žurnalistiky?

V Respektu jsme se snažili dívat do jiných zemí – například do Skandinávie – a zmiňovat, že by to bez ruského plynu mohlo nějak fungovat. Byť byla závislost na něm obrovská. Chtěli jsme ukazovat, že jsou tady i jiná řešení. Že o to více má teď něco do sebe spoléhat se na nefosilní zdroje. Najednou dávalo mnohem větší smysl ukazovat příklady toho, kde to takto funguje. Jel jsem například do jedné obce v Německu, která se prezentovala tím, že je soběstačná a nefosilní co se výroby energie týče. Ten příběh se potom trochu zkomplikoval, ale snažil jsem se hledat příklad toho, jak se dá žít jinak než dřív bez závislosti na ruském plynu.

Vznikla také řada článků o tom, jak se různí jednotlivci snažili žít samostatně, různé pasivní domy. Určitě tady byly nějaké pokusy najít v té situaci něco jiného, než že jde o úplnou katastrofu. První rok války jsem jel do Norska. Snažil jsem se popsat, jak tam společnost funguje a jestli je například možné se více opřít o norský plyn. A pochopit, jak funguje norská společnost, která svoje fosilní zdroje vůbec nepoužívá.

Když se podíváte na situaci zpětně, jak podle vás česká média přistoupila k pokrývání energetické krize?

Myslím si, že se hodně vezla na vlně veřejnosti, která tu událost vnímala negativně a panicky. V určité chvíli to bylo pochopitelné, protože nikdo nevěděl, jak moc ještě ceny porostou. Často mají ale média sklony k tomu – podobně jako politici – využít nálady, která ve společnosti existuje a jít jí naproti, přiživit se na ní. Tím se potom všechno zpětně multiplikuje v určité spirále. Upřímně ani nevím, jaká má být ta správná cesta. Média se samozřejmě snaží odpovídat na poptávku z publika. Přijde mi, že se i teď v médiích občas objeví triviální titulek v tom smyslu, že jsou energie drahé, my s tím nedokážeme nic dělat a souvisí to i s tím, že musíme přistupovat na zelená řešení, která nedávají smysl. To mi celé přijde dost nekonstruktivní, naopak trochu destruktivní. Možná je to ale i mým nastavením. Že do toho promítám svoje hodnoty a myslím si, že Green Deal není úplný nesmysl. Rozčiluje mě, když to někdo apriori odsuzuje, aniž by se v té dohodě snažil najít hlubší smysl.

Zmínil jste, že jste se v době energetické krize snažil hledat příklady různých alternativ v zahraničí. Chápu to správně, že to byl jeden z hlavních rysů toho, jak jste se k pokrývání energetické krize snažil přistoupit?

Respekt je celkově naladěný na to, že fungovat zeleně dává smysl. Toto jsme do toho tématu hodně promítali, celé se to nějak propojilo. Obejít se bez Ruska, to byla jedna z hlavních tezí, pro kterou jsme se snažili najít argumenty. A druhá – s tím spojená věc – bylo právě propojení se zelenými energiemi. Proto jsme se snažili hledat konkrétní příklady toho, jak by to šlo zrealizovat. Německo bylo například velká inspirace, i když se jim to úplně nepovedlo. Ale ten přístup je tam trochu jiný – v tom smyslu, že se snaží od ruského plynu odpojit a udělali to.

Když už mluvíte přímo o redakci Respektu, při zpracovávání teoretické části práce jsem vyhledávala různé příklady médií, které s atributy konstruktivní žurnalistiky pracují, nebo se je přinejmenším snaží aplikovat. Mám z toho osobně pocit, že tenhle pomalý styl novinářské práce – kdy se vyhledávají úspěšné příklady řešení problémů, kdy se hledají širší souvislosti a alternativní pohledy na problém – je pro Respekt docela příznačný...

Určitě. Poslední rok dva jsme měli v Respektu v podstatě doktrínu, že publikum už má negativních věcí dost. Naplnit časopis pouze tím, že se na nás valí problémy ze všech stran, nebylo dramaturgicky žádoucí. Aktivně se skladba časopisu dělala tak, aby tam byly i trochu jiné tóniny než ta standardní. Jeden kolega to v jednom emailu nazval *‘feel good’* témata a pak se na ně i soustředil. Samozřejmě, že člověk nemůže ignorovat, v jakém stavu se ocitá klimatická krize a válka a že svět není ideální. Nemyslím si, že je to vyloženě solutions journalism, ale snažili jsme se přímo aktivně najít něco, nad čím se člověk může zamyslet, aniž by to byl tradiční koncept *‘toto je problém, který někoho trápí a my rozebereme, kdo za to může’*. Hodně jsme se tím inspirovali u The Atlantic, který Respekt občas překládá. Tam v tom byli ještě o kus dál, opravdu uměli zapomenout na tíži světa a dívat se na problém úplně jinak. Kolega jel třeba taky s rodinou na dovolenou v dodávce a napsal o tom velký feature na 6 stránek. To určitě nebyl solutions journalism, spíše hledání jiného způsobu jak a o čem psát. Ale ano, Respekt se snažil na takový způsob práce aktivně myslet.

Když teď styl práce Respektu porovnáte se svým aktuálním působištěm – Seznam Zprávami – pozorujete výrazný rozdíl?

Seznam je ryze zpravodajské médium a věnuje se tomu, co se právě děje, reaguje na aktuální události. Ta dramaturgie je tedy oproti Respektu trochu odlišná. Seznam si nemůže říct, že začne psát o něčem mimo čas a prostor. A diktát událostí je bohužel takový, že zpravodajství úplně pozitivní není.

Máte tedy pocit, že do aktuálního, rychlého zpravodajství, konstruktivní žurnalistika spíše nepatří?

Nejdřív se musí odbavit základní proud toho, co se děje, a to co se děje z velké části opravdu tvoří problémy. Novináři nejspíš berou jako svoji hlavní povinnost upozorňovat na to, že se někde odehrává nějaké příkoří. Až když je toto odbyté – v hlavě jednotlivců redakce i v redakci jako celku – tak se teprve můžeme věnovat této nadstavbě, tomuto speciálnímu žánru. Takto o tom, řekl bych, většina z nás přemýšlí.

Takže ten přístup vnímáte jako nadstavbu?

Nadstavbu, nebo takový doplněk. Teď například v Seznamu pracujeme na projektu, kterému říkáme Česká elita. U něj přímo aplikujeme apriori pozitivní přístup a někdy mě až trochu děsí, jak moc nekonfliktní to je. Díváme se na stovku českých firem a popisujeme to, co se jim daří, hledáme v tom úspěch. Řada těch rozhovorů se odbavuje v režimu rychlého videa, kdy se s majitelem firmy bavíme 20 minut o tom, co ta firma dělá a jak se jí něco povedlo. Nejde se tam vyloženě do konkrétních problémů. Toto je možná věc, která je nastavená opravdu pozitivně. U tohoto konkrétního žánru mám pocit, že se v žurnalistice kyvadlo posunulo na úplně druhou stranu. Před zhruba 20, 25 lety, když jsem v médiích začínal, tak bylo v ekonomickém zpravodajství spíš nemyslitelné popisovat, že se někomu něco povedlo. Takové ty americké story à la Forbes se u nás vůbec nedělaly. Přišlo nám, že je to reklama, vůbec na to nebyl v médiích prostor. Teď jsme sice hodně odbočili od energetiky, ale jde spíše o to nastavení. Pak se to nějakým způsobem hnulo. Strávil jsem 5 let ve Forbesu, když jsme ho v Česku zakládali. Bylo to těsně po ekonomické krizi, my jsme převzali to, co Forbes dělá desítky let, a najednou to u čtenářů zafungovalo. Potom se stejného konceptu chopila i ostatní česká média. O českém byznysu je převážná většina zpravodajství v pozitivním duchu. Nejlepší novináři si konkurují v tom, že někoho získají k exkluzivnímu rozhovoru. Velké profilové rozhovory jsou dělané pozitivně. A jak už jsem řekl, občas mě trochu děsí, že ti podnikatelé dostávají pochvalný prostor úplně zadarmo. Kdyby novinář výrazně problematizoval něčí fungování, ten člověk se s ním potom už nebude bavit. Jelikož je poptávka po obsahu, který popisuje, co dělají nejlepší lidé v byznysu, tak si podnikatelé můžou vybírat.

Je ale otázka, jestli žurnalistika, která se snaží potlačit konflikt, je stále ještě konstruktivní. Vůči potlačování konfliktu a slučování s pozitivními zprávami se zastánci konstruktivního žurnalismu naopak poměrně jasně vymezují – s tím, že takto ten přístup nefunguje...

Rozumím. Chtěj jsem jen říct, že mám pocit, že lidé, kteří mají v rukou ty největší firmy a stojí za největším českým byznysem, mají opravdu na výběr, s kým se budou bavit. Pokud se někdo začne ptát moc kriticky, tak mají možnost začít se bavit s někým jiným. V tomto segmentu to určitě není tak, že by všechno bylo negativní. Leckdy to může být až lacině pozitivní.

Myslíte si, že by to do budoucna mohl být problém také pro zbytek zpravodajství? Že se naopak o všem začne referovat příliš pozitivně v obavě, že už zprávy publikum nebude chtít konzumovat...

To zase nevím. Myslím si, že česká média jsou v zásadě zdravá. Personálně je ten v problémech, ale mám pocit, že se to časem nějak vyvine. Jak jsem říkal předtím – dříve bylo nemyslitelné se na někoho dívat s obdivem, že se mu něco povedlo, pak se to překlopilo ke svébytnému žánru ‚*Jak se vám to povedlo?*‘ a teď se to asi vyvine někam dál. Je tady spousta lidí, kteří píšou o byznysu, a kteří se s tím nespokojí. Třeba se tento formát vyčerpá a bude to příliš vyčpělé.

Zmínil jste předtím americký magazín The Atlantic, který překládá týdeník Respekt. Vy přispíváte například i pro sesterskou organizaci britského týdeníku The Economist, The Economist Intelligence. Byl podle vás charakter zpravodajského pokrytí energetické krize v zahraničí oproti tomu českému výrazně odlišný?

Myslím si, že to bylo dost podobné. Sem tam se někomu povede něco originálního, co zafunguje. Abychom to pak ale nehodnotili optikou pár úspěšných příkladů. I v zahraničí ze začátku všichni novináři nejvíce řešili to, že hrozí energetický problém. A on asi v jistou chvíli opravdu hrozil. To se asi těžko dalo v tu chvíli popsat nějak radostně. Česká závislost na ruském plynu byla v té době navíc obrovská.

Jinými slovy byste tedy řekl, že negativní tonalita zpravodajství byla vzhledem k situaci opodstatněná?

Myslím si, že ano. Že v tu chvíli bylo všude zpravodajství negativní. V tom smyslu, že máme problém.

Je nějaký typ zpravodajských příspěvků, kterých mělo v době energetické krize vznikat více?

Možná se mohlo více do hloubky popisovat to, jak se problémy s energiemi řešily v jiných zemích. Když se například hledaly různé záchranné programy, cenové stropy, tak se pokaždé jen okrajově zmínilo, jak to například řeší v Rakousku. Neviděl jsem ale, že by se do toho někdo více ponořil. Potom, když se řešilo, že se udělají cenové stropy na elektřinu, tak se například ve veřejném prostoru ozývalo, že na Slovensku a ve Francii jsou ty cenové stropy ještě níž než u nás. Andrej Babiš pořád mluvil o tom, že bychom měli mít elektřinu za 1,50 Kč jako to mají na Slovensku. S Janou Klímovou jsme se zrovna ve čtvrtek bavili o tom, že situaci Slovenska nebo Francie nikdo pořádně nerozebral. Pokaždé se to jen zmínilo, a to například беру jako

určitý dluh. Myslím si, že mohly vznikat extra články do hloubky jen o tomto tématu. Aby se bylo o co opřít ve chvíli, kdy se ve veřejném prostoru například ozvalo, že bychom měli růst cen energií řešit stejně jako to udělali na Slovensku. V tu chvíli mohl novinář říct, že to bylo trochu jinak, než jak ten člověk tvrdí, nebo jak to zjednodušeně ze situace může vyplývat.

Myslíte si tedy, že některé zpravodajské články, které vycházely na téma energetické krize, tu problematiku příliš zjednodušovaly?

Spíše si nepamatuji text, o němž bych věděl, že se k němu můžu vždycky vrátit. Myslím v kontextu toho, jak tu situaci s nárůstem cen energií řešili na Slovensku nebo ve Francii, když použili trochu jiný model než u nás. Druhá věc je, že se šíří spousta dezinformací kolem toho, jak by bylo lepší, kdybychom přestali fungovat v rámci jednotného evropského trhu a nechali si svou elektřinu pro sebe. To je určitý narativ *„levně tady vyrábíme a draze za to platíme, je to zbytečné a je to celé nějaký podvod“*. Tímto žije v dnešní době část veřejnosti a taky cítím, že je tu ze strany novinářů určitý dluh nějak to celé objasnit. V tuto chvíli se o tom mluví v rovině nesmyslu, který se ozývá někde na Václaváku (*informant odkazuje k protivládním protestům na Václavském náměstí, při kterých demonstranti poukazovali mimo jiné na zdražování energií a růst spotřebitelských cen jako takových, pozn. autorky*), ale nikdo se toho ale pořádně nechopil a nevysvětlil to. Takových dezinformací je ve veřejném prostoru samozřejmě mnoho, klobouk dolů před všemi, kteří se vyvracením dezinformací zabývají nějak systematicky, například na iRozhlasu. Reagují na ně a popisují, co je špatně.

Když se teď ještě vrátím k Respektu, nemůžu nezmínit Váš článek *Kdo nafoukl inflaci ze srpna 2023*. Text je velmi analytický, nahlíží problematiku zdražování z poměrně nestandardního úhlu, snaží se situaci vysvětlovat v kontextu. Na první pohled se může zdát, že jste se při jeho realizaci řídil principy konstruktivní žurnalistiky. Na ni jste ale, pokud to chápu správně, při přípravě článku primárně nemyslel...

To určitě ne. Tento článek naopak vnímám jako zcela klasický koncept, kdy se najednou ukázalo, že je problém někde jinde, ale je to v podstatě jenom další problém. Že máme inflaci, která je uměle zvednutá ještě více než by musela, protože situace využily leckteré firmy. Andrej Babiš byl v tom článku využit jako určitý symbol toho, jak celý mechanismus fungoval. Nejcennější mi přišlo zjištění, že existuje něco jako růst ziskovosti podniků, růst marží, které zvedají cenu, a že to je určitý makro problém. A že to je vidět v agregátních číslech, nejen individuálně za pár firem, které zveřejnily své hospodářské výsledky a ukázalo se, že mají dvakrát třikrát vyšší zisk, přestože je krize. Rozhodně jsem do toho nešel s konceptem, že by

šlo o solutions journalism. Nepřišlo mi to jako dobré řešení. Naopak jsem vyloženě popisoval problém.

Rozhodně se ale jedná o článek, který se na problém snaží nahlížet z trochu jiného úhlu. Motivovala vás k jeho sepsání například i skutečnost, že se o ziskovosti firem v době krize tolik nemluvilo?

Hlavním impulsem bylo, že Agrofert zveřejnil své hospodářské výsledky. Jednalo se o teorii, která se zprvu jevila trochu pofiderně, ale pak se k ní začaly přidávat další důkazy. Hlavní opora pro text byla další již zveřejněná data – například z ČNB měli pro toto docela robustní analýzu. Pak se například ukázalo, že rostou příjmy z podnikových daní. Byla tam trochu zbytečná pasáž o tom, jak zdražuje mléko, ta mohla být určitě kratší, ale to už je jedno... Tam jsem se snažil někam dostat, a nakonec jsem si uvědomil, že to nikam úplně nevedlo.

Mně to naopak přišlo zajímavé. Přišlo mi, že určitá metafora na něčem, co publikum důvěrné zná, může některým lidem pomoci popisovaný jev pochopit. Další má otázka směřuje k tomu, co jste sám zmínil – text obsahuje spoustu čísel, analýz i grafickou vizualizaci dat. Jak složité je takový analytický článek připravit?

Jak moc je to náročné? Já mám vlastně takové věci rád. V Respektu bylo určitou linkou, že je dobré se opírat o jasná data. Často jsme kritizovali vládu za to, že se rozhoduje bez dat a analýz. Když novinář něco tvrdí o ekonomice, což je sféra činnosti, kde je čísel spousta, je to tvrzení dobré něčím vypočítat. Když je článek o ekonomice bez číselného podkladu, tak příliš neobstojí. Jakékoliv tvrzení by se mělo opírat o konkrétní data.

Vychází podle vás takových analytických článků v českých zpravodajských médiích dostatek?

Možná by jich mohlo vycházet víc.

Má poslední otázka se týká již diskutované negativity ve zpravodajství. Mediální výzkumy z posledních let – například výzkum Digital News Report od Reuters Institutu – poukazují na mírný, ale kontinuální odliv zpravodajských publik a ztrátu důvěry v mainstreamová média napříč mediálními trhy po celém světě. Jak by podle vás měla zpravodajská média zůstat pro své publikum v dnešní době relevantní?

Asi se snažit přijít věcem na kloub a dobírat se pravdy. O to jsme se ale snažili vždycky. V kontextu toho, co tady společně řešíme, možná ubrat plynu na tónině, že je všechno špatně,

a že se celý svět řítí do záhuby. Tím je publikum nejspíš opravdu přesycené. Možná najít cestu, jak nelakovat svět narůžovo, popisovat ho, jaký je, ale zároveň to dělat pro publikum přijatelnou cestou. Když nad tím teď přemýšlím, to je nejspíš velká výzva pro novináře. Normálně nad tím člověk systematicky nepřemýšlí, ale je to určitě důležité. Budu se toho teď sám snažit držet.

Příloha 4: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Martinem Petříčkem ze dne 5. 2. 2024

Setkal jste se již v rámci svojí novinářské kariéry s pojmem konstruktivní žurnalistika?

V rámci své práce jsem se s ním neseťkal. Teprve když jste mi emailem poslala ten článek, který jsem četl (*autorka práce poslala informantovi článek se základními informacemi o tom, o co se konstruktivní žurnalistika snaží ve zpravodajství aplikovat, pozn. autorky*). Že bych se s tím termínem setkal přímo v práci, nebo že by to po mně v redakci někdo přímo vyžadoval, tak to ne. Na rozdíl od některých novinářů, se kterými jste už mluvila, nemám vystudovanou žurnalistiku. Jsem ekonom, takže fenomény jako teorie a trendy v žurnalistice úplně nesleduji.

Pokud byste neměl být ovlivněn tím, co jsem vám ke konstruktivní žurnalistice poslala, jaká by byla ve spojení s tímto termínem vaše první asociace? Může být neutrální, negativní i pozitivní.

Konstrukce jako budování něčeho – takže by to mohlo souviset s tím, že má novinář přinášet nějaká řešení nebo konstrukce, konstrukty.

Když mluvíte o budování, nenarážíte tím například na budovatelskou žurnalistiku?

K budovatelské žurnalistice 50. let by to možná trochu svádělo, ale vlastně úplně nevím. Spíše bych zůstal u poskytování řešení. Že je to žurnalistika, která se snažím působit určitým způsobem normativně – hledat normy nebo nějaká řešení.

Fenomén konstruktivní žurnalistiky mimo jiné akcentuje, že by mediální sdělení mělo v publiku indukovat pozitivní emoce. Docílit se toho snaží například hledáním či pokrýváním úspěšných řešení problému nebo snahou dívat se do budoucnosti. Patří podle vás takové principy k práci novináře ve zpravodajství?

Obecně si myslím, že ano. Upřímně si nejsem jistý, jestli by mělo být náplní novinářské práce hledání řešení. Pokud ale popisuju nějaký fenomén, tak se snažím popsat stav, který byl v minulosti, popíšu stav současný a podívám se na to, jaké jsou možné trendy do budoucna. To

je můj způsob práce a každý to sice může mít trochu jinak, ale nastínit možné scénáře a vývoj tématu, nebo popsat možný vývoj tématu do budoucna, je určitě součástí novinářské práce. Otázka je, jestli by sám novinář měl přinášet návrhy řešení konkrétního problému. Já teď například psal článek o dekarbonizaci a je otázkou, jestli by novinář sám rozhodovat o tom, jestli je cesta dekarbonizace špatná nebo není. Myslím si, že takové rozhodování už novinářům určitě nepřísluší. Pokud se bavíme o zpravodajství, říkat, jak by něco mělo být, už podle mě přesahuje určité hranice novinářské práce.

Pokryvání řešení – například úspěšných příkladů toho, jak se stejný nebo podobný problém podařilo vyřešit někomu v minulosti či jinde na světě – by podle vás součástí zpravodajství být mělo či nikoli?

Pokud zůstaneme u dekarbonizace, můžeme se například opřít o konkrétní studii – řekneme že do roku 2050 to bude stát tři a půl bilionu korun a je to jedna z možností. Proti tomu může stát opačný názor, že se touto cestou vydávat nemáme, jelikož je to problém. Postavit proti sobě dvě možná řešení do článku tedy dává smysl. Myslím si, že z pohledu novináře by ale nemělo být řečeno, *Pojďme dekarbonizovat, protože si myslím, že je to správně*.

Bylo podle vás atributy pokrývání řešení nebo nahlížení do budoucnosti možné uplatnit při referování o energetické krizi? Bavíme se o období od krachu společnosti Bohemia Energy v říjnu 2021 do vládního zastropování cen energií pro domácnosti a vybrané firmy na podzim 2022.

Pokud začneme pádem Bohemia Energy, tak se tehdy bez energií ocitlo přibližně 900 tisíc odběratelů. V tuto chvíli nejspíš úkolem novinářů je, aby se čtenářům pokusili poradit, co můžou v takovou chvíli dělat. Tady se nejspíš do určité míry dá říct, že hledat nebo navrhování řešení možné je. Vždy by ale mělo vznikat na základě možností státu, jiných dodavatelů a stakeholderů. Ve smyslu hledání toho, co by se mělo dít, by novinářům při popisu dané situace nebo nástinu budoucnosti formulace řešení příslušet neměla. Aby například říkali, že by bylo dobré odstříhnout se od západní Evropy, protože vyrábíme elektřiny dostatek. Nebo že by se měly zastropovat ceny, protože to pomůže občanům. Novináři můžou nastínit scénáře, co stát může udělat, aby lidem pomohl. Ale neměli by se přiklánět se k jednomu konkrétnímu scénáři.

Poté, co ukončila činnost společnost Bohemia Energy, obsahoval jeden z vašich článků, který jste tehdy ještě publikoval pro web iDnes.cz, podtitulek ‚Zachovejte klid.‘. Mělo by být úkolem novináře ve zpravodajství nějakým způsobem v bezprecedentní či složité krizové situaci uklidnit společnost?

Ted' je otázka, jestli to byl můj podtitulek.

Byli jste tam celkem tři autoři...

No, vida. Je samozřejmě rozdíl mezi tím, co si tady říkáme s odstupem, když jsme relativně v klidu, a tím, co novinář udělá v té konkrétní vypjaté situaci. Jestli ‚nevypadne‘ v danou chvíli z konceptu toho, co by v normální situaci nedělal, a ve chvíli, kdy je pod tlakem uzávěrky, tak například nereaguje jinak. Já si ale myslím, že by to novináři neměli dělat, že by neměli uklidňovat společnost. Od toho jsou tu jiní hráči – takovou informaci můžou například zprostředkovat politici, nebo šéf ČEZu – u nich to dává smysl. Ale aby to říkali novináři sami za sebe, to už mi přijde moc.

Myslíte to tedy tak, že hlavním posláním novináře by mělo být v bezprecedentní situaci informovat?

To v uvozovkách posláním je podle mě informovat racionálně. Za ‚Zachovejte klid.‘ už je jistá emoční linka. Byť novináři často rádi vzbuzují emoce svými vyjádřeními, tak do tohoto typu článku se to podle mě příliš nehodí.

Mění se nicméně podle vás míra společenské odpovědnosti novináře, když se objeví nějaká krize?

Měla by být pořád stejná, neměla by se měnit. Ale samozřejmě na toho novináře to klade mnohem větší nárok. Když si například vzpomenu na vystoupení Písaříka (*někdejší ředitel Bohemia Energy, pozn. autorky*) na podzim 2021 po pádu Bohemia Energy, tak si nevzpomenu na jinou tiskovou konferenci, kde by se objevilo tolik novinářů. Přišlo sem přibližně 40 lidí, do té doby na energetické tiskové konference skoro nikdo nepřišel. Rozhodně ne v době covidu, kdy se na tiskové konference prakticky nechodilo. Z pozice Písaříka to bylo zahráno neskutečně emocionálně, rozbřečel se tam. Podle mě by novinář na takovou hru neměl skočit. Z této strany tam byla emoce, novinář by to měl určitým způsobem zprostředkovat a zanalyzovat, ale neskočit na jeho narativ. Je důležité, aby si novinář v takové situaci udržel odstup od aktéra, který se snaží na publikum zapůsobit tak, že mu pouze nepřála situace, a že on je ta kladná postava.

Prudký nárůst cen, kterého jsme konkrétně v Česku byli svědky právě od pádu Bohemia Energy, byl v mnoha ohledech bezprecedentní. Čím ta situace byla složitá pro vás jako ekonomického novináře?

Jsem především analytik. Jedna věc je tedy události nebo konkrétní jevy popisovat, druhá je s využitím různých zdrojů situace analyzovat. Samozřejmě nemám žádné ekonomické modely, protože jsem pořád ‚jenom‘ novinář, ale i do článků se snažím přinášet analýzu aktuálního dění. V situaci, která s ukončením činnosti Bohemia Energy vznikla – pokud si to správně pamatuji – vůbec nebylo jasné, co za tím stojí. Tedy proč ceny energií tolik rostou. Tehdy jsem mluvil o některých faktorech, proč k růstu docházelo. Ale ten nejdůležitější – že už v té době Gazprom snižoval dodávky do Evropy, což bylo nejprve za nárůstem ceny u plynu a následně i u elektřiny – se v té době nikde neobjevil. Jako novinář jsem se k tomu nedostal a celou dobu mě zajímalo, proč cena tolik roste. V první fázi jsem se tedy snažil zjistit a analyticky popsat, proč k tomu dochází, jaké dopady to může mít na ceny pro spotřebitele. To se ale nepodařilo.

Tím myslíte, že se v první fázi nepodařilo zjistit, co konkrétně stojí za nárůstem cen?

Ano. Nepodařilo se zjistit, jaké jsou faktory za tím, že cena tolik roste. Že se cena vyvíjela – rostla a klesala – k tomu docházelo i dříve. Například v roce 2008 nebo 2009 za tím byly spekulace, jednoduše se tedy dalo popsat, co za tím nárůstem je. V roce 2021, kdy výroba byla utlumená, bylo najednou velké překvapení, že cena elektřiny narůstá. To, že za tím může být Rusko nebo Gazprom, to tehdy nikdo pořádně nevěděl, nebo jsem se k tomu já osobně alespoň nedopátral.

Já coby laik jsem kupříkladu přemýšlela nad tím – i s ohledem na určité uklidnění společenské situace, nerozdmýchávání paniky – zda nebylo možné podívat se na předchozí energetické krize, ke kterým došlo v historii. A z toho se pokusit vyvodit, že jde o přirozený cyklus, a že ceny energií takto neporostou do nekonečna a zase se ustálí. Něco takového nebylo možné?

To nejde nikdy, každá situace je totiž unikátní. Zrovna dnes mi někdo psal, že má k dispozici analýzu s výhledem cen elektřiny do roku 2030. Příliš ale nevěřím tomu, že něco takového jde. Pokud by to mělo být pozitivní, tak byste mohli například napsat ‚*Počkejte, přežene se to, nepanikařte a za rok to bude lepší.*‘. Ale co když to za rok lepší nebude? Co když za rok ceny budou dvojnásobné? Je pravda, že se v této době objevovaly určité scénáře, a že někdo ve veřejném prostoru tvrdil, že cena energií znovu klesne. Ale ono se to nestalo. V roce 2021 cena rostla, potom i po začátku války na Ukrajině několik měsíců rostla až do srpna, a pak teprve

začala klesat. Tvrdit, že má být veřejnost v klidu, že se to nějak přečká, od toho jsem já osobně byl daleko. Protože zkrátka nikdy nevíte, co přesně se s cenami stane.

Pokud byste tedy měl shrnout, v čem ta situace pro vás byla složitá, bylo by to v obtížnosti analyzovat příčiny nárůstu cen?

Jednoduché bylo poradit lidem, co můžou a nemůžou dělat, na co mají nárok. Například popsat, že spadnou pod dodavatele poslední instance, potom si můžou vybrat nového dodavatele, fixovat nebo zvolit klasický ceník, i když na ten už v té době nejspíš nikdo nebral, protože na tu situaci nikdo nebyl připravený. Složitě bylo rozklíčovat nebo zanalyzovat, co za tím cenovým růstem stálo. Tuto odpověď jsem chtěl jako novinář čtenářům přinést. Abych jim předal nejpravdivější možný popis skutečnosti.

Co jste se tedy svému publiku snažil v době největšího růstu cen předat za informace?

Za prvé jsme se snažili předat rady – tedy co v té konkrétní situaci mají lidé dělat. Nakonec šlo o něco, co „průměrného“ čtenáře iDNES.cz nejvíce zajímá. Pak jsme se snažili o predikce ceny, tam ale člověk musí vkládat více pohledů na to, jak se cena může vyvíjet. Je to stejné jako u akcií, tam to také nikde není úplně jisté, jak se to bude vyvíjet.

Po jakém typu článků byla podle největší poptávka?

Nejvíce asi právě rady, co dělat v konkrétní chvíli. Co je to dodavatel poslední instance, jak s ním komunikovat, jaký produkt si vybrat, pokud nějaká možnost výběru je. Na co například koukat, když si ten produkt spotřebitel vybírá.

Takový typ článků do jisté míry souvisí s určitou společenskou odpovědností. Jak sám říkáte, předáváte v době krize veřejnosti rady, jak v dané chvíli fungovat. Měly by podle vás takové články v krizi za paywallem?

Asi ano. Je to byznys jako každý jiný. Jsou to totiž ty nejčtenější články. Například v Hospodářských novinách i v Ekonomu je za paywallem všechno. A je to byznys daného média. Člověk, který na tom článku pracuje, tak je za něj určitým způsobem zaplacený. To, že Česká televize nebo Český rozhlas není za paywallem souvisí s tím, že mají jiný způsob financování. Vzhledem k tomu, že jsou to zpravidla ty nejčtenější články – například na iDNESU za paywall dávaly články s největším potenciálem – tak mi to dává smysl.

Dalším atributem, který konstruktivní žurnalistika akcentuje, je kontext. Jakou úlohu má podle vás v člancích o energetice?

Obrovskou. Myslím si, že politici energetice občas taky nerozumí. To se aktuálně ukazuje na příkladu dostavby Dukovan, na debatě 1 versus 4 bloky. Pokud by měl člověk vycházet jen z toho, co vládní politici řeknou na vládní tiskové konferenci, tak by z toho vznikl obrovský nesmysl. Tady je kontext potřeba dodávat a myslím si, že to platí univerzálně. Kontext je potřeba dodávat, obzvlášť k vyjádření politiků ano.

Analogicky v době energetické krize byl kontext asi důležitý taky...

Když se potom začalo zjišťovat, že za nárůstem cen energií stojí ruská agrese – nebo ruská příprava na ni – tak to byl samozřejmě důležitý kontext. Pokud bychom ho v tu chvíli znali, bylo by skvělé, pokud bychom ho mohli rozšířit. Samozřejmě je problém v tom, že čím větší tlak je vyvíjen na rychlou práci novinářů, zvlášť v online médiích, tak příliš času na kontext není. To vám řekli asi i všichni ostatní respondenti. Že na to, jak by si zpráva zasloužila vypadat, často v denním online provozu není čas. Což je škoda.

Když se na energetickou krizi podíváte zpětně, jak se ji podle vás českým novinářům podařilo pokrýt?

Myslím si, že se ze spousty novinářů stali experti na energetiku od roku 2021. Mnoho kolegů, kteří se energetice nevěnovali, té problematice najednou „rozuměli“. To bylo určitě vtipné. A vždycky to tak je – v době covidu byli zase všichni novináři experty na covid. V energetice je to možná i dobře, protože se v tom mnoho novinářů zorientovalo a začalo tomu rozumět. A jinak všeobecně si myslím, že média k tomu pokrývání přistoupila docela dobře.

V ničem tedy podle vás novináři neselhali? Může jít i o konkrétní moment, kdy jste si říkal, že se o něčem neinformuje úplně adekvátně...

To, že nikdo nedokázal dopředu odhalit, že postup Bohemia Energy nebyl dobrou byznysovou strategií, a že to může hrozit krachem, tak tam by se dalo hledat určité selhání. Nedají se za to ale úplně vinit média.

Měla jsem na mysli spíše způsob toho pokrytí – že se například nějaké informace zjednodušovaly, něco bylo zkreslené nebo vytržené ze souvislosti.

Ano. Když to teď říkáte, tak si opravdu vzpomínám na články o tom, že někomu přišly faktury na 350 tisíc korun a bylo to řečeno bez kontextu. V textu jste se dozvěděli, že matka

samoživitelka musela zaplatit 350 tisíc, ale nebylo už nikde řečeno, co konkrétně za tím bylo. Možná toto, ale příliš si to už nepamatuji. Takže jich určitě nebylo tolik. Zajímavé je, že takové články nepsali novináři, kteří energetice rozuměli. Většinou to byli novináři, kteří na energetiku naskočili s tím, že je to ‚trend‘. Možná za tím mohla být z jejich strany i honba za senzacími. Oproti novinářům, kteří se dlouhodobě věnovali energetice a popisovali ji bez emocí. To asi mohlo vyvolat v lidech paniku.

Mělo by tedy podle vás být zpravodajství zcela bez emocí?

Podle mě ano, ale já jsem ekonomický novinář. U novinářů jiných zaměření je to možná trochu jinak.

Byly tedy podle vás články, které o energetické krizi v českých zpravodajských médiích vycházely, pro čtenáře dostatečně srozumitelné?

Většina asi ano. Samozřejmě jsem nepřečetl všechno. U novinářů, které sleduji a čtu, tak si myslím, že v podstatě ano.

Jaké příspěvky byly podle vás z hlediska porozumění pro publikum nejvíce přínosné?

Může jít i o konkrétní žánr...

Řekněme například analytický článek nebo článek, který nabízí konkrétní rady – kroky, co dělat, na co si dát pozor a na co se u ceny energií koukat.

Energetická krize měla několik styčných bodů. Jmenovali jsme krach Bohemia Energy nebo ruskou invazi na Ukrajinu. Měnil se podle vás v průběhu události charakter jejího tuzemského mediálního pokrytí?

Možná pouze v tom, že jsme jako novináři věděli o tématu víc a měli k dispozici víc zdrojů. S tím, jak krize postupovala, jsme měli i více informací a uměli se v tom lépe zorientovat. Analytiků, na které jsme se obracet, zase na druhou stranu úplně nepřibývalo. Trh lidí, kteří by energetické problematice rozuměli a dalo se na ně obracet, se za tu dobu příliš nerozrostl. I tady byli stejně jako v případě novinářů oportunističtí analytici, to ale nemůže novinář vnímat jako relevantní zdroj.

Vy jste v průběhu energetické krize měnil profesní působiště – z redakce MD Dnes, potažmo webu iDnes.cz, jste přešel do týdeníku Ekonom. Vypozoroval jste vy sám nějaké rozdíly v tom, jak tato dvě média přistupovala k pokrývání tématu?

Nemyslím si, že v tom byl nějaký rozdíl. Jako Ekonom jsme týdeník a píšeme delší články, na zpracovávání máme více času a tomu tématu se tedy můžeme věnovat více do hloubky. To třeba u iDnes nebylo, tam bylo potřeba pracovat rychle. Ale je to pouze otázka přístupu. Jinak si nemyslím, že by to v něčem bylo zásadně odlišné.

Myslíte si, že už mohlo v určité fázi být publikum informacemi o energetické krizi přesycené?

To je zajímavá otázka, nikdy jsem se na to nikoho neptal. Jednou to ale asi musí přijít. Nemám na to žádná čísla, je to pouze můj dojem, ale například u covidu to přesycení přišlo. Ze zpravodajského hlediska byl rok 2020 z pohledu čtenosti jeden z nejlepších roků a pak čtenost začala klesat. Ze začátku chtěli lidé nové informace, mluvilo se o uzávěrách, o tom, co se bude měnit, a to čtenáře opravdu na online zajímalo a se čteností to tehdy zahýbalo výrazně nahoru. To stejné se stalo v roce 2022 s válkou a tam ten efekt byl krátký. Válka začala v únoru, pár měsíců na to už šla čísla dolů. Každý by chtěl mít svůj byznys určitým způsobem předvídatelný a tady byly obrovské výkyvy ve čtenosti. Nevím, jak to bylo u energetické krize, ale minimálně u války nebo covidu přišlo několik velkých peaků a pak už lidé o té problematice číst nechtěli, už tím byli přesycení.

Minimálně v případě covidu a války na Ukrajině k tomu přesycení u některých recipientů došlo. Přestože například v rané fázi covidu důvěra v tradiční mainstreamová média v řadě zemí krátkodobě výrazně vzrostla. Mluví o tom například výzkum Digital News Report, o který se v teoretické části opírám...

Mně by zajímalo, do jaké míry se během covidu změnila role médií. Protože minimálně v prvních vlnách se média změnila, když to z vulgarizují, v určitou hlásnou troubu vlády. Informovali jsme pouze o nových opatřeních, o tom, co se bude dít. To lidi hodně zajímalo, protože neměli čas sedět u dvouhodinových tiskových konferencí vlády, kde se *plácalo páte přes deváté*. Bylo tedy na novinářích lidem přetlumočit, co se kde mění. Ale nebylo to v podstatě nic kritického. Do té doby se kritizovala vláda a její kroky. To, že médiím dramaticky narostla důvěra v první vlně covidu, jak zmiňujete, bylo možná jen tím, že veřejnost potřebovala informace.

Když se teď vrátíme k tematice energetické krize a konstruktivní žurnalistice – jedním z rysů konstruktivního přístupu je, že se snaží potlačovat negativitu. Mimo jiné proto, aby se lidé od zpravodajství neodvraceli. V mediální teorii se objevuje například i pojem morální panika – znamená to, že média nadhodnocují význam nějaké události a věnují jí pozornost na úkor jiných témat. Nebyl toto podle vás v některých chvílích i případ energetické krize?

Ta pozornost napřena k tématu byla velká. Ceny energií se promítají do cen všeho a důsledky pro celou ekonomiku byly obrovské. V některých momentech asi ano, ale asi bych média úplně neodsoudil. Že se dávala energetickým tématům příliš velká dominance.

Tón zpravodajského referování o zdražování tedy podle vás byl přiměřený...

To je otázka sebenaplnujícího se proroctví. Pokud se v danou chvíli o něčem psalo, mohlo to vytvořit určité inflační očekávání a někteří podnikatelé si například mohli říct, že musí zdražit. Na druhou stranu to mohlo fungovat také jako určitý alarm pro politiky, aby s danou situací začali něco dělat. Uvědomit si, že se na trhu s energiemi něco děje a že to může mít velké ekonomické dopady.

Myslíte si, že ta reakce od politiků na základě podnětu z médií přišla?

Čeští určitě ne. Teprve když přijali Úsporný balíček, který byl v podstatě o ničem a byl pak tečem kritiky a reálně asi nikomu nepomohl. Začít na tu situaci reagovat hlavně měli už na konci roku a oni začali až někdy v květnu 2022.

V druhé fázi krize je tedy podle vás důležitá kritická úloha novináře?

Určitě. Nastiňovat na základě analýz možné scénáře toho, co by se mohlo stát, pokud by cena energií dál rostla. Zpravodajský novinář by asi neměl politikům říkat, co mají dělat. Ale ti politici by si minimálně měli něco o tom možném scénáři přečíst a vědět, že se něco dalšího může stát. Určitě by se ale neměli vyloženě řídit tím, co se dozví v médiích, na to by měli správně mít vlastní analýzy.

Tón referování o krizích bývá ve zpravodajství negativní už vzhledem k jejich charakteru.

Má podle vás negativita ve zpravodajství svou relevantní pozici?

Ve zpravodajství asi ano.

Jak už jsem zmínila, konstruktivní žurnalistika se snaží negativitu spíše eliminovat – nahrazovat ji pohledem do budoucna, pokrýváním řešení nebo zasazováním událostí do kontextu. Napadá vás konkrétní formát příspěvku o energetické krizi, který takové aspekty naplňuje?

Možná v době, kdy se mluvilo o tom, že by politici mohli na růst cen reagovat, například najít zahraniční příklady, kde se s cenami něco udělalo. Pamatuji si, že k něčemu přistoupilo poměrně rychle Španělsko a přidaly se k němu další země. Toto je podle mě pozitivní přístup, v určitém ohledu by to mohl být návodný příspěvek k tomu, aby politici určitým způsobem reagovali. Nic jiného mě asi nenapadne.

Dotkli jsme se už toho, že tradiční zpravodajská média po celém světě zažívají odliv zpravodajských publik. Co by podle vás měla zpravodajská média dělat, aby zůstala pro publikum relevantní?

Kdybychom to věděli, tak nám neutíkají čtenáři, nebo to publikum. Já na to bohužel asi nemám odpověď. My v tuto chvíli nesoupeříme jen sami mezi sebou jako média, ale především se sociálními platformami, například TikTokem. Takže možná by pomohlo přizpůsobit se trochu chování sociálních sítí – tedy dělat věci zkratkovitě, rychle informaci dostat deseti sekund.

To úplně není v souladu s tím přístupem, který zkoumám...

Samozřejmě je otázka, jestli snaha přizpůsobit se sociálním sítím nebude konec žurnalistiky. Taková totiž žurnalistika nikdy nebyla, minimálně ne ta psaná, kterou děláme tady my. Jednou z cest přerodu tedy můžou být tyto zkratkovité zprávy, kdy se publikum budeme snažit zaujmout, protože utíkají na sociální sítě. Potom se třeba ukáže, že stále existuje úzké publikum, které si za hlubší analytické články bude chtít zaplatit. Určitě to tedy projde nějakou krizí a pak to půjde nahoru.

Má tedy podle vás konstruktivní přístup, o kterém se spolu bavíme, v kontextu relevance pro publikum nějaký potenciál?

Nejsem si tím úplně jistý. Já sám úplně nerozumím tomu, jak by ty zprávy měly vypadat, aby byly konstruktivní.

S tím souvisí i má poslední otázka – šlo by tedy podle vás v budoucnu konstruktivní přístup uplatnit ve zpravodajství plošně?

Myslím si, že ve zpravodajství ne. Konstrukce zpravodajství bude vždy založená na tom, že bude potřeba něčím šokovat, ukázat na začátku konflikt. Z toho, jak o tom povídáte, ten přístup tyhle kritéria nespĺňuje. I delší analytické články by přinejmenším na začátku měly obsahovat nějaký konflikt, aby to čtenáře přinutilo se do textu začíst. Potom by mohly následovat pozitivní příklady nebo návrhy, jak něco konstruktivně řešit. Samo o sobě to ale podle mě nemůže stát.

Příloha 5: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Janou Klímovou ze dne 6. 2. 2024

Setkala jste se již v rámci své kariéry s pojmem konstruktivní žurnalistika?

S konstruktivní žurnalistikou ne, ale se solutions journalism ano. Dokonce jsem měla jeden článek v nějakém mezinárodním registru, databázi, kterou spravovala jedna nezisková organizace. Ten článek byl o výrobcu aut pro lidi na vozíčku, který vymyslel auto – nebo vymýšlel jeho prototyp – do kterého by se dalo zajet rovnou na invalidním vozíku, aniž by jeho uživatel musel někam přeseďat. Člověk, který na tom pracoval, chtěl začít se sériovou výrobou. Byl to tedy komplexní text o tom, jak k té myšlence přistupoval, jak to auto vymýšlel a v jaké fázi byla realizace. Ve výsledku to auto bylo poměrně drahé, člověk, který je na vozíčku, potom na takové auto zpravidla nemůže dosáhnout. Potom také vím, že se dokonce udělovala cena za solutions journalism v rámci Novinářské ceny, kterou pořádá Open Society a různé další nadace.

Co bylo pro vás impulsem článek v duchu solutions journalism napsat?

Já tehdy nevěděla, že píšu článek, který by se dal zařadit do kategorie solutions journalism. Vznikal někdy na začátku roku 2016, kdy se o tom přístupu nějak začínalo mluvit. Snažila jsem se ten článek psát tak, aby tam byly postižené veškeré aspekty tématu. Byla to tedy spíš náhoda, že to nezisková organizace, která ten přístup začala v Česku podporovat, zařadila do své databáze. Až o několik let později jsem zjistila, že tam ten text je, a že spadá do kategorie solutions journalism.

Napsala jste potom ještě podobný text?

Nevím, jestli ta databáze stále funguje. Nemůžu říct, že bych vědomě psala nějaké texty tak, aby šlo o solutions journalism. Obecně jsou ale nejspíš témata, která si přímo říkají o to, aby tam jasně byl určitý pohled, který splňuje kritérium řešení. Myslím si, že bez toho by některá témata nebyla komplexní.

Myslíte si, že právě pokrývání řešení nebo pohled do budoucnosti jsou atributy, které patří do zpravodajství? Konstruktivní žurnalistika totiž tvrdí, že je lze aplikovat v jakékoli novinářské práci.

Zpravodajství je široký pojem. Pokud se jedná o minutu a půl trvající zprávu, asi v ní jen těžko budete nabízet nějaká řešení. Budete v ní informovat, co se stalo. O tom, co se stalo, ale určitě můžete informovat i konstruktivně.

Když se teď zpětně podíváte na proběhlou energetickou krizi, daly se u ní podle vás hlavní atributy konstruktivní žurnalistiky aplikovat? Ať už hledání a pokrývání řešení, pohled do budoucnosti, zasazování událostí do kontextu, nebo práce s pozitivními emocemi.

Většinu doby, kdy krize probíhala, jsem byla v Hospodářských novinách. Od listopadu 2022 jsem už v Českém rozhlase. V Hospodářských novinách jsem samozřejmě působila i autorka, ale zároveň jsem zde byla vedoucí domácího oddělení. Takže jsem se podílela na tom, o čem budeme psát, stejně jako i sama na některých textech. Pokud jde o energetiku, určitě existovaly příspěvky, které obsahovaly pouze zpravodajství. Vždy záleží na konkrétním tématu. Pokud se například mluvilo o tom, co se děje na burzách s cenou energií, tak tam většinou jen popíšete ten stav. Potom jsou třeba analýzy, kde určitě můžete být konstruktivní a říkat si *„tady jsou různé scénáře toho, co se může stát a jaká jsou na ně možná řešení“*. Příspěvky v takovém duchu – například formou otázek a odpovědí – jsme v té době psali hodně. Týkalo se to především trhu s plynem, když začala ruská invaze na Ukrajinu. V době, kdy začalo Rusko zastavovat dodávky plynu na evropský trh, tak nastala určitá panika, jestli ho bude dostatek. To podle mě ke konstruktivním textům nebo konstruktivní žurnalistice úplně vyzývalo. Říct si například, že pokud se dodávky plynu standardní cestou z Ruska zastavují, tak je potřeba prozkoumat i ty ostatní možnosti. Co by to přesně znamenalo, jaké máme zásoby, jaké jsou alternativní cesty, kdo má jaké rozhodovací pravomoci v rámci státu. Mluvilo se například o možnosti vyhlásit nouzový stav v energetice nebo plynárenství. Kvůli tomu se začaly

upravovat různé vyhlášky, jelikož se ukázalo, že jsou zastaralé. Konkrétně u toho se být konstruktivní přímo vybízelo.

Když jste byla v Hospodářských novinách vedoucí domácího oddělení, snažila jste se na to aktivně upozorňovat kolegy v redakci? Myšleno tak, že mají být, jak sama říkáte, konstruktivní, například nerozdmýchávat paniku...

Nemyslím si, že jsme uvažovali v tom smyslu, že paniku šíříme nebo nešíříme. Určitě jsme se vždy snažili – ať už v Hospodářských novinách nebo Českém rozhlase – nezamlčovat stav věcí, jaký je. Pokud jsou informace opravdu alarmující, snažím se je podat tak, jak jsou. Snažím se je ale podat v kontextu, zbytečně je nedělat více alarmující, než ve skutečnosti jsou. Určitě není dobré šířit paniku. Pokud by na druhou stranu reálně hrozilo, že v zimě nebude dostatek plynu, tak je určitě důležité tu situaci popsat i s konkrétními konsekvencemi a zároveň možnostmi, jak situaci řešit.

Zmínila jste zasazování událostí do kontextu, což je další atribut konstruktivní žurnalistiky. Hrál kontext důležitou roli při popisování energetické krize?

Určitě ano. Protože samotná informace, že elektřina stojí 1000 eur za megawatt hodinu na Lipské burze vyvolá pouze paniku. Neznamena to ale, že jako spotřebitel v České republice budete platit 25 000 Kč za megawatt hodinu elektřiny, kterou spotřebujete doma. V tomto smyslu je kontext toho, co daná informace znamená, naprosto klíčový. Jelikož sama o sobě by taková informace vyvolávala paniku nebo byla nesrozumitelná. Běžný spotřebitel si totiž nekupuje elektřinu na Lipské burze.

Je podle vás kontext možné dostat do každého typu zprávy?

Zrovna v tomto případě, pokud byste referovala o opravdu alarmujícím růstu cen energií na evropských burzách, tak si myslím, že alespoň malý kontext je důležité dostat i do jednoduché zprávy. Kontext samozřejmě nemůže být obsáhlejší, než je samotná zpráva. Vysvětlení toho, co informace znamená, by ale měla obsahovat každá zpráva.

Vybavujete si z doby energetické krize příspěvky publikované v českých zpravodajských médiích, kde kontext chyběl?

Asi ano, ale teď si nevzpomenu na žádný konkrétní příklad. Co je podle mě ještě horší, než když kontext chybí, je kontext zavádějící nebo mylný. Například říct, že když na Lipské burze stojí elektřina 1000 eur za megawatt hodinu, tak se u nás zhroutí trh a my budeme také platit tisíc euro. Je tedy klíčové, aby informace byla ve správném kontextu, pravdivá, objektivní. Pokud jde například o plyn, v době, kdy se řešil nákup plynárenské soustavy NET4GAS státem, tak u nás vznikl politický konflikt o tom, že byli čeští občané okradeni o 30 miliard korun. Ta informace byla zasazená tímto způsobem, což je velmi manipulativní kontext.

Myslíte si, že by měla být žurnalistika, zvláště v době bezprecedentní krize jako byla tato, společensky odpovědná?

Myslím si, že ano. Nesmí to ale zacházet do novinářské autocenzury postavené na konkrétních pohledech. Pokud se společenskou odpovědností myslí to, že by média neměla záměrně přispívat k šíření paniky, rozdělování společnosti, nebo rozšiřování dezinformací, které mohou někoho vést k naprosto mylným rozhodnutím, tak no. Takovou odpovědnost podle mě novináři vždy měli a mají ji i teď.

Jak tedy mají společenskou odpovědnost novináři v bezprecedentních situacích podle vás naplňovat v praxi?

Ověřovat informace, aby nevypouštěli nepravdivá tvrzení – například taková, která publikum vyděsí, a nakonec se u nich ukáže, že jsou věci jinak. Myslím si, že zvláště v dnešní době, kdy se na vás ze sociálních sítí a různých serverů valí informace od lidí, kteří prezentují pouze svoje vlastní názory bez etické odpovědnosti a zaštitění zákona, mají klasická média o to větší povinnost říkat informace objektivní.

Nedávná energetická krize byla v mnoha ohledech bezprecedentní. V čem byla složitá pro vás jako novinářku?

Asi správně vyhodnocovat informace – jaké jsou příčiny jednotlivých dějů, jak dlouho můžou trvat a z toho následně vyvozovat důsledky. Když si například vzpomenu na informaci z jara 2022, že roste cena nafty a někde stojí až 50 korun za litr, tak se začala mezi lidmi šířit panika. Někteří začali jezdit k pumpám a nakupovat. V takovou chvíli je potřeba vyhodnotit, co ten

výkyv způsobilo, jak dlouho může trvat. Říct jednoduše ‚uklidněte se‘ taky není správně, zvláště pokud vidíte, že se něco opravdu děje. V tomto to asi bylo složité – nepochybit a nevypustit neověřenou nebo zkreslenou informaci. Někdy bylo například taky těžké se dostat k informacím vysvětlujícím to, jak bude stát v krizi postupovat. Kdo má za co odpovědnost, kdo třeba vyhláší nouzový stav v plynárenství. Tam jsme se nebyli schopni dohodnout, v jaké fázi je to soukromá společnost NET4GAS a v jaké Ministerstvo průmyslu a obchodu.

Mluvila jste o šíření paniky. Myslíte si, že by mělo být úkolem seriózních mainstreamových médií paniku ve společnosti svojí prací zmírňovat?

Myslím si že ano. V tom smyslu, že by novináři měli nabízet kontext nebo možná řešení. Každá situace se dá určitým způsobem řešit. Pokud je nějaká informace pravdivá, nikdy nemůžete zabránit tomu, že u někoho vyvolá paniku. Je jí ale potřeba podávat zodpovědně, tak, aby popisovala problém s možnými důsledky nebo právě obsahovala řešení.

Zmiňovala jste, na co jste se v době energetické krize pokoušeli zaměřit v Hospodářských novinách. Vybavujete si, jaký druh příspěvku nejvíce rezonoval u čtenářů?

Vždy jsou pro čtenáře důležité nové informace. To, co se nevědělo, a je důležité v dané situaci. Potom byly důležité informace vysvětlující – analýzy toho, co ty informace znamenají, jaké má kdo kompetence a co se může dít. Poptávka byla i po zajímavých rozhovorech – kdy například někdo, kdo je kompetentní nebo zajímavý, vysvětluje věci, ke kterým dochází a interpretuje, co můžou znamenat.

Měla jste pocit, že se charakter referování o energetických tématech ve zpravodajství s vývojem krize proměňuje? Například v tom smyslu, že v rané fázi krize byly dominantní právě informace, zatímco s postupem času šlo do popředí vysvětlování...

V redakcích je do určité míry rozdělné, kdo se na co zaměřuje. Jsou tady lidi, kteří se vždy zaměřují čistě na zprávy – chodí na tiskové konference, vyhledávají nové informace. Potom máte redaktory, kteří dělají spíše analýzu nebo rozhovory, které vysvětlují problém. Mediální svět je tak rychlý, že mám spíše pocit, že to jde ruku v ruce. Jiné je to nejspíš v situaci, kdy nějaký cvok začne střílet na Filozofické fakultě. Tam informace v určitou chvíli pochopitelně hrají prim a nemáte u toho hned analýzu. U energetiky zpravidla nejde o šokující informace, u kterých by nebylo možné říct ani větu kontextu. Snad kromě případu, že někde vybuchlo

potrubí Nord Stream. I takové informace se ale v českých médiích objevovaly rovnou s nějakým kontextem, jelikož by většině lidí samy o sobě nic neřekly. Informace o tom, že vybuchlo potrubí v Severním moři, nedává bez kontextu pro 90 % lidí smysl. V tomto je informování v energetické krizi podle mě trochu odlišné.

V Českém rozhlase, kde teď působíte, vnikl například projekt Život k nezaplacení. Zabývá se ekonomickým vývojem domácností, radí lidem, jak mají ušetřit, jak se v některých aktuálních jevech zorientovat. Zároveň vytváří příspěvky, které jsou poměrně dost analytické, vysvětlující. Mají podle vás takové projekty v krizových situacích důležitou roli?

Myslím si, že ano. Nevím, jestli se to dá nazvat krizovou situací, ale bylo to rozhodně složité období, kdy byly ceny elektřiny a plynu opravdu hodně vysoko. Tržní model energetiky klade na lidi vysoké nároky v tom, aby se uměli správně rozhodnout. Rozhodnutí najít si dobrou cenu a dobrého dodavatele leží na jednotlivých lidech. Což vůbec není snadné. Protože na základě čeho se máte rozhodovat? Moje 80letá matka není schopná sledovat vývoj cen na světových burzách a dělat si z toho analýzy, jak to u nás příští rok bude pravděpodobně vypadat. Nebo se „*prokousat*“ nabídkou desítek dodavatelů, které nejsou vzájemně snadno srovnatelné. Naopak zorientovat se v tom je velmi těžké. V této situaci vysvětlovat věci – neříkám tvrdit, co máte udělat – ale upozorňovat, na co si dát pozor, na koho se obrátit, co všechno brát v úvahu, jaká je situace na trhu a jeho hlavní trendy, to je myslím v těžké situaci klíčové předat veřejnosti. Nevím, zda situaci na trhu s energiemi nazývat vyloženě krizovou – tady už totiž nejde o to, že nebude proud. To spíše považuji za krizi.

Vybavujete si i jiný projekt – at' už váš nebo kohokoli z kolegů působících ve zpravodajských médiích u nás – který se o podobnou osvětu, vysvětlování a poskytování orientace veřejnosti ve složité situaci pokoušel?

Já například právě spolupracovala na textu v rubrice Ověřovna, kterou publikuje iRozhlas. Zaměřuje se na šířící se hoaxy, polopravdy a dezinformace. Tento konkrétní text se týkal toho, že kvůli výdajům na Ukrajince roste významně dluh českého státu. K tomu jsem s kolegou sháněla informace – jaké byly výdaje, jakým způsobem se promítají do státního dluhu, jaké jsou tady na druhé straně příjmy z toho, že u nás Ukrajinci pracují. To je podle mě dodávání kontextu. Hoax nebo dezinformace, pokud není úplně hloupá a má mít určitý zásah, tak je v ní alespoň něco pravdivého. Nemůžete říct, že je to všechno úplná hloupost. Máte většinou ale jen

jednu pravdivou větu, na kterou nabalíte deset pitomostí. Těch deset pitomostí vysvětlit, vyvrátit a dát tu jedinou pravdivou větu do správného kontextu se právě snaží projekt Ověřovna. Myslím si, že to je v těžkých situacích taky velmi důležité.

Když se podíváte na energetickou krizi zpětně, máte pocit, že články, které v českých zpravodajských médiích vznikaly, byly pro publikum dostatečně srozumitelné? V tom smyslu, že nebyly zavádějící a nechyběl jim kontext.

Tomu se asi nevyhnete u žádného tématu. Záleží, jak ho dané médium pojme, jak to téma konkrétní novinář uchopí. Například kolem nákupu *NET4GAS* byly některé texty zavádějící. To ale neznamená nesrozumitelné, ony naopak srozumitelné byly. Za mě ale nevykreslovaly danou situaci úplně správně. Obecně si ale myslím, že český mediální trh je natolik bohatý, že kdo chce najít srozumitelnou informaci, tak ji najde.

Je podle vás něco, v čem česká média při pokrývání krize na trhu s energiemi pochybila?

Nevím, asi mě nic nenapadá.

Mediální výzkumníci napříč trhy aktuálně pozorují trend odlivu zpravodajských publik. Když se jednotlivců ptají na příčiny, dostávají mimo jiné odpověď, že jsou zprávy příliš negativní. Mohla podle vás česká média v době energetické krize přispět například ke zhoršení společenské nálady nebo šíření paniky?

Možná v některých aspektech. Například v tom, že se mohl dávat prostor lidem, kteří šířili názory typu ‚pokud se neudělá následující, tak nám dojde plyn a my tady umrzeme‘. Takové věci ale vždy vidíte až zpětně. V té situaci opravdu nikdo nemohl vědět, jestli to tak opravdu bude, nebo ne. Jedna z alternativ to v té době jednoduše byla. Pokud se budete zaměřovat pouze na to negativní a neřeknete, že jsou i konkrétní argumenty pro to, že se něco takového nestane – že jsou například i jiné zdroje plynu – tak je to určitě špatně. Samozřejmě, pokud napíšete, že lidé zmrznou, tak budete mít ‚klikačku‘, čtenáři to budou číst a vy budete mít dobrou pozici v redakci. U placených serverů na tom možná získáte i nové předplatitele.

A k tomu podle vás během energetické krize docházelo? Že se některá média hnala za senzací a pozorností publika, že například vznikaly expresivní titulky?

Určitě, určitě k tomu docházelo.

Mohla tedy média způsobem, jakým pokrývala energetickou krizi, přispět ke zhoršení společenské nálady?

Myslím si, že klasická mainstreamová média k tomu nepřispívala. Myslím si, že normální média, která v Česku pracují podle zákona, odvádějí dobrou práci. Že se snaží dodávat událostem kontext, ověřovat informace. Nemůžete se ale vyhnout tomu, že budete ignorovat politickou opozici, která bude v dané situaci alarmistická a bude dané situace politicky využívat. Potom svojí prací samozřejmě šíříte i takové názory. Vy je ale nemůžete cenzurovat, můžete je pouze dát do kontextu. Protože pokud je cenzurovat budete, tak ti uživatelné si k nim nakonec stejně cestu najdou. Například Andrej Babiš vám řekne, že ho vůbec nezajímá, co o něm napíšete na iRozhlasu, protože má na svém Youtube kanále desetkrát větší dosah. A má pravdu – ti, kteří si budou chtít vyhledávat informace na Youtube kanále Andreje Babiše, budou vyděšení k smrti.

Konstruktivní žurnalistika se snaží negativitu ve zpravodajství vyvažovat – ať už zmíněným kontextem, pohledem do budoucna, informováním o tom, že se něco podařilo vyřešit. Lze podle vás takový postup ve zpravodajství aplikovat plošně?

To, že se někde akcentuje negativní poloha problému, nelze jednoduše vyloučit. Novinář musí být schopen vyhodnotit, co je hlavní sdělení informace. Pokud je hlavní sdělení, že se děje něco negativního nebo to bude mít negativní dopad, tak to potom nelze neakcentovat. Musíte ale vysvětlit, proč to tak je. V dnešní době dávat informacím konstruktivní kontext, když to tak nazveme, důležité je. V dnešní době má každý v mobilu 4 sociální sítě. Abyste se dnes něco dozvěděl, na to už nepotřebujete novináře. Větší úloha médií je podávat informaci – ať už na novinářském serveru, v éteru nebo na papíře – v relevantním kontextu.

Naráží potom aplikace takových principů v praxi na nějaká úskalí? Pokud informace analyzujete, hledáte souvislosti a nabízíte různé úhly pohledu na problém, je to bezpochyby složitější než sepsat jednoduchou zprávu pouze na základě agenturních materiálů.

Musíte mít v redakci dostatek lidí – mít tam člověka, který bude mít dostatek času se té práci věnovat. Většinou takový redaktor stojí víc peněz, protože je to někdo, kdo má více zkušeností a o to téma se déle zajímá. Obecně by to ale na problémy narážet nemělo. Je rozhodnutím každého média, na co se bude zaměřovat. Pokud chcete publiku předávat objektivní informace v kontextu, tak si podle toho musíte postavit redakci.

Už jsme se dotkly toho, že řada mainstreamových médií po celém světě naráží na odliv zpravodajských publik. Myslíte si, že aplikace konstruktivní žurnalistiky může být cestou, jak pro publikum zůstat relevantní?

Myslím si, že ano. Informaci bez zajímavého kontextu dnes najdete všude. Pak vám většinou nedává smysl platit si za ni předplácením médií. Já jsem novinářka a sama si například platím několik médií, protože mě to zajímá. A že rozdíl mezi tím, co publikuje New York Times, a co Donald Trump na své sociální síti, je pro mě zásadní. Pro mě například to význam má. A věřím tomu, že je takových lidí velká skupina. Určitě je tady ale i spousta lidí, kterým je to jedno. Kteří si vystačí s Facebookem.

Jak je to podle vás ale u většinového publika? Bude ochotné si za kvalitní novinářský obsah zaplatit, když se i od toho nezaplatněného má tendenci odvracet?

Nevím, jaké jsou teď poměry na trhu. Když ale budu mluvit za sebe, tak mám pocit, že se i moje vnímání – ochota zaplatit si za obsah – s postupem času určitě změnilo. Před lety mi přišlo, že něco takového nepůjde, protože internet měl být přece zadarmo pro všechny. První internetové zpravodajské servery u nás – jako například iDnes – byly zadarmo. To myšlení veřejnosti bylo tímto hodně ovlivněné. Myslím si ale, že spousta lidí na to mění názor, že si uvědomuje, že za kvalitní informace si musí zaplatit. Jestli je to většinová společnost, to těžko říct.

Co k té změně – ochotě zaplatit si za zpravodajský obsah – konkrétně u vás osobně přispělo?

Zjistila jsem, že informace, které mě zajímají, jsou za paywallem. Určitě je to dané i tím, že se rozšiřuje nabídka věcí, které za paywallem jsou. Dříve jich bylo jenom pár. Nejde pouze o zpravodajské mediální servery, ale i jednotlivé podcasty. Pokud vás dané téma zajímá, tak vám nezbyvá nic jiného než si za něj zaplatit. I to třeba mění pohled na to, že když chcete dostat zajímavou informaci, která má pro vás význam, tak je běžné za to platit. A dříve to bylo normální, dříve se za noviny všude platilo.

Příloha 6: Přepis polostrukturovaného rozhovoru s Vladimírem Piskalou ze dne 9. 2. 2024

Setkal jste se již někdy v rámci své profese s fenoménem konstruktivní žurnalistiky?

Nikdy jsem o tom neslyšel. Já na to ale nemám vzdělání. Nejsem vystudovaný novinář, ale přírodovědec. Ten přístup jsem si musel dohledat. Poprvé jsem o tom slyšel až od vás. Pak jsem až teprve zjistil, že to nějakým způsobem splňuje práce, kterou dělám. Nedělám to ale programově v tom smyslu, že bych si řekl, že budu dělat konstruktivní žurnalistiku. To, že ji částečně nejspíš dělám, jsem zjistil až zpětně. Když například dělám nějakou analýzu, tak to není programové. V první řadě se snažím dívat na veřejně dostupné zdroje a ověřit si, jestli se výroky zaznívající ve veřejném prostoru dají s použitím veřejně dostupných zdrojů potvrdit nebo vyvrátit. Například zrovna u dodávek plynu jsou k dispozici skvělé zdroje, které prakticky v reálném čase ukazují, kolik plynu proudí v rámci celé sítě. S tím se dalo hezky pracovat a ukázat to i ve vysílání. Není to ale programově tak, že bychom chtěli ukazovat řešení. Spíše chceme opravdu vytěžit zdroje, které jsou volně k dispozici, nejdříve se podívat na ně a s dalšími dotazy se případně obracet na odborníky.

Stoupenci konstruktivního přístupu tvrdí, že spousta novinářů konstruktivní žurnalismus praktikuje, aniž by o tom věděla. Když ten termín takto slyšíte, co se vám jako první asociuje?

Já asi žádnou asociaci nemám. Musel jsem si ten přístup najít.

Všiml jste si toho, že by někdo z kolegů ve Zpravodajství ČT pracoval podobným způsobem?

To vůbec.

Jedním z jevů, na které se konstruktivní žurnalistika snaží reagovat, je negativita ve zpravodajství. Snaží se ji vyvážit například hledáním a pokrýváním řešení, zasazováním událostí do kontextu, nebo třeba pohledem do budoucna. Dělá to mimo jiné proto, aby eliminovala negativní dopad zprávy na prožívání publika. Měl by se podle vás novinář pracující ve zpravodajství zabývat tím, jaký efekt zpráva zanechá v divákovi nebo ve čtenáři?

Na to nedokážu odpovědět. Mě ani tolik nejde o vyznění zprávy – zda je to výrazně negativní nebo ne. Například když děláme reportáže o klimatických změnách, tak ty jsou vyzněním často hodně negativní. Řešení sice známe, ale jako společnost se k němu nedostáváme. Spíš mi jde o to přinést nějaký širší kontext. Převažuje tu snaha ukázat, že se v minulosti něco podobného řešilo a jak to například dopadlo. O to se snažím určitě. Ale neříkám si primárně, že už je negativita ve zprávách příliš, tak bych chtěl přinést něco jiného. Mě na tom spíše baví dodávat ten kontext. To je podle mě to důležité, co by v prostoru vysílání mělo zaznívat.

Práce s kontextem je také jedním z atributů, které využívá konstruktivní žurnalistika. Byla podle vás práce s kontextem – zasazování informací do souvislostí – důležitá v době pokrývání energetické krize?

Zcela určitě. Minimálně právě analýzy. S pomocí otevřených zdrojů jsme se dokázali dostat k datům, o kterých se hodně mluvilo a na jejich základě jsme pak byli schopni přijít s číslem, které bylo podloženo relevantními daty, a ty to tvrzení ve veřejném prostoru buď potvrdily nebo vyvracely. Díky tomu se ta debata mohla posunout někam dál, to mi přijde docela důležité. V rámci energetické krize se poměrně často stávalo, že bylo potřeba vysvětlit některé základní věci – například popsat, jak se obchoduje s elektřinou. To sice není hlavní sdělení, ale je to právě ten kontext, který dodává té době a tomu co se děje – proč například rostou ceny elektřiny – smysl. To, jakým způsobem daná věc funguje, není samotná zpráva, ale je to důležité k jejímu pochopení.

Když tedy vypukla energetická krize, co jste se v redakci snažili primárně předat publiku? V této práci mám začátek krize ohraničený pádem energetické skupiny Bohemia Energy v říjnu 2021.

My se tomu začali více věnovat až po začátku války (*ruská invaze na Ukrajinu, pozn. autorky*), kdy už bylo jasné, že dojde ke měnám v dodávkách energií. Nejdříve jsem jel na VŠCHT, kde sedí odborníci na dané téma. Snažil jsem se první nabrat informace přímo od nich a pochopit, jak vlastně dodávky energií fungují – jakým způsobem se dá dopravovat ropa nebo zemní plyn, jaké to má limity, jaké jsou možnosti i z pohledu chemického. Například jestli v tom, zda dovezeme ropu z Ruska nebo ze Saudské Arábie bude nějaký rozdíl, jestli s tím můžou rafinerie pracovat či nikoliv. To byl ten základ, který jsme se pak snažili dostávat i do vysílání. Potom jsme to téma začali řešit na denní bázi až na podzim, kdy se k tomu spustilo speciální vysílání, které se jmenovalo Epicentrum. Tam už jsme se opravdu snažili tematicky si tu problematiku rozdělit a vytvářet krátké, dvou až tří minutové vstupy, které potom běžely večer buď před Událostmi nebo po Událostech. Snažili jsme se tam co nejjednodušší formou dostávat informace o kontextu, ale i o tom, jaké má člověk možnosti.

Vybavujete si, od koho vzešel první impuls pořad Epicentrum připravit?

Ten impuls přišel od vedení a šlo o určité navázání na dobu covidu. Stejnou věc jsme dělali totiž i během pandemie, kdy se pravidla měnila prakticky každý den. V době, kdy platil nouzový stav, jsme navečer dodávali krátké shrnutí toho, co se za daný den stalo, jestli se mění nějaká pravidla a jak fungují. To byl ten hlavní důvod. Pokud se zrovna nic nedělo, tak jsme dodávali kontext – například jak funguje očkování, jak fungují určitá pravidla a jak by se člověk měl chovat, aby neohrozil lidi kolem sebe. V době energetické krize šlo tedy o určité pokračování tohoto covidového konceptu. Dostali jsme se do velmi podobné situace, kdy spousta lidí nevědělo, co má dělat, jaké jsou jejich možnosti a jaký je kontext kolem toho, co jevy na trhu s energiemi způsobuje. Šlo tedy o stejný typ příspěvků.

Než jste začali pořad Epicentrum v době energetické krize vysílat, vzešly například i nějaké podněty od diváků, že by byl z jejich strany o podobný formát příspěvků zájem? Spíše jsme přišli sami proaktivně s tím, že to můžeme nabídnout. Když se o energetice začalo mluvit a blížil se podzim, tak bylo jasné, že to bude téma číslo 1. Proto jsme i nabídli, že to může být určité vyvážení negativních zpráv. Že existuje i něco jako podpora v tom smyslu, že je situace složitá, ale dá se v ní vyznat. Snažili jsme se například připravit i návod, jak si zažádat o konkrétní typ dávek, koho se ten příspěvek týká, jaké dokumenty je potřeba podat. Dělali

jsme různé rozhovory s mluvčími institucí. Kromě Ministerstva práce a sociálních věcí jsme mluvili třeba s některými dodavateli energií o tom, jak má člověk postupovat, když ví, že nemá na zaplacení záloh. Sestavili jsme tedy určitý návod, který jsme vysílali po jednotlivých částech v celodenním vysílání, publikovali ho na webu, ale i potom i večerním vysílání, kdy se dívá nejvíce diváků. Jelikož ty příspěvky běžely i na ČT1, tak byl jejich zásah opravdu velký. Jestli po tom ale byla poptávka, to vlastně nevím.

Co bylo na přípravě takových příspěvků za vás osobně nejsložitější?

To bych asi rozdělil do tří skupin. První se musíte podívat na to, jaká jsou reálně k dispozici data – například o tom, jak k nám putují suroviny. Data je pak ideálně potřeba zpracovávat každý den, abychom mohli do vysílání dodávat grafiky o zaplněnosti zásobníků plynu a měli přehled o tom, zda se něco děje nebo neděje. To je taková první, technická věc. Druhou, nezvyklou věcí bylo vyznat se v prostředí, ke kterému se člověk v běžném životě nedostane. Když člověk například neví, jak si zažádat o konkrétní dávky, tak je to minimálně na první pohled opravdu složitý systém. Byť po nějaké chvíli se v tom člověk nakonec zorientuje. Zvlášť během podzimu tam docházelo k řadě změn. A pak je tu třetí složka – to jsou zprávy, které se reálně dějí a následně reakce na ně. To byli tři základní pilíře, ze kterých jsme to zpravodajství o energetické problematice stavěli.

Má příprava takových analytických příspěvků v praxi nějaká úskalí?

Určitě ano. Když člověk dělá návod, který je nesrozumitelný, tak je to úplně k ničemu. Když připravíte reportáž, která je srozumitelná méně nebo je celkově náročnější, tak to podle mě není tak velký problém jako v situaci, kdy vyrobíte návod a není z něj nakonec patrné, co máte vlastně dělat. Divák, který se tím návodem řídí – chce si například zažádat o dávku – pak může udělat něco špatně. To riziko nebo dopad je tam tedy určitě větší než u reportáže. Když už má redaktor ambice dělat vysvětlovací příspěvek, tak by to mělo být opravdu jasné a srozumitelné. Na to jsme tedy nejspíš kladli největší důraz. Pokud jde o práci s daty, tak tam největší úskalí spočívá v tom, že se s nimi běžně nedostanete do kontaktu. Nevíte tedy, co reálně znamenají. První se v nich musíte zorientovat, zkonzultovat vše s lidmi, kteří se v té problematice vyznají a zeptat se jich, jestli je vaše interpretace správná. Toto stačí udělat jednou nebo dvakrát a naučíte se ta data interpretovat sami. Jinými slovy už dokážete říct, zda je daný pokles nebo výkyv výrazný, nebo běžný. Bez předchozí znalosti je ta orientace složitější. Čím více se v tom vyznáte, tím snazší a rychlejší to pro vás potom je.

Sehrála ve složitosti přípravy nějakou roli i skutečnost, že byla energetická krize svým rozměrem i dopady v novodobé historii bezprecedentní?

Zcela určitě. Vzhledem k velikosti i dopadu té události byla očekávání od novinářů větší. I díky tomu ale měly naše příspěvky nakonec ve vysílání tak velký prostor. Pokud by událost nebyla tak naléhavá, tak by jim nebyl věnován vysílací čas například i na ČT1.

Příprava vašich příspěvků – myslím těch vysvětlovacích, které šly za vědeckou redakcí – tedy měla u vedení podporu?

Zcela jistě.

Věnuje se přípravě podobných výstupů, které jsou analytické, vysvětlují a radí, i jiné redakce ČT kromě té vědecké, v níž aktuálně působíte?

Určitě ano. Ve Studiu 6 je na toto kladen taky poměrně velký důraz. Jak si například podat přihlášku na střední školu, jak si přezout na zimu gummy. Takových příspěvků je ve Studiu 6 velké množství. Věnují se tomu například i kolegové v Událostech, tam ale zase není tolik času, aby se vysvětlovalo tolik polopaticky.

Je tedy podle vás možné, aby se podobný – vysvětlující a analytický přístup – aplikoval v televizním zpravodajství plošně?

Myslím si, že určitě. To je i část veřejné služby, nebo co si minimálně já osobně představuji, že znamená – tedy dostat jako divák určité servisní informace. Typicky když se řeší přijímací zkoušky na střední školu, tak má být pro diváka jasné, jak má přihlášku podat a jak se v ní zorientovat. Myslím si, že to má ve vysílání své místo.

Máte pocit, že v posledních letech, zvláště s krizovými událostmi jako byl covid nebo právě energetická krize, poptávka po přípravě vysvětlujících příspěvků roste?

To asi nedokážu říct. Docela mi to už splývá. Já osobně jsem takové příspěvky dříve například tolik nechystal. Od covidu je to každopádně mnohem více potřeba, protože se dějí naléhavé věci. Taky ale musím říct, že servisní informace se ve vysílání objevovaly vždycky. Pokaždé, když došlo k určité změně, tak byla snaha ty změny vysvětlit. Není to nic nového a ve vysílání České televize se to objevuje pravidelně. Od covidu a energetické krize je nicméně novinkou, že jsme takovým příspěvkům začali věnovat například i tři minuty v hlavním vysílacím čase, například v osm hodin večer, včetně ČT1. Ty příspěvky se vždy zaměřovaly na jedno téma,

byly dost koncertované a snažily se události dodat právě zmíněný kontext. To se dříve tolik nedělo.

Když se na energetickou krizi podíváte zpětně, co jste se nejvíce snažil vy osobně předat publiku?

Hodně jsem se soustředil na veřejně dostupná data – popis toho, co přesně se v tom plynovém potrubí děje. Přijde mi, že k tomu se člověk jen málokdy dostane, je složité se v tom zorientovat a je na to potřeba spoustu času. Naštěstí to nebylo potřeba, ale měli jsme připravenou i grafiku s naplněností zásobníků, kterou jsme vždy jednou za dva až tři dny aktualizovali. Dalo se to porovnávat s naplněností v předchozích letech. Ve vysílání bychom tedy byli schopní poměrně rychle odhalit, že se něco děje. Nebo jsme naopak mohli říct, že je plynu dost a není potřeba žádné paniky. Potom je ten druhý pilíř, což jsou konkrétní návody. Například jaké typy sociálních dávek existují. Zprvu to člověku důležité nepřijde, pro většinu diváků to ani není to hlavní, ale když se pak někdo dostane do složité situace a tomu systému dávek nerozumí, tak pro něj může být srozumitelný návod ve vysílání poměrně užitečný.

Když jste teď sám zmínil šíření paniky mezi veřejností – vybavujete si z doby energetické krize situaci, kdy jste si v redakci či na poradě s vedením vědomě řekli, že je potřeba nerozdmýchávat paniku?

To asi úplně ne. Myslím si, že i během covidu jsme se k informování snažili přistupovat s chladnou hlavou a odstupem. Opření se o reálná data – v covidu o počty naočkovaných a počty případů – a interpretace trendů člověku dodají spíše trochu klidu. Reálně totiž může sledovat, co se děje. To, že můžeme publiku ukázat data a odprezentovat je v jednoduché formě, je určitým způsobem uklidňující. Minimálně pro mě je.

Máte tedy pocit, že vizualizace a interpretace dat může v době krize přispět k uklidnění společnosti?

Určitě. Když se například během covidu říkalo, jak rychle se nemoc šíří, tak bylo skvělé moct se opřít o reálná data a ve vysílání divákovi ukázat, jak rychle se nemoc šíří skutečně. A že to opravdu neznamená, že bude přes noc milion nakažených, že to má určité limity. U energetické krize – a za mě je otázka, jestli to skutečně byla krize, jestli to nebyla pouze určitá zkratka – to funguje nejspíš stejně. Ve chvíli, kdy člověk ví, že existují nějaké alternativy, že existuje zkapalněný plyn a že soustava, kterou tu máme, umožňuje, aby se plyn dostal z Německa k nám, tak získá ty důležité informace.

Hraje u přípravy vysvětlujících příspěvků svou roli i časová tíseň, tedy tlak na rychlé publikování? Myslím tím zejména v akutní, rané fázi krize, kdy je největší poptávka po nových informacích.

Největší důraz je v takové chvíli kladen na to, aby člověk neudělal chybu. Na začátku je potřeba si vše dvakrát třikrát zkontrolovat. Je to zároveň i doba, kdy člověk často narazí na nějakou nepřesnost. Je potřeba, aby v takové chvíli věděl, jakému odborníkovi má zavolat a nechat si od něj poradit. Aby se informace dostala do vysílání co nejvíce jednoznačně.

To jde asi paradoxně trochu proti tomu rychlému tempu a tlaku na co nejrychlejší publikování.

Hlavně jde o to, aby redaktor věděl, koho má oslovit jako prvního. V redakci vědy už máme vybudovanou relativně širokou síť odborníků. Když se tedy něco mimořádného stane, dokážeme poměrně rychle vygenerovat několik kontaktů na odborníky, kteří se tématu věnují celý život a dokáží danou situaci vysvětlit.

Máte zpětně pocit, že zpravodajské příspěvky, které v době energetické krize v českých médiích vycházely, byly pro publikum dostatečně srozumitelné a vysvětlující?

Já to asi nedokážu posoudit. Už je to poměrně dlouho, těžko se mi vybavují příspěvky v jiných médiích a netroufám si to soudit.

Všiml jste si například článku nebo jeho části – třeba jen titulku – který vám v dané situaci přišel zavádějící nebo zbytečně senzacechtivý?

To je podobné, asi na to nedokážu odpovědět.

Některé mediální průzkumy z posledních let poukazují na to, že se část publik po celém světě odvrací od zpráv. Jedním z nich je například Digital News Report od Reuters Institutu. Lidé odklon od zpráv mnohdy zdůvodňují tím, že jim zprávy přijdou příliš negativní. Myslíte si, že je negativitu ve zpravodajství možné nějak zmírnit, nebo máte naopak pocit, že k němu patří?

Negativní zpráv je podle mě víc, protože doba je rychlejší. Před sto lety se člověk v Evropě jen těžko dozvěděl, co se stalo v Austrálii nebo Jižní Americe, že tam například bylo zemětřesení a zemřely při něm stovky lidí. Teď se to divák dozví hned, jsou k tomu hned k dispozici záběry a vysílání je toho okamžitě plné, jelikož se to děje. Například během covidu, kdy se nemohlo nic řešit a všechno bylo zavřené, tak bylo velmi těžké nacházet zprávy, které se covidu netýkají.

Covidu se týkalo prakticky všechno. Podobné to bylo i u energetické krize. Všichni to nějakým způsobem v danou chvíli řešili – podniky, domácnosti i stát – a zpráv, kterých by se ta problematika vůbec nedotýkala, bylo relativně málo. Na druhou stranu si myslím, že by ve výsledném zpravodajském mixu měly být i zprávy odlehčenější. Například Studiu 6 se to podle mě i docela daří – z redakce vědy se sem snažíme dodávat různé zajímavosti, které se netýkají vyloženě toho, že je něco špatně. Naopak se snažíme ukazovat, že se i něco povedlo. Tyto zprávy dodáváme i do Událostí – třeba o úspěších českých vědců, nových objevech. Věřím, že člověk má na konci dne plné zuby covidu nebo války na Ukrajině, ale pokud se ty věci reálně dějí, je velmi těžké o nich nereferovat.

Má tedy podle vás negativita ve zpravodajství svoje opodstatnění?

Na to nedokážu jednoznačně odpovědět. Myslím si ale, že do médií stoprocentně patří kontext. Co nejvíce kontextu, aby člověk chápal, co a proč se děje. Divák by měl mít od novináře k dispozici srovnání s jinými událostmi, aby dokázal vyhodnotit, jestli je situace opravdu závažná a mimořádná nebo k ní čas od času dojde.

Co by podle vás měli zpravodajští novináři dělat pro to, aby pro své publikum zůstali relevantní?

Myslím si, že pokud by to věděli, tak to dělají tak, aby k odlivu nedocházelo. Pokud by byl nějaký funkční recept, tak už by ho někdo nejspíš zkusil aplikovat. Pokud ten trend pokračuje ve světě napříč zpravodajskými médii, tak asi řešení patrně nikdo nenašel.

Ráda bych se vás zeptala i na pořad *Drahé Česko, ...?*, který se problematice energetické krize také věnoval...

Pokud se nepletu, tak jsou v archivu pod názvem *Drahé Česko, ...?* tři díly Devadesátky, kterým bylo věnované celé večerní vysílání ČT24 od osmi téměř do deseti hodin. Pod tím titulkem ale běžel celý seriál – tedy od Studia 6 přes denní kontinuální vysílání až po večerní krátké bloky a zprávy v Událostech, na kterých se podílela řada redakcí. Klíčovou úlohu v tom měla ekonomická redakce, která dodávala informace z terénu, od firem a obchodů, zprostředkovávala příběhy lidí. My jako vědecká redakce jsme v tom byli spíše okrajoví. Soustředili jsme se zejména na kontextové věci, tedy jak něco funguje – jak například porozumět faktuře – a taky na návody. Všechno, co se ve vysílání objevilo, pak mělo ve vysílání hlavičku *Drahé Česko, ...?*. Nejde to tedy dohledat v iVysílání jako jednotlivé díly, protože to bylo součástí vysílání každý den.

Klade příprava takového příspěvku, který vysvětluje a radí divákovi, na novináře nějaký zvláštní nárok? Myslím tím například dobré analytické myšlení, schopnost porozumět datům, umět je vizualizovat a podobně.

V tomto případě se to určitě hodí. Je důležité se umět v tématu rychle zorientovat, pochopit, co je důležité a zjednodušit to tak, aby to stále byla ještě pravda. Za redakci vědy jsme příspěvky k Drahému Česku nepřipravovali, to šlo za ekonomickou redakcí. Úplně nevím, jak to koncipovali. Během covidu jsme ale za redakci vědy připravovali příspěvky Země v nouzi, a to bylo prakticky to samé. Intenzivně jsme tehdy přemýšleli o tom, jaké odborníky oslovit, jaká témata otevřít, jaké informace chceme, aby zaznívaly. Řešili jsme, jak postavit celou dramaturgii večera, aby divák jednak dostal relevantní a úplné informace, jednak je dostal od lidí, kteří tématu skutečně rozumí. Snažili jsme se, aby si pak diváci mohli z pořadu odnést informace o tom, že není všechno úplně špatně, že existují způsoby, jak přispět k minimalizaci rizik. I to je důvod, proč se za vědeckou redakci ve vysílání často objevují pohledy psychologů. Snažíme se tak divákům ukázat, jak si s danou situací mohou poradit. Od dob covidu se snažíme brát v potaz, že ta problematika na diváky nějakým způsobem ‚padá‘. Například i během energetické krize nebo během střelby na Filozofické fakultě jsme za redakci vědy dodávali pohledy psychologů na to, jak se s negativními informacemi, které se objeví ve veřejném prostoru, můžou vypořádat. To je v podstatě naše úloha.

Myslíte si tedy, že by měla být žurnalistika v krizových situacích společensky odpovědná?

Myslím si, že zcela jistě. Úlohou veřejnoprávního média je vnášet do problematiky i tento pohled. Nemyslím si, že soukromé médium by takovou povinností mít nemělo, ale zejména u Českého rozhlasu a České televize je služba veřejnosti důležitá. Vnímám to tak, že zabývat se dopadem zprávy na diváka nebo posluchače ten aspekt veřejnoprávnosti splňuje.

Bylo podle vás v době energetické krize důležitější o událostech informovat, nebo je interpretovat?

Myslím si, že to jde ruku v ruce. Pokud budu informovat, ale informaci nedám do kontextu, tak ji řeknu pouze napůl. Kontext dodává zprávě význam. A ze zkušenosti si myslím, že souvislost prospívá každé zprávě. Když se člověk na zprávu podívá a zjistí i věci kolem, tak je to pro něj jako celek přínosnější.

Příloha 7: Náhledy zpravodajských příspěvků podrobených kvalitativní obsahové analýze

Seznam Zprávy

ZPRÁVY BYZNYS TECH PODCASTY VIDEO NEWSLETTERY REDAKCE

BYZNYS REALITY FINANCE AGENDA INSIDE TALKS FIRMY B2B SEZNAM NATIVE ČESKÁ ELITA

Mrazy v Čechách zničily veškeré ovoce. Škody přesáhnu miliardu

O lidi se na Olomoucku přetahujeme s Amazonem, říká největší výrobce oříšků

Otázka za milion. Expertka odpovídá, který zbrojař vám vydělá víc peněz

Šéf Invia: Zájezdy letos Čechům mohou zlevnit zahraniční cestovky

Poklad z půdy. Objevená kytara Johna Lennona může v aukci zlomit rekord

Příplatek za litr benzinu? Velká revize povolenek se odkládá, prošla jen malá

Zprávy » Byznys » Byznys | Trendy » Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácnost...

Krach Bohemia Energy a bezradná vláda: Tisícům domácností hrozí dluhy

ZUZANA KUBÁTOVÁ
+ sledovat 4

Ilustrační foto.

26. 10. 2021 7:12

Pád skupiny Bohemia Energy a dalších obchodníků může vyvolat vážný sociální otřes. Klienti padlých firem mají teď platit za elektřinu a plyn tak vysoké sumy, že jich to tisíce může přivést k exekucím a bankrotům.

Konec skupiny Bohemia Energy, která nechala bez dodávek elektřiny a plynu na 900 tisíc odběrných míst, se mění v černou mūru pro občany, úředníky i politiky. Odhalil, že stát není vůbec na prudké otřesy na energetickém trhu připravený. Může to skončit mnoha lidskými

STALO SE V BYZNYSU

11:22
Vodafone měl potíže s mobilní sítí. Některé sekce webu stále nefungují

10:26
Mrazy v Čechách zničily veškeré ovoce. Škody přesáhnu miliardu

9:01
Čistý zisk banky Moneta v prvním čtvrtletí stoupl na 1,3 miliardy korun

←
Volby ▶

Reklama

Zdroj: Seznam Zprávy, 2021

i podnikatelskými tragédiemi.

Stát nemá účinný systém pro případ velkých krachů obchodníků s energiemi. Dohled nad těmito firmami je slabý. Rychlá pomoc pro spotřebitele ohrožené energetickou chudobou neexistuje. Vláda netuší, jak velký je rozsah celého problému, a nemá ani plán, ani představu, kolik peněz na případnou pomoc „energeticky chudým“ by veřejné rozpočty měly dát.

Bleskový nástup

Problém zaskočil politiky i státní úředníky rychlostí, s jakou vyvřel. Teprve 14. října oznámila ukončení dodávek skupina Bohemia Energy, následovaná menší firmou Kolibřík Energie. Jejich zákazníci pak automaticky přešli pod tzv. dodavatele poslední instance (DPI). Jenomže mechanismus, který měl zákazníky chránit, se změnil v past.

” Klientům doporučujeme, aby v režimu DPI nezůstávali příliš dlouho. Na standardním produktu budou mít stabilní ceny na zafixované období. A zálohy budou rozloženy do celého roku, a tudíž i nižší než v režimu DPI.

JAN ZÁPOTOČNÝ, MÍSTOPŘEDSEDA PŘEDSTAVENSTVA E.ON

Dodavatelé poslední instance přiděleným klientům od konce minulého týdne rozesílají nové rozpisy měsíčních záloh za energie. První platbu je třeba uhradit ještě do konce měsíce. A to i v případě, že lidé třeba za říjen už jednou zaplatili svému původnímu obchodníkovi. Domácnosti i drobní podnikatelé zažívají šok.

„V rodinném domku jsem platil zálohy na plyn 3300 korun,“ píše SZ Byznys důchodce B. L. z Jeseníku. „Dodavatel Europe Easy Energy krachnul a innogy mi zvedla zálohy v režimu DPI na 21 490 korun měsíčně, s tím, že do konce roku zaplatím 64 470 korun. Pokud přeju na jejich fixní kontrakt, pořád to bude asi 8200 korun měsíčně. Pecka – k mému důchodu 9038 korun,“ popisuje.

Čtyřčlenná rodina Jana S. z Jablonce nad Nisou platila dosud měsíčně za elektřinu 800, za plyn 2100 korun. Odběr energie si před lety nasmlouvali u dceřiné firmy České spořitelny, kterou před časem i s klienty převzala Bohemia Energy. „V pátek nám ČEZ napsal, že od půlky října platíme 4200 za elektřinu, v pondělí přišla nová záloha na plyn od innogy:

Zdroj: Seznám Zprávy, 2021

9,5 tisíce. My to nějak vyřešíme, ale spoustu lidí toto může k smrti vyžděsit,“ říká Jan.

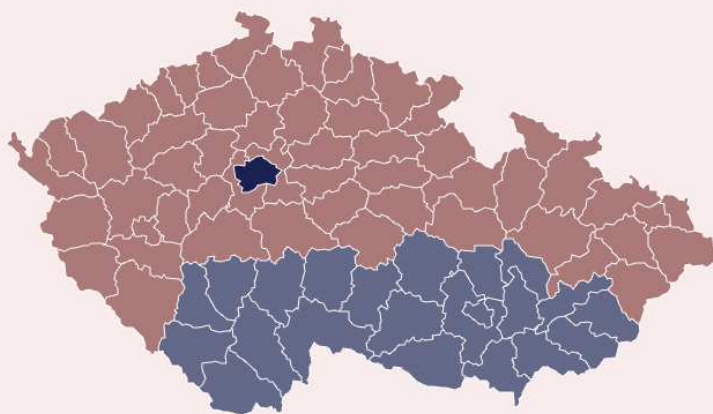
Má pravdu, sociální sítě plní od konce minulého týdne zděšené reakce. Na Facebooku se o zkušenost dělí třeba důchodci, kteří u Bohemia Energy platili za plyn měsíčně 2700 korun a nyní jim platba stoupla na 9340 korun. Další lidé popisují růst z 3,5 tisíce na téměř 12 tisíc korun, ze čtyř tisíc na 16,6 tisíce nebo z 10 tisíc na 20 820 korun. Nové ceny jsou často mimo jejich finanční možnosti, převyšují i platby za hypotéky či nájemné.

V podobné situaci jsou i menší podnikatelé, kteří spadají do režimu poslední instance. „Měl jsem u Bohemia Energy firmu, která provozuje penzion. Té se zálohy na plyn zvedly skoro pětinašobně – na 30 tisíc měsíčně,“ říká investor a energetický analytik Michal Šnobl. „Já si s tím poradím, penzion stejně zavíráme kvůli rekonstrukci, ale když takový rozpis přijde starším lidem, nebo lidem, kteří se v systému placení moc neorientují, je to děsivé.“

Zatím se ožívají hlavně klienti plynárenské innogy, která začala rozpisy záloh rozesílat jako první z pěctice dodavatelů poslední instance. Ostatní na tom pracují. „Není to jednoduché, převzali jsme jen po Bohemia Energy 64 tisíc klientů, od firmy Kolibřík Energie další tři tisíce,“ vysvětluje mluvčí PRE Petr Holubec.

Dodavatelé poslední instance – elektřina

v okresech

● PRE ● ČEZ ● EG.D

Reklama

Zdroj: Seznám Zprávy, 2021

Dodavatelé poslední instance – plyn v krajích

Zdroj: ERÚ

SZ BYZNYS

Logický náraz

Cenový náraz pro bývalé klienty padlých obchodníků je tak tvrdý proto, že dodavatelé poslední instance s nimi nepočítali, takže energie pro ně nemají nakoupené s předstihem a pořizují je na burze za současné vysoké ceny.

U plynu je situace o to horší, že se speciální nouzový ceník DPI, plánovaný na šest měsíců, tvoří v nejhorsí možnou dobu – před zimou. Navíc odběratelé přecházejí do drahého režimu DPI z relativně nízkých cen. Bohemia Energy léta stavěla marketing na tom, že je proti tradičním dodavatelům levnější. Své výhody dosahovala díky riskantní nákupní politice, která jí léta vycházela. Právě vysoké riziko ale firmy z této skupiny nakonec položilo.

Institut dodavatele poslední instance má zajistit, aby se lidé při krachu svého obchodníka neocitli bez energií. Teď se z něj ale stala past, která může tisíce domácností dovést k exekucím a tisíce firem do úpadku.

„Zálohy je nutné platit, protože v důsledku chrání samotné klienty před vysokými nedoplatky při závěrečném vyúčtování,“ říká mluvčí E.ON Martina Slavíková. E.ON prý zatím „nevnímá“ rozsáhlejší problém se zálohami a nebrání se individuálnímu jednání. „My s klienty pracujeme individuálně a chceme jim pomoci. Pokud se dostanou do situace, kdy dopředu vědí, že zálohy jsou pro ně příliš vysoké a nedokážou je platit, ať

Zdroj: Seznám Zprávy, 2021

se na nás obrátí, situaci s nimi budeme řešit,“ slibuje mluvčí.

Samy firmy radí klientům, aby se z drahého DPI co nejrychleji vyvázali a uzavřeli běžný spotřebitelský kontrakt. „Klientům doporučujeme, aby v režimu DPI nezůstávali příliš dlouho. Na standardním produktu budou mít stabilní ceny na zafixované období. A zálohy budou rozloženy do celého roku, a tudíž i nižší než v režimu DPI, kde jsou vypočítávány maximálně na šest měsíců, které navíc vycházejí na topnou sezonu, kdy mají lidé větší nároky na spotřebu, od čehož se odvíjejí i zálohy,“ říká Jan Zápotočný, místopředseda představenstva E.ON Energie.

Jenomže standardní tarif bývá pro bývalé klienty Bohemia Energy cesta z deště pod okap. Energie dodávaná podle aktuálních smluv je výrazně dražší, než kolik platí stávající zákazníci. Pro ně obchodníci nakupovali elektřinu a plyn průběžně, takže mohou současné extrémní velkoobchodní ceny „ředit“ staršími levnějšími nákupy.

Například innogy podle svého posledního ceníku nabízí plyn v produktu Optimal (při nižší spotřebě – viz grafika) novým zákazníkům v ceně 1395 korun za megawatthodinu, zatímco novým klientům nabízí stejnou komoditu na letošek za víc než 2,5 tisíce. Pořád ale výrazně levněji než v režimu poslední instance.

Zálohy za plyn u innogy

v Kč, včetně DPH

Roční spotřeba 1,5 MWh

	Stávající zákazníci	Noví zákazníci*	V režimu dodavatele poslední instance
Cena za komoditu	1395	2565 / 1906 / 1664	3461
Měsíční záloha	350	500 / 420 / 390	1050

Roční spotřeba 15 MWh

	Stávající zákazníci	Noví zákazníci*	V režimu dodavatele poslední instance
Cena za komoditu	1176	2408 / 1748 / 1506	3340
Měsíční záloha	2080	3630 / 2810 / 2500	7870

* Produkt Optimal, cena k 23. 10. 2021, smlouva na 3 roky, cena za MWh i záloha každoročně klesá

Pozn.: V zálohách je kromě ceny za plyn započtena také cena za distribuci a další regulované složky.

Zdroj: innogy

SZ BYZNYS

Zdroj: Seznám Zprávy, 2021

Státní pomoc? Žádný plán

Pokud lidé nebudou platit za energie nově předepisované ceny, mohou rychle upadnout do neřešitelných dluhů a časem se propracovat k exekuci. Řada penzistů na sociálních sítích píše, že si teď v zimě nedovolí moc topit, což může skončit osobními tragédiemi.

SZ Byznys požádal Ministerstvo práce a sociálních věcí a také ministra průmyslu Karla Havlíčka o vysvětlení, jak se k akutně hrozícímu riziku energetické chudoby vláda staví. Tiskový odbor MPSV nereagoval, Havlíček odkázal na svého náměstka Reného Nedělu. Podle Neděly úředníci teprve rozsah rizika začínají mapovat.

„V pátek se k tomu uskutečnilo jednání MPO, MPSV a Energetického regulačního úřadu, zjišťujeme, co se v tomto dá dělat,“ říká Neděla.

„Souhlasím, pro řadu lidí mohou být nové ceny neřešitelný problém,“ dodal.

Vláda už dříve začala chystat opatření na zmírnění dopadů zdražujících energií. Do konce roku má odpustit spotřebitelům DPH na energie a také příspěvek na obnovitelné zdroje. Chystá se i kompenzace části nákladů na emisní povolenky pro teplárny, což má podle Neděly zabránit jinak hrozícímu nekontrolovanému růstu ceny tepla z dálkových rozvodů.

Kolik stála elektřina na burze

Jak se tvoří konečná cena elektřiny, můžete zjistit [v tomto článku](#)

Pozn: cena silové elektřiny v eurech za MWh, dodávka na následující kalendářní rok

Zdroj: PXE

SZ BYZNYS

Žádné z těchto opatření ale nepomůže lidem, kteří jsou akutně ohroženi energetickou chudobou: Plošná úspora, která je určena všem spotřebitelům (včetně těch, kterým ceny zatím nerostou), je pro ně obvykle příliš nízká.

Zdroj: Seznám Zprávy, 2021

Proč cenu elektřiny určuje plyn? Na burze rozhoduje „poslední“ elektrárna

Sára Mazúchová
17. června 2022

Cena elektřiny dále roste, důvody spočívají v růstu cen zemního plynu kvůli jeho nedostatku ve světě. Jenže plyn je jen jedním z mnoha zdrojů, tak proč právě na něm záleží, kolik elektřina bude stát? Může za to nastavený systém energetické burzy a fakt, že elektřina je komodita – zákazník si tak nemůže říct, že bude kupovat jen tu levnou například z obnovitelných zdrojů.

Reklama

Velkoobchodní cena elektřiny, tedy ta, za kterou nakupují dodavatelé elektřiny od výrobců, vzniká na burze. Určuje ji poptávka, respektive potřeba určitého výkonu v daný moment. V zimě je potřeba hodně elektřiny a vysoký výkon, v létě třeba až o polovinu méně.

Výrobci nabízejí elektřinu na burze za cenu svých variabilních nákladů, tedy nákladů na palivo a emisní povolenky. Elektrárně, jejíž výkon je ještě potřeba, aby se uspokojila poptávka, se říká závěrná elektrárna. Cena nabídnutá touto elektrárnou je zásadní – je to hodnota, za kterou se prodává a kupuje všechna elektřina na burze, nehledě na to, za jaké náklady vyrábějí ostatní elektrárny.

Pokud nějaká elektrárna nabídne cenu, která je vyšší než cena závěrné elektrárny, musí se vypnout, protože v danou chvíli nic neprodá. Zároveň se elektřina nemůže vyrábět jen tak naprázdno. Pokud by se totiž vyrábělo výrazně víc, než by se v daném okamžiku spotřebovávalo, elektrickou rozvodnou síť by to mohlo poškodit. Pokud naopak elektrárna nabídne cenu nižší, než je cena závěrné elektrárny, rozdíl mezi těmito dvěma hodnotami pro ni znamená zisk.

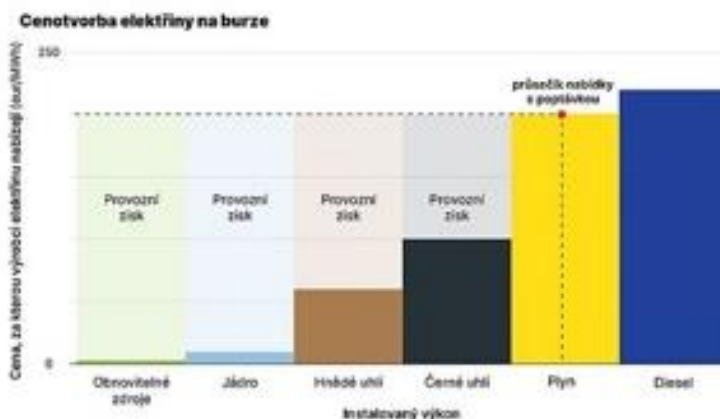
Čím větší zima, tím větší výkon je potřeba

V loňském roce byl největší výkon 12 108 megawatt (MW) potřeba 15. února, kdy Českou republiku zasáhly rekordní mrazy.

Nejmenšího zatížení se přenosová soustava dočkala 8. srpna, kdy nezbytný výkon činil 4 958 MW.

Zdroj: ERÚ

Zdroj: iDNES Premium, 2022

Řazení zdrojů na burze podle ceny, kterou nabídnou (takzvaný merit order). Průměrná nabídka s poptávkou znamená výslednou cenu, za kterou se elektřina bude prodávat. Graf je ilustrační, hodnoty a řazení zdrojů se mohou měnit. Například kdyby plyn výrazně zlevnil, mohl by se posunout před hnědé a černé uhlí.

Do celého procesu vstupuje schopnost jednotlivých druhů elektráren vypnout se a zase zapnout. Například u jaderné elektrárny je vypínání a zapínání složité a navíc stojí miliony korun. Naproti tomu u plynové elektrárny jde o časově i finančně nenáročnou věc. Právě proto se na zemní plyn spoléhalo v zelené transformaci energetiky. Zejména Německo doufalo, že plynové elektrárny budou sloužit jako záložní zdroje a vykrývat období, kdy nevyrábějí obnovitelné zdroje.

Reklama

Německo a Evropa obecně nyní na víru v zemní plyn doplácí. Hlavním dodavatelem této komodity do Evropy je totiž Rusko, které cenu uměle vyhánělo nahoru ještě před válkou na Ukrajině. Nyní dodávky komplikují sankce uvalené na Ruskou federaci. Ruská státní společnost Gazprom navíc oznámila, že kvůli opravám [omezila kapacitu střežijního plynovodu Nord Stream 1](#) nejprve o čtyřicet a poté o dalších 33 procent.

Vrátit se do bodu nula

Z řad odborníků stále častěji zaznívá názor, že systém obchodu elektřiny na burze je nefunkční a měl by se zásadně revidovat. „Plyn je nyní tak drahý, že se až na výjimky nevyplatí mít v Čechách spuštěné plynové elektrárny. Avšak běží německé plynovky, jejichž výroba určuje cenu na burze, která je tím pádem vysoká,“ vysvětluje ekonom Lubomír Lízal, bývalý člen bankovní rady České národní banky (ČNB), aktuálně působící na Českém vysokém učení technickém.

Zdroj: iDNES Premium, 2022

Podle něj se nyní německá energetická dražota přelévá kvůli obchodování s elektřinou na burze do Česka. „Dostali jsme se do situace, kdy kombinujeme nevýhody české nízké kupní síly a německého obchodního modelu, který je založen na německé vysoké kupní síle,“ míní Lízal.

Expert: Ceny energií budou brzy až trojnásobné, vláda musí jednat rychle a plošně

Řešení vidí v zásahu státu, který by objem elektřiny spotřebovávaný v Česku vykupoval od tuzemských elektráren a následně ji přeprodával zdejším spotřebitelům. Tím by se ceny vyvázaly ze závislosti na německých plynových elektrárnách. Přebytky by mohly dále putovat na burzu. Nebylo by tak nutné odstříhnout se od evropského volného trhu zcela.

„Potřebovali bychom se vrátit do situace, kdy burza vznikla a kdy se na ní obchodovaly pouze momentální přebytky. Byla zřízena právě proto, aby se mohly operativně nabízet přebytky a vykrývat nedostatky. Všechno ostatní bylo řešeno dlouhodobými kontrakty. Když burza vznikla, šlo přes ni asi jenom půl procenta objemu elektrické energie. Dnes je to 40 procent a více,“ uvádí Lízal.

Na druhou stranu je burza místo, kde se setkává nabídka s poptávkou, kde zjednodušeně řečeno „probíhá“ volný trh. Ne všichni odborníci tak souhlasí s tím, že by v budoucnu měl výraznou roli místo burzy hrát stát.

Výhody jako třešničky na dortu

„Teoreticky by alternativou mohla být státní energetika. Obecná zkušenost západní civilizace je, že monopolní podniky fungují hůře a neefektivně a nakonec jsou jejich dodávky dlouhodobě hrozně drahé. Proto se EU rozhodla liberalizovat energetický sektor. Naším vstupem do EU jsme se k tomu přihlásili,“ poznamenává k tomu hlavní ekonom společnosti ČEZ a bývalý člen bankovní rady ČNB Pavel Řežábek.

Navíc připomíná další úskalí situace, kdy by se Česká republika více uzavřela do sebe – český byznys je vysoce orientovaný na export a evropský trh potřebuje jako odbytiště svých polotovarů a výrobků.

„Z každého dortu jsou nejlepší ty třešničky nahoře. Nicméně k třešničce patří celý dort. Buď je volný trh zboží, nebo není. Pokud si necháme českou elektřinu, musíme akceptovat, že někdo jiný dá přednost například vlastním autům a vlastním strojřenským výrobkům. Takové uvažování je pro ČR velmi nebezpečné. Z Česka se vyváží 73 procent HDP a dováží se 70 procent HDP. Jakékoli obchodní bariéry by znamenaly zásadní ekonomický problém pro malou zemi, jako je ČR,“ uvádí Řežábek.

Elektřina na německé burze v Lipsku je navíc vlivem velkého objemu tamních obnovitelných zdrojů energie mírně levnější než na burze v Praze, přičemž tento rozdíl se podle Řežábka bude ještě zvyšovat.

Lipská versus pražská burza

- ČEZ prodává elektřinu zejména na burze v Praze (PXE) a na burze v německém Lipsku (EEX). Přes lipskou burzu se realizují kontrakty až na tři roky dopředu, zatímco na pražské burze je to většinou rok a méně dopředu.
- Obchod probíhá zejména na základě dlouhodobých nasmouvaných pozic. Jen deset procent vyrobené elektřiny se prodává na spotovém trhu.
- EEX a PXE sice fungují jako samostatné entity, nicméně lipská burza vlastní tu českou.

Zdroj: iDNES Premium, 2022

kontext

Norská výhra v loterii

Po stopách severského plynu, hlavní evropské pojistky proti Rusku

JIŘÍ NÁDOBA, OSLO

*Na plný výkon.
(Těžební věž Troll A firmy Equior
v Norském moři)*

N

a běžných mapách je vlevo od Norska jen modro. Kdesi daleko dole vyčuhuje Skotsko a nahoře Island. Jinak široko daleko jen samé moře.

Skutečnost je ale trochu jiná, než jak ji známe ze zeměpisu. Jedním z důkazů je barevná zasklená mapa v prostém černém rámu, kterou má Andreas Bjelland Eriksen v kanceláři na zemi opřenou o gauč. Změť oranžových, fialových a zelených políček na první pohled signalizuje, že u norského pobřeží je něco víc než voda – podmořská Atlantida plná ložisek ropy a plynu, která v těchto měsících získává enormní důležitost.

Po odstřížení ruských dodávek plynu se Norsko posunulo do pozice největšího evropského dodavatele. I pro Česko je teď norský plyn hlavní náhražkou za donedávna skoro monopolní dovoz z Ruska. Čím víc klesá venkovní teplota, tím víc se zraky z Evropy stáčíjí k severu s otázkou, kam dál se vztah s bohatou zemí vyvine. Kolik plynu může ještě poslat a jak moc je ochotna slevit z dnešních rekordních cen? Od-

FOTO GETTY IMAGES

povědi jsou ovšem zatím vesměs jiné, než by si evropští zákazníci přáli.

Víc nemáme

Eriksen pochází ze Stavangeru, přímořského města na jihozápadním cípu Norska, které je centrálou tamního ropného zázraku. Momentálně sídlí v centru Osla jako státní tajemník na ministerstvu ropy a energetiky.

Barevná políčka na jeho mapě parcelují podmořské dno u norského pobřeží do více či méně pravidelných obdélníků, rozdělených mezi jednotlivé těžbařské firmy. Ke směle odběratelů ale žádné z ložisek není v takovém stavu, že by bylo připravené jako pohotovostní rezerva k okamžitému navrtání a odeslání cenné suroviny směrem na jih.

RESPEKT.CZ

„Co šlo udělat rychle, to jsme už udělali,“ říká omluvně nad mapou v titěrné kanceláři mladý vládní úředník, vyslaný na klíčové ministerstvo jako reprezentant vládní Strany práce premiéra Jonase Gahra Støreho. Tím, co už bylo provedeno, má na mysli hlavně jarní úpravu státem určených pravidel, umožňující těžbařům vysávat ze dna víc plynu a méně ropy. V jednom ložisku lze obvykle najít obojí a běžnou praxí je, že se část vytěženého zemního plynu vtlačí zpět do země jako síla pumpující ven další ropu. To se nyní omezilo, část ropy se tím navěky obětuje a zůstane ležet pod mořem. Produkce plynu naopak díky tomu proti ložisku stoupla o osm procent.

Těchto osm procent míří kompletně do zemí EU a do Velké Británie. V těchto směrech má Norsko natažené plynovody a na dovozu do EU se nyní podílí skoro ze dvou pětín. To je stejný podíl, jaký mělo ještě loni Rusko, jehož role naopak prudce klesá (*viz graf*). Nové potrubí přibýlo přes Dánsko do Polska, od října je tento plynovod funkční a ročně zvládne přepravit 10 miliard kubíků plynu, což shodou okolností zhruba odpovídá zvýšené těžební kapacitě spojené s obětováním ropy. Poslat do EU ještě víc plynu ale v dohledné době nebude možné. „Jedeme naplno, žádné další rychlé řešení není na obzoru. Kdybychom měli těžbu výrazně dál zvedat, museli bychom hledat a otvírat nová pole,“ přibližuje Eriksen – s upozorněním, že takový průzkum zabere roky a momentální napjatou situaci na trhu s plynem nijak nezmění.

Deset let je moc

Navrtat nová naleziště vyžaduje nejen čas, ale i změnu postoje v otázkách, které jdou mimo akutní válečný problém. V zemi s poloviční populací oproti Česku stojí skoro tisíc vodních přehrad a ty zvládnou spolu s nově budovanými flotilami přímořských větrníků pokrýt skoro celou místní spotřebu bez fosilních emisí. Světové automobilky v Norsku dnes už inzerují výhradně elektromobily, na čistou elektřinu je napojeno i skoro všechno vytápění budov. Norové se díky tomu všemu právem berou jako ekologičtí průkopníci, kterým ale leckdo může vyčítat pokrytectví v tom smyslu, že sami sice nic škodlivého nepálí, ale jako přední exportéři fosilních paliv na nich enormně bohatnou – což je konflikt, na který část společnosti reaguje zvýšenou politickou poptávkou po útlumu, nikoli rozvoji dalších nalezišť. „Když teď začneme s průzkumem, těžbu půjde spustit za deset, patnáct, možná dvacet let. A to už ničemu nepomůže,“ říká poslanec Lars Haltbrekken, zvolený za Stranu socialistické levice, která nynější minoritní vládu ad hoc podporuje (třeba při projednávání státního rozpočtu), ale vládní úvahy ohledně případného rozšíření těžby chce do budoucna blokovat. S odůvodněním, že ústup od fosilní energetiky bude v Evropě tak jako tak pokračovat a že ruská válečná agrese a s ní spojené odbourávání závislosti na ruských surovinách ji ve výsledku spíš urychlí, než zbrzdí.

Časové zákonitosti navíc jasně ukazují, že Evropa bude muset svoji momentální nouzi vyřešit sama rychleji a jinak než čekáním na norské průzkumné vrty. Což se už děje zrychleným budováním nových terminálů pro lodě se zkapalněným zemním plynem (LNG) z USA, Kataru a dalších zemí. Podíl LNG na dodávkách plynu do Evropy je už podobně velký jako ten norský. Na jeden nový přístav v Nizozemsku je nově napojeno i Česko, v Německu mají být hotové dva na přelomu roku a další tři příští rok. Samy stávající spotřebu nepo-

35

Zdroj: týdeník Respekt, 2022

kontext

Objem nevyřešíme, leda cenu. (Andreas Bjelland Eriksen, norské ministerstvo ropy a energetiky)

kryjí, budování dalších je ale v kombinaci s dovozem plynu loděmi nejrychlejší náhradou za dodávky z Ruska – vedle úspor a ústupu od plynu tam, kde je to možné.

Bohem dané právo

Je tedy norská plynová karta z pohledu EU už zahraná a nic dalšího od novopečeního dodavatele číslo jedna nelze čekat? Ne tak docela.

Premiér Støre na nedávném pražském summitu evropských státníků slíbil, že jeho vláda bude spolu s Evropskou komisí „společně rozvíjet nástroje“ směřující k uklidnění cen a „stabilizaci trhů s energiemi“. Jinými slovy, že pokud nelze nic dělat s kapacitou těžebních věží a plynovodů, mohlo by se zkusit něco vymyslet aspoň s eskalací cen.

Ty totiž Norsku přinášejí nejen enormní zisky, ale i další výčitku, která – jak nedávno v reportáži z Norska poznamenal deník The Washington Post – je pro mírumilovný a zodpovědně uvažující národ možná ještě bolavějším místem než zmíněný dvojaký postoj k fosilním palivům. A sice že ze země, fungující mimo jiné jako patron Nobelovy cenu míru, je najednou někdo, kdo bohatne díky válce.

Čísla jsou opravdu zarážející. Poslední odhady, publikované na norských vládních webových stránkách, počítají pro letošní rok s tím, že těžba ropy a plynu díky vyšším cenám přinese státu 1,17 bilionu norských korun (2,78 bilionu Kč). To je pro srovnání o třetinu víc než celý český státní rozpočet, ale hlavně čtyřikrát víc, než kolik Norsko vydělalo prodejem ropy a plynu loni.

Peníze putují do norského národního fondu, největší světové instituce tohoto druhu, díky níž lze Norsko považovat za nejbohatší – a svým způsobem nejdisciplinovanější – zemi. Fond je plněn penězi z ropného průmyslu už od šedesátých let, nic se z něj neodebírá, finance se v něm naopak jen hromadí. A jak ukazuje rychle rotující on-line počítadlo na jeho webu, aktuální jmění činí v přepočtu víc než 28 bili-

onů korun. S tolika penězi by nikdo v Česku nemusel chodit do práce 15 let. Sahat na ně je v Norsku tabu, schovávají se jako penzijní pojistka pro příští generace. Pokud ale příliv nových peněz zesílil z roku na rok čtyřnásobně (a podle vládních prognóz má růst ještě pokračovat), zákonitě se objevují nápady, jak s výhrou naložit tady a teď.

„Asi není dobré, aby lidé byli příliš bohatí. Začnou si pak myslet, že mají Bohem dané právo na to zůstat bohatí navěky,“ přemítal před měsícem Rasmus Hansson, poslanec a bývalý lídr opoziční strany Zelených, když na zpravodajském serveru Politico přemítal o tom, jak se zmíněným extra výtěžkem naložit. Podle něj je „amorální“ si peníze nechat, proto navrhuje vložit je do nového fondu na obnovu Ukrajiny a cenu snížit na „normální“ úroveň. Tak aby Norsko zbytečně nepřenašelo zvýšené náklady do EU, a nepřispívalo tím k tržštění jednoty při odolávání Rusku.

Slevit ze čtyřnásobku

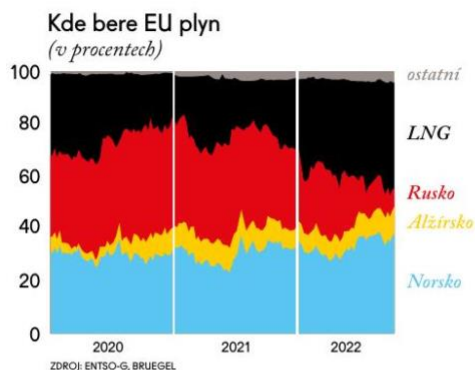
Norská vláda oficiálně líčí své mimořádné příjmy jako zákonitý důsledek tržní situace, kdy zdrojů energie je v Evropě bez Ruska nedostatek, a tak ceny plynu a ropy rostou. Podobně jako když ještě nedávno během covidu padaly a Norsko muselo pro svůj ropný průmysl spouštět – bez cizí pomoci – dotační programy.

Jak by slibovaná společná „stabilizace trhů“ mohla v praxi fungovat, se zatím stále dojednává, naposledy minulý týden na schůzi ministrů energetického průmyslu v Praze. Další výkop je očekáván tento týden od Evropské komise, která dostala od ministrů už poněkolkáté tento rok zadání zpracovat návrh, jak ceny dovozeného plynu stlačit. „Preferujeme udělat to formou jednání s našimi partnery,“ prohlásila minulý týden po pražském zasedání ministerské rady evropská komisařka pro energetiku Estonka Kadri Simson. S dovětkem, že je ale třeba připravit se i na variantu, kdy jednání s partnery „nebudou dost rychlá“.

Akce se účastnil i norský ministr Terje Aasland a do Prahy navíc dorazila menší delegace největší norské těžařské a vývozní firmy Equinor. „Z dosavadních jednání s norskou stranou vyplývá, že mají zájem o dlouhodobé kontrakty na mezivládní úrovni,“ uvedl ke schůzce s Nory ministr průmyslu Jozef Síkela, podle něhož jednání dál probíhají a „je předčasné je nyní komentovat“.

Přechod k dlouhodobým kontraktům by znamenal odklon od nynější praxe, kdy se už státy nedomlouvají na cenách plynu mezi sebou na roky dopředu, ale nechávají své firmy – ať už těžaře, nebo obchodníky zajišťující nákup pro spotřebitele – obchodovat na burze podle momentální nabídky a poptávky. Tato praxe dlouho posilovala konkurenci a držela ceny nízké, loni a hlavně letos bez Ruska ale síly nabídky a poptávky vytáhly cenu do nebyvalých výšin a přiměly vlády k nákladným záchranným akcím typu českých cenových stropů platných od příštího roku. Výhodou dlouhodobých smluv – třeba té, kterou uzavřelo s Norskem právě Polsko pro již zmíněný plynovod – je odbourání náhlých výkyvů dnešního typu. Nevýhodou z pohledu kupce naopak je, že se může v momentálním stresu zavázat k ceně, která se v případě, je-li problém přechodný, po pár letech ukáže jako nevhodná.

Mezi státy EU, kam Norsko nepatří, se nyní probírají různé strategie, jak ceny plynu stlačit. Už v červenci se dohodl kolektivní závazek EU omezit spotřebu plynu letošní zimu o 15 procent, to je ale málo. Ministr Síkela a komisařka Simson minulý týden interpretovali pražskou schůzku tak, že se rodí shoda, aby země EU nebo jejich firmy naku-

povaly plyn jednotně a jako jeden velký zákazník zkusili vyjednat s dodavateli slevu. K tomu může patřit i záruka, která by Norsku vyhovovala, v podobě dlouhodobých dodávek výměnou za lepší cenu. Třetí opatření, kde se ale shoda uvnitř EU rodí hůř, je dohodnout cenový strop a víc těžařům plynu – anebo přinejmenším některým z nich – nedávat. To by kvůli vybudovaným plynovodům a minimu alternativ mohlo v případě kolapsu předchozích dvou variant dopadnout právě na Norsko. Víc by o dalším postupu mohlo být známo už tento týden. ●

Článek vznikl s podporou projektu Oslo Innovation Week.

WWW.RESPKKT.CZ/AUDIO

↓ INZERCE

Zdroj: týdeník Respekt, 2022

Evropa hledá cestu, jak zkrotit drahé energie

– TEXT – Martin Petříček – FOTO – Unsplash (Martin Rob, Zbyněk Buřival)

Kousek od katastrofy Evropa začala řešit extrémně drahé energie. Pokud by ceny elektřiny a plynu rostly nekontrolovatelně dál, mohla by evropská ekonomika dostat úder, z něhož by se jen těžko vzpamatovala.

Většina českých i evropských politiků dlouhou dobu kolem regulace cen energií jen opatrně našlapovala. Koncem srpna však ceny elektřiny s dodávkou v příštím roce vystřelily k tisícovce eur za megawatthodinu. A už nešlo jen taktně mlčet. Začalo být jasné, že je třeba zasáhnout.

Kdyby tyto extrémní ceny vydržely delší dobu, energetika a s ní i celá ekonomika by se nejspíš zcela zhroutily. Vždyť ještě loni v lednu se stejný kontrakt obchodoval kolem 50 eur a přesně před rokem stál kolem stovky.

Ale jak proti růstu cen zakročit? Evropští lídři budují evropský energetický trh řadu let a považují ho za klíčový nástroj pro přechod k bezemisní energetice. Vždyť jednou

z výhod propojeného přeshraničního obchodování měla být ochrana vůči velkým výkyvům v cenách a nabídce. Trh měl podle jeho tvůrců poskytovat energie za dostupné ceny, protože výrobci budou soutěžit o to, aby na burze nabídli co nejlevnější energii.

Dlouhou dobu to skutečně jelo přesně podle této šablony. Obchodní model vycházel z toho, že výslednou cenu elektřiny určuje mezní neboli „závěrná“ elektrárna. Tedy nejdražší zdroj, který je třeba v danou chvíli zapnout, aby byla uspokojena veškerá poptávka.

V závislosti na ceně emisní povolenky – a cenách vstupních surovin – se v této pozici historicky střídaly plynové a uhelné elektrárny. Výrobci s nižšími

variabilními náklady, například obnovitelné zdroje nebo jaderné elektrárny, pak dodávali za stejné ceny jako nejdražší výrobní. Jen díky svým nižším nákladům (nemusí kupovat palivo ani emisní povolenky) na jedné megawatthodině vydělali víc.

Když hodně svítí a fouká, spadnou ceny pod nulu

Ale v momentech, kdy třeba kvůli dostatečnému větru a slunečnímu svitu a slabé poptávce – tedy typicky v neděli dopoledne během prázdnin – bylo na trhu elektřiny dost, mohla být cena i záporná. Uhlerné a plynové elektrárny byly v tu chvíli ze hry a obnovitelné zdroje potřebovaly prodat svou produkci.

Občas se to stane i nyní. Například poslední srpnovou nedělí ve dvě odpoledne byly velkoobchodní ceny elektřiny v Nizozemsku minus 10 eur za megawatthodinu. Většina energie pocházela z fotovoltaiky nebo větru a pouze čtyři procenta z plynu.

Popsaný mechanismus popisuje krátkodobé dodávky, ale dosažená úroveň se po vyloučení extrémů propisuje i do dlouhodobějších kontraktů. V nich se pochopitelně odrážejí i další vlivy – od fáze ekonomického cyklu až po očekávané počasí.

Mnoho let tento model fungoval a přinášel skutečně levnou elektřinu. Možná až tak levnou, že se investoři moc nehrnuli do budování nových zdrojů. Pokud jim ovšem na investice někdo (stát) nedal část peněz nebo negarantoval výkupní cenu.

Na trhu byl vcelku dostatek zdrojů a plyn, uhlí i povolenky byly k máni docela levně. Postupně díky dotacím přibývaly obnovitelné zdroje a dražší elektrárny z trhu

Ceny elektřiny na energetické burze

(ceny v eurech za megawatthodinu, dodávka na rok 2023)

Zdroj: PXE

Mnohé země překotně dekarbonizovaly. Děly to předčasně, aniž by měly dostatečnou náhradu.

vytlačovaly. Nebylo třeba je spouštět tak často. Tržní cena elektřiny byla sice nízká, ale koneční spotřebitelé v mnoha zemích ve svých účtech spláceli i ony dotace.

Před pár lety se to změnilo. Brusel začal z trhu stahovat emisní povolenky, protože se mu zdálo, že jsou moc levné. A protože se nepoužívají jen v elektrárnách, ale i jinde, začaly jejich ceny stoupat.

Uhlerným a o trochu méně plynovým zdrojům stouply náklady a elektřina ze „závěrných“ elektráren začala zdražovat. Mnohé země pak začaly překotně dekarbonizovat. Zavíraly jednu uhelnou elektrárnu za druhou. Některé, včetně Německa, začaly před koncem životnosti odstavovat i jaderné reaktory. Jenže to dělaly, aniž by měly k dispozici dostatečnou náhradu.

Panika z nedostatku energie

Na trhu tak nastala panika, že nebude dost elektřiny. Ve větší míře se na trh začaly vracet dražší plynové elektrárny, které navíc musí zajišťovat větší díl dodávek do sítě, když nefouká nebo nesvítí. Do toho ještě před vpádem na Ukrajinu začalo Rusko přivírat kohouty plynovodů, což tlačilo cenu plynu nahoru. Po spuštění ozbrojeného konfliktu začalo trubkami z Ruska proudit zemního plynu

Ceny zemního plynu na energetické burze

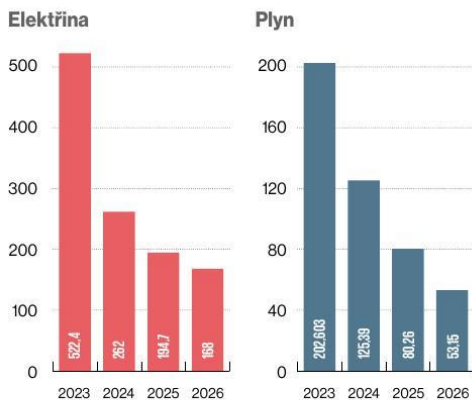
(ceny v eurech za megawatthodinu, dodávka na rok 2023)

Zdroj: PXE

Ceny na další roky

(ceny v eurech za megawatthodinu, údaje k 1.9. 2022)

Zdroj: EEX, PXE

ještě méně. Výsledkem je meziroční nárůst ceny této komodity na více než desetinásobek.

Trh tedy vlastně zafungoval správně. Na nižší nabídku zareagoval růstem ceny. Plyn není v Evropě dost, ale o elektřinu z plynových elektráren je zájem. Drahý plyn zdražuje veškerou elektřinu, nejen tu, která se vyrobí v plynových elektrárnách. Provozovatelé obnovitelných zdrojů (pokud prodávají na trhu, a nikoliv v rámci nějakého podpůrného schématu) mají žně a dodatečné zisky.

Naprosto hrozivá tisícovka

V ceně elektřiny, která po dosažení oné tisícovky přece jen zlevnila, se vedle drahého plynu projevují i další vlivy. Třeba mimořádné odstávky francouzských jaderných reaktorů, kvůli nimž je třeba vyrábět víc v plynovkách. Nebo nízká hladina Rýna, která komplikuje zásobování uhelných elektráren. A hlavně nejistota, co přesně bude dál a jak na tom bude Evropa s plynem.

Jednoduše vypnout „drahé“ plynové elektrárny a čekat, že cenu určí nějaký levnější zdroj, nejde. Na trhu by pak nebyl dostatek elektřiny. Nakonec je to volba mezi levnější dodávkou pro někoho a drahou pro všechny. Politici po celé Evropě teď proto hledají cesty, jak ceny energií usměrnit, ale zároveň úplně nerozložit fungování celého trhu.

Rada zemí volí například zastropování koncových cen či nějakou finanční kompenzaci pro odběratele. Například Německo zavedlo finanční příspěvky pro pracující

a rodiny, dočasně zrušilo příspěvky na obnovitelné zdroje energie a snížilo DPH na zemní plyn. S nižšími daněmi na elektřinu či plyn operují i v ostatních zemích, například ve Španělsku. Tyto modely však neřeší příčinu, ale jen ulevují odběratelům. Ve Francii zase musí jaderné elektrárny prodat třetinu produkce za nižší, předem stanovenou cenu.

Česká vláda zatím přišla jen s „úsporným tarifem“. Jeho přínos je přinejmenším sporný, protože pomůže i těm, kdo to tolik nepotřebují, ale naopak domácnostem s vyšší spotřebou a bez finančních možností udělat před zimou zásadní úsporná opatření moc neuleví. Vláda spíše čeká, co se dohodne na evropské úrovni. O možných řešeních se bude mluvit tento pátek na mimořádné radě pro energetiku, kterou svolal ministr průmyslu Jozef Síkela. Detaily se ale nejspíš budou řešit ještě v následujících týdnech.

Inspirace zpoza Pyrenejí

Evropské řešení míří k nějaké formě úpravy cen na straně výroby. Takové, která by nenarušila fungování trhu. Na stole jsou dva hlavní modely, o nichž budou tento pátek jednat ministři členských zemí. Česko dosud prosazovalo „iberskou cestu“, kterou jdou země na Pyrenejském poloostrově. Španělsko a Portugalsko stanovily cenový strop na plyn pro elektrárny na 40 eur za megawatthodinu. Do aukce proto posílají nabídky snížené o tuto kompenzaci.

Evropské řešení míří k úpravě cen na straně výroby. Takové, která by nenarušila fungování trhu.

Tím vliv plynových zdrojů na celkovou tržní cenu elektřiny výrazně klesl a drží ji hluboko pod středoevropskou úrovní. Náklady na výrobu z plynu zaplatí odběratelé ve speciální položce v závislosti na spotřebě. „Příplatek“ má obdobný charakter jako dosavadní poplatek za obnovitelné zdroje v Česku. Jeho úroveň je ale výrazně nižší než případný nárůst ceny silové elektřiny, pokud by cena plynu zůstala beze stropu. Španělské ceny díky tomu byly na 155 eurech za megawatthodinu, tedy asi dvě třetiny pod německými.

Je tu ale riziko. Tohle řešení nevede ke snížení spotřeby plynu. „Tato cesta nic nemění na ústředním evropském problému – nedostatku plynu pro nadcházející kvartály. Jistota dodávek plynu pro paroplynové elektrárny za určitou cenu napříč Evropou však dokáže výrazně narušit vazbu mezi plynem a elektřinou a zabránit, aby se problém s plynem rozrůstal dál,“ říká hlavní ekonom Patria Finance Jan Bureš.

Evropská komise přišla s jiným návrhem. Chce nastavit strop prodejních cen nikoli na drahý plyn, ale pro zdroje s levnými nebo nulovými náklady. Tedy pro jaderné nebo obnovitelné zdroje. Pro každou technologii by byla stanovena úroveň zisku, kterou si mohou výrobci ponechat. Všeho, co by bylo nad tuto sumu, tedy přesněji rozdíl mezi tržní cenou a stanoveným stropem, by se museli vzdát. Zisky by se pak rozúčtovaly odběratelům, bylo by možné snížit tarify pro vybrané odběratele. Tímto opatřením by se ceny levných zdrojů oddělily od ceny plynu.

Vezměte jim nadměrné zisky

I tohle řešení představuje minimální zásah do fungování trhu. Navíc na něj není nutné vynakládat žádné peníze z veřejné kapsy. Jenže ani tohle v zásadě účetní cvičení neřeší problém s nedostatkem výrobních zdrojů. Sama komise v uniklém návrhu přiznává, že regulace „může pomoci zmírnit dopady krize, a to zejména na určité kategorie spotřebitelů, nevrátí však ceny energií na předkrizovou úroveň ani neodstraní významné dopady krize na inflaci a evropské hospodářství jako celek. Vzhledem k ekonomickým fundamentům, které v současnosti ovlivňují energetické trhy, nevidíme žádný typ tržních

Cena emisních povolenek (ceny v eurech za tunu CO₂)

Zdroj: Ember

Vyšší zisky díky drahému plynu. Větrné elektrárny vydělávají více, protože jejich cenu určují „závěrné“ elektrárny, tedy plynovky.

intervencí, které by měly v krátkodobém horizontu takový účinek.“

Komise navíc navrhuje doplnit toto opatření nějakým povinným omezením poptávky. Zatím není jasné, zda by tento model musely jednotlivé země převzít povinně, nebo zda by si mohly vybrat.

„Evropská komise na to jde chytře. Zasáhne jen na krátkém trhu, čímž ovlivní i ceny ostatních kontraktů. Změní to trh, ale dává to smysl. Zásadní bude faktické cenové zastropování v konkrétním návrhu,“ říká investor a minoritní akcionář ČEZ Michal Šnobl. Údajně se počítá s cenou kolem 200 eur za megawatthodinu. Toto úterý se přitom ceny na spotovém trhu pohybovaly kolem 480 eur za megawatthodinu.

Češi budou na pátečním jednání nejspíš také požadovat uvolnění milionů emisních povolenek, což by mohlo vést ke snížení jejich ceny. Ta se nyní pohybuje kolem 80 eur za tunu oxidu uhličitého. Ještě loni na jaře přitom stála kolem 30 eur. Zlevnění povolenek požadují dlouhodobě zejména východoevropské státy včetně Česka.

Česko podle ministra Síkely připravuje i vlastní řešení. Bez ohledu na to, jak evropská jednání dopadnou. „Probíhají jednání a připravují se opatření na zajištění stability cen energií v České republice pro všechny konečné uživatele, jak pro domácnosti, tak firmy i veřejný sektor,“ řekl Síkela. Jednání jsou podle něj ve velmi pokročilé fázi a řeší se pouze detaily. Ministr dodal, že opatření by zřejmě byla pro každý sektor individuální. ■

■ Trest za válku

Bez ruské ropy a plynu bude mít Česko problém. Hlavně u plynu je na Rusku zcela závislé

Jana Klímová
jana.klimova@hn.cz

Evropská unie a Spojené státy kvůli ruské agresi na Ukrajině zvažují, že by přestaly nakupovat z Ruska ropu a plyn. Co by to pro Česko znamenalo? HN přináší odpovědi na otázky, jak jsme na ruské ropě či plynu skutečně závislí.

Kolik se do Česka vozi ruské ropy?
Do Česka se přiveze ročně zhruba sedm až osm milionů tun ropy. Asi polovina (49 procent) z toho je ruská a do Česka se dostává ropovodem Družba vedoucím přes Bělorusko a Ukrajinu. Druhá polovina ropy (51 procent) proudí ropovodem IKL z Německa, který je napojen na ropovod TAL z italského přístaviště Teest. Nejvíce dodávek z IKL pochází z Ázerbájdžánu a Kazachstánu. Fakticky jediným dovozcem ropy je majitel tuzemských rafinerií Unipetrol, polský kolos PKN Orlen.

Na co je ropa potřeba?

Z ropy se u nás vyrábí tři miliony tun nafty, 1,5 milionu tun benzínu a 2,5 milionu tun dalších petrochemických produktů. Do Česka se navíc pohonné hmoty také dováží, a to zhruba třetina celkové spotřeby.

Obejde se Česko bez ruské ropy?

Ano, krátkodobě určitě. Kdyby teď přestala ruská ropa téct, Česko může využít milion tun, jež má ve státních strategických zásobách. Zvýšit lze i dodávky přes IKL, který má přepravní kapacitu až 11 milionů tun ropy ročně, nyní využitou zhruba z poloviny. Naplo se také může rozjet rafinerie v Kralupech, která je prá-

vě uzpůsobena na tzv. sladkou, neruskou ropu vedenou potrubím IKL. Naopak problém by měla větší rafinerie v Litvínově zásobovaná Družbou. „Litvínov je ale schopen jiné druhy ropy zpracovávat, příkladem jsou středně těžké směry z Blízkého východu,“ uvedl Ivan Souček, expert na ropný průmysl a ředitel Svazu chemického průmyslu.

Užkým hrdlem IKL je nicméně předchozí ropovod TAL, který zásobuje i německé rafinerie a o možnostech jeho volné kapacity by se muselo jednat. Česko by však mohlo získat v omezeném množství využití dodávek přes ropovod Adria, jenž má napojení až na Slovensko, a vozit poté ropu či ropné produkty z východního směru. „Problém při zavření kohoutů s ruskou ropou by nám hrozil spíš až ve druhé polovině roku. Záleželo by ale, jak rychle by se podařilo předjednat obchodní kontrakty. To trvá nejméně tři měsíce,“ dodal Souček.

Kolik se do Česka vozi ruského plynu?

Plynu se u nás loni spotřebovalo 9,4 miliardy metrů krychlových. Přesné statistiky, jaký je jeho původ, neexistují. Podle plynárenských expertů však pochází drtivá většina, téměř 100 procent tuzemské spotřeby, právě z Ruska. „Zhruba 50 až 60 procent dodávek je prokazatelně ruský plyn na základě dlouhodobého kontraktu,“ vysvětlil Michal Kocírek ze společnosti EGU Brno. Tento dlouhodobý kontrakt má společnost RWE Supply & Trading z německé skupiny RWE, která kdysi v tuzem-

sku zprivatizovala plynárenský kolos Transgas. Zbytek plynu si nakupují obchodníci na evropském spotovém trhu. „Tady se míší plyn od různých dodavatelů a producentů a není zcela správné dávat mu nálepku ruský, je to spíš plyn evropský. Pravda ale je, že ten, který se dostane na náš trh, bude původem ruský opravdu z drtivě většiny,“ dodal Kocírek. V Evropě se obchoduje ještě plyn z Norska, Alžírka, Ázerbájdžánu, Nizozemska či Rumunska.

Kdo a na co plyn využívá?

Necelou polovinu (48 procent) spotřebují velkoobrátele, což jsou vel-

ké podniky a teplárny. Druhé největší sousto si ukrojí domácnosti na topení a vaření (27 procent), zbytek (25 procent) jsou menší podniky a živnostníci. Na celkové spotřebě energií má ale plyn v Česku menší podíl, loni činil „jen“ 17 procent.

Může si Česko dovolit zastavit během pár měsíců nákup ruského plynu?

Ano i ne, záleží na prioritách. „Pokud by došlo k zastavení dodávek, začne tu okamžitě chybět velký objem plynu,“ upozornil Kocírek. Využití bez plynu ze zásobníků, aktuálně je v nich ale množství jen na tři až čtyři

týdny. Muselo by se tak přistoupit k omezení spotřeby, začátek regulace by byl v elektroenergetice (například plynová elektrárna Počerady), následně u velkých firem. Výchledově existují alternativní možnosti dovozu, a to zvýšením dodávek od jiných než ruských producentů. Česko by si také mohlo vypomoci zkapalněným plynem (LNG), který se dá vozit na větší vzdálenosti, například z Kataru či USA. Problém ale je, že LNG se vozí po moři do terminálů, k nimž Česko zatím nemá smluvní přístup. Pláná náhrada ruského plynu za jiné zdroje by podle Kocírka trvala tak pět let.

Zavrou se kohoutky? Podle plynárenských expertů pochází drtivá většina dodávek plynu, téměř 100 procent tuzemské spotřeby, z Ruska (ilustrační foto).
Foto: Reuters

■ Sankce

Unie zvažuje zákaz ruské ropy, u plynu ještě nemá jasno

Ondřej Houska
ondrej.houska@hn.cz

Sankce proti Rusku už jsou tak tvrdé, že se tykají i koček. Kvůli útoku na Ukrajinu vyloučila Mezinárodní federace chovatelů koček ruská zvířata i jejich ruské chovatele ze všech svých soutěží a výstav. Na Rusko mezitím silně dopadají ekonomické sankce. Ale ten vůbec největší trest, zákaz dovozu ruské ropy a zemního plynu, zatím Západ nezavedl. A to proto, že by mimořádně tvrdě dopadl i na něj. Ruská invaze na Ukrajinu je ale takovým šokem, že země Evropské unie a Spojené státy zvažují už i tento dalekosáhlý krok.

„S našimi evropskými partnery velmi aktivně diskutujeme o tom, že zakážeme dovoz ruské ropy,“ prohlásil

americký ministr zahraničí Antony Blinken. Také předsedkyně Evropské komise Ursula von der Leyenová potvrdila, že EU chystá další balík sankcí. Bez ruské ropy by se Západ podle všeho obešel. Státy EU od Ruska v průměru odebírají čtvrtinu své spotřeby ropy. V případě plynu je to ale výrazně víc, zhruba 40 procent. Případné uzavření plynovodů by tak bylo pro Západ mnohem složitější. A to především pro některé země EU včetně Česka.

Rusko má už nyní velký problém svou ropu na světových trzích prodat – obchodníci raději nakupují od jiných dodavatelů. Honba za nimi zároveň přispívá k současným vysokým cenám ropy.

Moskva ale stále má obrovské příjmy z prodeje zemního plynu, který její dosavadní zákazníci nemohou

nahradit tak jednoduše jako ropu. S tím, jak ceny plynu rostou, stoupají i ruské příjmy. Na začátku roku Moskva od EU dostávala za plyn necelých 200 milionů dolarů denně. Nyní je to už kolem 700 milionů, tedy přes 15 miliard korun každý den.

Díky tomu má Rusko přístup k zahraniční měně, který přitom skrz jiné kanály do značné míry ztratilo – a to poté, co Západ uvalil sankce na jeho centrální banku. Rusko poté přišlo

~
Moskva má velké příjmy z prodeje plynu, který její zákazníci nemohou nahradit tak jednoduše jako ropu.

o přístup ke značné části svých stamiliardových rezerv, které roky budovalo. Tím, jak dostává příjmy za zemní plyn, tedy tyto rezervy postupně nahrazuje.

Zatímco zákaz dovozu ruské ropy už EU zvažuje, podobný krok u zemního plynu není jasný. Několik zemí unie už takovou možnost odmítlo. Maďarsko to výslovně udělalo nejen ve vztahu k ropě, ale i plynu. „Sankcím na dodávky energií se musíme vyhnout,“ prohlásil šéf maďarské diplomacie Péter Szijjártó.

Během současné zimy, která pomalu končí, by země EU úplně zastavení dodávek ruského plynu zvládly – a to díky využití zásobníků a dodávkám zkapalněného zemního plynu z USA či z Kataru. Větším problémem by ale byla příští zima. I tak by se ale EU dokázala bez ruského plynu obejít, by

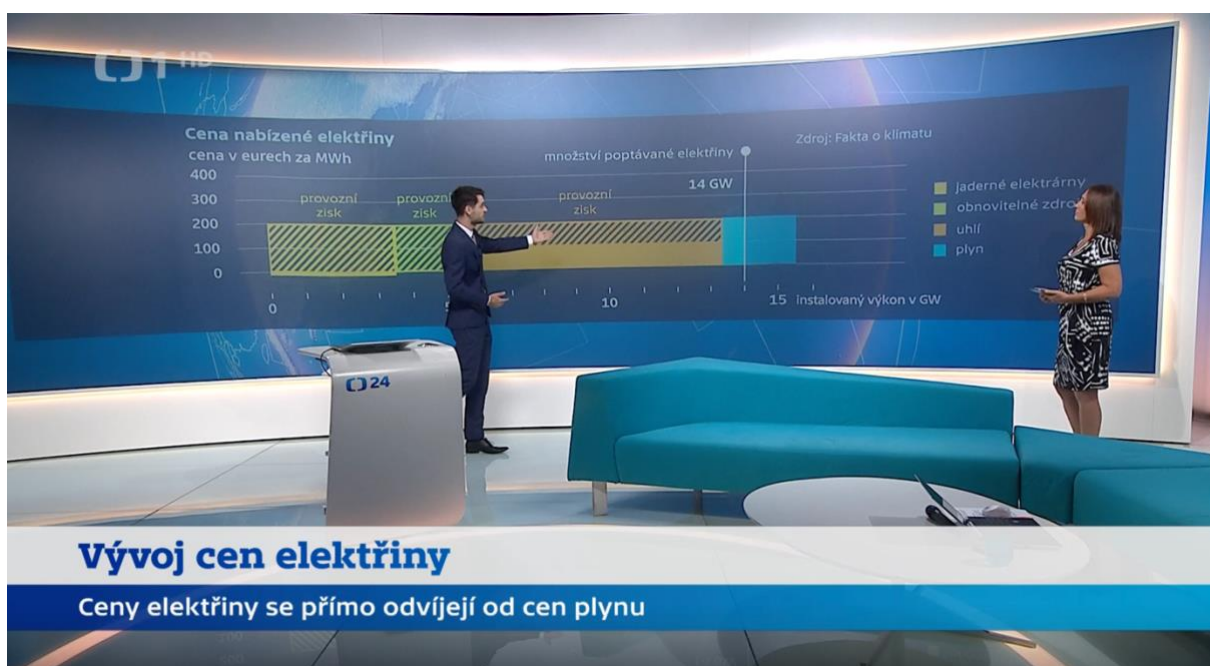
to bylo drahé, tvrdí analytici z bruselského výzkumného centra Bruegel. „Mělo by být možné nahradit ruský plyn už příští zimu, a to aniž by došlo k devastaci našich ekonomik, miznotilid i jejich domovech nebo k přerušování dodávek elektřiny.“

Podle Bruegelu by byly nutné maximální nákupy od jiných dodavatelů, vyšší využití uhlí či oddálení plánovaného odstavení některých jaderných elektráren. Nezbytná by také byla vzájemná pomoc mezi státy unie – Česko či Bulharsko závisí na plynu z Ruska ze sta procent své spotřeby. Nahradit by ho mohly jediné pomoci solidárních dodávek z jiných zemí EU. V krajním případě, například pokud by příští zima byla nadprůměrně chladná, by bylo nutné krátkodobě zastavit provoz některých podniků. V Česku by šlo hlavně o chemický.

Zdroj: Hospodářské noviny, 2022

Zdroj: ČT24: Studio 6, iVysílání, 2022

Zdroj: ČT24: Studio 6, iVysílání, 2022